

T.C.

**KIRIKKALE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ**

**ULUSLARARASI İLİŞKİLERDE GÖÇ OLGUSU VE GÖÇÜN
GÜVENLİKLEŞTİRİLMESİ**

DENİZ KAYGUSUZ

ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM DALI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

DANIŞMAN

Prof. Dr. Haluk ÖZDEMİR

KIRIKKALE-2021

T.C.

**KIRIKKALE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ**

**ULUSLARARASI İLİŞKİLERDE GÖÇ OLGUSU VE GÖÇÜN
GÜVENLİKLEŞTİRİLMESİ**

DENİZ KAYGUSUZ

ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM DALI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

DANIŞMAN

Prof. Dr. Haluk ÖZDEMİR

KIRIKKALE-2021

Deniz KAYGUSUZ tarafından hazırlanan “ ULUSLARARASI İLİŞKİLERDE GÖÇ OLGUSU VE GÖÇÜN GÜVENLİKLEŞTİRİLMESİ ” adlı tez çalışması, aşağıdaki jüri tarafından OY BİRLİĞİ / OY ÇOKLUĞU ile Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalında YÜKSEK LİSANS TEZİ olarak kabul edilmiştir.

Danışman: Prof. Dr. Haluk ÖZDEMİR

Uluslararası İlişkiler, Kırıkkale Üniversitesi

İmza

Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Yüksek Lisans Tezi olduğunu onaylıyorum/onaylamıyorum.

Başkan: Prof. Dr. Haluk ÖZDEMİR

Uluslararası İlişkiler, Kırıkkale Üniversitesi

İmza

Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Yüksek Lisans Tezi olduğunu onaylıyorum/onaylamıyorum.

Üye: Doç. Dr. Murat GÜL

Uluslararası İlişkiler, Kırıkkale Üniversitesi

İmza

Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Yüksek Lisans Tezi olduğunu onaylıyorum/onaylamıyorum.

Üye: Prof. Dr. Haldun YALÇINKAYA

Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler, TOBB Ekonomi ve Teknoloji Üniversitesi

İmza

Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Yüksek Lisans Tezi olduğunu onaylıyorum/onaylamıyorum.

Tez Savunma Tarihi: 23./06/2021

Jüri tarafından kabul edilen bu tezin Yüksek Lisans Tezi olması için gerekli şartları yerine getirdiğini onaylıyorum.

Unvanı Adı SOYADI
Enstitüsü Müdürü

ETİK BEYANI

Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Yazım Kurallarına uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmada;

- Tez içinde sunduğum verileri, bilgileri ve dokümanları akademik ve etik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi,
- Tüm bilgi, belge, değerlendirme ve sonuçları bilimsel etik ve ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu,
- Tez çalışmada yararlandığım eserlerin tümüne uygun atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi,
- Kullanılan verilerde herhangi bir değişiklik yapmadığımı,
- Bu tezde sunduğum çalışmanın özgün olduğunu,

bildirir, aksi bir durumda aleyhime doğabilecek tüm hak kayıplarını kabullendiğimi beyan ederim.

Deniz Kaygusuz

ÖZET

ULUSLARARASI İLİŞKİLERDE GÖÇ OLGUSU VE GÖÇÜN GÜVENLİKLEŞTİRİLMESİ

Kırıkkale Üniversitesi

Sosyal Bilimler Enstitüsü

Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi

Danışman: Prof. Dr. Haluk ÖZDEMİR

Haziran 2021, 167 sayfa

Göç kavramı hayatın içerisinde varlığını her daim korumuş bir olgudur. Göçün nedenleri araştırma konusu yapılırken günümüzde sonuçları da tartışmalara neden olmaktadır. Soğuk Savaş'ın ardından değişen güvenlik algısıyla göçün farklı bir yönü literatüre girmiştir. Klasik güvenlik anlayışının sorgulanmasıyla ortaya konan yeni tehditler içerisinde yer alan göç, yeni dönemde güvenlik konusuyla ilişkilendirilmiştir. Bu durum, göçün dinamik yönü çeşitli disiplinler tarafından araştırma konusu olmasını sağlamış, uluslararası ilişkiler disiplini tarafından da güvenlik bağlantısı kurulmuştur. Güvenlik alanında Kopenhag Okulu'nun ortaya koyduğu güvenlikleştirme kavramı da göç ve güvenlik ilişkisinin pekişmesinde önemli olmuştur. Güvenlikleştirilen göç ise beraberinde negatif algıları getirmiştir. Özellikle güvenlik önlemlerinin arttırıldığı göç olgusunun “yasadışı” artışlarla karşılık bulduğu bir sarmalın meydana geldiği görülmektedir. Kitlemel ve yasadışı göç ile karşılaşan hemen her toplumda bu sarmalın yarattığı gerginliklerle güvenlikleştirilen göçü pekiştirmektedir. Bu çerçevede güvenlik ve göç kavramları çalışmada önem kazanmaktadır. Çalışmanın amacıysa göç olgusunun nasıl güvenlik alanına dâhil olduğunu ve güvenlikleştirildiğini açıklamaktır.

Anahtar kelimeler: Göç, Güvenlik, Güvenlikleştirme.

ABSTRACT

INTERNATIONAL MIGRATION AND INTERNATIONAL RELATION AND ITS SECURITIZATION

Kırıkkale University

Social Sciences Institute

Department of Internaitonal Relation, Master's Thesis

Supervisor: Prof. Dr. Haluk ÖZDEMİR

June 2021,167 pages

Migration is an phenomenon that existed throuhout human history, and its consequences are especially controversial in today's world. The changing perceptions of security after the Cold War added new dimensions to migration issue. It is considered one of the new security problems that emerged in the post-Cold War era. The dynamic nature of migration has become a subject of research by various disciplines, and especially the security dimesion has been a focal point in the discipline of international relations. The term of securitization, which the Copenhagen School put forward in the field of security, elaborates the relationship between migration and security. Securitized migration comes with negative perceptions. In particular, it is observed that a spiral has appeared where intensifying security measures correspond to a rising levels of "illegal" migration. In almost every society that encounters illegal mass migration, the tensions arising from this spiral feeds into this securitized migration. In this context, the terms of security and migration gain importance in academic studies. The purpose of the study is to explain how the phenomenon of migration is included in the field of security and how it is securitized.

Key Words: Migration, Security, Securitization.

İÇİNDEKİLER

ÖZET.....	iv
ABSTRACT	v
İÇİNDEKİLER	vi
ÇİZELGELER DİZİNİ	viii
ŞEKİLLER DİZİNİ	ix
KISALTMALAR DİZİNİ	x
GİRİŞ	1
BİRİNCİ BÖLÜM.....	9
GÖÇ KAVRAMI.....	9
1.1. Göç Kavramı, Tanımı, Aktörleri	10
1.1.1. Kavramsal Çerçeve: Göçmen, Sığınmacı, Mülteci.....	16
1.1.1.1. Göçmen	16
1.1.1.2. Sığınmacı	21
1.1.1.3. Mülteci	22
1.1.2. Kaynak Ülke	31
1.1.3. Adım Adım Göç: Transit Ülke	32
1.1.4. Hedef Ülke.....	34
1.1.5. Göç Çeşitleri	37
1.1.6. Göçün Nedenleri	41
1.1.6.1. Ekonomik Nedenler	41
1.1.6.2. Politik Nedenler	42
1.1.6.3. Doğal Nedenler	43
1.2. Küreselleşme ve Göç.....	45
1.3. Göç Endüstrisi	50
İKİNCİ BÖLÜM	53
ULUS – DEVLET VE ULUSLARARASI ALANDA GÖÇ	53
2.1. Göç Siyaseti: Göç Politikaları	53
2.2. Stratejik Bir Araç: Mülteciler.....	60
2.3. Sınır Aşan Sorun Olarak Göç	64

2.3.1. İnsan Ticareti ve Göç.....	65
2.3.2. Göçmen Kaçakçılığı ve Göç.....	67
2.3.3. Terörizm ve Göç.....	70
2.4. Ne Orada Ne Burada, Hem Orada Hem Burada: Ulus -Ötesicilik ve Diaspora	76
2.5. Uluslararası Göç Yönetimi	81
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM	87
ÜSTESİNDEN GELİNMESİ GEREKEN SORUN: GÖÇ VE GÜVENLİK	87
3.1. Güvenlik Kavramı	88
3.2. Soğuk Savaş Sonrası Güvenlik Kavramındaki Değişim	89
3.2.1. Geleneksel Güvenlikten Eleştirel Güvenliğe.....	89
3.2.2. Kopenhag Okulu	94
3.2.3. Güvenlikleştirme.....	96
3.2.4. Toplumsal Güvenlik	102
3.3. Derinleşen ve Genişleyen Güvenlikte Göç Olgusu ve Göç ve Güvenlik İlişkisi.....	106
3.4. Güvenlikleştirilen Göç: Avrupa Kalesi	118
3.4.1. Schengen Anlaşması.....	124
3.4.2. FRONTEX.....	127
3.4.3. EURODAC	130
3.4.4. Dublin Sözleşmesi	132
3.4.5. Geri Kabul Anlaşmaları	134
3.4.6. Komşuluk Politikaları.....	136
SONUÇ.....	141
KAYNAKÇA	147
ÖZGEÇMİŞ.....	167

ÇİZELGELER DİZİNİ

Çizelge	Sayfa
Tablo 1.1. Yasadışı göçmen/düzensiz göçmen – sığınmacı/mülteci farkları.	20
Tablo 1.2. Türkiye’nin Avrupa ülkeleri ile imzalamış olduğu ikili işgücü anlaşmaları.	40
Tablo 1.3. Göç kriterleri.	41
Tablo 2.1. Göç politikalarının evrimi.	59
Tablo 2.2. İnsan ticareti ile göçmen kaçakçılığı arasındaki farklar.	69
Tablo 2.3. Göç yönetimi/yönetişiminde uluslararası metinler/aktörler.	84
Tablo 2.4. Göç yönetişimi araçları.	84
Tablo 3.1. Uluslararası güvenlik çalışmalarının gelişimi/dönüşümü.	93
Tablo 3.2. Güvenlik sektörleri.	95
Tablo 3.3. Güvenlik çalışmalarının gelişimi.	107
Tablo 3.4. Genişletilmiş güvenlik kavramları.	109
Tablo 3.5. İnsani güvenliğe yönelik doğrudan ve dolaylı tehditler.	111
Tablo 3.6. Göçmen ya da mültecilerin kaynak ülkeden güvenlik gerekçesiyle gerçekleştirdikleri göç hedef ülkede tekrar güvenliği tehdit etmektedir.	112
Tablo 3.7. Avrupa’da göçmenlere bakış.	138

ŞEKİLLER DİZİNİ

Şekil	Sayfa
Şekil 1.1. Göç eğilimleri.	14
Şekil 2.1. Terör eylemleri sonrası terörizm, güvenlik, göç ve toplumsal kaygılar arasındaki sınırların belirsizleşmesi.	71
Şekil 2.2. Göç ve terör bağlantısının güvenlikleştirmeyi desteklemesi.	73
Şekil 3.1. Politize edilmemiş güvenlikleştirme sürecine.	97
Şekil 3.2. Güvenlikleştirme süreci.	98
Şekil 3.3. Göç sarkacı.	115

HARİTALAR DİZİNİ

Harita 1.1. Literatürde görüldüğü şekliyle Avrupa Birliği'ne transit göçün örneği.	33
Harita 3.1. AB dışından yasadışı göç sınır geçişi tespitleri, 2019.	128

KISALTMALAR DİZİNİ

AB	Avrupa Birliği
ABD	Amerika Birleşik Devletleri
AT	Avrupa Topluluğu
BM	Birleşmiş Milletler
BMMYK	Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği
BNP	British National Party / İngiliz Ulusal Partisi
COPRI	Conflict and Peace Research Institute / Barış ve Çatışma Araştırma Merkezi
CSU	Christlich-Soziale Union in Bayern / Hristiyan Sosyal Birlik Partisi (Almanya)
DEAŞ	Devlet'ül Irak ve's Şam
DFP	Dansk Folke Party / Danimarka Halk Partisi
EASO	European Asylum Support Office / Avrupa İltica Destek Ofisi
EURODAC	European Asylum Dactyloscopy Database / Avrupa Parmak İzi Tanıma Sistemi
EUROPOL	European Police Office / Avrupa Polis Ofisi
FN	Front National / Ulusal Cephe (Fransa)
FRONTEX	European Agency for the Management of Operational Cooperation / Avrupa Birliği Üye Ülkelerinin Dış Sınırlarının Yönetimi için Operasyonel İşbirliği Ajansı
IMF	International Monetary Fund / Uluslararası Para Fonu
LN	Leefbaar Nederland / Yaşanabilir Hollanda Partisi
NPD	Nationaldemokratische Partei Deutschlands/ Ulusal Demokratik Parti (Almanya)
RABITS	Rapid Border Intervention Teams / Hızlı Sınır Muhafaza Ekibi
SPD	Sozialdemokratische Partei Deutschlands / Sosyal Demokrat Parti (Almanya)
SIS	Schengen Information System / Schengen Bilgi Sistemi
SSCB	Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği
UGÖ	Uluslararası Göç Örgütü
UGPGM	Uluslararası Göç Politikaları Geliştirme Merkezi

UMÖ	Uluslararası Mülteci Örgütü
VIS	Visa Information System / Vize Bilgi Sistemi
YUKK	Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu

GİRİŞ

Uluslararası sistemi değiştiren ve sistemin temel aktörleri olan ulus-devletleri etkileyen farklı zaman dilimlerinde birçok olay meydana gelmektedir. Farklı nedenlerle gerçekleşen bu olaylara bir adım geriden bakıldığında ortak bir sonuç yarattıkları görülmektedir. Bu çerçevede uluslararası sistemde çıkan anlaşmazlıkların ve çatışmaların ilk etkisinin nüfus hareketlilikleri olduğu gözlenmektedir. 1914-1918, 1929, 1939-1945, 1960-1970 yılları nüfus hareketlilikleri nedeniyleuluslararası sistem açısından da önemli küresel krizler olarak tanımlanmakta ve bu tarihlerde ve sonrasında nüfus hareketliliklerinin fazla olduğu görülmektedir. Öyle ki günümüzde artık bu hareketliliğin yani uluslararası göçün olmadığı bir uluslararası düzeninde var olamayacağı dile getirilmektedir.

Bu çerçeve göz önüne alındığında bu çalışmada göç olgusu üzerine durulmaktadır. Fakat insanlık tarihiyle birlikte başlayan göç olgusunun birçok sosyal, psikoloji, siyaset ve felsefe gibi farklı disiplinler tarafından da açıklanmaya çalışıldığı görülmektedir. Bu tez çerçevesinde de uluslararası göç olgusunun, yine uluslararası ilişkiler disiplininin önemli bir kavramı olan güvenlik ile ilişkisi, uluslararası göçün nasıl güvenlik sorununa dönüştüğu ve nasıl güvenlikleştirme kavramının alanına dâhil olduğu açıklanmaktadır. Göçün, Soğuk Savaş'ın ardından ortaya konan yeni tehditler arasında olması, güvenlik konusuna dâhil olmasını sağlarken, devletlerin -özellikle yasadışı- göçü sınırlarına, toplum yapılarına, ekonomilerine tehdit olarak ele almalarıyla göç konusu güvenlik sorunu haline gelmiştir. Göçün güvenlikleştirilmesi ise çalışma içerisinde Avrupa özelinde de anlatıldığı gibi devletler tarafından bir güvenlik sorunu olarak kendilerine meydan okuma olarak nitelendirilmekte ve aynı zamanda iktidarlar ve siyasî liderler tarafından çoğunlukla oy kaygısıyla toplumları ikna etme girişimleri olarak karşılaşılmaktadır.

Göçün tarihsel serüvenine bakıldığında her ne kadar tarihsel derinliği olan uzun bir sürece dayansa da, göç konusunun önem kazanması ve tartışma konusu olması yaklaşık olarak son yüz yılın konusudur. Ayrıca göçün neden sonuç, aktörler

ve etki alanı açısından çeşitlilik gösterdiği bir zaman dilimi içerisinde bulunmaktadır. Bu durumda göçü yok sayılamayacak bir boyuta taşımış ve farklı bilim dalları tarafından ilgi odağı olmasını sağlamıştır. Göç konusunun geldiği bu noktada tezin önemini açıklamaktadır. Uluslararası sistemin aktörlerinden olan ulus-devletlerin göçün etkilenenleri arasında olması ve yine uluslararası sistemin önemli aktörleri olan uluslararası örgütlerin de konuya ilgi duyması, göçün uluslararası ilişkiler perspektifinden okunmasını gerekli kılmıştır. Bu çalışmada özellikle ulus-devletlerin göç konusuna yaklaşımını açıklayarak göçün uluslararası ilişkiler perspektifinden anlaşılmasına katkı sağlamak amaçlanmaktadır.

Uluslararası alanda neredeyse göç ve göçün aktörlerinin göz ardı edilemeyeceği bir sistem doğmuştur. Örneğin “göç diplomasisi” kavramı uluslararası ilişkiler disiplininin göç konusuyla ilişkilendirildiğini de göstermektedir. Hatta Haiti ve Küba örneklerine bakıldığında uluslararası ilişkilerde mültecilerin nasıl birer aktör olarak ele alındıkları görülmektedir. Günümüzde de Suriye iç savaşının yarattığı kitlesel göçü devletlerin birbirlerine karşı “pazarlık” konusu hâline getirdikleri, sorumluluktan kaçmak isteyen ülkelerin konuya dair diğer ülkelerle işbirliği yapmak zorunda kaldıkları görülmektedir. Şu tablo dahi 21. yüzyılın ikinci çeyreğinde uluslararası alanda “göç” konusunun ne kadar önem arz ettiğini gözler önüne sermektedir.

İnsanoğlunun varlığıyla birlikte yer değiştirme güdüsünün de varlığını koruduğunu görüyoruz. Farklı amaçlar aynı sonuca hizmet etmiş ve göç insanlığın hayatında daim olmuştur. 2005 yılında göç konusunun önemine yönelik sempozyumda İlber Ortaylı’nın da açıkça ifade ettiği gibi göç aslında hayattır. Ortaylı, göç durduğunda hayatında duracağını ifade etmektedir. Nitekim insanların yer değiştirmeleri sonucunda ortaya çıkan medeniyetler Ortaylı’nın ifadesini doğrulamaktadır. Fakat bugün bakıldığında göç insanların basit bir yer değiştirmesinden daha fazla şey ifade etmektedir. 2020 yılı ortasındaki göçmen verilerine bakıldığında insan hareketliliğinin 280,6 milyon olduğu görülmektedir.¹ Ortaya konan istatistikî veriler göç konusunun, nüfus hareketlerinin göz ardı edilemeyecek olduğunu yinelemektedir.

Göç konusunun insanlığın hayatındaki sürekliliği, 19. yüzyılda başlayan ve günümüzde de devam eden göçün nedenlerine dair araştırmaları, teorileri

¹https://migrationdataportal.org/?i=stock_abs_&t=2020, (Erişim Tarihi: 14.2.2021)

doğurmuştur. Fakat gerek yoğunluğu gerekse çeşitli nedenleri ve sonuçlarıyla günümüzde göç farklı bir tartışma konusu olmuştur. Gelineen noktada durdurulamaz bir nitelikte olduğu anlaşılan göç olgusu politikleşmiş ve güvenlikleştirilmiştir.

Göç insanların, kitlelerin iradesiyle ya da zorunlu olarak mekânsal değişikliğini ifade etmektedir. Fakat sınırların ötesinde bir hareketlilik gerçekleştiğinde konu farklı bir boyut kazanmaktadır. Ulus-devletlerin sınırlarını ifade eden, vurgulayan bir yer değiştirme hareketini dikkate alındığında da göç konusu uluslararası ilişkiler disiplinine dâhil olmaktadır. Sınırlar vurgusu da “güvenlik” konusunu ön plana çıkararak konuya farklı bir boyut kazandırmaktadır. Göçün bilenen dinamiklerinden farklı bir boyut olan “güvenlik” konusu da artık göç konusunun uluslararası gündemde ele alınma çerçevesini oluşturmaktadır.

20. yüzyılın son çeyreğinde kimsenin öngöremediği bir şekilde Sovyetler Birliği’nin yıkılması ve iki kutuplu dünyanın Batı Bloğu’nun zaferiyle sonuçlanması birtakım değişimleri beraberinde getirmiştir. Bu değişimlerden birisi de güvenlik kavramı üzerinden olmuştur. İki kutuplu sistemde her an askeri bir tehdit masadayken, Doğu Bloğunun dağılmasının ardından yeni tehditler gün yüzüne çıkmıştır. Göç bu çerçevede her ne kadar hayatın içerisinde her daim olsa da yaşanan gelişmelerle sınırlara yönelen kitlesel göçler, devletlerin tehdit unsurları arasına yerleşmiştir. Ayrıca 21. yüzyılın ilk yarısında göçmenler tarafından gerçekleştirilen terör eylemlerigöç ve güvenlik ilişkisini pekiştirmiştir. Böylesi bir havada da “yabancı”, “sınır”, “terörist” gibi kavramlar devletlerin daha önce düşünmek zorunda kalmadıkları göç politikalarını şekillendirmiştir.

Genel tabloda uluslararası sistemde meydana gelen her anlaşmazlık ya da çatışmanın ardından nüfus hareketlilikleri yaşanmaktadır. Sistemin aktörleri olan devletlerde bu hareketlilikleri sınırlarına, yani egemenliklerine bir tehdit olarak algılamaktadır. Toplumlarda devletler kadar bu hareketliliklerden her zaman memnun olmamışlardır. Sınırları geçip topluma katılanlar “yabancıdan” öteye geçememekte, vatandaşların refahına ortak olmaya çalışan haksız paylaşımcılar olarak tehdit unsuru hâline gelmektedir. Özellikle refah devleti kavramının da ortaya çıkmasıyla göçmenler, mülteciler, sığınmacılar refah devletinin “düşmanları” sıfatıyla güvenlikleştirilmektedirler.

Göç, son yıllarda özellikle Avrupa’da sağ partiler tarafından halkı etkileyecek derecede olumsuz bir algı ile gündemde tutulmaktadır. Bu durum da söylemsel olarak gerçekleştirilen güvenlikleştirme sürecini doğurmaktadır. Göç olgusunun güvenlikleştirilmesi sonucunda da katı sınır politikaları, duvarlar ve tellerle engellenmeye çalışılan, mücadele edilen göç sorunu beraberinde yasadışı göçü tetikleyen başarısızlıklar tezatlığı ortaya çıkarmıştır. Böylesi bir tablo karşısında da göç özellikle terörizm bağlantısı, insan kaçakçılığı ve ticareti boyutuyla da gerçek bir güvenlik sorunu hâline gelmiştir. Göç konusuna dair ortaya konan politikalar açık bir şekilde göstermiştir ki başarısızlık söz konusudur. Daha iyi bir hayat ve güvenli bir yaşam insanları sınırların ötesine itmekte ve koşullar göz önünde bulundurulduğunda itmeye devam edecektir. Yani göç konusunun son bulacağına dair ya da sadece insanları sınırlardan uzak tutmaya yönelik politikalarla herhangi bir çözüme ulaşmanın şimdilik başarı getirmesi imkânsızdır. Güvenlikleştirilen göç olgusunun çözümü konusunda bütün aktörlerin masada olması ve güvenlik sorunu olarak addedilen göçmenlerin de aynı zamanda güvenli bir yaşam arayışında olduğu göz önünde bulundurularak eleştiriler çerçevesinde ve insani koşullar altında göç konusuna yaklaşılmalıdır. Çünkü insanlık var oldukça sınırlar aşılacak, toplumlar bir araya gelecektir.

Araştırma Yöntemi

“Göç olgusu nasıl güvenlikleştirilmiştir?”, “Göç konusu güvenlik alanına nasıl dâhil olmuştur?” soruları tezin araştırma sorularını ve çerçevesini oluşturmaktadır. Dolayısıyla çalışma içerisinde göç ve güvenlik kavramları önem kazanmaktadır. İlk bölümde ayrıntılı olarak anlatılan göç olgusuna bakıldığında göç literatüründe göçün güvenlik ile ilişkisinin yeni bir konu olduğu görülmektedir. Soğuk Savaş’ın ardından değişen güvenlik ile birlikte göç literatüründe toplumsal güvenlik ve güvenlikleştirme kavramları da sıkça kullanılmaya başlanmıştır. Güvenlik kavramı, uluslararası kitlesel göçlerin artmasıyla birlikte uluslararası göç literatüründe sıkça yer alan bir kavram hâline gelirken, nüfus hareketlilikleri de güvenlik sorununa dönüşmeye başlamıştır. Göç literatürünün önemli bir dönüm noktası ise 11 Eylül saldırılarıyla uluslararası göçün güvenlik konusuyla ilişkisinin pekişmesinde olmuştur. Literatürde uluslararası göç, devletlerin toplumsal kimliği ve ekonomisi temelinde güvenlikleştirilmektedir. Özellikle Soğuk Savaş’ın ardından Kopenhag Okulu’nun öne sürdüğü toplumsal güvenlik kavramıyla göç alan

toplumlar “öteki” vurgusuyla kültüründen, ekonomisine, refah devletine kadar güvenlikleştirilmektedir. Üçüncü bölüm içerisinde güvenlikleştirmenin detaylandırıldığı bölümde de bahsedildiği gibi güvenlikleştirme adımları takip edilerek güvenlikleştirici aktörler –çoğunlukla siyasi liderler- göçün olumsuz yönlerini vurgulayarak başarılı bir güvenlikleştirme sağlamaktadırlar. Güvenlik konusuyla ilişkilendirilerek bilinen anlamlarının dışına çıkarılan ve güvenlikleştirilerek de olağanüstü önlemlerle karşılaşan göç olgusu bu yeni yönüyle araştırılması gereken bir konu hâline gelmiştir. Göç olgusu hayatın akışının içerisinde bir yere sahipken güvenlikleştirilen göç konusu nüfus hareketliliklerini tehdit algısı içerisine çekmektedir. Fakat güvenlikleştirilen göçün beraberinde daha fazla güvenlik sorununa neden olması güvenlikleştirmenin ne kadar doğru olduğu sorusunun tartışılmasını gerektirmekte ve göç ve güvenlik ilişkisinin araştırılmasını önemli kılmaktadır. Literatürde göçün güvenlikleştirilmesine, göç eden bireylerin insan hakları öne sürülerek karşı çıkan fikirlerde yer almaktadır. Güvenlik konusu olarak ele alınan göç literatürde artık yönetim gerektiren bir siyasal alan olarak değerlendirilmektedir.

Araştırma soruları çerçevesinde amaç göçün güvenlik konusuna nasıl dâhil olduğu ve güvenlikleştirildiğidir. Dolayısıyla çalışmada güvenlik kavramının geçirdiği değişim önemli olmaktadır. Tezin genel çerçevesini de güvenlik kavramındaki değişim ve Soğuk Savaş’ın ardından göç konusunun yeni tehditler arasında yer alması oluşturmaktadır. Göç olgusu Soğuk Savaş’ın ardından güvenlik konusuna dâhil olurken güvenlikleştirilen göçün olağan bir konu olan göçe dair olumsuz bir algı yarattığı tezin varsayımlarından birisidir. Yine özellikle toplumsal güvenlik çerçevesinde tehdit unsurları arasında yer alan göç olgusunun beraberinde daha fazla güvenlik sorunu yarattığı hatta “göç sarmalı” oluşturduğu bir diğer varsayımdır. Ayrıca devletlerin güvenlikleştirdikleri göç olgusuna yönelik aldıkları “katı” önlemlerin yasadışı göç ile karşılık bulduğu da tezin varsayımlarındadır. Son olarak çalışmada güvenlik ve göç ilişkisinin nasıl oluşturulduğu amaçlanmakta çözüm önerileri ise çalışmanın amacı dışında kalmaktadır. Tez çalışması hazırlanırken göç literatürü taranmıştır. Göçe dair özellikle göç ve güvenlik ilişkisini açıklayan makale, kitap gibi yazılı metinler birincil kaynakları olmuştur. Yine grafikler, röportajlar, anketler ve haberler çalışmanın önemli verileri olmuştur.

Göçün güvenlik alanına dâhil olması üç bölüm şeklinde ele alınacaktır. Bu çerçevede birinci bölümde tezin temel konusu olan göç kavramı detaylı bir şekilde incelenecektir. Göç kavramı örgütler, araştırmacılar tarafından çeşitli tanımlamalara sahip olsa da çalışma aslında göçün bu tanımların ortaya koyduğu “basit hareketliliklerden” fazlasını içerdiğini anlatmaktadır. Göç olgusunun daha iyi anlaşılması için çalışma da göçün nedenlerine ve çeşitlerine yer verilmektedir. Özellikle göç kavramının gündem hâline gelmesinde doğrudan etkisi olan “küreselleşme” kavramı da bu bölüm içerisinde göç ilişkisiyle birlikte ele alınmaktadır. Bölümün son başlığı olan ve göç eyleminin tüm parçalarını ifade eden göç endüstrisi de göç konusunun derinliğini ifade etmek açısından önem taşımaktadır. Özellikle küreselleşme ve güvenliğin de göç endüstrisinin genişlemesinde etkili olduğu görülmektedir.

Çalışmanın ikinci bölümü daha genel bir nitelik taşımaktadır. Birinci bölümde göç konusunun artık göz ardı edilemeyecek bir nitelikte olduğu da vurgulanmıştır. Dolayısıyla sık sık gündemde yer alan, çözüm üretilmesi gereken bir niteliğe bürünen göç olgusuna dair devletlerin politikalar oluşturma mecburiyetleri doğmuştur. Hatta artık devletlerin göç konusuna dair oluşturdukları özel merkezlerle göç konusuna yönelik doğrudan çalışmalar yapmak zorunda kaldıkları görülmektedir. Bu bölüm içerisinde de devletlerin göç yönetimini nasıl ele aldıkları, göç politikalarını nasıl bir motivasyonla oluşturdukları ve sınırlarından girecek yabancılara yönelik nasıl bir tutum izledikleri anlatılmaktadır. Güvenlik ile ilişkilendirilen göç konusunun özel bir statüsü olan mültecilerin uluslararası alanda nasıl bir stratejik değere dönüştürüldüğü örnekler üzerinden açıklanmaktadır. Mültecilik konusu devletler için maliyet ekseninde bir istenmeyen durumu ifade etse de konu çıkar olduğunda önemli bir stratejik değere dönüştürülmektedir. Bu durumun en açık örneği ise Soğuk Savaş döneminde karşı bloktan gelen mültecilerin taşıdığı anlamlar için onlara sağlanan kolaylıklardır. Göç olgusunun sınır aşan bir sorun niteliği taşıması ve göçün güvenlik konusuna dâhil olması bölüm içerisinde insan kaçakçılığı, insan ticareti ve terörizm ilişkisiyle anlatılmaktadır. Bu üç konu göçün güvenlikleştirilmesine katkı sağlamaktadır. Küreselleşen dünyada sınırların aşılmasının her geçen gün kolaylaşmasıyla göç literatürü, ulus-devletin sınırlarının ötesinde oluşan parçalarını ifade eden ulus-ötesi kavramını kazanmıştır. Küresel göç olgusunun somut örnekleri olan, kendi aidiyetliklerinden kopamayan ulus-ötesi

grupların aynı zamanda toplumsal güvenliğin tehdit unsurları arasında yer aldıkları açıklanmaktadır. Bölümün ilk başlığında yönetim gerektiren bir olgu olarak göç konusunun ulusal alandaki politikaları anlatılırken son başlığında da uluslararası alanda göç konusunun nasıl ele alındığından ve göç yönetimi için çalışmalar yapan uluslararası örgütler ve sözleşmeler anlatılarak bölüm sonlandırılmaktadır.

Çalışmanın bir diğer önemli kavramı olan güvenlik ise üçüncü bölümde detaylandırılmaktadır. Soğuk Savaş'ın bitimine kadar geleneksel askeri tehditlerin yer aldığı bir güvenlik anlayışı hâkimken, Soğuk Savaş'ın bitimi geleneksel güvenlik anlayışının sorgulanmasını ve askeri tehditlerin dışında yeni tehditlerin ve referans nesnelerinin de olduğu yeni bir güvenlik anlayışını doğurmuştur. Bu yeni güvenlik anlayışlarıyla birlikte daha önce güvenlik konusuyla ilişkilendirilmeyen konular güvenlik alanına dâhil olmaya başlamıştır. Bu çerçevede de güvenlik, tehditler açısından genişlemiş ve çeşitlenen referans nesneleriyle de derinleşmiştir. Genişleyen güvenlik tehditleri arasında göç konusunun güvenliğin derinleşmesini ifade eden referans nesnelerinden topluma, kimliğe tehdit olarak görülmesi göç ve güvenlik ilişkisini açıklamaktadır. Çalışmada güvenliğin geçirdiği dönüşüm ve göçün güvenlik alanına dâhil olması bu çerçevede açıklanırken önemli bir kavram olan “güvenikleştirme” öne çıkmakta ve bu süreçte göç kavramının nasıl güvenikleştirildiği, güvenikleştirme süreçleriyle birlikte Avrupa özelinde detaylandırılmaktadır. Geçmişten günümüze Avrupa'nın, cazibe merkezleri arasında ilk sıralarda yer aldığı görülmektedir. Fakat kıtaya yönelen nüfus hareketlilikleri ekonomi, kimlik gibi zamanın ruhuna uygun referans nesneleri ile güvenikleştirilmiştir. Süreç içerisinde gerek ülkeler nezdinde gerekse birlik nezdinde göçle mücadele önem kazanmıştır. Özellikle Avrupa, Arap Baharı'nın ardından yoğun göç akışı sonrasında göç ve güvenlik ilişkisinde öne çıkan bir aktör olmuştur. Bu çerçevede çalışmada Avrupa örneğinin seçilmesinin nedeni de literatürde Avrupa'nın güvenikleştirdiği göç ile Avrupa Kalesinin'de oluşumunu sağlayan politikalarla güvenikleştirmenin somut örneğini ortaya koymuş olmasıdır.

Hayatın içerisinde olağan bir olgu olan göç konusunun uluslararası ilişkilerin önemli kavramlarından olan güvenlik ile ilişkilendirilerek olağandışı bir konuya dönüştürülme çabası, göçün güvenikleştirilmesinin araştırılmasında önem taşımaktadır. Göç konusu güvenlik boyutuyla öteki algısını derinleştirmekte, küresel dünyada birbirine hem yakın hem de uzak olma durumunu ortaya koymaktadır.

Çalışmanın âmâcıda göçün güvenlik algısının nasıl oluştuğunu ve ne gibi sonuçlar verdiğini ortaya koyarak doğruluğunu tartışmaya açmaktır. Kopenhag Okulu'na ait bir kavram olan güvenlikleştirme, Avrupa siyasetinde ötekine karşı hissedilen nefretin aracı hâline gelmiştir. Güvenlik odaklı bölüm içerisinde de Avrupa'nın göç konusundaki güvenlikleştirmenin araçları niteliğini taşıyan Avrupa Kalesi'nin anlaşmaları, politikaları ve sözleşmeleri önemli örnekler olmaktadır. Ana odağı “Uluslararası göç olgusu nasıl ve ne şekillerde güvenlikleştirilmektedir?” sorusu olan tez çalışması, göç olgusunun anlaşılmasını amaçlayan birinci bölüm, göç ve güvenlik ilişkisini uluslararası alanda devletler çerçevesinde ele alan ikinci bölüm ve göç ve güvenlik ilişkisini ortaya koyan üçüncü bölümle tamamlanmaktadır.

BİRİNCİ BÖLÜM

GÖÇ KAVRAMI

Tezin amacı, göç olgusunun nasıl güvenlik konusu olduğunu ortaya koymak olduğundan tez için göç ve güvenlik kavramları önemli olmaktadır. Bu nedenle tez içerisinde bu iki kavram detaylı bir şekilde açıklanmaktadır. Birinci bölümün amacı göç olgusuna dair kavramları açıklamaktır. Göç olgusu, içerisinde birçok aktörü barındıran, her yönüyle tanımlanmaya çalışılan, farklı neden ve sonuçlara gebe olan bir dinamizme sahiptir. Dolayısıyla her ne kadar göç olgusunun güvenlik boyutu tezin ana konusunu oluştursa da göç kavramının genel yapısının anlaşılması önemlidir. Bu bölüm içerisinde de göçün her yönüyle açıklanması amaçlanmıştır. Göç tanımlarının yer aldığı bu bölümde literatürde farklı göç tanımlarının aslında tek bir yöne odaklanan basit kalıplar olduğu ve göçün neden olduğu sonuçların henüz göç tanımlarına yansımadağı ortaya konulmaktadır.

Bu bölümde kaynak, transit ve hedef ülke, sığınmacı, mülteci ve göçmen gibi temel aktörlerin tanımları yapılarak göç olgusunun genel çerçevesi ortaya konmaya çalışılmıştır. Göç ve güvenlik ilişkisinde de her bir aktör farklı sonuçlarla karşı karşıya kalmakta özellikle göç eden bireylerin aldığı farklı statülerse –göçmen, sığınmacı, mülteci- hem devletler hem de bireyler tarafından çeşitli güvenlik sonuçları ortaya koymaktadır. Bu bölümde daha çok bu kavramların açıklanması amaçlanırken güvenlik perspektifi ikinci ve üçüncü bölümde ele alınmaktadır. Göçün çeşitleri ve nedenleri ile göç kavramının detayları ortaya konulurken göçün küreselleşme ile olan ilişkisi ele alınmıştır. Son olarak bölüm içerisinde “çok aktörlü” göç yapısının açıklanması hedeflenerek göç endüstrisi kavramına yer verilmiştir. Özellikle küreselleşmenin göç konusundaki etkileri bir göç endüstrisi yaratırken, göçün güvenlik boyutuysa bu endüstriyi genişletmektedir. Bu bölümün amacı tezin ana sorusunu ortaya koymadan önce göç olgusunun çok boyutlu bir şekilde tanımlanmasını, açıklanmasını ve anlaşılmasını sağlayarak giriş yapmaktır.

1.1. Göç Kavramı, Tanımı, Aktörleri

Sanki tüm dünya hareket haâlinde! Erkenden emekli olanlar, uluslararası öğrenciler, teröristler, diaspora mensupları, tatilciler, iş insanları, köleler, spor yıldızları, sığınmacılar, mülteciler, banliyö sakinleri, seyahat hâlindeki genç profesyoneller, seks işçileri... bunlar ve daha başka pek çokları, günümüz dünyasında sığınacakları kabuğu ya da en azından kendi izleyecekleri yolu bulmaya çalışırlar.”²

Hareketlilik göçü tanımlayan sihirli kelimelerden birisidir. İnsanoğlunun hareketlilik arzusu, güdüsü göçü insan hayatının bir parçası hâline getirmiştir. Göçün en basit ve açık yönü, insanlığın varlığıyla birlikte insanoğlunun hayatına yerleşen bir olgu olmasıdır.

Göç, çeşitli sebeplerle bir ülkenin sınırları içerisinde ya da uluslararası sınırları geçerek farkı biçimlerde gerçekleşen nüfus hareketleri olarak tanımlanmaktadır.³ Fakat göç ortak noktalarıyla birçok tanıma sahiptir. Martin ve Zürcher göçü, insanların bir yerden başka bir yere doğru hareketi olarak tanımlamaktadırlar.⁴ Kearney, coğrafi olarak yer değişimi ile göçü tanımlamaktadır.⁵ Koçak ve Terzi’de göçü bulunulan yerden siyasi, ekonomik, kültürel ve sosyal sebeplerle başka bir yere edilen harekete verilen genel bir ad ve evrensel bir olay şeklinde tanımlamaktadırlar.⁶ Bally’e göreyse göç kişinin geçici ya da kalıcı olarak doğduğu yerden başka bir yerde yaşamasıdır.⁷ Uluslararası Göç Örgütü de (IMO / International Organization for Migration) göçü şu ifadelerle tanımlamaktadır;

² İlkay Südaş, Ege Kıyılarının Avrupalı Sakinleri, Muammer Tuna (Ed.), Türkiye ve Uluslararası Göçler, (s.107-161), Ankara: Sentez Yayıncılık, s.107.

³ Yusuf Adıgüzel, Göç Sosyolojisi, Ankara: Nobel Yayıncılık, 4. Baskı, 2020, s.3.

⁴ P. Martin. and G. Zürcher , “Managing Migration: The Global Challenge”, *Population Bulletin*, Vol: 36, No: 1, (March 2008), s.3. / 1-20

⁵ Michael Kerney, “From The Invisible Hand to Visible Feet: Anthropological Studies of Migration and Development” *Annual Review of Anthropology*, (1986), s.331 / 331-361.

⁶ Yüksel Koçak, Elvan Terzi, “Türkiye’de Göç Olgusu, Göç Edenlerin Kentlere Olan Etkileri ve Çözüm Önerileri”, *KAÜ – İİBF Dergisi*, Cilt: 3, Say: 3, (2012), s.165 / 163-184.

⁷ Sue Ballyn, “The Why and the ‘Therefore’ of Human Migration: A Brief Overview”, Martin Renes (Ed.), *Lives in Migration: Rupture and Contunity*, (s.6-15), Barcelona: Australian Studies Centre Publications, s.6.

Bir kişinin veya bir grup insanın uluslararası bir sınırı geçerek veya bir devlet içinde yer değiştirmesi. Süresi, yapısı ve nedeni ne olursa olsun insanların yer değiştirdiği nüfus hareketleridir. Buna, mültecilerin, yerinden edilmiş kişilerin, ekonomik göçmenlerin, aile birleşimi gibi farklı amaçlarla hareket eden kişilerin göçü de dâhildir.⁸

Tanımların ortak noktaları harekettir. Zaman, mekân vurgusuyla ve farklı nedenlerle insanların yaşadığı hareketlilik göç kavramının özünü oluşturmaktadır. Durağanlıktan oldukça uzak olan göç olgusu, her çağda farklılaşarak dinamikliğini kaybetmeden günümüze kadar devam etmiştir. Bundan sonra da devam edeceği öngörülebilir. Göç insanoğlunun sadece mekân değiştirmesinden öte bir anlam içermektedir. Çünkü göç hareket olarak son bulsa da, göç eylemi gerçekleştiğinde içerisinde farklı dinamikler barındırarak sürmeye devam eder. Bu çerçevede Castles ve Miller'ın yaptığı göç tanımı daha açıklayıcıdır, *“Göç ve yerleşme, göçmenin geriye kalan hayatını kuşatabilecek ve sonraki kuşakları da etkileyen çok daha uzun soluklu bir süreçtir.”*⁹ Thomas Faist ise ulus-ötesi durumu vurgulayarak uluslararası göçü devletlerarasında daimi hareketliliği ifade eden, çok sayıda bağ, ulus devlet içindeki en az iki konumu ve hareket edenlerle kalanlar arasındaki bağları özetleyen ve demografik, siyasi, kültürel ve ekonomik süreçleri içeren çok boyutlu bir olgu olarak tanımlamaktadır.¹⁰

Göçün gelişim seyrine bakıldığında, 1840 öncesinde Atlantik Okyanusu'nu geçmenin tehlikeli ve pahalı olması hareketliliği önemli ölçüde kısıtlıyordu. Fakat insanların hareketlilik arzusu bu sorun üzerinden çeşitli çözümleri ortaya koydu ve 1840'larda işadamı Samuel Cunard kargo ve taşımacılık üzerine kurduğu şirketle oluşturduğu deniz yolu köprüsüyle Liverpool'dan Boston'a mucizevî bir şekilde seyahatleri 15 güne indirmiştir. Bu kolaylık kuşkusuz hareketliliği arttırmıştır.¹¹ Böylece eski dünyadan yeni dünyaya akınlar başlamıştı. 1846-1940 özellikle SanayiDevrimi'nin de etkisiyle hareketlilik dinamizm kazanmıştır. Asya,

⁸ Richard Perruchoud, Jillyanne Redpath-Cross(Ed.), *Göç Terimleri Sözlüğü*, 2. Baskı, Uluslararası Göç Örgütü.

⁹ Stephen Castles, Mark J. Miller, *Göçler Çağı*, İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2008, s.30.

¹⁰ Thomas Faist, *Uluslararası Göç ve Ulusaşırı Toplumsal Alanlar*, İstanbul: Bağlam Yayınları, 2003, s.30.

¹¹ Deniz Ülke Arıboğan, Duvar, İstanbul: İnkılap Kitabevi, 5. Baskı, s.57-58.

Hint Okyanusu Kıyıları, Güney Pasifik'e göç edenler, Rusya, Kuzeydoğu Asya'dan, Mançurya, Sibiry ve Japonya'ya gerçekleşen göçler devasa ölçekteydi. Zaman içerisinde Sanayi Devrimi'nin tetiklediği ekonomik ve emek göçünün yanında siyasal göçlerinde görünürlük kazanmaya başladığı görülmektedir. Özellikle yıkılan imparatorlukların ardından kitlesel göçlerde artış yaşandı. Yeni dönemde de göçün dinamiğinin sınırlarının ötesinde yaşamak isteyenler oluşturdu. Daha sonra tekrarlanan dünya savaşının ardından rehabilitasyon süreci emek göçünü tekrar popülerleştirirken, ideolojik kutuplaşmayla birlikte mültecilik olgusu da beslenmiştir. Kuzey-Güney ayrımı kapanmayacak göç kapısını aralarken geline nokta da Arap Baharı'nın arttırdığı hareketlilik istenmeyen akınları tetiklemiş ve göç çözüm gerektiren bir sorun olmuştur.¹²

Bu çerçevede üç büyük göç akınından söz edilebilir. Bu akınların birincisi Avrupa sömürgeciliği çerçevesinde gerçekleşmiştir. Keşifler Çağı boyunca Üçüncü Dünya olarak nitelendirilen bölgelere Avrupa sömürgecilerinin iktisadi nüfuzuyla gerçekleştirdiği akınlardır. İkincisi, beyaz göçmen kolonilerine -Atlantik ötesine- olan göçlerdir. Avrupalı siyasi muhaliflerden, dînî ayrımcılığa uğrayan kesimlere, köylülerden, esnaflara kadar motive olan beyaz göçmenler, 19. ve 20. yüzyıllar arasında Amerika kıtasına, Avustralya'ya ve Güney Afrika'daki sömürgelere akın etmişlerdir. Son olarak ise II. Dünya Savaşı'nın ardından 1960'larda belirginleşen çağdaş dönemdir. İşçi göçmenlerin ve mültecilerin oluşturduğu bu dönemdeki göç akınları günümüzde de devamlılığını sürdürmektedir.¹³ Ayrıca bilinen bu üç akının yanında Arap Baharı'nın sonuçlarından olan yoğun göç akışlarını -Avrupa'ya- da dördüncü bir akın olarak varsayılabilir. Uluslararası sistemin, aktörlerin öngörülemez durumlarıysa daha sonraki göç akınlarının potansiyelini oluşturmaktadır.

Semra Somersan ise göç süreçlerini dört model ile açıklamaktadır. İlki, Avustralya, Yeni Zelanda, Kanada ve ABD'nin oluşumunda etkili olan göçmenlerin vatandaşlığa çağrılarak anayurtlarından yeni bir ülkeye yerleşmesini ifade eden "Klasik Göç Modeli"dir. İkincisi, sömürgelerden sömürgeci ülkelere -Hollanda, İngiltere, Fransa- olan göçü açıklayan "Sömürge Modeli"dir. Üçüncüsü, iş gücündeki ihtiyacı gidermeye yönelik olan vatandaşlık tanımadan geçiciliği vurgulayan

¹² Arıboğan, a.g.e., s.58-63.

¹³ Kingsley Davis, "Social Science Approaches to International Migration", Michael S. Teitelbaum and Jay M. Winter (Ed.), *Population and Development Review*, Resources in Western Intellectual Tradition, Vol: 14, (1989), s.259-260. / s.245-261.

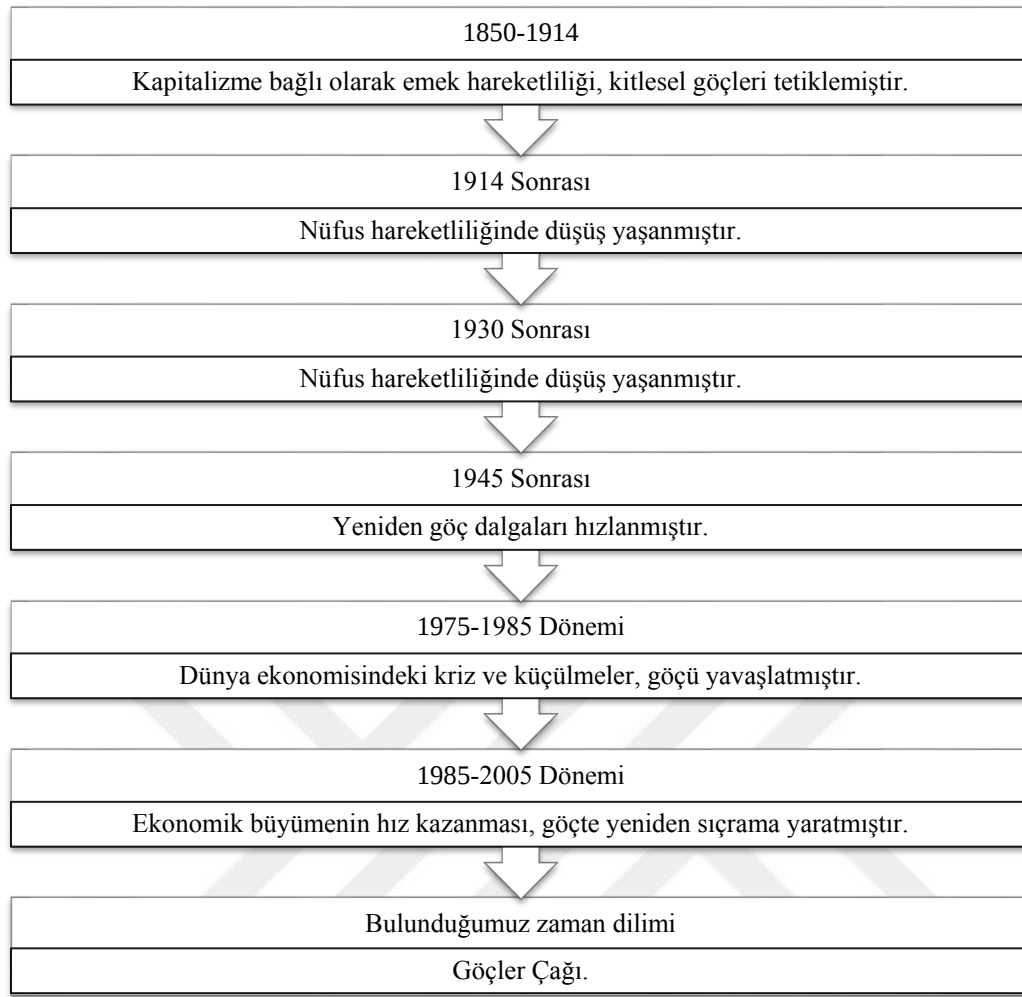
“Misafir¹⁴ İşçi Modeli”dir. Sonuncusuysa yasadışı göçü ifade eden “Gayri Meşru Model”dir.¹⁵ Gayri Meşru Model ise göçün güvenlik boyutunu pekiştirmektedir.

İçinde bulunduğumuz zaman dilimine bakıldığında ise bu dönem literatürde “göçler çağı” olarak adlandırılmaktadır. Castler ve Miller bu göçler çağının kalıcı olacağına dair bazı nedenler ortaya sunmaktadırlar, bu nedenler; i) Kuzey ve Güney arasındaki varolan eşitsiz koşulların insanları daha iyi bir yaşam arayışına zorlaması, ii) demografik, çevresel ve siyasal olumsuzlukların insanları kendi ülkeleri dışında mülteci konumuna zorlaması, iii) artan siyasal ve etnik çatışmaların kitlesel göçleri arttırması, ii) oluşturulan yeni ticaret bölgelerinin emek hareketliliklerine yol açması devletlerin uluslararası göçlerden daha fazla etkilenmesini sağlayacağı, şeklindedir.¹⁶ Göçler çağının devamını ifade eden bu nedenler, kabaca göçlere neden olan unsurlardır ve maalesef güneşin altında pek de yeni bir şey görülmemektedir.

¹⁴ Misafirlik kavramının kullanılması, geçiciliğin vurgulanmasında önem arz etmektedir. Özellikle kitlesel göçlerde “misafir” kavramıyla toplumsal tepkilerin önüne geçilmeye çalışılmaktadır.

¹⁵ Buket Akıncı, Ahmet Nergiz, Ercan Gedik, “Uyum Süreci Üzerine Bir Değerlendirme: Göç ve Toplumsal Kabul”, *Göç Araştırmaları Dergisi*, Cilt: 1, Sayı: 2, (Temmuz – Aralık 2015), s.73.

¹⁶ Castles ve Miller, a.g.e., s.7-8.

Şekil 1.1. Göç eğilimleri.

Değişen ve dönüşen göç olgusunun çalışmaları da konjonktüre bağılı olarak gelişim göstermiştir. II. Dünya Savaşı'nı ardından yeniden yapılanma ile artan göç, ekonomik ön planla çalışılmıştır. 1970'lerdeyse göçmenlerin kalıcılığının fark edilmesi entegrasyon, asimilasyon kavramlarıyla göç çalışmaları şekillenmiştir. 1980'lerde göçmen ilişki biçimleri ve Doğu Bloğu'nun dağılmasıyla zorunlu göçleri, ulus-ötesi ağları, çatışmaları, küreselleşmeyi ve güvenlik kavramlarıyla göç çalışmalarını günümüzdeki özüne kavuşturmuştur.¹⁷

Göç olgusu, göç etmeye karar veren bireyden gidilen ülkeye ve nasıl gidildiğine kadar farklı aktörleri barındıran dinamik bir süreçtir. Göç çeşitliliği çerçevesinde gerçekleşen her yolculuk ile birey, grup ya da kitle amacı dâhilinde bir

¹⁷Celal İnce, "Göç Kuramları ve Suriye Göçü Üzerine Bir Değerlendirme", Uluslar arası Toplum Araştırmaları Dergisi, Cilt: 11, Sayı: 18, (Haziran 2019), s.2608

sıfata –ekonomik göçmen, sığınmacı, mülteci vb..- sahip olarak göçün bir aktörünü oluşturmaktadırlar. Çıkış kararı verilen ülke kaynak ülke olarak, gidilen ülke hedef ülke olarak ve sınırları geçerek gidilecek ülkeyle arada durak noktası olan ülkeyse transit ülke olarak ulus–devletleri doğrudan göçün aktörühâline getirmektedir. Bu iki temel aktörün -birey ve devlet- göçün doğuşuyla birlikte varlığını korusa da günümüzde farklı aktörlerinde tabloda yer almaya başladığını görüyoruz. Uluslararası alanda kurulan örgütlerde göç olgusunun diğer aktörlerini oluştururken, insan ticareti ve insan kaçakçılığı unsurları da istenmeyen bir durum olarak göç tablosunda yer alan unsurlardır.

Göç konusu değerlendirilirken tüm aktörler göz önünde bulundurularak değerlendirilmelidir. Dinamik bir olgu olan göç ayrıca birçok aktör tarafından etkilenip aynı zamanda onları etkilemektedir. Bugün literatürde ortaya konulan göç tanımlamaları da bu yönleri dikkate almadığı gerekçesiyle eleştirilmektedir. Hayatın olağan akışının bir parçası olan göç aynı zamanda bulunduğu tarih içerisinde olumlu, olumsuz algılamalarla yeniden anlamlandırılmaktadır. Nüfus hareketliliğinin birbirinde farklı sonuçlar ortaya koyması, göç konusunun dinamikliğinin açık göstergesidir. Son yıllarda da göçün her yönüyle anlaşılmasına yönelik hemen her disiplinde çalışmalar yapılmaktadır.

Uluslararası ilişkiler disiplini de göçün üç önemli boyutuna odaklanmaktadır. İlki, devletlerin topraklarına yapılan giriş-çıkışların denetlenmesi/kontrolü konusudur. İkincisi, göçün ulus devletlerin egemenliğine ve güvenliğine etkisi konusudur. Son olarak ise göçmenlerin entegrasyonu ve vatandaşlık olgusu, ulusal kimlik ve haklar konusudur.¹⁸ Bu çerçevede uluslararası ilişkiler disiplini de göç güvenlik perspektifiyle okunmaktadır. Göçün bir sorun niteliğine bürünmesinin çelişkisini ise Gaim Kibreab şöyle ifade etmektedir; *eğer bir tarafta insanlarla yerler arasındaki ilişkileri doğallaştırma eğimli yerleşiklik yanlısı varsayımlarımız, diğer tarafta varlık nedeni kendi vatandaşlarının haklarını korumak olan ulus-devletlere bölünmüş bir dünya olmasaydı, göç normal olacak dolayısıyla köklerinden sökülme*

¹⁸ Suna Gülfer İhlamur Öner, Yöntemsel Milliyetçilik Bağlamında İnsan Hareketliliği ve Uluslararası İlişkiler, N. Aslı Şirin Öner, Gülfer İhlamur-Öner (Ed.), *Uluslararası İlişkilerde Göç: Olgular, Aktörler ve Politikalar*, İstanbul: DER Yayınları, 2018, s.39.

*sorun oluşturmuyacaktı.*¹⁹Fakat insanlar ve yerler arasındaki ilişkileri doğallaştıran ve ötekileri kodlayan yerleşik yanlısı varsayımlar ile vatandaşlarının haklarını korumayı varlık nedeni haline getiren ulus-devletlerle bölünmüş bir dünyada göç normal olamamakta, tanımlardaki basitliğini kaybetmektedir. Tezin amaçlarından biriside göçün basit kalıplardan ve tanımlamalardan ibaret olmadığını açıklamaktır. Bakıldığında genel olarak göç tanımlarında göçün neden olduğu sonuçlara yer verilmemekte fakat günden güne göç, hareketlilik nedenlerinden çok ortaya koyduğu sonuçlarla algılarda yer etmeye başlamıştır. Son yıllarda göç, göçmen denildiğinde güvenlik algısının dâhil olduğu bir bakış açısının hâkim olduğu görülmektedir. Bu tez, güvenlik algısının nasıl ortaya çıktığını açıklayarak, sadece hareketlilik olarak tanımlanan göçün aslında hareketlilikten fazlası olduğunu göstermeyi amaçlamaktadır.

1.1.1. Kavramsal Çerçeve: Göçmen, Sığınmacı, Mülteci

1.1.1.1. Göçmen

“Ne vatandaş ne yabancı, ne gerçekten Aynı’nın ne de bütünüyle Öteki’nin yanında yer alan ‘göçmen’, Platon’un da söylediği bu “piç” ortamda, toplumsal varlıkla toplum dışı varlık arasındaki sınırda bulunur.”

Pierre Bourdieu²⁰

Göç, göç veren kaynak ülkeden, göç alan hedef ülkeye, yer değiştirme durumunda kalan insanlara kadar içerisinde birçok aktörü barındırmaktadır. En önemli aktörü de göçü gerçekleştirme amacına göre farklı adlandırmalara sahip olan insandır. Rakamları ve tahminler değerlendirildiğinde dünyada her 7 kişiden birinin göç ettiği görülmektedir.²¹ İnsan hareketliliğinin ve sınırların öneminin artmasıyla göçün gerçekleşme koşullarına göre farklı statüler oluşturulmuştur. Bu nedenle her hikâyeye göre göçmen, mülteci ve sığınmacı kavramları tanımlanmıştır.

Göçmen kavramına bakıldığında, göç eylemini daha iyi bir yaşam için “gönüllü” olarak gerçekleştiren kişiyi ifade etmektedir. Göçmen kavramının çerçevesini gönüllük, kişinin isteği ve iradesi oluştursa da tanımlarda ekonomik amaç

¹⁹ N. Aslı Şirin Öner, Son mu, Başlangıç mı ? Göç Çalışmalarında Sosyal Bir Olgu Olarak Geri Dönüş, Gülfer İhlamur-Öner, Aslı Şirin Öner (Ed.), *Küreselleşme Çağında Göç*, İstanbul: İletişim Yayınları, 2018, 4. Baskı, s.277.

²⁰ Derya Fırat, “Giriş”, *Toplum Bilim*, Sayı: 17, (Ekim 2003), s.7.

²¹ Hayriye Erbaş, Göç ve Göçmenler, Ankara: Phoenix Yayınları, 2019, s.325.

ön plandadır. Evrensel bir göçmen tanımının olmamasını yanında Uluslararası Göç Örgütü göçmeni, ikamet ettiği ülke dışında başka bir ülkeye taşınan kişi olarak tanımlamaktadır.²² 862/2007 sayılı Avrupa Parlamentosu ve Konseyi Tüzüğü'nün ikinci maddesinin birinci fıkrasının b bendinde ise kişinin ikamet ettiği ülkesinden üyesi olduğu başka bir ülkeye ya da üçüncü bir ülkeye en az 12 aylık bir süre için yerleşmesi olarak tanımlanmıştır.²³ Türkiye Cumhuriyeti'nin göçmen tanımı da 5543 sayılı İskân Kanunu'nun Tanımlar madde 3 içerisinde d bendinde şu şekilde tanımlanmıştır; *“Türk soyundan ve Türk kültürüne bağlı olup, yerleşmek amacıyla tek başına veya toplu halde Türkiye'ye gelip bu Kanun gereğince kabul olunanlardır.”* Madde 4 ile de güvenlik istisnası *“Türk soyundan ve Türk kültürüne bağlı olmayan yabancılar ile Türk soyundan ve Türk kültürüne bağlı bulunup da sınır dışı edilenler ve güvenlik bakımından Türkiye'ye gelmeleri uygun görülmeyenler göçmen olarak kabul edilmezler.”*²⁴ şeklinde belirtilmiştir.²⁵ Göçmen, *“ulus içinde yaşayan ama ulusal olmayan bir varlık [olarak], siyasal olandan dışlanmış demektir. Dışarıdan gelmiş -yabancı- bir göçmenin varlığı, hukuki anlamda geçicidir ve kendisinin dışında bir neden ve amaca –iştir- bağlı bir varlıktır.”*²⁶ Genel itibariyle göçmen “ötekidir”.

Olca Ziya göçmeni, ekonomik ya da sosyal koşullar nedeniyle kendi ülkesinden başka bir ülkeye gönüllü olarak yasal ya da yasadışı yolla giderek orada yaşayan yabancı şeklinde tanımlamaktadır.²⁷ Tanımda belirtilen yasal ya da yasadışı durumları göçmenlik konusunu masumluktan çıkararak tezinde konusunu oluşturan farklı bir boyutu ortaya koymaktadır. Öncelikli bu iki kavramı tanımlamak gerekirse, yasal ya da düzenli şeklinde ifade edilen göçmen ülkelerin belirledikleri prosedürler dâhilinde sınırlarına giriş veyahut çıkış yapanlardır. Ülkeler vatandaşlık bağı bulunmayan yabancılara karşı belirttikleri ve uygulamaya koydukları kurallarla

²² Immigrant - <https://www.iom.int/key-migration-terms> (Erişim Tarihi: 4.10.2020)

²³ Immigrant - <https://www.refworld.org/docid/48abd548d.html> (Erişim Tarihi: 4.10.2020)

²⁴ Göçmen - <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.5543.pdf> (Erişim Tarihi: 4.10.2020)

²⁵ Madde içerisindeki diğer sınıflandırmalar; e) Serbest göçmen: Türk soyundan ve Türk kültürüne bağlı olup, yerleşmek amacıyla tek başına veya toplu halde Türkiye'ye gelip, Devlet eliyle iskân edilmelerini istememek şartıyla yurda kabul edilenlerdir. f) İskânlı göçmen: Türk soyundan ve Türk kültürüne bağlı olup, özel kanunlarla yurt dışından getirilen ve bu Kanun hükümlerine göre taşınmaz mal verilerek iskânları sağlananlardır. g) Münferit göçmen: Türk soyundan ve Türk kültürüne bağlı olup, yurdumuza yerleşmek amacıyla bir aile olarak gelenlerdir. ğ) Toplu göçmen: Türk soyundan ve Türk kültürüne bağlı olup, iki ülke arasında yapılan anlaşmaya göre yurdumuza yerleşmek amacıyla toplu olarak gelen ailelerdir.

²⁶ Hüdayi Sayın, *Uluslararası Göç ve Uluslararası Güvenlik*, Ankara: Berikan Yayınevi, s.99.

²⁷ Olca Ziya, “Mülteci-Göçmen Belirsizliğinde İklim Mültecileri”, *TBB Dergisi*, Sayı: 99, (2012), s.232.

ülkelerine giriş ve çıkış izinleri vermektedirler. Devletlerin sınırlarından kimlerin geçeceğine karar vermek için ortaya koyduğu bu prosedürler “vize politikası” olarak adlandırılmakta ve yasal-yasadışı göçün hukuki statüsünü belirlemektedir. Bu kurallar, uygulamalar tüm prosedürler yasal bir şekilde gerçekleştiği sürece gelen yabancılar “düzenli” ya da “yasal” göçmen olarak kabul edilmekte ve sorun yaşanmamaktadır.

Tez çerçevesinde önemli noktayı “düzensiz” ya da “yasadışı” göçmenler oluşturmaktadır. Yasadışı göç kavramı çağrıştırdığı üzere yasal göçün prosedürlere uyulmadan gerçekleşen halidir. Uluslararası Göç Örgütü kaynak, transit ve hedef ülkelere giriş veya çıkışları düzenleyen kanunların, yönetmeliklerin ya da uluslararası anlaşmaların dışında gerçekleşen hareketlilik olarak yasadışı göçü tanımlamaktadır.²⁸ Kişi, yasadışı yollardan başka bir ülkeye girdiyse ya da yasal giriş yapmış olsa da daha sonraki süreçte durumunun yasadışı olmasıyla da yasadışı göçmen statüsüne geçebilmektedir.²⁹ Ulaşılmak istenen ülkeye girişte yasadışı yolların tercih edilmesi yasadışı göç olarak nitelendirilmekle birlikte çeşitli kaynaklarda da düzensiz göçmen kavramının karşılığı da olmaktadır.³⁰ Türkiye Cumhuriyeti İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü düzensiz göçmeni, yasadışı yollardan Türkiye’ye giriş yapan, kalan ve çıkan ya da yasal yollarla giriş sağlasa da yasal süre içerisinde çıkmayan yabancı şeklinde benzer kalıplarla ifade etmiştir.³¹ Yasadışı göç kavramının “yasadışıllığını” vurgulayan bir diğer önemli konu ise günümüzde artık organize suç niteliği taşıyan insan/göçmen kaçakçılığı ve insan ticaretidir. İlerleyen bölümlerde ele alınacak olan ve tez konusunun önemli açıklayıcılarından olan bu iki suç ile gerçekleşen göç eylemi yasadışı göç/göçmen tablosunun önemli parçalarıdır. Yasadışı göçmen olarak tanımlanmak içinse üç noktadan söz edilmektedir;³²

- a. Hedef ya da transit ülkenin sınırlarından yasadışı giriş ya da çıkış yapmak,
- b. Sahte belgeler ile sınır kapılarından giriş ya da çıkış yapmak,

²⁸Irregular Migration - <https://www.iom.int/key-migration-terms> (Erişim Tarihi: 4.10.2020)

²⁹ Taşkın Deniz, “Uluslararası Göç Sorunu Perspektifinde Türkiye”, *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Cilt: 18, Sayı: 1, (Nisan 2014), s.177.

³⁰ O.Ömer Demir, Hakan Erdal, “Yasadışı Göç ile İlgili Kavramların Doğru Anlaşılabilmesi Sorunu ve Yazılı Basında Çıkan Haberler Üzerine Bir İnceleme”, *Polis Bilimleri Dergisi*, Cilt: 12, Sayı: 1, (2010), s.35.

³¹ Düzensiz Göçmen - https://www.goc.gov.tr/kurumlar/goc.gov.tr/YillikGocRaporlari/2013_yillik_goc_raporu.pdf (Erişim Tarihi: 4.10.2020)

³² Demir, Erdal, a.g.m., s.35.

- c. Yasal olarak giriş yapılmış olsa dahi vize süresinin bitiminde ya da oturma/çalışma izninin bitiminde çıkış yapmayarak izinsiz/yasadışı olarak ikamete devam etmek.

Devletlerin kontrolü dışında gerçekleştiği içinde yasadışı ve düzensiz olarak adlandırılan göç türü, sınırların egemenlik için önem arz etmesi nedeniyle günümüzde siyasetin önemli gündem maddeleri arasında yer almaktadır. Devletler kontrol dışında gerçekleşen bu eylemlere karşı birçok düzenleme yapmaktadır. Fakat paradoksal bir şekilde düzensiz/yasadışı göç alınan önlemlerle doğru orantı izlemektedir. Engellerle birlikte artış içerisinde olan düzensiz göçler, yasadışı olarak sınırları ihlal edilen ülkenin egemenliğine meydan okumak ve suç niteliğindedir. Düzensiz göçlerin artması ve yasadışı – kaçak gibi sıfatlarla anılması da göçün suçu çağrıştıran bir kavram olmasına zemin hazırlamaktadır. Dolayısıyla bir güvenlik sorununa çözüm olarak görülen göç politikaları da göçmenlerin suçlu, yasadışı ve tehlikeli olanlar olarak algılanmasını güçlendirmekte ve politikalar, yasadışı/düzensiz göç ile mücadelede her türlü yöntemi meşrulaştırmaktadır.³³

Yasadışı göçmen ya da düzensiz göçmen tanımı genel olarak yasal olmayan durumların kullanılmasıyla gerçekleşen göç eylemini kastetmektedir. Fakat düzensiz göç literatürde iki şekilde tanımlanmaktadır. İlki yasadışı göçü ifade eder şekilde yabancıların yasadışı yollardan ülkeye girişini, kalışını, çıkışını ya da yasal süresini aşması ifade eden tanımdır.³⁴ İkincisiye zamanı ve yönü belirsiz olarak göç eden kitlenin ekonomik, sosyal ve demografik özelliklerinin değişebileceği aynı zamanda sığınmacı, mekik ve transit göçlerini de kapsayan³⁵ tanım olarak kullanılmaktadır. Bu noktada mültecilerin çoğu zaman yasadışı yolları kullanmak zorunda kalmaları yasadışı/düzensiz göçmen ile karıştırılma durumları ortaya çıkmaktadır. Mülteci statüsündeki bireyler her ne kadar yasadışı yollardan sınırları geçseler desâğlanan haklar ve işleyen süreç açısından ayırım son derece önemlidir. Yasadışı/düzensiz göçmen ile sığınmacı/mülteci arasındaki farklarsa şu şekildedir;

³³ Adıgüzel, a.g.e., s.112.

³⁴ Düzensiz Göç - https://www.goc.gov.tr/kurumlar/goc.gov.tr/YillikGocRaporlari/2013_yillik_goc_raporu.pdf (Erişim Tarihi: 4.10.2020)

³⁵ Mehmet Dalar, Uluslararası Hukusal ve Kurumsal Düzenlemeler Çerçevesinde Göç Olgusu, Gökhan Telatar, Umut Kedikli (Ed.), *Uluslararası Göç ve Güvenlik*, Ankara: Nobel Yayıncılık, 2019, s.41

Tablo 1.1. Yasadışı göçmen/düzensiz göçmen – sığınmacı/mülteci farkları.³⁶

	Yasadışı/Düzensiz Göçmen	Sığınmacı/Mülteci
Ülkesini gönüllü olarak terk etme;	Evet.	Hayır.
Ülkesini terk etme nedeni;	Daha iyi yaşam şartlarına erişmek.	Zulüm, şiddet, ayrımcılık görmek ya da endişesini taşımak.
Kullanılan yol;	Yasadışı.	Yasal ya da yasadışı (Koşullara göre).
Hedef ülkede koruma tedbirleri, talep edebilecek hakları;	Yok.	Var.
Hakkında yapılabilecek idari işlemler;	Gözetim altında bulundurulma / geri gönderilmek.	Uygun koşullarda geri dönüş, entegrasyon ya da üçüncü ülkeye yerleşimin sağlanması.

Genel çerçeveye göçmenliği tanımlarken dikkat çeken noktalar ekonomik nedenler ve gönüllüktür. Her ne kadar ekonomik neden ön plana çıkarılsa da göç olgusunda itici (push factors) ve çekici (pull factors) faktörler söz konusudur ve göçmen tanımı bu çerçevede detaylandırılmalıdır. Bugün ise göç yazınında güvenlikleştirmenin de sıklıkla kullandığı, mültecileri, sığınmacıları, ekonomik göçmenleri ve diğer göçmenleri de kapsayan kompleks nüfus hareketlerini ifade eden mixed flows (karma akım/karma göç hareketleri) kavramı kullanılmaktadır.³⁷ Göçmen kavramının net bir tanımının olmaması, her türlü göç hareketini içerisine alan kapsamlı bir kavrama da işaret etmektedir. Göçmen çatı kavram olarak kullanılarak mülteci ve sığınmacı gibi önemli statüler kavram içerisinde kaybolmaktadır. Kimi zaman devletlerin sorumluluk – çıkar ikilemiyle birlikte bu üç kavramın bir arada kullanılması önemli sorunlara ve hak kayıplarına neden olmaktadır.

³⁶ Demir, Erdal, a.g.m., s.38.

³⁷ N. Ela Gökarp Aras, Yeniden Müzakere Edilen Egemenlik ve Sınırlar Bağlamında Uluslararası Göç ve Güvenliğe Avrupa Birliği Penceresinden Eleştirel Bir Bakış, N. Aslı Şirin Öner, Gülfer İhlamur-Öner (Ed.), *Uluslararası İlişkilerde Göç: Olgular, Aktörler ve Politikalar*, İstanbul: DER Yayınları, 2018, s.52.

1.1.1.2. Sığınmacı

Göçmen, sığınmacı ve mülteci kavramları günlük konuşma içerisinde birbirlerini yerine kullanılabilmektedir. Kimi kaynaklarda ve çoğu zamanda medyada sığınmacı ve mülteci kavramlarının birbirlerinin yerine kullanılması yanlış bilinen doğrulardandır. Sığınmacı ve mülteci farklı hukuki statülere tabi iki kavramdır. Uluslararası Göç Örgütü sığınmacıyı uluslararası koruma arayan sığınmacı talebini sunmuş nihai karara bağlanmamış kişi olarak tanımlamakta ve her sığınmacının nihayetinde mülteci olmayacağı fakat her mültecinin başlangıçta sığınmacı olduğunu belirtmektedir.³⁸ Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği (BMMYK/ United Nations High Commissioner for Refugees /UNHCR) ise sığınmacılığı kişinin ilgili ulusal ya da uluslararası belgeler çerçevesinde bir ülkeye mültecilik başvurusunda bulunması ve sonucunu beklemesi olarak ifade etmektedir.³⁹ Sığınmacının klasik ve evrensel tanımı mültecilik başvurusunun öncesindeki durumu ifade etmekte ve bir süreci tanımlamaktadır.

Ulusal ya da uluslararası belgeler çerçevesinde devletler başvuru yapan bireyleri “mültecilik” tanımı çerçevesinde değerlendirerek başvuruyu olumlu ya da olumsuz şekilde sonuçlandırmaktadır. Her ne kadar “Herkesin zulüm altında başka ülkelere sığınma ve sığınma olanaklarından yararlanma hakkı vardır.”⁴⁰ şeklinde gerekli durumlarda sığınma hakkını insan hakkı olarak uluslararası alanda tescillese de gerçekte süreç içerisinde mağdur olan birçok sığınmacı olduğu bilinmektedir. Mültecilerin devletlere sorumluluk getirmesi konusunda devletler sığınmacı başvurularında “çıkar” odaklı bir karar verebilmektedirler. Bu durum her ne kadar insan hakkı ihlalini doğursa da sistem bu şekilde işlemekte ve işlemeye de devam edeceği bilinmektedir.

³⁸ Asylum seeker - <https://www.iom.int/key-migration-terms> (Erişim Tarihi: 4.10.2020)

³⁹ Uğuz Özgöker, Gözde Doğan, *Uluslararası Göç ve Mülteci Krizi*, İstanbul: Der Yayınları, 2019, s.18.

⁴⁰ Universal Declaration of Human Rights, Article 14 - https://www.ohchr.org/EN/UDHR/Documents/UDHR_Translations/eng.pdf (Erişim Tarihi: 5.10.2020) Sığınma hakkının tanınması ise madde 14/2de belirtilmiştir; Gerçekten siyasal nitelik taşımayan suçlardan veya Birleşmiş Milletlerin amaç ve ülkelerine aykırı eylemlerden doğan kovuşturma durumunda bu haktan yararlanılamaz.

1.1.1.3. Mülteci

Mülteciler tarafından boyayla yazılmış bir yazı fark ettim. Büyük harflerle “NO BORDERS” yazılıydı...⁴¹

Göç konusunun en dramatik kısmı mültecilik durumudur. Sadece hayatta kalma güdüsüyle hareket etmenin en acıklı ve korkunç hâlidir mültecilik. Üzerinde yaşadığımız yer küreden, sınırlarında bulunduğumuz ülkeden ve beraber yaşadığımız insanlara ve coğrafyamıza kadar her an alt üst olabilecek koşullar içerisinde hayatımızı sürdürdüğümüzü unutsak da, sayıları günden güne artan mülteciler hatırlatıcı görevini üstlenmektedir. On yıl önce Tunuslu bir seyyar satıcının kendini yaktığı sırada Suriye’de evinde yemek yiyen aile, dükkânında iş telaşında olan terzi bugün herhangi bir kampta mülteci başvurusunu beklemekte ya da yollarda, sınırlarda kendisine bir hayat aramaktadır.

Mültecilik göçmenlikten birtakım farklarla ayrılmaktadır. Neden açısından bakıldığında göçmenler rahat yaşam amacıyla göç ederlerken mülteciler hayatta kalabilmek adına güvenlik amacıyla iltica etmektedirler. Niyet açısından göçmenler iyi bir yaşam standardına kavuşabilmek adına gönüllü olarak yola çıkarlarken mülteciler kötü koşullar altında zorunlu bir yolculuğa başlarlar. Son olarak şartlar açısından farka bakıldığında göçmenler, planlı ve istekli hareket ettikleri için olanakları fazla iken mültecilerin zaman açısından hazırlıksız olarak göçe maruz kalmaları olanaklarını sınırlamaktadır.⁴²

Sığınma başvurusu kabul edilen bireyler mültecilik statüsü kazanarak her sığınmacının umudu ve hayali olan ulusal ve uluslararası koruma ile birtakım haklar kazanırlar. Mülteci terimi ilk kez 1573 yılında Katolik İspanya yönetimindeki Hollanda’dan dinî mensubiyetleri nedeniyle tehdit altında olan Kalvinistler’in İngiltere’ye sığınması ile kullanılarak 1951 tarihli sözleşmede yer alan tanımın özü oluşturulmuştur.⁴³ 1951 Mülteci Sözleşmesi / Cenevre Sözleşmesi ya da Mültecilerin Hukuki Durumuna Dair Sözleşme ile uluslararası alanda evrensel bir mülteci tanımı oluşturulmuştur. Sözleşmenin 1. maddesi A bendi/2’de mülteci şu ifadelerle tanımlanmaktadır,

⁴¹ Rakel Sezer, Mülteci, İstanbul: Karakarga Yayınları, 2020, s.31.

⁴² Ziya, a.g.m. s.232-233.

⁴³ Suna Gülfer İhlamur Öner, Zorunlu Göç Çalışmalarında Kavramsal Tartışmalar ve Disiplinler Arası Diyalog, N. Aslı Şirin Öner, Gülfer İhlamur-Öner (Ed.), *Uluslararası İlişkilerde Göç: Olgular, Aktörler ve Politikalar*, İstanbul: DER Yayınları, 2018, s.185.

1 Ocak 1951'den önce meydana gelen olaylar sonucunda ve ırkı, dini, tabiiyeti, belli bir toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasi düşünceleri yüzünden, zulme uğrayacağından haklı sebeplerle korktuğu için vatandaşı olduğu ülkenin dışında bulunan ve bu ülkenin korumasından yararlanamayan, ya da söz konusu korku nedeniyle yararlanmak istemeyen yahut tabiiyeti yoksa ve bu tür olaylar sonucu önceden yaşadığı ikamet ülkesinin dışında bulunan, oraya dönemeyen veya söz konusu korku nedeniyle dönmek istemeyen her şahıs.⁴⁴

Savaşlar, fetihler, yıkılan imparatorluklar, yeni keşfedilen topraklar, farklılıklar temelinde uygulanan baskılar gibi birçok olay göç olgusunu tetiklerken içerisinde zorunluluğu ve acıyı barındıran mülteciliği de doğurmaktadır. Arap egemenliğinin İspanya'da son bulması farklı hikâyelerle Kuzey Afrika'ya, Osmanlı İmparatorluğu'na kitlesel göçlere yol açmıştır. Amerika kıtasının keşfi Avrupa'dan göç akınlarına neden olmuştur. Bu göçler içerisinde baskı ve zulümden kaçanlar ve her geçen gün sayılarının fazlalaşması durumun uluslararası hukukta incelenmesini ve çözüm üretilmesi zorunluluğundandır.

1912 Balkan Savaşı, I. Dünya Savaşı ve 1917 Rus Devrimi ile milyonlarca Rus, mülteci durumuna düşmüştür. Balkan Savaşları'nın ardından Kızılhaç mültecilerin durumuyla ilgilense de yetersiz kalmış acil sorun teşkil eden konuya Milletler Cemiyeti uluslararası alanda çözüm arayışına giren ilk örgüt olarak çalışmalara başlamıştır. I.Dünya Savaşı'nın ardından göç dünyanın her yerinde hissedilir bir artış yaşasa da Rusya'da yaşanan Ekim Devrimi ile birlikte Rus mülteciler tüm dünyanın sorunu olmuştur. Sorun hâline gelen Rus mültecilere yönelik Kızılhaç Ortak Komitesi ve Milletler Cemiyeti birlikte çalışarak Yüksek Komiserlik kurulmasına karar verilerek birimin yönetimine de Nobel Barış Ödülü sahipli diplomat olan Dr. Fridtjof Nansen getirilmiştir.⁴⁵ Oluşturulan komiserlik

⁴⁴ Convention and Protocol Relating to the Status of Refugees - <https://www.unhcr.org/3b66c2aa10> (Erişim Tarihi: 5.10.2020). BMMYK, az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde 25.000'den fazla kişinin 5 yıl ve üzerinde mülteci olarak yaşamasını "uzun süren mültecilik durumu" terimiyle ifade etmektedir. Jacop Ceki Hazan, Geçmişten Geleceğe Zorunlu Göç: Mülteciler ve Ülke İçinde Yerinden Edilmiş Kişiler, Gülfer İhlamur-Öner, Aslı Şirin Öner (Ed.), *Küreselleşme Çağında Göç*, İstanbul: İletişim Yayınları, 2018, 4. Baskı, s.190.

⁴⁵ Hatice Selin Pürselim Arning, Temel Kavramlar Işığında Mülteci Hukukunun Gelişimi, Gülfer İhlamur-Öner, Aslı Şirin Öner (Ed.), *Küreselleşme Çağında Göç*, İstanbul: İletişim Yayınları, 2018, 4. Baskı, s.212.

günümüzde de mültecilerin temel sorunlarından olan “barınma hakkı” konusunda Rus mültecilere yönelik çalışmalarını belirlese de öncelik hukuki statüsü olmuştur. Rus mültecilerin barınma, çalışma, sosyal ve ekonomik hakları konusunda çözümlere ihtiyaç duyulurken Nansen’in çözümü kendi adıyla anılan ve mülteci çalışmalarının mihenk taşı niteliğinde olan Nansen Pasaportu olmuştur. İlk defa “mültecilik” kavramının yer aldığı Temmuz 1922’de 53 ülkenin kabulüyle Rus mültecilerin kişisel kimlikleri ile seyahatlerine yönelik sözleşmeyle Nansen Pasaportu oluşturularak, Rus mültecilerin terk ettikleri ülkelerin himayesinde olmadıkları belirtilerek seyahatleri önündeki engelleri kaldırılmıştır.⁴⁶ Nansen Pasaportu bu çerçevesiyle mülteci çalışmaları içerisinde önemli bir yere sahip olmuştur.

Nansen’in çalışmaları sonraki süreçte de devam etmiş ve 1933 yılında Mültecilerin Hukuki Durumuna Dair Sözleşme ile 1951 Sözleşmesinin temeli oluşturulmuştur. Mültecilik konusunda en büyük katkısı “geri göndermeme (non-refoulement)”⁴⁷ ilkesi olan sözleşme, II. Dünya Savaş’ının gölgesinde kalmıştır. II. Dünya Savaşı’nın ardından da feshedilen Milletler Cemiyeti’nin yerini alan Birleşmiş Milletler ise mülteciliğin göz ardı edilemeyeceği bir zamanda, daha sonra faaliyetlerini Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği’ne devredecek olan 30 Haziran 1950’ye kadar faaliyet gösteren Uluslararası Mülteci Örgütü’nü (International Refugee Organization) kurarak sorunları çözmeye çalışmıştır. Örgüt, o tarihe kadar yapılan mülteci kavramının tanımını genişleterek⁴⁸ ve kişilerin güvenli üçüncü bölgeye gönderilmesiyle yerinden edilmiş kişi kavramlarını düzenleyerek önemli adımlar atmıştır.⁴⁹

1951 tarihli Mülteci ya da Cenevre Sözleşmesi isimleriyle anılan sözleşme ile hem evrensel bir tanım hem de mültecilik statüsüne dair kapsayıcı maddelerle mültecilik konusundaki hukukî boşlukları doldurarak otorite bir metin hâline gelmiştir. Fakat sözleşmede⁵⁰ yer alan “1951’den önce meydana gelen olaylar...”⁵¹, “

⁴⁶ Arning, a.g.e., s.213.

⁴⁷ Geri göndermeme, mülteci hukuku açısından önemli bir ilkedir. 1951 Sözleşmesinde de yer alan ilke şöyle ifade edilmiştir; madde/33; Hiçbir taraf Devleti bir mülteciyi, ırkı, dini, tabiiyeti, belli bir sosyal gruba mensubiyeti veya siyasi fikirleri dolayısıyla hayatı ya da özgürlüğü tehdit altında olacak ülkelerin sınırlarına, her ne şekilde olursa olsun geri göndermeyecek veya iade(refouler) etmeyecektir.

⁴⁸ Mülteci, Irkı, dini, politik düşüncesi ve tabiiyeti nedeniyle zulüm gören ya da vatandaşı olduğu devletten koruma göremeyen kişi. (Uluslararası Mülteci Örgütü tanımı.)

⁴⁹ Arning, a.g.e., s.215-2016-217.

⁵⁰ Convention and Protocol Relating to the Status of Refugees - <https://www.unhcr.org/3b66c2aa10> (Erişim Tarihi: 5.10.2020)

1 Ocak 1951'den önce Avrupa'da meydana gelen olaylar..." ya da "1 Ocak 1951'den önce Avrupa'da veya başka bir yerde meydana gelen olaylar..."⁵² ifadeleri tartışmalara neden olmuştur. Zaman sınırlaması ve Avrupa'da vurgusu var olan tüm mültecilere eşit koruma sağlamamaktaydı. Bu nedenle 4 Ekim 1967'de New York Protokolü oluşturularak zaman sınırlaması⁵³ kaldırılırken coğrafi sınırlama devletlerin tercihinin bırakılmıştır. Türkiye'de protokolü imzalayarak zaman sınırlamasını kaldırmayı kabul etse de protokolün 7. Maddesinde⁵⁴ belirtilen çekinceler kısmıyla coğrafi sınırlamayı devam ettirmektedir. Bekir Parlak'ın ve Ali Utku Şahin'in makalesinde ifade ettikleri gibi nüfus hareketlerinden çok fazla etkilenen bir ülke olarak Türkiye coğrafi çekinceyi uluslararası sistemde yük paylaşımından herkesin kaçtığı bir ortamda savunma mekanizması olarak kullanmaktadır.⁵⁵ Türk hukukunda da 6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma

⁵¹ Madde 1/ A.(2); 1 Ocak 1951'den önce meydana gelen olaylar sonucunda ve ırkı, dini, tabiiyeti, belli bir toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasi düşünceleri yüzünden, zulme uğrayacağından haklı sebeplerle korktuğu için vatandaşı olduğu ülkenin dışında bulunan ve bu ülkenin korumasından yararlanamayan ya da söz konusu korku nedeniyle yararlanmak istemeyen; yahut tabiiyeti yoksa ve bu tür olaylar sonucu önceden yaşadığı ikamet ülkesinin dışında bulunan, oraya dönemeyen veya söz konusu korku nedeniyle dönmek istemeyen her şahsa uygulanacaktır.

⁵² Madde 1/ B.(1), (a) "1 Ocak 1951'den önce Avrupa'da meydana gelen olaylar"; veya, (b) "1 Ocak 1951'den önce Avrupa'da veya başka bir yerde meydana gelen olaylar" anlamında anlaşılacak ve her Taraf Devlet bu Sözleşme'yi imzaladığı, tasdik ettiği veya ona katıldığı sırada bu Sözleşme'ye göre taahhüt ettiği yükümlülükler bakımından bu ifadenin kapsamını belirten bir beyanda bulunacaktır.

⁵³ Madde/1 - 1. İşbu Protokole Taraf Devletler, Sözleşme'nin 2 ila 34. maddelerini aşağıda tanımlı yapılan mültecilere uygulamayı taahhüt ederler. 2. İşbu Protokol bakımından, bu maddenin 3. fıkrasının uygulanması hali dışında, "mülteci" terimi, Sözleşme'nin 1. maddesinin A 2 kısmında mevcut "1 Ocak 1951'den önce meydana gelen olaylar sonucunda ve" ve "söz konusu olaylar sonucunda" ifadeleri metinden çıkarılmış addedilerek, Sözleşme'nin 1. maddesinde yer alan tanıma giren her şahıs anlamına gelecektir. 3. İşbu Protokol, Sözleşme'ye Taraf Devletlerce, Sözleşme'nin madde 1 B (1) (a) hükmüne göre yapılanı mevcut duyuruların, madde 1 B (2) çerçevesinde genişletilmedikçe, bu Protokol bakımından da geçerli olması koşuluyla, Taraf Devletler, işbu Protokol, hiçbir coğrafi sınırlama yapılmaksızın uygulayacaklardır. Protocol Relating to The Status of Refugees - <https://www.unhcr.org/3b66c2aa10> (Erişim Tarihi: 5.10.2020)

⁵⁴ Madde/7 - Çekinceler ve Duyurular; 1. Taraf olma sırasında, her Devlet, işbu Protokol'ün 4. maddesi ve Sözleşme'nin 1, 3, 4, 16 (1) ve 33. maddelerinin dışında kalan hükümlerinin, işbu Protokol'ün 1. maddesi uyarınca uygulanması konusunda, Sözleşmeye taraf Devletin söz konusu madde çerçevesinde koyacağı çekincelerin, Sözleşme'nin kapsamına giren mültecilere uygulanmaması koşulu ile, çekinceler koyabilir. 2. Sözleşme'ye Taraf Devletlerce, Sözleşme'nin 42. maddesine uygun olarak duyurulan çekinceler, geri alınmadıkları sürece, işbu Protokol uyarınca bu devletlerin üstlendikleri yükümlülükler için uygulanacaktır. 3. Bu maddenin 1. fıkrasına uygun olarak çekince koyan bir Devlet, Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri'ne hitaben göndereceği bir bildiri ile bu çekinceyi her zaman için geri çekebilir. 4. Taraf bir Devlet'in, Sözleşme'nin 40. maddesinin 1. ve 2. fıkraları uyarınca yaptığı duyuruların, Protokol'e taraf olurken ilgili Taraf Devletçe Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri'ne aksine bir bildiride bulunmadığı takdirde, işbu Protokol bakımından da, yürürlükte olacağı kabul edilecektir. Sözleşme'nin 40. maddesinin 2. ve 3. fıkraları ile 44. maddesinin 3. fıkrası hükümlerinin bire bir (mutatis mutandis) yürürlükte olacağı kabul edilecektir. Protocol Relating to The Status of Refugees - <https://www.unhcr.org/3b66c2aa10> (Erişim Tarihi: 5.10.2020)

⁵⁵ Bekir Parlak, Ali Utku Şahin, "Türkiye İltica ve Göç Mevzuatının Coğrafi Kısıtlama Uygulaması Yönünden Analizi", Tesam Akademi Dergisi, Cilt: 2, Sayı: 2, (Temmuz 2015), s.73.

Kanunu (YUKK) madde 61’de mülteci tanımı, “Avrupa’da meydana gelen olaylar nedeniyle...”⁵⁶ ifadesiyle başlamaktadır.

Mülteci tanımının oluşturulduğu tarih içerisinde günümüze kadar kalıplarının daha geniş olması yönünde tartışmalar ve çalışmalar yapılmıştır. Bu çerçevede Afrika Birliği Örgütü 1969 tarihli Mülteci Sözleşmesi’nin madde 1/2’de mülteciyi, “dış saldırı, işgal, yabancı egemenliği veya vatandaşı olduğu kendi ülkesinin bir bölümünde ya da bütününde kamu düzenini ciddi bir biçimde tehdit eden olaylar yüzünden, ülkesi dışında başka bir yere sığınmak için yaşadığı yerden ayrılmak zorunda kalan her insanı kapsar.”⁵⁷ şeklinde 1951 tanımından geniş bir şekilde ifade etmiştir. Yine 1984 tarihli Cartagena Bildirisi ile Orta Amerika bölgesindeki tecrübeler nedeniyle geniş bir tanım gerekliliği vurgulanarak mülteci, “1951 Sözleşmesinin ve 1967 Protokolünün içerdiği unsurların yanı sıra, yaygın şiddet, dış saldırı, iç çatışmalar, yaygın insan hakkı ihlalleri ya da kamu düzenini ciddi olarak bozan diğer durumlardan dolayı hayatları, güvenlikleri ya da özgürlükleri tehdit altında olduğu için ülkelerinden kaçan kişiler”⁵⁸ olarak ifade edilmiştir. Avrupa Konseyi’nin 1977 tarihli Ülkesel Sığınma Bildirisi’nde de 1951 Sözleşmesinin mültecilik unsurlarının yanında “insani” nedenlerinde eklenmesi belirtilmektedir.⁵⁹ Mülteci konusunun uluslararası gündemde yer almasıyla da özellikle devletlerin önemli sorunları arasında yer alan “kimin mülteci olarak tanımlanacağı”, mültecilerin hukukî durumları, tabiiyet sorunları ve vatansızlık kavramı gibi yeni sorunlarda gündemde popülerleşmiştir.⁶⁰

Bugün de mültecilik tanımı hâlâ eksikliği nedeniyle eleştirilmektedir. Her geçen gün artan küresel iklim kriziyle birlikte “iklim mültecileri” kavramının da hukukî bir statü hâline gelmesinin mücadelesi verilmektedir. Depremler, seller,

⁵⁶ Madde/61 – (1); Avrupa ülkelerinde meydana gelen olaylar nedeniyle; ırkı, dini, tabiiyeti, belli bir toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasî düşüncelerinden dolayı zulme uğrayacağından haklı sebeplerle korktuğu için vatandaşı olduğu ülkenin dışında bulunan ve bu ülkenin korumasından yararlanamayan ya da söz konusu korku nedeniyle yararlanmak istemeyen yabancıya veya bu tür olaylar sonucu önceden yaşadığı ikamet ülkesinin dışında bulunan, oraya dönemeyen veya söz konusu korku nedeniyle dönmek istemeyen vatansız kişiye statü belirleme işlemleri sonrasında mülteci statüsü verilir. 6458 Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu - <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.6458.pdf> (Erişim Tarihi: 5.10.2020)

⁵⁷ Ersan Barkın, “1951 Tarihli Mülteciliğin Önlenmesi Sözleşmesi”, *Ankara Barosu Dergisi*, Sayı:1, (2014), s.334.

⁵⁸ [Cartagena Declaration on Refugees, Colloquium on the International Protection of Refugees in Central America, Mexico and Panama](https://www.oas.org/dil/1984_cartagena_declaration_on_refugees.pdf) - https://www.oas.org/dil/1984_cartagena_declaration_on_refugees.pdf (Erişim Tarihi: 5.10.2020)

⁵⁹ Barkın, a.g.m., s.335.

⁶⁰ Faruk Sönmezoglu, *Uluslararası Politika ve Dış Politika Analizi*, 6. Baskı, İstanbul: Der Yayınları, 2014, s.668.

kasırgalar gibi ciddi çevresel felaketler nedeniyle ülkeleri içerisinde yer değiştirmek zorunda kalanlar “ülkesinde yerinden edilmiş kişiler” statüsüyle BMMYK tarafından korumadan yararlanabilirken aynı nedenlerle uluslararası sınırları aşarak gerçekleşen göçlerde hukukî statü ve koruma söz konusu değildir.⁶¹ Her ne kadar hepimiz potansiyel çevre mültecisi olsak da... Mülteci tanımı dendiğinde 1951 Sözleşmesi akla gelmekte fakat orada belirtilen unsurların her geçen gün yetersiz kaldığı görülmektedir. Değişen ve dönüşen dünyanın çeşitliliğinde tanım tam anlamıyla ihtiyaçları karşılayamamaktadır.

Mülteciyi tanımlamak, çerçevesini oluşturmak adına sürekli yeni kalıplar ortaya konsa da mülteci olarak tanımlanabilmek için belirli birtakım koşullar söz konusudur;

62

- Kişinin uluslararası sınırları geçerek tabiiyeti olduğu ülkenin hukuksal korumasından çıkarak, korunmasız hâle gelmek,
- Uluslararası sınırlar aşıldığında ve korunmasız kalındığında, uluslararası anlaşmaların ve kuruluşların koruması altına girilmesi -BMMYK koruması gibi-,
- Kaynak ülkenin terk edilmesinin ardından hedef ülkeye gidilerek “iltica” başvurusunda bulunulması,
- İç çatışma, savaş gibi kitlesel göçlere neden olayların ardından kaynak ülkelere varışta tek tek mülakat söz konusu olamayacağından “prima facie” (varışta) mülteci olarak tanımlanmak.

Her ne kadar devletlerarası savaşlar, etnik-sivil çatışmalar, otoriter rejimler, devrimler ve çevre sorunları sığınmacıları, mültecileri oluşturarak sayılarını arttırsa da uluslararası alanda bu kişilerin faydalarını gözeten korunmalarına yönelik haklarda söz konusudur.⁶³ Bu haklardan bazılarını bakıldığında; din ve vicdan özgürlüğünün temel bir insan hakkı olması nedeniyle hiçbir ayrıma tabii tutulmadan mültecilere ve sığınmacılara da uygulanmasının öngörüldüğü anlaşmalar ile de açıkça ifade edilmiştir.⁶⁴ Düşünce ve ifade özgürlüğü de statü ayrımı yapılmadan tüm

⁶¹ Olcay, a.g.m., s.237.

⁶² Sezai Özçelik, İç Çatışmalar ve Göç, Gökhan Telatar, Umut Kedikli (Ed.), *Uluslararası Göç ve Güvenlik*, Ankara: Nobel Yayıncılık, 2019, s.249

⁶³ Özgöker, Doğan, a.g.e., s.23-31.

⁶⁴ Bu anlaşmalar; Convention and Protocol Relating to the Status of Refugees - <https://www.unhcr.org/3b66c2aa10> (Erişim Tarihi: 6.10.2020), Universal Declaration of Human Rights, Article 18 - https://www.ohchr.org/EN/UDHR/Documents/UDHR_Translations/eng.pdf

insanlığa tanınmıştır.⁶⁵ Yine ayırım konusu da mülteci statüsü için önem arz etmekte ve İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi⁶⁶ ile Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi⁶⁷ ayırım yapılmamasını vurgulanmıştır. Sığınmacıların ve mültecilerin beslenme, eğitim, sağlık gibi sosyal haklardan ayırma uğramadan yararlanmaları da yine bazı sözleşmeler ile uluslararası alanda yerini almıştır.⁶⁸ Yasalar önünde eşit şekilde tanınmak toplumsal normlar açısından da önemli bir konu olduğu kadar eşitsizliklerle boğuşan sığınmacı ve mülteciler içinde önem taşımaktadır. Bu konuda da İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi⁶⁹ “Herkesin hukuksal kişiliğinin tanınma hakkı” olduğundan bahseden ifade önem taşımaktadır. Yaşam hakkı da mülteci, sığınmacı

(Erişim Tarihi: 6.10.2020), International Covenant on Civil and Political Rights, Article – 18 <https://treaties.un.org/doc/publication/unts/volume%20999/volume-999-i-14668-english.pdf> (Erişim Tarihi: 6.10.2020), European Convention on Human Rights, Article – 9 https://www.echr.coe.int/documents/convention_eng.pdf (Erişim Tarihi: 6.10.2020).

⁶⁵ Universal Declaration of Human Rights, Article 19 - https://www.ohchr.org/EN/UDHR/Documents/UDHR_Translations/eng.pdf (Erişim Tarihi: 6.10.2020), International Covenant on Civil and Political Rights, Article – 19 <https://treaties.un.org/doc/publication/unts/volume%20999/volume-999-i-14668-english.pdf> (Erişim Tarihi: 6.10.2020), European Convention on Human Rights, Article – 10 https://www.echr.coe.int/documents/convention_eng.pdf (Erişim Tarihi: 6.10.2020).

⁶⁶ Universal Declaration of Human Rights, Article 2 - https://www.ohchr.org/EN/UDHR/Documents/UDHR_Translations/eng.pdf (Erişim Tarihi: 6.10.2020)

⁶⁷ European Convention on Human Rights, Article – 14 https://www.echr.coe.int/documents/convention_eng.pdf (Erişim Tarihi: 6.10.2020)

⁶⁸ Protocol Relating to The Status of Refugees - <https://www.unhcr.org/3b66c2aa10> (Erişim Tarihi: 6.10.2020),

Universal Declaration of Human Rights, Article 26 - https://www.ohchr.org/EN/UDHR/Documents/UDHR_Translations/eng.pdf (Erişim Tarihi: 6.10.2020),

Universal Declaration of Human Rights, Article 25 - https://www.ohchr.org/EN/UDHR/Documents/UDHR_Translations/eng.pdf (Erişim Tarihi: 6.10.2020).

⁶⁹ Universal Declaration of Human Rights, Article 6 - https://www.ohchr.org/EN/UDHR/Documents/UDHR_Translations/eng.pdf (Erişim Tarihi: 6.10.2020) Diğer ilgili anlaşmalar; Universal Declaration of Human Rights, Article 8 - https://www.ohchr.org/EN/UDHR/Documents/UDHR_Translations/eng.pdf (Erişim Tarihi: 6.10.2020), Universal Declaration of Human Rights, Article 10 - https://www.ohchr.org/EN/UDHR/Documents/UDHR_Translations/eng.pdf (Erişim Tarihi: 6.10.2020), Universal Declaration of Human Rights, Article 11 - https://www.ohchr.org/EN/UDHR/Documents/UDHR_Translations/eng.pdf (Erişim Tarihi: 6.10.2020), European Convention on Human Rights, Article – 2/1 https://www.echr.coe.int/documents/convention_eng.pdf (Erişim Tarihi: 6.10.2020), European Convention on Human Rights, Article – 6 https://www.echr.coe.int/documents/convention_eng.pdf (Erişim Tarihi: 6.10.2020), European Convention on Human Rights, Article – 7 https://www.echr.coe.int/documents/convention_eng.pdf (Erişim Tarihi: 6.10.2020), European Convention on Human Rights, Article – 13 https://www.echr.coe.int/documents/convention_eng.pdf (Erişim Tarihi: 6.10.2020).

gibi statü fark etmeksizin bir hakktır.⁷⁰ Yaşam hakkı ile ilintili olan İşkence ve Zulüm Görmeme Hakkı da uluslararası metinlerde ifade edilmiştir.⁷¹

İnsanlar baskı, zulüm gibi hayatlarını idam ettirmelerine engel olabilecek nedenler dolayısıyla doğdukları, büyüdükları vatanlarından ayrılmak zorunda kalıyorlardı, kalıyorlar ve kalacaklar. Her geçen gün artan paylaşım kavgaları, çıkar çatışmaları, otorite arzuları insanların zaman-mekân algılarında değişimlere neden olmaktadır. İçinden çıkılmaz noktaya gelen durumlarda acil çözüme giden insanoğlu için mültecilik statüsünü de bir çözümdür. Mültecilik statüsü verilen insanların korunmasız hayatlarının düzenlenmesi sağlanırken, süreç içerisinde mültecilik de bir sorun hâline gelmeye başlamış ve çözüm önerileri oluşturulmuştur. Bu konuda en istenen çözüm vatandaşlık bağı bulunmayan, yabancı kimselerin geri gönderilmesi olsa da mültecilik statüsünün getirdiği geri göndermeme ilkesiyle devletleri kısıtlayan duruma Birleşmiş Milletler (BM / United Nations / UN), dört koşul belirtmiştir. BM'nin mültecilerin geri dönüşlerini desteklediği koşullar; ülkeyi terk etmeye neden olan çatışmanın son bulması, kaynak ülke-hedef ülke ve BMMYK arasında üçlü bir antlaşmanın sağlanması, mülteci statüsündeki bireyin güvenli ve saygın bir şekilde ülkesine dönmesi veya mülteci statüsündeki bireyin kendi isteği ile terk ettiği ülkesine dönmesi şeklindedir.⁷²

Hayatlarını devam ettirebilmek adına adım adım sınırları ezberleyenlerinde bir yaşam hakkı olduğunu vurgulayan mültecilik statüsü bu hakkın bir lütuf olmadığını yetkililere izah etmeye çalışmaktadır. İnsanlığın temel hakları sığınmacı, mülteci ya da coğrafya ayrımından ziyade tüm insanların eşitliğini vurgulamak adına. Bu noktada yaşam derdinde olan mültecilerinse diğer insanlardan bir farkı değil, eksik bırakılan yanları söz konusudur. Fakat mültecilere tanınanlar her ne kadar temel haklar olsa da hayatta kalma mücadelesi içerisinde olanlar için barınma ve beslenmeden öteye istekler pek fazla söz konusu olamamaktadır. Barınma, beslenme gibi hayati hakların mücadelesini veren mülteciler çoğu zaman diğer hakların farkında dahi değildirler. Bu noktayı Federal Almanya Hükümeti Göçmen Komisyonu Başkanı Rita Süßmuth sadece mülteciler değil, göçmenler genelinde şu

⁷⁰ European Convention on Human Rights, Article – 2
https://www.echr.coe.int/documents/convention_eng.pdf (Erişim Tarihi: 6.10.2020).

⁷¹ Universal Declaration of Human Rights, Article 5 -
https://www.ohchr.org/EN/UDHR/Documents/UDHR_Translations/eng.pdf (Erişim Tarihi: 6.10.2020), European Convention on Human Rights, Article – 3
https://www.echr.coe.int/documents/convention_eng.pdf (Erişim Tarihi: 6.10.2020).

⁷²N. Aslı Şirin Öner, Son mu, Başlangıç mı ? ..., s.275.

sözlerle ifade etmiştir: “... tartışma Almanların göçmenlerden neler beklediği konusunda fazla yoğunlaşmış durumda. Tersini durum, yani göçmenlerin Almanlardan neler bekleyebileceği üzerinde hiç durulmuyor. Üzerinde durulan noktalardan bazıları, insan onuruna saygı gösterilmesi ve buraya gelen birinin sırf yabancı olduğu için sözel ya da fiilli bir saldırıya maruz kalacağından korkmasına gerek olmadığı olabilirdi.”⁷³

Ayrıca Soğuk Savaş’ın ardından mülteci sayılarındaki artışlarla devletler, mülteci hak ve çıkarları yerine kendi hak ve çıkarlarını, toplumsal düzenlerini, istikrarlarını ve vatandaşlarının haklarını “dışarıdan gelenlere” karşı olan yükümlülüklerini yüksek sesle ifade etmeleriyle⁷⁴ çoğu sığınmacı, mülteci bu tabloda kendi haklarından habersiz kalmakta, habersiz bırakılmaktadır. Mültecilerin hakları olduğu kadar hedef ülkenin yasalarına saygılı olmak, düzenine uymak gibi sorumlulukları da söz konusudur. Hatta hedef ülkelerin güvenliği için tehlike arz eden mültecilerinde geri gönderilmeme ilkesinden muaf tutularak geri gönderilmeleri dahi söz konusudur.⁷⁵

Mültecilik statüsü uluslararası haklara sahip olan bir statü olsa da mülteci hareketleri ve uluslararası göç, uluslararası ilişkilerde güvenliği üç düzeyde etkileyerek güvenlik alanına dâhil olmaktadır. Bunlar;

- I. Hedef ve transit ülkeler, kitlesel hareketleri sosyal düzenlerine, dinî ve kültürel değerlerine, ekonomilerine, refahlarına ve kimliklerine tehdit olarak görmektedirler. Mültecilerin etnik kökenlerinin ülkedeki sorunlu bir grubun parçası olması durumu da ilgili ülkeler için tehlike arz etmektedir. Örneğin Butan Krallığı’nda 1980’lerin ikinci yarısından sonra hâkim etnik köken olan Dropkaslar aleyhine olan Lhotshampas etnik grubuna ait göç yasal ve idari önlemlerle engellenmeye çalışmıştır.⁷⁶

⁷³ Ayhan Kaya, “Tarihçiler Tartışmasının Günümüzdeki İz düşümleri: Almanya’da Siyasal Hayat ve Edebiyat”, *Toplum Bilim*, Sayı: 17, (Ekim 2003), s.128

⁷⁴ Suna Gülfer İhlamur Öner, Küresel Bir Göç ve Mülteci Rejimine Doğru ?, Gülfer İhlamur-Öner, Aslı Şirin Öner (Ed.), *Küreselleşme Çağında Göç*, İstanbul: İletişim Yayınları, 2018, 4. Baskı, s.584.

⁷⁵ Madde/33-2. ...bulunduğu ülkenin güvenliği için tehlikeli sayılması yolunda ciddi sebepler bulunan veya özellikle ciddi bir suçtan dolayı kesinleşmiş bir hükümle mahkum olduğu için söz konusu ülkenin halkı açısından bir tehlike oluşturmaya devam eden bir mülteci, işbu hükümden yararlanmayı talep edemez. Convention and Protocol Relating to the Status of Refugees - <https://www.unhcr.org/3b66c2aa10> (Erişim Tarihi: 18.10.2020)

⁷⁶ Oğuzhan Türkoğlu, “Mülteciler ve Ulusal/Uluslararası Güvenlik”, *Uludağ Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, Cilt: 30, Sayı: 2, s.110-111.

- II. Mülteci hareketleri ikili ilişkileri ve bölgesel dengeleri etkilediğinden güvenlikle ilişkilendirilmektedir.
- III. Özellikle düzensiz ve hesap edilemeyen nüfus hareketleri mültecilerin bireysel güvenliğini etkilerken aynı zamanda mültecileri uluslararası ilişkilerin “ne olacağı”, “ne yapacağı” bilinmeyen aktörleri haline getirdiğinden ortaya çıkan belirsizlikte tehlike olarak algılanmaktadır.⁷⁷

Uluslararası hukuk, her ülkenin gelen mültecilere sığınma hakkı ve yeni bir yaşam için asgari haklar vermesi gerektiğini belirtse de sığınma hakkı, mültecilik statüsü verilmesi kararı son tahlilde devletlere bırakılmıştır.⁷⁸ Bu durumda sığınmacı ve mültecilik konusunun devletler nezdinde ekonomik göstergeleri ve çıkar çatışmaları, olumsuz cevapların haklılık payını oluştursa da konunun insani boyutuyla çelişkisini sürdürmektedir.

1.1.2. Kaynak Ülke

Göç terminolojisinde sınırların önemini vurgulayan üç kavramdan birisi olan kaynak ülke de göç akınlarının yasal ya da yasadışı kaynağı durumundaki ülkeyi ifade etmektedir.⁷⁹ Kaynak ülke kavramı göçün nedenleri ile doğrudan ilişkilidir. Ülke içerisindeki çeşitli nedenler insanları sınırların ötesinde çözüm aramaya itmektedir.

Kaynak ülkeden birçok nedenle gerçekleşen göç hareketi, o ülke için pozitif ve negatif etkiler doğurabilir. Pozitif etkiler nedeniyle göçün kaynak ülke tarafından teşvik edildiği durumlar da söz konusudur. Bu konuda 1960’larda Türkiye’de Devlet Planlama Teşkilatı tarafından organize edilen göçler önemli örneklerdir. Türkiye, ikili anlaşmalarla sağladığı bu göçlerin kaynak ülkesi olarak fazla olan işgücünü eritmek istemiş aynı zamanda Avrupa’ya verdiği emek göçünün geri dönüşte gelişim konusunda anayurda katkı sağlayacağını düşünmüştür.

Kaynak ülkeden gerçekleşen göçlerin nüfusu azaltan etkisinin pozitif bir etki olduğu düşünülse de bu durum göç eden bireylerin “nitelikleri” konusunda değişmektedir. Az gelişmiş ya da gelişmekte olan ülkelerin nitelikli, yetişmiş bireyleri imkânların kısıtlı olması nedeniyle gelişmiş ülkelerin cazibeleriyle

⁷⁷ Türkoğlu, a.g.m., s.112.

⁷⁸ Esin Yılmaz Başçeri, Uluslararası Göç, Faruk Sönmezoğlu (Der.), Uluslararası Politikada Yeni Alanlar Yeni Bakışlar, İstanbul: Der Yayınları, 1998, s.500.

⁷⁹ Perruchoud, Redpath-Cross, a.g.e., s.63.

Ülkelerini terk etmektedirler. Bu noktada gerçekleşen güç kaynak ülke için negatif bir etki yaratmaktadır. Beyin göçü olarak adlandırılan kalifiye insan göçü gelimemi kaynak ülkeler için büyük kayıpları ifade etmektedir.

Her g için bir başlangıç noktası söz konusudur. Dolayısıyla bütün glerin başlangıçta sahip olduğu bir kaynak ülke vardır. Bütün göçler içerisinde emekli göçü ve beyin göçü olduğu gibi yanında yasadışı olarak adlandırılan güç de dâhildir. Bu durumda da yasadışı gn artış gösterdiği ve ülkelerin karşı karşıya kaldıkları bu gn sebebini “kaynak ülke” olarak düşündükleri görülmektedir. Gn olumsuz tüm yönlerinin tartışılmaya balandığı bu çağda kaynak ülke sorununda kaynağı⁸⁰ olarak addedilmektedir. Bu algı tabii ki değiştirilmelidir. Çünkü beyin göçü gibi fırsatlar sunularak istenen gn bir kaynak ülkesi olduğu gibi yasadışı göçünde kaynağı söz konusu ve tek yönlü bir değerlendirme yanlış algılara yol açmaktadır.

1.1.3. Adım Adım G: Transit lke

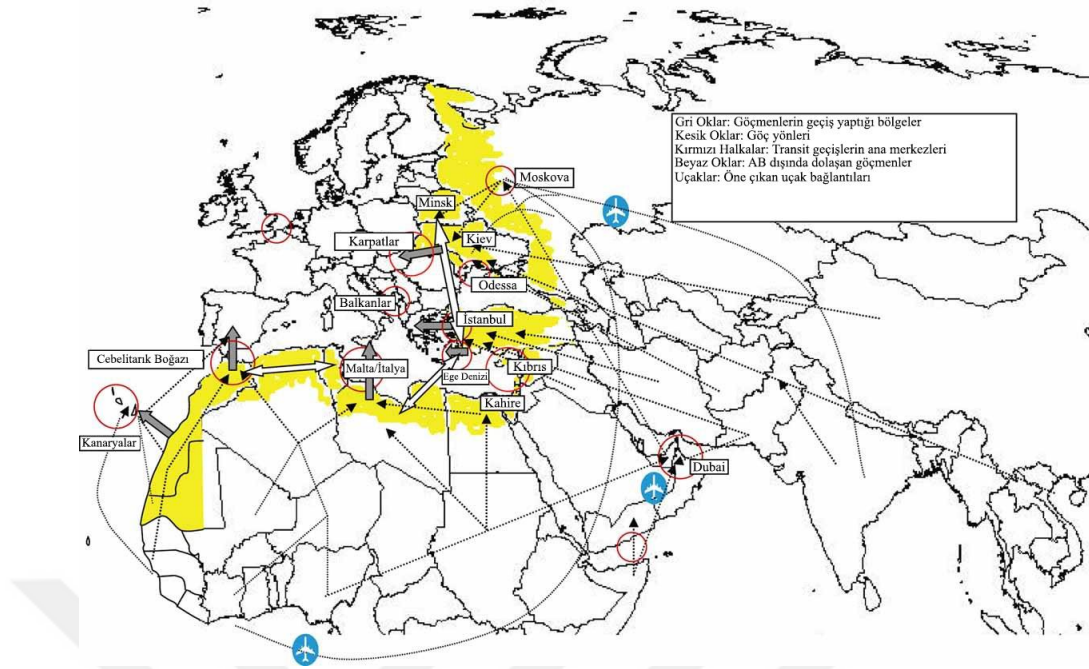
G literatüründe yasadışı göç rotalarına dair yapılan çalışmalarla yeni bir kavram olarak transit g kavramı oluşturulurken bu gten etkilenen ülkelerde transit ülke olarak adlandırılmıştır.⁸¹ Transit lkeler, kaynak ülkeden hedef ülkeye ulaşmak amacıyla yasal ya da yasadışı yollarla giriş yapılan ve geçiş noktası olarak kullanılıp terk edilen ülkelerdir. De Tapia’da coğrafi olarak hedef ve kaynak ülke arasında kalan herhangi bir zamanda ve yasal ya da yasadışı olarak yerleşik nüfusa dönüşme potansiyeli olan fakat bu geçici nüfusu da idare etmesi gereken lke⁸² ifadeleriyle transit ülkeyi tanımlamıştır.

Transit lkeler, transit g geçişine sahip olan ülkelerdir. Transit g kavramı da 1990’larda Avrupa Birliği’nin (AB / European Union / EU) istenmeyen göçler için kullandığı bir kavram olmuştur. Fakat AB transit ülke kavramını kullanırken ifte standart uyguladığı yönüyle eleştirilmektedir.

⁸⁰ Reyhan Atasü Topçuoğlu, “G Yazınındaki Düzenli ve Düzensiz G Kavramları: İnsan Hakları Temelinde Bir Kavramsal Sorgulama”, İnsan Hakları Yıllığı, Cilt: 34, (2016), s.7.

⁸¹ Atasü-Topçuoğlu, (2016), a.g.m., s.4.

⁸² Stephane De Tapia, “Introduction to the Debate: Identification of Issues and Current and Future Trends of Irregular Migration in Transit Countries”, Proceedings of the Regional Conference on Migration: Migrants in the Transit Countries: Sharing Responsibilities in Management and Protection, İstanbul, 2004, s.113.

Harita 1.1. Literatürde görüldüğü şekliyle Avrupa Birliği'ne transit göçün örneği.⁸³

Frank Düvell, AB'nin haritada da gösterildiği gibi AB üyesi olmayan komşu ülkelerden gelen göç için transit ülke terimini kullanılırken örneğin Polonya, Avusturya, İtalya ve Fransa gibi AB ülkelerinden gelen göç akışında transit ülke kavramının kullanılmamasını önyargılı bir tavrın göstergesi olarak ifade etmektedir.⁸⁴ Transit ülkelere gelen transit göç konusu Avrupa'nın önemli gündem maddesi olmuştur. Hatta İsviçre ve Avusturya'nın kurdukları Uluslararası Göç Politikası Geliştirme Merkezi (ICMPD / International Centre for Migration Policy Development), EUROPOL (European Police Office) ve FRONTEX (European Agency for the Management of Operational Cooperation) varlık nedenlerini transit göçleri önlemeye bağlamaktadırlar.⁸⁵

Hem harita 1.1'de yer almasıyla hem her geçen gün artan sayılarla medyaya yansıyan görüntülerinde gösterdiği gibi Türkiye transit bir ülke özelliği göstermektedir.⁸⁶ Ortadoğu, Asya ve Balkanlarla yakınlığı nedeniyle Türkiye Avrupa Kıtası'na yönelen göçmenlerin temel durağı konumundadır. Transit ülkelerinde

⁸³ Frank Düvell, "Transit Migration: A Blurred and Politicised Concept", *Population, Space and Place*, Vol: 18, No: 4, (2012), s.418.

⁸⁴ Düvell, a.g.m., s.417-418.

⁸⁵ Atasü-Topçuoğlu, (2016), a.g.m., s.4-6.

⁸⁶ Fakat Türkiye artık hem kaynak hem hedef hem de transit ülke konumundadır.

göçten etkilenmeleri noktasında da olumsuz birçok durum söz konusudur. Hedef ülkelere geçişte durak olan transit ülkelerde göçmenler, maddi imkânlarını arttırma gayretiyle varış bölgesi için gerekli şartları sağlamak istemektedirler. Gerekli para, belge, iklim, güvenlik gibi şartların düzelmesi için “geçici bir süre” transit ülkeyle etkileşim sağlanmaktadır. Fakat bu noktada özellikle yasadışı olarak transit ülkede bulunanlar transit ülke tarafından “güvenlik” odaklı değerlendirilmektedir. Türkiye örneğinden devam etmek gerekirse Emniyet Genel Müdürlüğü, transit göçte terör örgütlerinin çıkar sağladıklarını ve işsiz kalan göçmenlerin suçlara karışma durumunu güvenlik odaklı sorunlar olarak vurgularken ekonomik alanda da yasadışı çalışmalardan vergi kaybı oluşması, döviz çıkışlarının yaşanması ve yakalanan göçmenler konusunda yapılan masrafların ülke hazinesine zararı olması konularını belirtmektedir.⁸⁷

Transit ülkelere transit göçmenlerle ilişki içerisinde bulunan üç kesim söz konusudur. Bunlardan ilki *kamu ve güvenlik kuvvetleridir*. Güvenlik odaklı yaklaşım sonucu transit ülkenin güvenlik kuvvetleri transit göçmenlerle doğrudan ilgilenmektedirler. Bu konuda Türkiye’de Kara Kuvvetleri Komutanlığı, Jandarma Genel Komutanlığı, Sahil Güvenlik Komutanlığı ve Emniyet Genel Müdürlüğü “yasadışı” gerçekleşen transit göçle ilgilenirken Göç İdaresi Genel Müdürlüğü de göçmenlerle doğrudan ilgilenmektedir. İkinci kesim *insan kaçakçılarıdır*. Transit göçmenlerin varış noktalarına gitmek amacıyla çıktıkları yolda durak olarak kullandıkları transit ülkelere gelişleri, çalışmaları gibi konularda insan kaçakçıları ilişkiyi sağlayan bir kesim olmaktadır. Son olarak ise *iş piyasasındaki ilişkiler* etkili olmaktadır. Yasadışı çalışma söz konusu olduğunda işveren ve transit göçmen arasında sömürü üzerine kurulu bir ilişki yaşanmaktadır. Kimi zaman insani değerleri gözetilen ilişkiler yaşansa da ne yazık ki genel olarak sömürüye dayalı bir ilişkinin daha baskın olduğu gerçektir.⁸⁸

1.1.4. Hedef Ülke

Yasal ya da yasadışı göç akınlarının varış konumundaki ülke, hedef ülke olarak tanımlanmaktadır. Hedef ülkeler aynı zamanda göçmen kabul etmesi

⁸⁷ Abdurrahman Yılmaz, “Uluslararası Göç: Çeşitleri, Nedenleri ve Etkileri”, Turkish Studies, Cilt: 9, Sayı: 2, (Kış 2014), s.1697.

⁸⁸Yılmaz, a.g.m., (2014), s.1697-1698.

açısından “kabul eden ülke”, ya da “ev sahibi ülke” olarak da adlandırılmaktadır.⁸⁹ Hedef ülkenin kapitalist ekonomiye sahip olması, gelişmiş ülke kategorisinde olması, yüksek bir refah düzeyine sahip olması ve kültürel çeşitlilik barındırması⁹⁰ yasal ya da yasadışı, zorunlu ya da gönüllü göç yolunda olanlar için cazibe yaratmaktadır.

Hedef ülkeler, göçmenler için umut vaad eden topraklardır. İnsanlar, içinde bulunmak istemedikleri durumları kaynak ülkede bırakarak hedef ülkelere yönelirler. Fakat sınırları keskin bir halde insanları ayıran ulus-devlet sisteminde “yabancı” hedef ülkede yeni sorunlarla karşı karşıya kalmaktadır. Hedef ülkeler yaşanan insan hareketliliğinin nedenlerinden daha çok bu göçlerin kendilerine olan etkilerine odaklanmaktadır. Bu etkiler zamanla sorun hâline gelerek ev sahibi ile göçmen arasındaki ilişkiyi belirlemektedir. Ev sahibi ülkenin toplumunun göçmenleri kabul etmesi yönünde üç farklı perspektif söz konusudur. İlki hedef ülkenin uyguladığı göç politikalarıdır, ikincisi yerli nüfusun ve işverenlerin göçmenlere karşı tavrıyken son olarak daha önce gelen göçmen topluluğun özellikleri çerçevesinde şekillenen toplumun bakış açısıdır.⁹¹ Hedef ülkeler yeni gelen göçmenleri kabul ederken birtakım endişeler taşırlar. Özellikle hedef ülkede kabul edilen sığınmacıların sınırlara yerleştirilmesiyle kontrolsüz girişlere açık bir ortam sağlanmasının verdiği güvenlik endişesi ve işgücü dışında kalan göçmen toplulukların ekonomiye yük olma durumları hedef ülkenin çıkarlarıyla çatışmaktadır.⁹² Yine kaynak ülke ile olan ilişkilerden kaynaklanan dış politika kaygıları, gelenlerin sayıları, etnik ve dinî gibi kimlik aidiyetlerinin neden olacağı toplumsal etkiler ve gelen göçmenlerin diğer devletler tarafından hedef ülkenin istikrarına yönelik bir araç olarak kullanılma ihtimali endişe yaratan durumlardır. Hedef ülkeler için yabancı kimliklerin demografik yapısı önem taşımaktadır.

Devletler, içerisinde bulunan göçmen ve diğer statüleri içeren grupların nüfus patlamasına dair gelecek yıllara ait demografik projeksiyonlar oluştururlar. Çünkü yerli kimlikten farklılık arz eden grupların tehdit niteliğini öngörmek isterler. Bu çerçevede 10-20 yıl sonra Türkiye’nin yoğun Suriye nüfusuna sahip illerinin

⁸⁹ Perruchoud, Redpath-Cross, a.g.e., s.41.

⁹⁰ Başçeri, a.g.e., s.506.

⁹¹ Nihan Cigerci, Bursa – Kırcaali Hattı: 1989’da Gelen Bulgaristan Göçmenleri Örneği, Gülfer – Ihlamur Öner, Aslı Şirin Öner (Ed.), Küreselleşme Çağında Göç, İstanbul: İletişim Yayınları, 2008, 4. Baskı, s.112. / s.107-134.

⁹² Gül Çatır, Zorunlu Göç Tecrübesinin Devlet Politikasındaki Yansıması: Bulgaristan’dan Türkiye’ye Kitlesele Göçün Analizi, Gülfer Ihlamur-Öner, Aslı Şirin Öner (Ed.), Küreselleşme Çağında Göç, İstanbul: İletişim Yayınları, 2018, 4. Baskı, s.218.

Suriyelilerin yüksek doğum oranlarıyla Araplaşarak Türk kimliğini kaybedeceği tartışmaları ve endişeleri söz konusudur. Sınır bölgelerinde demografik yapıyı değiştirmeye müsait durumlar devletler tarafından tehlike unsuru olarak görülmektedir. Avrupa'nın güvenlikleştirdiği göç özelinde Müslüman göçmen nüfusun oranları da önem arz etmektedir. Bu çerçevede PEW Araştırma Merkezi'nin en fazla Müslüman nüfusa sahip olan Fransa, Almanya ve İsveç'in 2050 yılına dair öngördüğü göç senaryolarının rakamları da dikkat çekicidir. Öyle ki Fransa'da tahmini 5,7 milyon olan Müslüman nüfusun 2050 yılında 13,8, Almanya'da 2016'da %6 olan oranın 2050 yılına kadar iki senaryoda %9 - %20 ve İsveç'te 2016'da %8 olan nüfus oranının 2050 yılına kadar üç senaryoya %11, %21 ve %31 olması beklenmektedir.⁹³ Benzer durum Hollanda içinde endişe kaynağıdır. Yakın bir zaman diliminde Rotterdam gibi nüfusunun %50'sini göçmenlerin oluşturduğu Utrecht, Lahey ve Amsterdam'ın göçmenlerin egemenliğine girmesinden endişe edilmektedir. Demografik tabloda Hollandalı Müslümanların doğurganlık oranlarının yerli Hollandalılardan fazla olduğu görülmektedir.⁹⁴ Bu çerçevede hedef ülkelere yönelik zincirleme göç, hedef ülkelerin refah ve güvenlik fonksiyonlarıyla politize olmasını sağlamaktadır.⁹⁵ Göç olgusunun refah ve güvenlik ilişkisiyle politize olması da beraberinde taşıdığı kaygılarla güvenlikleşmesini doğurmaktadır.

Hedef ülkelerde kaynak ülkeler gibi birtakım politikalarla göçleri düzenlemeye çalışmaktadırlar. Göç her zaman istenmeyen bir durum değil, yaşlı ve verimsiz bir nüfusa sahip devletler kalkınmak için genç nüfusa ihtiyaç duyarlar. Bu durumun en önemli örneği II. Dünya Savaşı'nın ardından Avrupa'nın kendisini toparlama sürecinde işgücü ihtiyacını “misafir işçi”⁹⁶ adıyla oluşturulan göç politikasıyla gidermeye çalışmasıdır. Fakat yine istenen göç gibi istenmeyen göçte (unwanted migration) devletler tarafından kontrol edilmeye çalışılmaktadır. Bu durumun örneği de yine Avrupa'nın kendi isteğiyle çağırdığı göçmenleri, tekrar kendi isteğiyle gönderme çabasıdır. Günümüzdeyse hedef ülkelerde göçmene bakış açısı neredeyse sadece olumsuz bir çerçeveye şekillenmektedir. Hedef ülkeler

⁹³ Europe's Growing Muslim Population - <https://www.pewforum.org/2017/11/29/europes-growing-muslim-population/> (Erişim Tarihi: 14.5.2021)

⁹⁴ Ayhan Kaya, *İslam, Göç ve Entegrasyon Güvenikleştirme Çağı*, İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2016, s.133.

⁹⁵ Göç siyasetinin refah ve güvenlik ilişkisinin getirdiği sonuçta kısıtlayıcı göç yasaları ve uygulamalarıyla -zincirleme- göçe karşı konulmasıdır. Faist, a.g.e., s.405-406.

⁹⁶ Avrupa'da 1970'ler öncesin başlayan *Konuk/Misafir İşçi Programları (Gastarbeiter)*, ABD'de de Meksika'dan gelen işçiler için benzer program, *Bracero Programıdır*.

tarafından sorunların yaratıcıları durumuna sokulan göçmenler, metalaştırılarak istenen ya da istenmeyen bir varlık olarak algılanmaya başlanmıştır.

1.1.5. Göç Çeşitleri

Göç hareketi teknolojik ilerlemelerle doğru orantı izlemekte, hareketlilik her geçen gün kolaylaşmaktadır. Göç çeşitlerini kabaca kategorize etmek gerekirse amacına, ülke sınırlarına, nedenlerine ve kullanılan yöntemlerine göre bir çerçeve oluşturulabilir.⁹⁷

Tercihlere dayalı bir göç kategorisini isteğe bağlı/iradî göçler ve zorunlu göçler oluşturmaktadır. İsteğe bağlı olarak kişinin iradesiyle gerçekleşen göçlerde nihaî karar bireye aittir. Bunun yanında zorunlu göçlerse doğal nedenler, politik nedenler gibi kişiyi yerleşim yerinden zarurî olarak ayıran nedenler sonucu gerçekleşmektedir. Çoğunlukla yoksul, gelişmemiş ya da gelişmekte olan kaynak ülkelerde başlayan zorunlu göç, çekim merkezleri olan sanayileşmiş, gelişmiş ülkelerde sonuçlanmaktadır. Suriye'deki savaş ise küresel zorunlu göçün en bilinen örneğidir.

Göç eyleminin gerçekleştirilmesinin ardından hedef ülkede ne kadar kaldığı da göç çeşitleri arasındadır. Bu çerçevede bir yıldan az bir süre içinde ve kalıcı ikametgâhın geçici nedenlerle -tatil, iş, eğitim, ziyaret vs.- terk edilmesi kısa süreli/geçici göçleri oluşturmaktadır. Kişinin bir yıldan fazla bir süre için kalıcı ikametgâhını değiştirerek hedef ülkeye yerleşmesi de uzun süreli/kalıcı göçlerdir.

Gelişen ve dönüşen dünyada teknolojik ilerlemeler nüfus hareketliliğini de doğrudan etkilemiştir. Her dönemin imkânları göç olgusunu ilerletmiş ve hayatın içerisine yerleşen iletişim ve ulaşım kolaylığı kişilerin göç motivasyonunu da etkilemiştir. Kişinin zorunlu ya da isteyerek fakat vatandaşı olduğu ülkenin sınırları içerisinde bir bölgeden diğerine gerçekleştirdiği göçse iç göçtür. Yeni keşifler, ulaşımındaki gelişmeler sınırların ötesine geçilmesine imkân yaratmıştır. Yine zorunluluk yaratan nedenler ya da kişinin iradesiyle uluslararası sınırların ötesine göç etmesi de dış göç ya da uluslararası göç olarak adlandırılmaktadır.

Göç çeşitlerinde kişinin nitelikleri kapsamında bir kategori yapıldığında ilk olarak kazananı ve kaybedeni olan bir sonuca giden beyin göçünden bahsedilebilir.

⁹⁷Battır, a.g.e., s.78-90.

Bilginin son derece değerli olduğu, el emeğinin yerini makinelerin aldığı 21. yüzyılda, nitelikli bireyler devletlerarasında paylaşım konusuna dönüşmektedir. Özellikle gelişmemiş ve gelişmekte olan ülkelerin eğitimli ve yetenekli bireyleri, ilerleyen zamanlarda kısıtlı imkânlar nedeniyle hem cazip teklifler gelmesiyle hem de daha rahat imkânlarla sahip olmak adına gelişmiş ülkelere göç etmektedirler. Göç kategorileri arasından beyin göçü, ülkelerin kalkınmaları için önem arz eden bir olgu olarak değerlendirilmektedir. Göçün güvenlikleştirilmesinin en büyük örneği olan Avrupa Birliği'nin verilerine bakıldığında da yaşlı nüfus oranının beyin göçüyle nitelikli işgücü ihtiyacına yönelik “Mavi Kart” uygulamasına yönlendirdiği görülmektedir.⁹⁸

Göç olgusu çeşitli nedenlerle güvenlikleştirilirken madalyonun diğer tarafında yer alan “ihtiyaçlar”, çıkara dayalı bakış açısını etkilemektedir. Kimi zaman vasıflı işgücüne kimi zamanda vasıfsız işgücüne duyulan ihtiyaç göçe bakış açısını şekillendirmektedir. Emek yoğun teknolojiden bilgi yoğun teknolojiye geçilmesi proleter kitle göçünden elit göçüne yön değişimini sağlamıştır. ABD’de 1965’te İçer – Göç Kanunu ile gelenlerin doğum yeri veya milliyetleri değil vasıf düzeylerinin göç önünde tutulacağı belirtilmiştir. “*Ten rengi yerine vasıf prensibi*” ile tel örgüler ve duvarlar beyin göçü karşısında yerle bir olmuştur.⁹⁹

ÜGÖ beyin göçünü, eğitimli ve yetenekli bireylerin menşe ülkeden bir diğer ülkeye fakat menşe ülkenin kaynaklarında azalmaya neden olacak şekilde gerçekleşen göç şeklinde açıklamıştır.¹⁰⁰ Kaynak ülke açısından bu durumun en acı örneği Filipinlerde ki vasıflı sağlık personellerinin İngiltere’ye göç etmesi sonucu

⁹⁸ Mavi kart uygulamasının kriterleri arasında “kamu güvenliğine” risk oluşturmayacak ifadesi de güvenlik perspektifinden vazgeçilmediğini göstermektedir. Üye ülkelerin sınırlarında çalışma ve oturma imkânı sağlayan mavi kartın, “*Mavi Kart başvuruçuları, üçüncü ülkelerdeki yüksek nitelikli işgücüne, bir üye ülkede yüksek nitelikli bir pozisyon için en az bir yıllık anlaşma sağlandığını gösteren sözleşme ya da teklif sunması, iş teklifine mesleki anlamda yeterlilik sağlandığını gösteren belgeleri sunması, iş sözleşmesinin sigorta içermediği ya da içerdiğinde kapsamının yetersiz kaldığı hâllerde, sağlık sigortası başvurusunu yaptırmış olması ve kamu politikası, kamu güvenliği ve kamu sağlığı konularında risk oluşturmaması koşullarını sağlaması durumunda, başlangıç olarak 1 ila 4 yıl AB’de çalışma hakkına sahip olabilmektedir.*” İfadeleriyle AB Resmi Gazetesinde yayınlanmıştır. Pelin Sönmez, Beyhan İncekara, Ekonomik Göstergeler ve Küresel Rekabet Bağlamında Mavi Kart: Nitelikli Göçmen Politikasında AB’nin Başarısı mı, Yoksa Uyumsuzluk Örneği mi ?, Melih Görgün (Ed.), *Uluslararası Göç*, İstanbul: Beta Basım Yayım, 2019, s.88.

⁹⁹ Berrak Kurtuluş, “Beyin Göçü: Geçmişte, Günümüzde ve Gelecekte” *İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Mecmuası*, Cilt: 46, (1988), s.176-179.

¹⁰⁰ *Beyin Göçü (Brain Drain)* - https://publications.iom.int/system/files/pdf/iml31_turkish_2ndedition.pdf (Erişi Tarihi: 14.10.2020.)

ameliyat yapacak personelin kalmamasıyla hayat bulmuştur.¹⁰¹ Bilimsel çalışmalar ülkelerin gelişmelerini ve refah seviyelerini arttırırken beyin göçünün popülaritesinin azalmamasını da sağlamaktadır. Günümüzde yaşanan pandemi sürecinde de bilimsel çalışmalar yürütebilen nitelikli insanların –doktorlar, bilim adamları- gelişmiş ülkeler tarafından davet edilmelerigöçün güvenlik boyutunun yanında çıkar odaklı yönünü de ortaya koymaktadır. Bu süreçte gelişmiş ülkeler arasındaki yeri tartışma götürmez bir ülke olan ve güvenlikleştirilen göç örnekleriyle gündemden düşmeyen Amerika Birleşik Devletleri’nin Dışişleri Bakanlığı sağlık profesyonellerini ABD’ye davet eden çağrılar yayınlamıştır.¹⁰²

İnsanların nitelikleri konusunda gerçekleşen bir diğer göç de emek göçüdür. Bir bölgedeki emek gücünün diğer bölgeden fazla olması çoktan aza doğru bir hareketlilik geliştirmektedir. Yaşam şartlarını iyileştirmek adına bir yerde çalışmak amacıyla gerçekleşen göçlerde 1950’lerin ikinci yarısında çoğunlukla Almanya’ya gidildiği için “Almancı Türkler” sıfatını alan, Avrupa’nın birçok ülkesine giden Türk işçiler bilinen örneklerdendir. Yine Nahçıvan’ın kırsal kesimlerinden çalışma imkânlarının kısıtlı olması nedeniyle Türkiye’ye gelen ailelerde emekgöçünün örneklerinden¹⁰³ olsa da yer kürenin hemen her noktasında emek göçü örnekleri ile karşılaşmaktadır. Bir ülkedeki işgücü açığı diğer ülkelerdeki işgücü fazlasıyla ikili anlaşmalar yoluyla giderilmektedir. Bu konuda Türkiye’de Avrupa ülkeleriyle ikili işgücü anlaşmaları imzalayarak fazla olan işgücünü Avrupa’nın ihtiyacı çerçevesinde şekillendirmiştir. En önemli emek göçlerinden biri de köle ticaretleri¹⁰⁴ olmuş günümüzde de emek göçü için “modern çağın köleleri” özellikle yasadışı göç nedeniyle güvencesiz işlere maruz kalanlar için hem iğneleyici hem de farkındalık yaratan bir ifade olarak sıklıkla kullanılmaktadır. Emek güçlerini satarak ve işçi sınıfının gerekliliklerini kabul ederek başka bir ülkeye göç edenlerde işçi göçünü oluşturmaktadırlar.¹⁰⁵

¹⁰¹ Castles, Miller, a.g.e., s.243.

¹⁰² ABD’nin Doktor Paniği: Dünyadaki Doktorlara “ABD’ye Gelin” Çağrısı, <https://www.haberturk.com/abd-nin-doktor-panigi-dunyadaki-doktorlara-abd-ye-gelin-cagrisi-2626663> (Erişim Tarihi: 14.10.2020)

¹⁰³ Saniye Dedeoğlu, “Türkiye’de Göçmenlerin Sosyal Dışlanması: İstanbul Hazır-Giyim Sanayinde Çalışan Azerbaycanlı Göçmen Kadınlar Örneği”, *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, Cilt: 66, Sayı: 1, (2011), s.36.

¹⁰⁴ Günay, Atılgan ve Serin, a.g.m., s.43.

¹⁰⁵ Günay, Atılgan ve Serin, a.g.m., s.45.

Tablo 1.2. Türkiye'nin Avrupa ülkeleri ile imzalamış olduğu ikili işgücü anlaşmaları.¹⁰⁶

Ülkeler;	İşgücü Anlaşmaları;
Batı Almanya	30 Eylül 1961
Avusturya	15 Mayıs 1964
Belçika	15 Temmuz 1964
Hollanda	19 Temmuz 1964
İsveç	8 Nisan 1965
Danimarka	10 Mart 1967

Son olarak göç edenlerin sayıları/büyüklüğü ve hukukî statülerine dair kategori ise güvenlik ilişkisini de ortaya koymaktadır. Sayı/büyüklik açısından bakıldığında bireysel ve kitlesel göçlerle karşılaşmaktadır. Bireysel göçler ifadesinden de anlaşılacağı üzere kişinin tek başına ya da ailesiyle gerçekleştirdiği göçü ifade etmektedir. Bunun aksine gerçekleşen kitlesel göçse sayıca olağanüstülüğü ve toplu bir nüfus hareketini işaret etmektedir. Bireysel göçlere nazaran kitlesel göçler genel olarak zorunluluk barındırmaktadır. Kitlesel göçlere maruz kalan hedef ya da transit ülkeler için güvenlik konusu hassas bir dış politika maddesi oluşturmaktadır.¹⁰⁷ Gerek gelen kitlenin toplumdaki olumsuz etkileri gerekse kaynak ülkeyle ilişkilerin etkilenmesi noktası hedef ülke için güvenlik endişeleri doğurmaktadır.

Hukukî statü çerçevesinde kategorize edildiğindeyse “göçmen” başlığı altında detaylandırılan, yasal/düzenli – yasadışı/düzensiz göç çeşitleri yer almaktadır. Tekrar kısaca değinmek gerekirse, ülkelerin ortaya koydukları hukukî prosedürler -vize politikaları- dâhilinde gerçekleşen göçler yasal, düzenli olarak nitelendirilirken bu prosedürlerin dışında gerçekleşen devletlerin kontrolünde zorlandığı, güvenlik tedbirleri almaya yöneldiği göçlerde yasadışı/düzensiz göç¹⁰⁸ olarak

¹⁰⁶ Tablonun gerekli kısmı kullanılmıştır. Nermin Abadan – Unat, Bitmeyen Göç, İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 3. Baskı, 2017, s.85.

¹⁰⁷ Gelen göçmenler arasında casus olma ihtimali gibi durumlar kitlesel göçleri güvenlikle ilişkilendirmektedir. Çatır, a.g.e., s.227.

¹⁰⁸ “Göçmen” başlığı altında da belirtildiği gibi literatürde düzensiz göç kavramı yasadışı göçün eş anlamlısı olarak kullanılmasının yanında bunun yanlış bir kullanım olduğu ve düzensiz göçün belirli olmayan bir zaman diliminde hedef ülkenin sınırlarına karşı gerçekleşen kitlesel göçleri -zorunluluk nedeniyle- ifade ettiği ve genel görüş hukukî durum açısından farklılıklar yarattığı gerekçesiyle yaygın kullanımın -yasadışı göç olarak- değişmesi yönündedir.

adlandırılmaktadır. Devletlerin hukukî prosedürlerine uyulmadan gerçekleşen yasadışı göçler doğrudan güvenlik sorunu oluşturmakta, var olan uygulamaların daha da katı prosedürler içermesine yol açarken göçmende potansiyel tehdit olarak görülmektedir.

Tablo 1.3. Göç kriterleri.¹⁰⁹

Alan:	İç Göç	Dış Göç
Zaman:	Geçici	Kalıcı
Boyut:	Bireysel	Kitlesel
Sebebi:	Zorunlu	Gönüllü
Yasal Durum:	Yasal	Yasadışı
Göçmenin Niteliği:	Vasıflı	Vasıfsız
Amaç:	Ekonomik	Ekonomi-dışı (Diğer zarurî nedenler)
Son Yerleşim Yeri:	Transit	Yerleşik

1.1.6. Göçün Nedenleri

Her göç hareketi özünde bir nedene dayanmaktadır. İnsanları bulundukları mekânları terk etmeye iten nedenler her dönemde farklılık gösterse de farklı coğrafyaların farklı alternatifler sunması her zaman olagelmıştır. Göçün doğasında mevcut ortamın olumsuzluklarını barındıran itici faktörler ile hedef ülkenin cazibesini oluşturan faktörler vardır. Bu itici ve çekici faktörlerse farklılaşarak aslında göçü, nedenleri açısından çeşitlendirmektedir. İlk dönemlerden itibaren temel ihtiyaçların karşılanması öncelikli nedeni oluştursa da ekonomik ve güvenlik nedenleri de her zaman var olmuştur.¹¹⁰ Fakat genel itibarıyla göçler ulus devletlerin zayıflığından kaynaklanmaktadır. Sosyal devletin zayıflığı bireysel çözümler aranmasını gerektirirken göçleri tetiklemektedir. Günümüzde de farklı nedenlere gebe olan göç gelecekte de bu dinamikliğini koruyacaktır.

1.1.6.1. Ekonomik Nedenler

Ekonomik nedenli göçün temelinde göçmenlerin daha iyi bir hayata kavuşma motivasyonu yer almaktadır. İlk dönemlerde kısıtlı imkânlar kırsaldan kente göçü

¹⁰⁹ Uyarlanmıştır. Adıgüzel, a.g.e., s.22.

¹¹⁰ Orhan Battır, *Dünden Bugüne Uluslararası Göç Kuram, Algı ve Siyasa*, Ankara: Nobel Yayıncılık, 2020, s.56-59.

tetiklerken süreç içerisinde fakir ülkelerden zengin ülkelere göç gerçekleşmektedir. Özellikle dünya pazarının küreselleşmesi ülkeler arasındaki dengesizlikleri artırırken ekonomik nedenli göç için altyapı sağlamıştır.¹¹¹ Bu çerçevede kaynak ülkedeki düşük kalitedeki yaşam, gelir dağılımındaki bozulmalar, kötü çalışma koşulları, vasıflı-eğitilmiş grupların geri planda kalması ya da ekonomik istikrarsızlık-kriz zamanlarında vasıflı-vasıfsız grupların işten çıkarılmaları, işsizlik oranlarındaki artışlar, düşük ücretler, yüksek vergiler ve yatırımı engelleyen gider yüküne sahip ekonomik yapılar ve bunlarla ilişkili olarak yoksulluğun artması gibi birçok neden ekonomik göçün başlıca nedenlerini oluşturmaktadır.¹¹²

Ülkelerin nüfus artışları da ekonomik nedenli göçlere zemin hazırlamaktadır. Nüfus artış hızı yavaş ülkelerde kişi başına düşen milli gelir artarken, nüfus artış hızı fazla ülkelerde bu gelir düşük kalmakta ve göçü tetiklemektedir. Milli geliri yüksek ve düşük ülkeler refah farklılıklarını ortaya koyarken göç için itici ve çekici nedenleri de oluşturmaktadırlar. Bu durumda bir nevi klasik göç rotası olan Güneyden Kuzeye göç etme eğiliminin¹¹³ arka planıdır. Fakat bu durumun yanında gelen göçmenlerle nüfus artışı yaşayan hedef ülkeler, ekonomilerindeki beklenmedik baskıyı güvenlikleştirmeye gitmektedirler.

1.1.6.2. Politik Nedenler

Ekonomik nedenli göçlerde daha iyi yaşam standardı aranırken politik gerekçeler daha çok zorlayıcı nedenlerin çatısı olmaktadır. Ön planında baskı ve şiddetin bulunduğu ve sığınmacı-mülteci kavramlarını doğuran politik nedenleri şu şekilde sıralanabilir;¹¹⁴

- Siyasî amaçlar uğruna demografik yapıyı değiştirmek adına baskı ve zorla gerçekleştirilen göçler,
- Etnik farklılıklar dolayısıyla şiddet ve dışlamaya¹¹⁵ uğrayanların göçleri,

¹¹¹ Başçeri, a.g.e., s.495.

¹¹² Enver Günay, Dilek Atılğan, Emine Serin, “Dünya’da ve Türkiye’de Göç Yönetimi”, Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, Cilt: 7, Sayı: 2, s.39.

¹¹³ Güney yarımkürede artan çevresel ve ekonomik nedenlerden kaynaklanan kuraklık ve yoksulluk gibi birçok sorunun çözümünde refah seviyesi yüksek olan Kuzey yarımküredeki ülkelere göç yer almaktadır. Fakat hedef ülkelerde artan mülteci ve göçmen nüfusu güvenlik açısından sorun olarak görülmektedir.

¹¹⁴ Battır, a.g.e., s.71.

¹¹⁵ Etnik farklılıklar göç olgusunda dışlamanın ilk nedenlerindendir. Çünkü etnik merkeziliğin (etnosentrizm) hâkim olduğu bir bakış açısı söz konusudur. Yani insanlar başka kültürlerden olan inanış ve davranışları kendi kültürel değerleriyle yargılamaktadırlar. Merkeze kendi kültürün

- Dinî inanç ya da mezhepsel farklılıklar nedeniyle uğranılan fiilî-psikolojik baskılarla gerçekleşen göçler,
- İdeolojik sorunlar bağlamında gerçekleşen sürgünler/göçler,
- Terör ve buna bağla illegal şiddetin olduğu bölgelerden gerçekleşen göçler,
- Siyasî kararlarla gerçekleşen mübadele sonucu göçler,
- Savaş ve iç savaş nedeniyle can güvenliği öncelikli gerçekleşen göçler,
- Zorla ülkesinden edilerek mülteci durumuna düşürülenlerin göçleri.

Etnik temizlik, toplu katliam gibi ağır savaş suçları vatandaşları yerinden ederek mülteci ve sığınmacı durumuna gelmelerine neden olmaktadır. Özellikle savaşların insan hareketliliğinin önemli nedeni olması düşmanını arayan savaşlarında yeni göç akınlarına neden olacağını göstermektedir.¹¹⁶Devletlerin dış politikalarına dair hedefleri, kararları ve eylemleri uluslararası göçü etkilediğinden kitlesel göçlere neden olan bu tarz durumlarla uluslararası göç, dış politikanın önemli konuları arasına girmiştir. Göç ve dış politika arasındaki etkileşimde mültecilerin/sığınmacıların sadece kaynak -orijin- ülkenin değil hedef ülkenin de insani ve güvenlik boyutunu ortaya koymaktadır.¹¹⁷ Dolayısıyla göç olgusunda güvenlik boyutunun çok taraflı olduğu söylenilebilir.

1.1.6.3. Doğal Nedenler

İnsanlar rahat ve kaliteli bir yaşam istedikleri için ekonomik nedenler çerçevesinde hareketlilik gerçekleştirmektedirler. Yine maruz kaldıkları baskı, şiddet nedeniyle zorla vatanlarından sürülmekte, göç etmek durumunda bırakılmaktadırlar. Doğal nedenler ekonomik nedenlerden ayrı olarak zorunlu göçleri tetiklese de politik nedenler gibi insan baskısı ve şiddetinden de farklıdır.

İnsanoğlu yaşadığı gezegenin kaynaklarının sonsuzluğuna inanarak hayatını devam ettirsek de doğa zaman zaman insanlığa karşı uyarılarda bulunmaktadır. Doğal nedenlerden gerçekleşen göçler ne yazık ki her geçen gün artmakta olup, bu

alınması diğer kültürlerin olumsuz algılanmasını doğurmaktadır. Sadece kendisine yakın fikirler, gelenek ve görenekler gerekli, doğru, haklı ve uygun bulunmaktadır. Ne yazık ki artan göç hareketliliği ile göç alan her toplumda bu hissiyat mevcuttur. Özlem Özdemir, Tolga Tellan, *Uluslararası Göç ve İş Yaşamı: Sorunların Aşılması İçin Kültürlerarası İletişim*, Melih Görgün (Ed.), *Uluslararası Göç*, İstanbul: Beta Basım Yayım, 2019, s.80.

¹¹⁶ Erbaş, a.g.e., s.197.

¹¹⁷ Adem Ali İren, *Türk Dış Politikasında İnsani Diplomasi ve Suriye Krizi*, Hasan Hüseyin Aygül ve Erdal Eke (Ed.), 21. Yüzyılda Uluslararası Göç ve Mülteciler, Ankara: Nobel Yayıncılık, 2018, s.100.

düzen içerisinde devam edeceği de nettir. İnsanoğlunun bencil yaşam tarzı doğada geri dönülemez sonuçlara yol açmaktadır. Küresel ısınma sonucu gerçekleşen iklim değişiklikleri ve iklim değişikliklerinin yol açtığı kuraklıklar beraberinde kıtlığa neden olmaktadır. Depremler, volkanik püskürmeler yaşam alanlarını kısıtlarken, fazla yağışların yaşanması, fırtına ve tsunaminin artması, ormanların yok olmaya başlaması insanlığın hayat sahasını her geçen gün daraltmakta ve zorunlu göçleri meydana getirmektedir. 4.ve 5. yüzyılda Moğollar ve Hunlar, kuraklıktan dolayı Orta Asya'dan göç etmek zorunda kalmışlardır. Aral Gölü'nün sularının çekilmesi hem su kaynağını yok ederken hem de yüzeydeki tuzların rüzgârla tarım topraklarına zarar vermesine neden olmuş bu nedenle zorunlu göçler meydana gelmiştir. Yine Afrika Kıtası'ndaki doğal afetler, kuraklıklar her yıl milyonlarca insanı sınırların ötesine taşımaktadır.¹¹⁸ Öyle ki doğal nedenler -kuraklık, doğal afetler gibi- göçe neden olurken yine bu nedenler göç konusunu tartışmalara da açmaktadır. Günümüzün önemli sorunlarından olan kuraklık su yönetimini zorunlu kılmaktadır. Su azlığının yaşandığı bir süreçte yoğun göçle karşılaşarak suyun paylaşılma zorunda kalınması da göçmenlere bakışta olumsuz etkiler doğurmaktadır. Doğal kaynakların paylaşımı konusu dahi göçmen karşıtlığıyla ilişkilendirilmektedir. Güvenikleştirici aktörler tarafından “kaynakların haksız paylaşımcıları” sloganıyla referans nesnesine tehdit unsuru oluşturularak göç bu çerçevede de güvenikleştirilmektedir.

Suriye'de 2006 – 2010 dönemlerinde aşırı kuraklık ülke topraklarının %60'ında¹¹⁹ etkili olmuş ve beraberinde tarımsal üretimin azalmasını tetiklemiş yoksul, kırsal bölgelerden Halep, Humus, Şam, Dera, Hama gibi bölgelere yaklaşık 1.5. milyon kişinin olduğu tahmin edilen zorunlu göç gerçekleşmiştir.¹²⁰ Yine Rwanda'da Tutsi ve Hutu kabileleri arasındaki sorun sonrasında gerçekleşen göçte görünen neden etnik ayrımcılıktan aslında bu ayrımcılığı tetikleyen arka planda tarımsal azalma söz konusudur. Somali'de de yaşanan göç trajedisinin tek nedeni kabile liderlerinin güç çatışması değil yenilenebilir kaynakları azaltan ekonomik

¹¹⁸ Günay, Atılğan ve Serin, a.g.m., s.41-42.

¹¹⁹ Francesco Femia and Caitlin Werrell, “Climate Change Before and After the Arab Awakening: The Cases of Syria and Libya”, Francesco Femia and Caitlin Werrell (Ed.), *The Arab Spring and Climate Change: A Climate and Security Correlations Series*, Center for American Progress, Stimson, The Centre for Climate and Security: Washington D.C., 2013, s.25.

¹²⁰ Peter H. Gleick, “Water, Drought, Climate Change, and Conflict in Syria”, *Weather, Climate and Society*, Cilt: 6, Sayı: 3, (Temmuz 2014), s.334.

değişiminde etkisi olduğu ifade edilmektedir.¹²¹ Bu çerçevede gerçekleşen göçler de “çevre/iklim mültecileri” olarak adlandırılmakta fakat hukukî bir koruma söz konusu olmamaktadır. Doğal nedenlerle gerçekleşen göçlerinde tıpkı ekonomik ve politik göçler gibi çözümleri söz konusudur fakat fedakârlık gerektiren bir konu olması çözümleri ertelemektedir. Her ne kadar tahminler 2050 yılına kadar 200-250 milyon çevre mültecisinin olacağını öngörse de rakamlar ve yaşananlar çıkarların önüne geçememektedir.¹²²

1.2. Küreselleşme ve Göç

“Küreselleşme çağında, umulmadık insanlar umulmadık yerlerde ortaya çıkmaktadır.”¹²³

Türk bir gazeteci olan Cüneyt Özdemir’in, Londra’daki evinden takip ettiği Amerika’daki bir suçluyu yakalama olayını sosyal medya platformu olan Twitter’den Türk takipçilerine anlatması sanırım küreselleşmenin iyi bir özeti olmaktadır. Sosyal bilimlerde birçok olayın açıklanmasında önemli bir kavram olan küreselleşme literatürde yaygın bir kullanıma sahiptir. Soğuk Savaş sonrası uluslararası ilişkiler disiplini de ortaya çıkan süreci açıklamak için kullanılmaktadır.¹²⁴ Kabaca dünyanın küçülmesini ifade eden küreselleşmeye dair farklı bakış açıları da söz konusudur. Konumuzun dışında kalması nedeniyle detaylandırılmasa da küreselleşmeyi tarihsel bir süreç olarak değerlendirenler, siyasî proje olduğunu düşünenler ayrıca bunların ikisini de içeren bir olgu olduğunu düşünenler de söz konusudur.¹²⁵ Küreselleşmeye dair küreselleşme yanlıları olan “aşırı küreselleşmeciler (hyperglobalist)”, küreselleşme karşıtları “kuşkucular (skeptical)”¹²⁶ ve küreselleşme karşısında ulus devletlerin tekrardan yapılandırılması

¹²¹ Rana İzci, Uluslararası Güvenlik ve Çevre, Faruk Sönmezoğlu (Der.), Uluslararası Politikada Yeni Alanlar Yeni Bakışlar, İstanbul: Der Yayınları, 1998, s.414.

¹²² Frank Biermann and Ingrid Boas, “Preparing for a Warmer World: Toward a Global Governance System to Protect Climate Refugees”, *Global Environmental Politics*, Cilt: 10, Sayı: 1, (February 2010), s.68.

¹²³ Fırat Yıldız, “Uluslararası Göç ve Diaspora İle İlişkili Kavramlar”, *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, Cilt: 13, Sayı: 2, (2014), s.309.

¹²⁴ Özgöker, Doğan, a.g.e., s.42-43.

¹²⁵ Faruk Sönmezoğlu (Der.), *Uluslararası İlişkiler Sözlüğü*, İstanbul: Der Yayınları, 5. Baskı, 2017, s.378.

¹²⁶ Küreselleşme karşıtları, küreselleşmenin sadece olumsuz yönlerini vurgulayanlar için Şubat 2000 Davos Dünya Ekonomik Formu’nda Meksika Başkanı Ernesto Zedillo, “*globalfobik*” (*küreselden korkanlar*) sıfatını kullanmıştır. Luciano Gallino, *Küreselleşme ve Eşitsizlik*, Ankara: Dost Kitabevi Yayınları, 2. Baskı, 2012, s.77

gerekliliğini vurgulayan “dönüşümcüler (transformationalist)” şeklinde üç yaklaşım söz konusudur.¹²⁷ Fakat küreselleşmenin sadece olumlu ya da olumsuz bir değerlendirmesi söz konusu değildir.

Thomas Friedman, küreselleşme sürecine dair üç aşamadan söz etmektedir. İlki, Amerika kıtasının keşfi, ikincisi Sanayi Devrimi ile ortaya konan icatlar ve üçüncüsü de bilgi teknolojisindeki gelişim ve internettir.¹²⁸ Baskın Oran ise küreselleşmenin üç dalgasından bahsetmektedir. Birincisi, 1490’larda keşiflerle başlayan ve sömürgecilikle sonuçlanan aşamadır. İkincisi, 1890’larda Sanayi Devrimi ile başlayan ve emperyalizm ile sonuçlanan aşamadır. Üçüncüsüyse 1970’lerde çokuluslu şirketlerin çoğalması, 1980’lerde iletişim devriminin yaşanması ve Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği’nin (SSCB) yıkılmasıyla 1990’larda Batı’nın rakipsiz kalmasıyla başlayan ve günümüzde devam eden aşamadır.¹²⁹ Bu aşamalarla dünyanın her köşesi ulaşılır kılınmıştır. 1962 yılında ilk kez Marshall McLuhan’ın kullandığı “küresel köy”¹³⁰ kavramı ise özellikle Soğuk Savaş sonrası dünyayı özetlerken, günümüzün tanımlanmasında da sıkça kullanılmaktadır. Ticaret, savaş ve göç tarihsel süreçte ekonomik, siyasî, kültürel geçişkenlikleri sağlayan araçlarken 1990’lı yıllardan itibaren teknolojiye gelişmeler geçişkenliğin aslı unsuru olmuştur. Yaşanan bu gelişmelerde insanlığın gelişimine katkı sağlayan göçte artış sağlamıştır.¹³¹ Böylece küreselleşen dünyada küreselleşen göçü, Czaika ve Haas beş varsayımla açıklamaktadır: (1) Görelî sayı bakımından göç daha yoğun hâle gelmiştir. (2) Göçmenler giderek daha uzak mesafelere göç etmeye başlamışlardır. (3) Giderek daha fazla ülke uluslararası göç sistemine dâhil olmakta ve artan hacimlerle göç alıp, vermektedir. (4) Kısmen (2) ve (3) nedeniyle uluslararası göç menşee ve varış ülke bakımından çeşitlenmiştir. (5) Uluslararası göç, belirli göç koridorunda, iki taraflı ülke arasında, daha az yoğunlaşmıştır.¹³²

1990 sonrasında iletişim ve ulaşımda yaşanan gelişmeler toplumlar açısından dünyanın küçülmesini ifade eder olmuştur. 2000 yılında Uluslararası Para Fonu (IMF / International Monetary Fund) küreselleşmenin dört unsurundan bahsetmiştir. Bu

¹²⁷ Ezgi Germeç Tanrıverdi, *Küreselleşme ve Ulus – Devlet*, Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2017, s.30.

¹²⁸ Arıboğan, a.g.e., s.34.

¹²⁹ Baskın Oran, *Küreselleşme ve Azınlıklar*, Ankara: İmaj Yayınevi, 4. Baskı, s.4-11.

¹³⁰ Arıboğan, a.g.e., s.29.

¹³¹ Süleyman Ekici, Gökhan Tuncel, “Göç ve İnsan”, *Birey ve Toplum*, Cilt: 5, Sayı: 9, (Bahar 2015), s.19.

¹³² Mathias Czaika and Hein de Haas, “The Globalization of Migration: Has the World Become More Migratory?”, *The International Migration Review*, Vol: 48, No: 2, (Summer 2014), s.288.

unsurlar; uluslararası ticaret ve ticarî işlemler, sermaye ve yatırım hareketleri, bilginin yayılması ve uluslararası göç ve insan hareketleridir.¹³³Küreselleşme nüfus hareketliliğinin tetikleyici unsuru olmaktadır. Teknolojide yaşanan gelişmeler insan hareketliliğini kitleleştirirken göçün küreselleşmesinin önünü açmıştır.¹³⁴ Öyle ki her 30 saniyede bir kişi uluslararası göç yolculuğuna çıkmaktadır.¹³⁵

Küreselleşen göç ise beraberinde çelişkiler getirmiştir. Bu çelişkileri Stephen Castles kapsama ve dışlama arasında, piyasa ve devlet arasında, artan zenginlik ve yoksullaşma arasında, ilişkiler ağı ve ben arasında, küresel ve yerel arasında, ekonomi ve çevre arasında, modernizm ve post-modernizm arasında ve ulusal vatandaş ile küresel yurttaş arasında ifadeleriyle sıralamıştır.¹³⁶Küresel mi? Yerel mi? tartışması günümüzde de tartışmalara konu olan en popüler çelişki olmaktadır. Küreselleşmenin sunduğu gelişmelerle artışa geçen uluslararası göçlerinde homojenliğin ve ulusal kültürlerin altını oyduğu görüşü yaygındır. Konuya dair Benjamin Barber'ın *McWorld'e Karşı Cihad*¹³⁷ adlı eseri bütünleşme ve yerelleşme konusuna değinmektedir. Küreselleşme ile birlikte her ne kadar Mcworld yaratılmaya çalışılsa da yerel dirençlerdebulunmaktadır. Bu durumda küresel köyde karşılaşılan kimlik ile ilgili tartışmaların güvenlik boyutunu öne çıkarmaktadır. Kimlik ve güvenlik arasındaki ilişkide de “göç” ile karşılaşılmaktadır.

Literatürdegöçe dair çalışmalarda küreselleşme ile ilişki kurulduğu görülmektedir. Castles ve Miller ise küreselleşmenin göç biçimlerini yenilediğinden bahsetmektedirler. Küreselleşmenin yeni formlara soktuğu göçü şu şekilde açıklamaktadırlar; i) çok sayıda ülke göç hareketlerinden etkilenmektedir, ii) hacim olarak göç hareketi büyümüştür, iii) artık tek tip göç söz konusu değildir ve farklılıklar mevcuttur. Türkiye özelinden örneklendirmek gerekirse, Türkiye'den Avrupa'ya 1950'lerde başlayan işçi göçü daha sonra sosyal göç ve ardından da siyasal göç olarak farklılıklarla devam etmiştir. iv) göç kadınsallaşmıştır, erkek egemen olmaktan çıkmıştır. v) göç siyasallaşmıştır, çünkü devletler göçü ulusal

¹³³ Sönmezoğlu, a.g.e., s.379.

¹³⁴ Sayın, a.g.e., s.87.

¹³⁵ Ulaş Sunata, “Diasporik Kimliğiniz, Lütfen!:ABD'deki Çin Diasporası”, Gülfer İhlamur-Öner, Aslı Şirin Öner (Ed.), *Küreselleşme Çağında Göç*, İstanbul: İletişim Yayınları, 2018, 4. Baskı, s.459.

¹³⁶ Stephen Castles, “Globalization and Migration: Some Pressing Contradictions”, *International Social Science Journal*, (June 1988), s.179-185.

¹³⁷ Benjamin Barber, *McWorld'e Karşı Cihad*, İstanbul: Cep Kitapları, 2003.

güvenlik politikalarıyla ilişkilendirmeye başlamışlardır.¹³⁸ Bu çerçevede bir tehdidin ulusal güvenliği ilgilendiren bir mesele olmasının birtakım koşulları söz konusudur. 1- *Tehdidin türü*, göçtür. 2- *Tehdide maruz kalan devletin bunu nasıl algıladığı*, sınırlarına, refahına, kimliğine tehdit algılanması. 3- *Tehdidin yoğunluk derecesi*, kitlesel göçler. Soğuk Savaş'ın ardında ulusal güvenlik kavramının içeriği de çevresel konulardan demografik konulara kadar bir genişleme yaşamıştır.¹³⁹

Soğuk Savaş'ın bitmesi, Doğu Blok'unun yıkılmasıyla bütün piyasalar küreselleşmeye başlamış 1990'lardan itibaren de göç olgusu dünyanın her yerinde tartışılan temel politika konusu hâline gelmiştir.¹⁴⁰ Böylelikle uluslararası göçte küresel bir olgu olarak görünürlüğünü devam ettirmektedir. Göçün görünürlük kazanmasının yanında yaygın bir görüş olarak küreselleşmenin sermayenin, malların, hizmetlerin, fikirlerin ve bilgilerin sınırsız dolaşımını kolaylaştırırken insanlar için bu durumun zorluklar barındırdığıdır.¹⁴¹ Hatta bu durumu açıklamak adına sermaye için “yurtsuz”, emek içinde “yersiz yurtsuz” ifadesi öne sürülmüştür.¹⁴² Küreselleşme sürecinde toplumdaki katmanların farklı düzeylerde etkilenmeleri tüm engellere rağmen azımsanmayacak derecede göçü değişik kanallarla devam ettirmiştir.¹⁴³ Küreselleşme bu noktada da hem göç hacmini arttırırken hem de göç kanallarını yaygınlaştırmaktadır.¹⁴⁴ Çünkü küreselleşme teknolojik gelişmeleri tetiklerken beraberinde teknolojik gelişmelerde uluslararası göçü dönüştürmektedir. Teknolojik gelişmeler seyahat masraflarını azaltırken uzak mesafeler arasındaki iletişimi kolaylaştırmıştır. Gelişmelerle birlikte sıklaşan seyahatler, para transferleri göçmen ağlarını, ulus-aşırı bağları canlı tutmuştur. Yine teknolojik gelişmeler sayesinde bilgiye erişimin kolaylaşması ülkeler hakkında bilgi alımını arttırmış ve seyahat rotaları belirlenmiş, çeşitlenmiştir.¹⁴⁵ Aynı zamanda göçün kültürlerarası etkileşimi

¹³⁸ Castles, Miller, a.g.e., s.12-13.

¹³⁹ İzci, a.g.e., s.407-408.

¹⁴⁰ Tahsin Bakırtaş, “Küresel Gelişme Modelinde Uluslararası Göç Olgusu ve Yansımaları”, *Alternatif Politika*, Cilt: 4, Sayı: 2, (Temmuz 2016), s.234.

¹⁴¹ Marella Bodur Ün, Anış Paydak, “Küreselleşen Dünyada Göç ve Türkiye: Adana İli Yabancılar Misafirhanesi Çalışması”, *Anadolu Bilimler Dergisi, Üniversitesi Sosyal*, Cilt: 17, Sayı: 3, (2017), s.188.

¹⁴² Hayriye Erbaş, “Küresel Kriz ve Marjinalleşme Sürecinde Göç ve Göçmenler”, *Doğu – Batı Düşünce Dergisi*, Sayı: 18, (2002), s.188.. / s.173-191.

¹⁴³ Erbaş, 2002, s.174.

¹⁴⁴ Veysel Erat, “Küreselleşme ve Ulus-Devlet Sarmalında Devletlerin Göçmen Politikası”, *Kafkas Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, Cilt: 8, Sayı: 15, (2017), s.207.

¹⁴⁵ H. Deniz Genç, Dünya Küreselleştikçe Hareketleniyor, Hareketlendikçe Kısıtlanıyoruz, N. Aslı Şirin Öner, Gülfer İhlamur-Öner (Ed.), *Uluslararası İlişkilerde Göç: Olgular, Aktörler ve Politikalar*, İstanbul: DER Yayınları, 2018, s.76-77.

arttırması da küreselleşmeyi pekiştirmektedir. Netice de küreselleşmenin de katkısıyla bugün hiçbir devlet göçten muaf değildir.

Yaygınlaşan göç kanalları içerisinde kitlesel boyutları bulanlar ve yasadışılık barındıranlar düzenli işleyen ekonomik, sosyal ve politik sistemleri bozacağı düşüncesini taşıdığı için “uluslararası göç”, küreselleşme yolcuğunda bir sorun niteliği kazanmıştır.¹⁴⁶ Ayrıca küreselleşmenin sunduğu ulaşım kolaylıkları ve göç aracılığıyla “farklılıkların bir aradalığını” bir güvenlik sorununa da dönüşmektedir. Örneğin 2015 ABD seçimleri öncesinde Rus hackerlar sosyal medya üzerinden hem ırkçılara hem de siyahîlere aynı gün toplantı mesajı göndermişlerdir. Devletlerin göç kanallarıyla oluşan farklılıkları birbirlerine karşı kullanabilecekleri bir stratejiye dönüşmekte, küreselleşmenin sunduklarıysa avantaj sağlamaktadır. Neticede ABD’de ırkçılar ile göçmenler arasında yaşanan gerilimin yaratıcıları Rusya’da masa başından internet üzerinden mesajı gönderenlerdir. En büyük koz ise farklılıklarla bir aradalığın yarattığı gerilimdir. Bu çerçevede de bugün göç ve göçmen sorunu yaşamayan ve çözüm arayışında olmayan bir toplum neredeyse söz konusu değildir.¹⁴⁷ Öyle ki küreselleşme olgusu zaten devletlerin izole olmalarının önündeki en büyük engeldir. Küreselleşme, ulus devletleri yeni tehdit ve risklerle yüz yüze bırakmış,¹⁴⁸ bu noktada küreselleşmenin imkânlar sunduğu uluslararası göç hem ulusal sınırlar hem de homojenlik konusunda istikrar bozucu¹⁴⁹ sorunlar olarak uluslararası alanın gündem maddesi olmuştur. Küreselleşmenin sloganı kürenin tümünde özgür hareket edebilmekken bir sınırdan geçmek için giriş – çıkış gibi kimlik işlemleri söz konusudur. Bu işlemlerin sebebi de güvenlik sorunudur. Yani idealdeki küreselleşme güvenliğe kurban gitmiştir. Bu noktada küreselleşme ve ulus devlet ilişkisinin en popüler tartışması olan küreselleşmenin ulus devletinin sonunu getirdiği argümanını aslında hâlâ sınırlarından giriş çıkışları kontrol eden, gelenlerin statülerini belirleyen konumuyla ulus-devletler açıkça reddetmektedir. Kuşku gerektirmeyen bir gerçek olarak küreselleşme göçü yaygınlaştıran bir güce sahip olmuştur. Fakat göçün dinamik bir olgu olması süreç içerisinde çeşitlenmesi, küreselleşmenin arttırdığı göçü bir sorun niteliğinde uluslararası alana sunmuştur.

¹⁴⁶ Başçeri, a.g.e., s.510.

¹⁴⁷ Erbaş, 2002, a.g.m., s.174.

¹⁴⁸ Selahaddin Bakan, Gökhan Tuncel, “Küreselleşmenin Ulus Devlet Üzerindeki Etkisi”, *Birey ve Toplum*, Cilt: 2, Sayı: 3, (Bahar 2012), s.54.

¹⁴⁹ Didem Danış, “Küreselleşme Çağında Ulusötesi Göç ve Ulus-Devlet”, <https://docplayer.biz.tr/4130425-Kuresellesme-caginda-ulusotesi-goc-ve-ulus-devlet.html>, (Erişim Tarihi: 22.10.2020)

1.3. Göç Endüstrisi

Göç olgusunun hayatın içerisinde sürekliliğini koruması ve her dönemin koşullarından etkilenmesi aktörlerini çeşitlendiren bir “göç endüstrisi” oluşmasını sağlamıştır. Göç endüstrisi, göçün tüm süreçlerinde var olan parçaları ifade etmektedir. Göç hareketini organize eden, sürecin içerisinde yer alan; tercümanlar, aracılar, otel sahipleri, işçi simsarları, avukatlar, insan kaçakçıları, bankalar/bankacılar göç endüstrisinin parçalarıdır. Yine İlişkiler Ağı Teorisi’nde bahsedildiği gibi öncü göçmenlerin yani hedef ülkede manav, öğretmen, din adamı gibi görevlerde bulunan bireylerin gönüllü olarak cemaat üyelerini kaynak ülkeden hedef ülkeye getirme çabaları da göç endüstrisinin parçalarındandır.¹⁵⁰ Göçün devam etmesini sağlayan çoğunlukla yasadışı olan göç acentelerini Nigel Harris, “*küresel emek piyasası tarafından desteklenen geniş, görünmeyen uluslararası bir ağ; göçe karşı oluşturulan ulusal tahkimlerin altını oyan ve bütün toplumu değiştiren... kalabalık bir karınca ordusu*” şeklinde nitelendirmiştir.¹⁵¹

Göç hem yasal hem de yasadışı yollarla gerçekleşmekte özellikle yasadışı gerçekleşen göç, göç endüstrisinin günden güne gelişmesini sağlamaktadır. Yasadışı boyutta gerçekleşen göçün güvenlikleştirilmesi de göç endüstrisini zenginleştirmiştir. 1994-1998 yılları arasında ABD’de yasadışı göçe dair “caydırarak önleme” projesine harcanan 3.3 milyar ABD doları göç endüstrisine katkı sağlarken, 1994-2000 yılları arasında proje kapsamında California ve Teksas bölgesinde göçmen sayısı azalmış fakat Arizona bölgesinde %68 oranında bir artış yaşanmıştır.¹⁵² Arizona bölgesindeki insan kaçakçıları ve tacirleri sayesinde %68’lik artış aynı zamanda göç endüstrisindeki artışı da ifade etmektedir. Bu birbirine ters orantıda gelişen fakat son durumda göç endüstrisinin genişlemesine yol açan tabloyu Teresa Hayter “*kontroller baraj gibidir; bir yerde oluşan delik kapatıldığında hemen başka bir yerde bir başkası ortaya çıkar*”¹⁵³ ifadeleriyle tanımlamıştır. Sınırlarda kontrol çabası hâline getirilen göç çerçevesinde sınır kontrollerinde yer alan memurlar, polisler, para militer organlar, istihbarat servisleri de göç endüstrisinin gün geçtikçe artan paydasını oluşturmaktadırlar. Bu çerçevede geniş yelpazedeki göç endüstrisinde göç,

¹⁵⁰ Castles, Miller, a.g.e, s.161-162.

¹⁵¹ Castles, Miller, a.g.e., s.162-163.

¹⁵² Wayne A. Cornelius, “Death at the Border: Efficacy and Unintended Consequences of US Immigration Control Policy”, Population and Development Review, Vol: 27, No: 4, (2001), s.665.

¹⁵³ Yılmaz, a.g.m., (2014), s.1691.

güvenlik uzmanlarının geliştirdikleri teknolojileri kullanabilecekleri bir alanı ve koruma sorumluluklarında olan sınırlara tehdidi; komplo teorikleri için uygun bir meseleyi; askerler için kaynak ülke ile diasporalar arasındaki bağlantıyı; istihbarat teşkilatları için terörist faaliyetlerle ilişkileri; polisler için çoğu suçların faillerini; gazeteciler için yerel halkta güvensizliğin mimarlarını; ekonomistler için sosyal devletin tehlike unsurlarını; sağlıkçılar için yeni hastalık ve virüslerin taşıyıcılarını; akademisyenler içinse kültürel bir korkuyu ifade etmektedir.¹⁵⁴ Göçün bir güvenlik sorunu olarak ele alınmasıyla da elektronik güvenlik sistemlerinden ulusal ve çok uluslu sınır timlerine, pasaport memurlarından geri kabul merkezlerine kadar geniş bir göç sektörünün yanında güvenlik sektörünü de yarattığı ve beslediği görülmektedir.¹⁵⁵ Göçün dinamikliği ve her geçen gün farklı bir çerçeveye sahip olması göç endüstrisinin artan bir hacme sahip olan niteliğini de yinelemektedir.

Değerlendirme

Hareketliliği odak noktasına alan tanımlar artık göç kavramını tam olarak açıklayamamaktadır. Çünkü artık göç kavramı basit bir hareketlilikten ibaret olamayıp güvenlik konularıyla yakından ilişkilidir.

Göç konusunun çok aktörlü yapısı göçmen, sığınmacı, mülteci gibi farklı hukuki statüler yaratmaktadır. Her ne kadar özellikle medyada göçmen ve sığınmacı, sığınmacı ve mülteci kavramları birbiri yerine kullanılsa da bu kavramlar, göçün nedenlerinden sonuçlarına kadar önemli farklılıklar barındırmaktadır.

Sınırların anlamını yitirmesini ifade eden küreselleşme ile artan iletişim kolaylığı, yolculukların kolay hâle gelmesi insan hareketliliğini arttırmıştır. Farklılıkların birlikte yaşayıp yaşayamayacağını sorgulatması ve siyasallaşmasıyla göç güvenlikleştirilmiştir. Küreselleşmenin arttırdığı göç, aynı zamanda küreselleşmenin sunduğu imkânlarla da bir sorun olarak algılanmaya başlamıştır.

Göç konusunun göç eden bireylerden, yasal ya da yasadışı yolculuk noktasında dâhil olan aktörlere ve sonuç olarak varış noktasında yer alan aktörlere kadar süreçte yer alan tüm parçalar giderek büyüyen bir göç endüstrisine işaret etmektedir. Göçün güvenlik kavramıyla ilişkilendirilmesiyse bu endüstriye yeni parçalar eklemektedir.

¹⁵⁴ Bahar Rumelili, Sibel Karadağ, “Göç ve Güvenlik: Eleştirel Yaklaşımlar”, *Toplum ve Bilim*, Sayı: 140, (2017), s.87-88.

¹⁵⁵ Rumelili, Karadağ, a.g.m., s.70.

Sonuç olarak göç olgusu pek çok ekonomik, siyasal ve toplumsal sorunla iç içe geçmiş dinamik bir yapıya sahiptir. İçerisinde bulunduğumuz dönemde küreselleşmenin sınırların aşılmasına yönelik sunduğu fırsatlar ve özellikle göçün çeşitleri arasında yer alan yasadışı göç ile “güvenlik” boyutu göç olgusuna eklenmiştir. Bu durum alışlagelmiş göç tanımlarını ve çalışmalarını sorgulatmaya başlamıştır.

İKİNCİ BÖLÜM

ULUS – DEVLET VE ULUSLARARASI ALANDA GÖÇ

Göçün bir güvenlik sorununa dönüşmesi, tehdit algılamalarıyla değerlendirilmesi ve görünürlüğünü her geçen gün arttırması göçe yönelik politikaların oluşturulmasını gerekli kılmıştır. Yine uluslararası alanda göz ardı edilemeyecek bir konu haline gelen ve ulusal ve uluslararası düzenlemeleri gerektiren mülteciliğin nasıl bir stratejik değere dönüştürüldüğü bu bölümde örnekleriyle birlikte açıklanmaktadır.

Göç ve güvenlik ilişkisinin pekişmesinde önem arz eden konular olan insan ticareti, insan kaçakçılığı ve terörizmde sınır aşan sorunlar bağlamında bölüm içerisinde detaylandırılarak güvenlik algısıyla çevrelenmiş göçün arka planı açıklanmaya çalışılmıştır. Yine hem göçün güvenlikleştirilmesinin nedeni hem de küreselleşmesinin ortaya koyduğu bir kavram olan ulus-ötesi göçmenler örnekler çerçevesinde detaylandırılarak göç konusunun derinliği ve genişliği sunulmaktadır. Bölüm içerisinde son olarak ise uluslararası alanda göçe yönelik nasıl bir yönetim, yönetim izlendiği açıklanmaktadır. Genel bir çerçeve sunan bu bölümün amacı tezin ana sorusu olan göç nasıl güvenlik konusu olmuştur, nasıl güvenlikleştirilmiştir? Sorularının arka planını dolduran bir nitelik taşımaktadır.

2.1. Göç Siyaseti: Göç Politikaları

İnsanoğlunun bir parçası hâline gelen göç, görünürlüğünü günden güne arttırırken yeni güvenlik tehditleri arasında da yer bulmuştur. Özellikle kitlesel göçler, devletlerin daha önce üzerinde düşünülmeyen, alışılacelmış konuların dışında yeni güvenlik kaygılarını doğurmuştur. Göç eyleminin gerçekleşmesinde göçmenlerin en önemli motivasyonu, maddi ve manevi kazançlarını en yükseğe çıkarabilme isteğiyle kaynak ve hedef ülkelerin motivasyonu da bu hareketlilikleri kontrol altına alarak çıkarlarına uygun hale getirebilmektir. Dolayısıyla ülkeler, sınırlarından giriş ve çıkışları politikalarla düzenlemekte çoğunlukla da kısıtlamalar getirerek göç

olgusunun negatif yönlerini bertaraf etmeye çalışmaktadırlar.¹⁵⁶ Göçmenlerin kazanca dayalı motivasyonu göçün engellenmesinde bir araç olarak kullanılmıştır. Bu çerçevede enstrümantalist bakış açısına göre göç konusunda yerinde bir çözüm ile kaynak ülkelerdeki gelişmelerle göçün duracağı savunulmakta fakat ABD'nin Karayipler ve Orta Amerika'ya yaptığı yatırımlar sonucunda bölgedeki hareketlilikte ciddi bir azalma sağlanmamıştır.¹⁵⁷ Dolayısıyla da enstrümantalist bakış açısının başarısızlığı, devletlerin konu üzerine farklı politikalar üretmesine zemin hazırlamıştır.

Burada devletleri ilgilendiren 2 temel soru bulunmaktadır: İlki, devletlerin egemenliklerinin simgesi olan sınırların artan hareketlilik karşısında nasıl kontrol edileceği, ikincisiyse yerleşimci göçmen sayılarının artmasıyla toplumda meydana gelen dönüşümle nasıl mücadele edileceğidir.¹⁵⁸ Bu çerçevede devletlerin genel olarak üç uygulamaları söz konusudur. İlki sınırlardan girmesi istenmeyen gruplara yönelik engellemeleri, kısıtlamaları içeren *kabul etmeme* politikasıdır. Bu noktada engellerin ve kısıtlamaların yasadışı göçü tetiklediği gerçeği tekrar ortaya çıkmaktadır. İkincisi, göçmenlerin engellenmeden kabul edilmesini ifade eden *pasif kabul etme* politikasıdır. Pasif kabul etme politikası göçmenlerin meslekî yeterlilikleri çerçevesinde ekonomik alanda yerli halkla rekabet edilebilmelerini ifade etmektedir. Son olarak ise açık kapı politikasıyla destelenen göçmenlere yönelik *aktif kabul etme* politikasıdır. İşçi göçü ya da siyasî amaçlı göçlerde devletlerin aktif kabul etme politikası uyguladığı görülmektedir.¹⁵⁹ Ayrıca göç politikalarının şekillenmesinde ulusçuluk devletlere meşruiyet zemini sağlamaktadır. Çünkü genel anlamda göç politikaları ulus-devlet mantığıyla biçimlenen politikalarlardır.¹⁶⁰ Bu durum Keynesyen dönemde de kendisini göstermiş, dönem boyunca Avrupa'da emek ve göçmen hareketliliğini sınırlandırmak için devletlerin egemenlikleri üzerinden temellenen “yurttaşlık” anlayışı merkeze konularak çeşitli düzenlemelere gidilmiştir.¹⁶¹

Göçün göz ardı edilemeyecek bir konu hâline gelmesiyle birlikte devletler ülkelerinde yaşayan yabancılara dair düzenlemelere gitmek zorunda kalmışlardır.

¹⁵⁶ Başçeri, a.g.e., s.492-493.

¹⁵⁷ Bakırtaş, a.g.m., s.241.

¹⁵⁸ Erat, a.g.m., s.205.

¹⁵⁹ Çiğerci, a.g.e., s.112-113.

¹⁶⁰ Erat, a.g.m., s.201.

¹⁶¹ Aykut Aykutaalp, “Yurttaşlığın Değişen Yüzü: Ulus-Devletten Küreselleşmeye Yurttaşlığın Dönüşümü”, *İğde Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Sayı: 13, (Ekim 2017), s.439.

Danimarka’da Göç, Mülteci ve Entegrasyon Bakanlığı, Almanya’da Federal Göçmen ve Mülteci Bürosu, Portekiz’de Ulusal Entegrasyon Destek Merkezi, İspanya’da Çalışma ve Göç Bakanlığı, İsveç’te Entegrasyon ve Cinsiyet Bakanlığı ve Türkiye’de de Göç İdaresi Genel Müdürlüğühemen her ülkenin gerek bakanlıklar gerek çeşitli merkezlerle göç konusuyla doğrudan ilgilendiğinin somut örnekleridir. Bir nevi ülkelerin göç konusuna dair doğrudan çalışma merkezleri kurmaları “zorunluluk” hâlini almıştır. Ulusal sınırları, devletlerin varlıkları ve egemenlikleri açısından önem taşımakta bu sınırların içerisinde o devletin üyesi olanlar, vatandaşlıklarının getirdiği birtakım haklar ve haklı istekler çerçevesinde yaşamlarını devam ettirmektedirler. Özellikle göçmenler, mülteciler konusunda vatandaş ve yabancı ayrımı önem kazanmakta ve tartışmalara konu olmaktadır. Yoğunlaşan göç dalgaları ulus-devletin homojen kimliğinin altını oymaktadır.¹⁶²Bu çerçevede devletlerin sınırlarından yasal veya yasadışı geçiş yapıp topluma dâhil olan bu yabancılara nasıl yaklaşılmalıdır? Ne kadar hak tanınmalıdır? Vatandaşlarla aynı haklar mı verilmelidir?¹⁶³ gibi sorular ve benzerleri devletlerin göçmenlere yaklaşımını dolayısıyla politikalarını etkilemektedir. Bu çerçevede devletlerin göç politikaları, sınırlarında bulunan yabancılara ve vatandaşlara sunulan kamusal haklar ile yükümlülükler temelinde oluşturulmaktadır.¹⁶⁴

Devletler göç politikalarını oluştururlarken vatandaşlarına ve yabancılara tanıdığı haklar, göçle olan tecrübeleri ve siyasî, ekonomik, sosyal alt yapıları, coğrafi konumları ve demografik durumları etkili olmaktadır.¹⁶⁵ Bu bağlamda her devletin göç politikaları ve bu politikalar ışığında en genel ifadeyle göçmenlere yönelik tutumları farklılık göstermektedir.¹⁶⁶ Genel itibariyle de devletlerin oluşturdukları göç politikalarında göçmenlere, sığınmacılara, mültecilere yönelik kabul kriterlerinde iki prensip dikkate alınmaktadır; devlet çıkarı ve uluslararası insan hakları rejimi.¹⁶⁷ Fransa ve Hollanda’nın, zaman zaman vasıflı işçileri tercih ederken vasıfsız işçileri

¹⁶² Aykutalp, a.g.m., s.440.

¹⁶³ Avrupa özelinde bakıldığında diğer devletlere nazaran İsveç ve Britanya’nın yurttaşlık haklarını göçmen kitlelerine de daha fazla yaygınlaştırdığı görülmektedir. Aykutalp, a.g.m., s.436.

¹⁶⁴ Ayselin Yıldız, “Göç ve Entegrasyon Politikalarında Vatandaşlık” *Göç Araştırmaları Dergisi*, Cilt: 3, Sayı: 1, (Ocak-Haziran 2017), s.41-42.

¹⁶⁵ Yıldız, a.g.m., s.44.

¹⁶⁶ Bu konuda en basit örnek, 1951 Cenevre Sözleşmesi’ni Türkiye coğrafi çekince ile imzalarken Avrupa ülkeleri gibi birçok ülke çekincesiz imzalamıştır.

¹⁶⁷ Çatır, a.g.e., s.218.

sınırlandırılmaları çıkarlarını ön plana alan iyi bir göç stratejisi uyguladıklarının örneğidir.¹⁶⁸

Göç politikaları içerisinde yer alan entegrasyon politikaları da göçün toplumsal değerler üzerinden güvenlikleştirmesinin mücadele araçlarından sayılabilir. Ayrıca göçün güvenlikleştirilmesi, göç politikaları ve ulusal güvenlik politikaları arasında bağlantı kurulabilecek bir tablo sunmaktadır. Devletlerin göç konusunu güvenlikleştirmesinin meşru nedeni olan yasadışı göç konusu da göç politikalarını şekillendiren unsurlardandır. Göç özelinde yasadışı göçe yönelik politika oluşturulması kaçınılmaz hâle gelmekte, bu politikalar göç ve güvenlik ilişkisinden etkilenmektedir. Yasadışı göç konusunda oluşturulan politikalar üç temelden yükselmektedir: Birincisi, yasadışı göçün egemenliği tehdit eden unsurlardan olması nedeniyle: *ulus-devletlerin egemenlik göstergesi olan sınırlarının yükselmesi ve yasadışı göçmenlerin ülkeden çıkarılmasıdır*. İkincisi, işgücü piyasasında göçmenler her ne kadar iş açıklarını kapatarak olumlu etkiler sağlasalar da yerel halk ile karşı karşıya gelerek rekabet ortamında istenilmeyenler hâline gelmeleriyle: *ekonomi politikaları ve işgücü kısıtlamalarıdır*.¹⁶⁹ Üçüncüyse yasadışı göçmenlerinde temel insan haklarına sahip olduklarının göz önünde bulundurulması vurgusuyla: *koruma-insan haklarının korunmasıdır*.¹⁷⁰ Devletlerin bir sorun olarak nitelendirdikleri yasadışı göçe yönelik oluşturdukları politikalarsa çoğunlukla başarılı olmamaktadır.¹⁷¹ Her ne kadar katı politikalar ve güvenlik odaklı politikalar oluşturulsa da diğer tarafta yasadışı göç bir o kadar artmaktadır.¹⁷² Devletlerin göçmen

¹⁶⁸ Kaya, a.g.e., s.133-134. Fransa'nın bu stratejisi "Seçkin Göç" olarak adlandırılmaktadır. Aile birleşimi ve sığınmacı göçü dayatılan göç olarak adlandırılırken, ekonomik gereksinimlere göre yetenekli, vasıflı grupların göçü seçkin göç olarak adlandırılmaktadır. Bu konuda 2007 yılında Sarkozy, dayatılan göç ile yabancı düşmanlığının arttığını fakat seçkin göçün ırkçılık ve yabancı düşmanlığının önlenmesinde önemli olacağını ifade etmiştir. Kaya, a.g.e., s.79. Çünkü nitelikli göçün kolay asimile olacağı düşünülmektedir. Rogers Brubaker'ın *Fransa ve Almanya'da Vatandaşlık ve Ulus Ruhu* kitabında da Fransa'nın jus soli ilkesini benimserken de asimilasyon gücüne -okul ve ordu aracılığıyla- güvendiği vurgulanmaktadır.

¹⁶⁹ Bu konuya örnek teşkil etmesi açısından Ocak 1994'te Hollanda parlamentosuna sunulan göç politikalarının etkinleştirilmesinde, *daha sıkı giriş kontrolleri, kaçak çalışanlara yönelik sıkı tedbirler ve etkili sınır dışı etme prosedürlerinin geliştirilmesi* şeklinde üç temelden bahsedilmiştir. Orhan Koçak, Demet Gündüz, "Avrupa Birliği Göç Politikaları ve Göçmenlerin Sosyal Olarak İçerilmelerine Etkisi", Yalova Sosyal Bilimler Dergisi, Sayı: 12, (2017), s.81.

¹⁷⁰ Reyhan Atasü-Topçuoğlu, Düzensiz Göç: Küreselleşmede Kısıtlanan İnsan Hareketliliği, Gülfer İhlamur-Öner, Aslı Şirin Öner (Ed.), *Küreselleşme Çağında Göç*, İstanbul: İletişim Yayınları, 2018, 4. Baskı, s.507-509.

¹⁷¹ Erat, a.g.m., s.208.

¹⁷² Kısıtlamalar karşısında yasadışı göçün artarak devam etmesinin en büyük nedeni de ekonomilerin ucuz işgücüne duyduğu ihtiyaç, bu çelişkide "uçurum hipotezi" (gap hypothesis) olarak ifade edilmektedir. Genç, a.g.e., s.79.

yasaları ve düzenlemelerinde “güvenlik çıkarı”¹⁷³ bulunsa da, ayrımcılık taşıyan yalıtım ve farklılığa dayanan göç politikaları göç akışını durduramamakta aksine göçmenlerin marjinalleşmesine yol açmaktadır.¹⁷⁴ Marjinalleşen göçmen kitleleri¹⁷⁵ ise “güvenlikleştirilen” göç meselesi sarmalını devam ettirmektedirler.

Göçmen hareketlerinin artışı, ulusa ait mekânların savunulması düşüncesi üzerinden milliyetçiliği arttırmaktadır.¹⁷⁶ Yükselişe geçen aşırı sağ hareketlerde göç politikaları üzerinde kendisini hissettirmektedir. Göç konusu işsizlik, sosyal güvenlik ve kimlik kaygısıyla, suç-göç ilişkisiyle ve genel çerçevede güvenlik temelinde aşırı sağın politikalarını şekillendirmektedir.¹⁷⁷ Göçmen karşıtlığı ve yabancı düşmanlığı giderek göçmen politikalarında beliren hissiyatlar olmakta ve ulus eksenli anlayışlar belirginleşmektedir. Çünkü yabancı düşmanlığı, ulus devletin egemen, sınırları konmuş bir ulusun devleti olduğu mantığıyla ilgilidir. Bu tanımda da başka ulusa ait yabancılara yer yoktur. Fransız Devrimi ile kesin bir biçimde belirlenen sınırların varlığıyla yabancılar açık ve otomatik bir biçimde ayırt edilir.¹⁷⁸ Sağ hareketler, ulusçu ideoloji üzerinden yaklaşarak göçmen politikalarının kısıtlayıcı olmalarını istemektedir.¹⁷⁹ Hatta 2014 yılında Avrupa’da yapılan bir kamuoyu anketinde göç özelinde mültecilere karşı daha kısıtlayıcı politikalar üretilmesini isteyenler % 40 ve göçe karşı olanlarında oranı da %56’dır. 2019 yılında Türkiye’nin karşılaştığı en büyük göç dalgalarından olan Suriyelilere yönelik yapılan ankette de katılanların % 75’i Suriyelilerle birlikte yaşamayacağını ifade etmişlerdir.¹⁸⁰ Oranların yüksek olmasının en önemli nedeni göçün güvenlikle ilişkilendirilmesidir.¹⁸¹ Göç politikaların içinde bulunduğu kontrol ikilemini Virginie Guiraudon ve Christian Joppke görünür ve uzaktan kontrol olarak ayırmaktadırlar. Görünür politikalar, hedefinde seçmenin yer aldığı politikalar. Sınırlara duvarların örülmesi,

¹⁷³ Castles, Miller, a.g.e., s.399-400.

¹⁷⁴ Castles, Miller, a.g.e., s.329.

¹⁷⁵ Ayhan Kaya’nın, *İslam, Göç ve Entegrasyon* adlı kitabında vurguladığı gibi işsizlik, ırkçılık ve yabancı düşmanlığı, dışlanma bazen asimilasyon bazen de siyasi sorunlar marjinalleşmeyi tetiklemektedir.

¹⁷⁶ Aykutalp, a.g.m., s.439.

¹⁷⁷ F. Yılmaz Elmas, Mustafa Kutlay, *Avrupa’yı Bekleyen Tehlike: Aşırı Sağın Yükselişi*, USAK Analiz, No: 11, (Temmuz 2011), s.13.

¹⁷⁸ Rogers Brubaker, *Fransa ve Almanya’da Vatandaşlık ve Ulus Ruhu*, Ankara: Dost Yayınevi, 2009, s.71.

¹⁷⁹ Erat, a.g.m., s.208.

¹⁸⁰ Oran 2017’de %82,6’dır. Murat Erdoğan, *Suriyeliler Barometresi*, 2019, s.16, <https://www.unhcr.org/tr/wp-content/uploads/sites/14/2020/09/SB2019-OZET-TR-04092020.pdf> (Erişim Tarihi: 12.12.2020).

¹⁸¹ Erat, a.g.m., s.206-207.

kalınlaştırılması, medyada yakalanan kaçak göçmenlerin haberleriyle seçmeni ikna etmek ve oyları arttırmak hedeflenmektedir. Uzaktan kontrol politikalarıysa, yasadışı göçün sınırların ötesinde kalmasını sağlamak için otoritenin üçüncü kişiye bırakılmasını ifade etmektedir. Dolayısıyla transit ülkelerle işbirliğinin önem kazandığı uzaktan kontrol politikalarında AB'nin Geri Kabul Anlaşmaları, Dublin ve Schengen Sistemleri örnek oluşturmaktadır.¹⁸²

Göçmenlerin güvenlik tehdidi çerçevesinde sorun ve yük olarak algılanması genel itibarıyla de tepkisel politikaların oluşturulmasına zemin hazırlamaktadır.¹⁸³ Özellikle küresel göç devletlerin zaman, mekân denetimini aşındırmakta¹⁸⁴ dolayısıyla konu üzerine başarı getiren politikalar üretilmesi zorunlu hâle gelmektedir. Fakat etkili bir göç politikası oluşturabilmek için objektif bir şekilde endişe yaratan noktaları da dikkate alan çözümler üretilmelidir. Göç politikaları oluşturulurken dikkate alınması gereken unsurlarsa, 1- *Uluslararası konjonktürdür.* 2- *Bu konjonktürden yönelen göç talepleridir.* 3- *Bu taleplerekarşılık vermenin ekonomik ve toplumsal maliyetleridir.* 4- *Söz konusu maliyetleri karşılayacak sürdürülebilir kaynakların oluşturulmasıdır.* 5- *Gelenlerin insan haklarını koruyacak modellerin oluşturulmasıdır.* 6- *Kaçak göçmenlerin hedef ülkedeki çalışma koşulları ve bunları formelleştirecek mekanizmaların kurulmasıdır.*¹⁸⁵ Fakat politikalar oluşturulurken devletler maliyet ve kaynak kullanımından uzak durma eğilimindedirler. Genel bir çözümden ziyade var olan tehlike savılmak istenir.

¹⁸² Biriz Karaçay, “Düzensiz Göç Politikaları ve Türkiye’nin Uygulamaları”, *Uluslararası Göç Sempozyumu Bildirileri: 8-9 Aralık 2005 İstanbul*, Zeytinburnu Belediyesi, (İstanbul 2006), s.308-309.

¹⁸³ Koçak, Gündüz, a.g.m., s.87.

¹⁸⁴ Aykotalp, a.g.m., s.438.

¹⁸⁵ Belirtilen unsurlar Türkiye özelinde bir değerlendirmeye ait olsa da diğer devletler içinde genellik taşımaktadır. Atasü-Topçuoğlu (2018), a.g.e., s.514-515.

Tablo 2.1. Göç politikalarının evrimi.¹⁸⁶

Göç Politikalarının Tarihsel Süreci
1- 1914'e kadar daha çok kolonilerin sunduğu kaynaklardan faydalanmayı temel alan esnek politikalar söz konusudur.
2- I. Dünya Savaşı sonrası ise ulus-devletin sıkı göç politikaları oluşturup, göçü kontrol etmeye çalıştığı bir dönemdir. 1930'larda vatandaşlık ve sınır kavramları güçlenerek sürgünler ve diasporaların oluşumuyla göç politikleşmeye başlamıştır. Komünizm ve anarşizm gibi fikirlerin yaygınlaşmasıyla da göç/seyahat imkânları sınır kontrollerinin önemiyle kısıtlanmaya başlamıştır.
3- II. Dünya Savaşı dönüm noktası olmuştur. Sığınmacı ve mülteciler BM sözleşmeleri ile koruma altına alınmıştır (1951 Sözleşmesi/Geri göndermeme ilkesi). 1950-60'larda misafir işçi alımları 1973 Petrol Krizi ile azalsa da göç konusu önemini yitirmemiştir. Entegrasyon problemleri, radikal hareketler, aile birleşimleri, suç oranları özellikle Avrupa'da göçmenlere bakışta öfkeyi beslemiş bu çerçevede öfkeyi yatıştırmaya yönelik politikalar geliştirilmiştir.
4- 1980'lerden itibaren bölgesel girişimler ¹⁸⁷ , hukukî ve siyasî düzenlemeler ile göç politikaları şekillenmiştir. 1990'larda Balkanlar, Asya, Ortadoğu ve Afrika'daki savaşlar, çatışmalar, baskılar özellikle Soğuk Savaş sonrasındaki süreçte yaşanan seyahat özgürlüğü büyük göç dalgalarını beraberinde getirmiştir.
5- 2000'lerde de artan işsizlikle ve tehdit algılamalarıyla devletler göçe ve göçmene karşı olumsuz tutumu siyasete katarak kullanmaya başlamışlar ve göçü durdurmaya yönelik politikalar oluşturulmaya başlanmıştır.

¹⁸⁶ Göç politikaları, ulus-devletlerin serbest piyasa, kâr, insan hakları, hukuk ve seçmenlerin hizmet beklentileri çerçevesinde ortak bir payda yaratmaya çalışsa da tüm ihtiyaçları karşılayamadığı için ya da sadece bazılarını karşılamak için oluşturulduğundan kendi içinde çelişkiler barındıran bir karakter kazanmaktadır. Karaçay, a.g.e., (2006) s.303-304.

¹⁸⁷ Göç konusuna dair bölgesel istişare süreçleri (regional consultation processes-rcps); Almatı süreci (Avrasya bölgesi), Lima süreci (Güney Amerika göç konferansı), Pueabla süreci (Kuzey Amerika), Bali süreci (Güneydoğu Asya), Batı Afrika göç diyalogu (migration dialogue for West Africa), Prag süreci (Avrasya). Mehmet Arif Türkdoğan, Göç ve Uluslararası İşbirliği, Gökhan Telatar, Umut Kedikli (Ed.), *Uluslararası Göç ve Güvenlik*, Ankara: Nobel Yayıncılık, 2019, s.170-175.

Politikaların yürütölme sürecindeyse başından itibaren halk doğru şekilde bilgilendirilerek¹⁸⁸ –endişeye varan gerginliklerin yaratılmaması için- halkı da içeren, tutarlı ve şeffaf bir yöntem izlenerek hatta kaynak ülkeleri de sorunun bir parçası hâline getirerek, sürece dâhil edilmesiyle başarı elde edilebilir.¹⁸⁹ Göç politikalarına dair geline nokta, küreselleşmenin etkisiyle göç olgusunda devletlerin tek aktör olmamalarıyla ulusal politikalar giderek küreselleşmekte ve küresel bir yönetimi de zorunlu kılmaktadır. Fakat ulusu ve ulusal sınırları koruma mantığıyla yükselen yabancı düşmanlığı, göç politikalarında bir standardın yakalanmasını engellemektedir.¹⁹⁰

2.2. Stratejik Bir Araç: Mülteciler

Günümüzde göçü ele alan çalışmaların sıkça vurguladığı nokta göçün, basit bir hareketlilikten ibaret olmadığıdır. Bu hareketlilik baskı, şiddet ve güvenlik nedeniyle zorunlu olarak gerçekleştiğinde daha yüksek seslere neden olmaktadır. İnsanların sınırların ötesine mülteci olarak yer değiştirmek zorunda kalması ve bu yer değiştirmeler, hem göç edenler hem de göç edilen devlet ve toplum açısından çeşitli güvenlik sorunları doğurmaktadır.¹⁹¹ Devletlerin göç ve mülteci konusuna yaklaşımı güvenlik ile ilişkilendirilen bir algıyla şekillense de durum kimi zaman bir strateji aracına dönüştürölmektedir. Devletler için önemli olan çıkar, her dönemde her olguda kendisini belli ettiğı gibi göç olgusunda da güvenlik yaklaşımının bir uzantısı olarak çıkarlar çerçevesinde stratejik bir değere dönüştürölmektedir.

Kişinin bulunduğı sınırlarda yaşadığı baskı, savaş veya farklılıklarından dolayı ayrıma hatta zulme uğraması ya da bu korkuları taşıması ona mülteci statüsünü sağlamasının yanında bir devletin mülteci göçü vermesi de saygınlığını azaltan bir durum olarak nitelendirilmektedir.¹⁹² Dolayısıyla devletlerin mülteci

¹⁸⁸Örneğın, gelen göçmenlerin geçici olduğunun söylenmesi halkta iyimser bir atmosfer oluştururken süreç içerisinde sürekli ikamet isteyen göçmenler toplumda hazırlıksız bir tepki yaratarak gerginliklere neden olabilir. Yine göçmenlere, mültecilere harcanan kaynakların basında yanlış ifade edilmesi ve hükümet tarafından gerekli açıklamaların yapılmaması gibi durumlarda yerli halk ve gelen göçmenler arasında gerginlere yol açmaktadır.

¹⁸⁹ Koçak, Gündüz, a.g.m., s.87.

¹⁹⁰ Erat, a.g.m., s.201-208.

¹⁹¹ Bülent Sarper Ağır, “Güvenlik ve Göç Kavşasında Kosova Sorunu”, *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, Cilt: 69, Sayı: 3, (2014), s.474-475.

¹⁹² Mülteci göçü veren ülkelerin anti demokratik ve baskıcı olduğı nitelemesi ortaya çıktığı için bu ülkeler negatif bir imaj yaratmaktadır. İhsan Dağı, *İnsan Hakları, Küresel Siyaset ve Türkiye*, İstanbul: Boyut Yayıncılık, 2000, s.82.

kabulü de önem teşkil etmekte, özellikle iyi ilişki içerisinde olan devletler birbirlerinden mülteci talep etme konusunda istekli değillerdir. Çıkarların söz konusu olduğu bir uluslararası sistemdeyse bu durumun tam tersi olarak ilişkileri kötüye giden devletler arasında mülteci talebinde bulunulması da stratejik bir önem kazanmakta ve bu kişilere yönelik prosedürler kolaylaştırılmaktadır.¹⁹³ Bu durumun en bilinen örneğiysen Amerika'nın Soğuk Savaş dönemi boyunca komünist rejimden kaçanlara sınırlarda sağladığı kolaylıklardır. Yine yeni kurulan Türkiye Cumhuriyeti'nin eğitim ve öğretim kurumlarında donanımlı bilim adamlarına ihtiyacı olduğu II. Dünya Savaşı sürecinde Almanya'dan Türkiye'ye sığınan Yahudilere kolaylık sağlanması “devlet, göç ve çıkar” üçlüsünün resimlerindendir.¹⁹⁴

Artık ulusal güvenliğin tek kaynağı askerî güç değil ve devletler askerî tehlikenin de dışında geniş bir tehdit yelpazesıyla karşı karşıyadır.¹⁹⁵ Bu çerçevede uluslararası politikada “mülteci gönderme” bir pazarlık stratejisi olarak da kullanılmaktadır. Kaynak ülke siyasal ve ekonomik kazançlar elde etmek amacıyla mülteci akınlarını baskı aracı olarak kullanma eğiliminde olabilmektedir. 1980 yılında ABD, uluslararası arenada çekişmeli olduğu Küba'dan gelen tüm sığınmacıları kabul etme politikasını benimsemiştir. ABD'nin bu politikasını, ABD'yi istikrarsızlaştırmaya yönelik bir strateji olarak kullanmak isteyen Küba'nın lideri Fidel Castro suçlu ve zihinsel özürlü grupları Florida'ya sığınmacı olarak göndererek hem bu insanları Küba'dan uzaklaştırırken hem de ABD'nin izlediği açık kapı politikasını baskı aracı, zorda bırakma unsuru olarak bir stratejiye dönüştürmüştür. 1993 yılında Küba'nın bu stratejisini fark eden ABD, Castro rejimini zayıflatmaya yönelik açık kapı politikasından vazgeçmiş, ABD'ye geçmeye çalışan sığınmacıları engellemeye başlamıştır.¹⁹⁶

Benzer bir durum 1981 yılında Haiti ve ABD arasında yaşanmıştır. Amerika tarafından Haiti'nin daha fazla ekonomik yardım¹⁹⁷ alabilmek için vatandaşlarını

¹⁹³ Türkoğlu, a.g.m., s.110.

¹⁹⁴ Türkoğlu, a.g.m., s.111.

¹⁹⁵ Bülent Sarper Ağır, “Güvenlik Kavramını Yeniden Düşünmek: Küreselleşme, Kimlik ve Değişen Güvenlik Anlayışı”, *Güvenlik Stratejileri*, Sayı: 22, (2011), s.108.

¹⁹⁶ Dağı, a.g.e., s.84. Yine 1990'larda Küba'dan Miami'ye sığınmacı olarak geçen kişilerin daha sonra Kübalı casuslar olduklarının hikâyesini anlatan *Wasp Network* filmi de bu konunun sinemaya yansıyan güzel anlatımlarındandır.

¹⁹⁷ Benzer durum mülteci statüsünde değil fakat ekonomik göçmen akışıyla Arnavutluk ve İtalya arasında yaşanmıştır. 1991 yılında da benzer stratejiyi Arnavutluk İtalya'ya karşı kullanmıştır. Arnavutluk ekonomik nedenli göç akışını İtalya ve AB'ye karşı ekonomik yardım için bir baskı unsuru olarak kullanmıştır. Ekonomik göçmenler sayesinde yardım alabilme stratejisi Kuzey-Güney

botla Florida'ya kaçırmaya teşvik ettiği iddia edilmiştir. Haiti'den ABD'ye artan göç sonucunda Reagan yönetimi, göç akışını teşvik eden koşulları iyileştirmek için daha fazla dış yardım sözünü vermiş hatta Haiti hükümetinden göçmen kaçakçılığına karışanların yargılanmaması ve geri dönenlere kötü muamele yapılmaması konularını da yardım programına eklemiştir.¹⁹⁸ Devletlerin sınırlarında bulunan mültecileri baskı aracı olarak kullanarak yardım talep etmeleri 2000'lerin başında Irak'ta yaşananların ardında da uluslararası gündeme taşınmıştır. 2004 sonrasında Irak sınırlarını aşan milyonlarca kişinin hedef ülkelerinden birisi olan Ürdün'de yaşanan yoğun göç sonrasında Ürdün, 750.000 Iraklı'nın yıllık 1,6 milyon dolarlık masrafı için uluslararası arenada yük paylaşımı talebinde bulunmuştur. BMMYK, Ürdün'ün ısrarı sonrasında Iraklılar için ayırdığı bütçenin en az %20'sinin ihtiyaç sahibi Ürdünlüleri kapsamı şartıyla fon oluşturmuştur. Ürdün'ün sınırları içerisinde bulunan Iraklı mültecileri stratejik bir değer olarak kullanması sonucunda sağlanan uluslararası fonlarla ülkede eğitim ve sağlık altyapıları geliştirilmiştir. Ürdün örneğinde de görüldüğü gibi devletler göç hareketlerini kendi siyasî ve ekonomik ihtiyaçları çerçevesinde araçsallaştırdıkları görülmektedir.¹⁹⁹ Küreselleşmeyle artışa geçen kayıtsız göçmenlerde uluslararası ilişkilerin birincil aktörü olan devletler arasında koz ya da baskı aracına dönüşmektedir. 1990-1998 yılları arasında Yunanistan ve Arnavutluk arasında yaşanan diplomatik gerilimin ardından Yunanistan'ın 1.400.000 Arnavut vatandaşını sınır dışı etmesi de bu eğilimin örneklerindendir.²⁰⁰

Ayrıca mülteciler hedef ülkeler tarafından dış politikada bir strateji olarak kullanılmaktadırlar. Özellikle Soğuk Savaş döneminde Doğu-Batı ilişkilerinde etkili olan mültecilik, Batı ülkeleri tarafından teşvik edilmiştir. Çünkü bu süreçte Batı Bloğu ülkelerine gelen mülteciler Doğu Bloğu rejiminin anti-demokratik ve gayrimeşru olduğunun kanıtı niteliğindeydi. Komünist rejimlerden kaçan mülteciler

ilişkisinde Güney ülkeleri tarafından da kullanılmaktadır. Yine aynı tezi yoksul ülkeler işsizlik sorununa çözüm olarak ekonomik sığınmacılığı teşvik etmektedir. Çünkü yurt dışına ihraç edilen işgücünün ülkeye gönderdiği dövizler ekonomik kaynak olarak değerlendirilmektedir. Dağı, a.g.e., s.84-85.

¹⁹⁸ Myron Weiner, "Security, Stability and International Migration", *International Security*, Vol: 17, No: 3, (Winter, 1992-1993), p.100-101.

¹⁹⁹ Daniş, a.g.m., s.297-298.

²⁰⁰ 2010 yılında da Türkiye'de Başbakan Erdoğan, Ermenistanlı kayıtsız göçmenleri sınır dışı etmekle tehdit etmiştir. Fabio Salman, Göç Veren'den Göç Alan Ülkeye Geçiş: Akdeniz Modeli ve İtalya Örneği, Gülfer İhlamur-Öner, Aslı Şirin Öner (Ed.), *Küreselleşme Çağında Göç*, İstanbul: İletişim Yayınları, 2018, 4. Baskı, s.434.

Batı Bloğu'nda özgürlüklerin, Doğu Bloğu'ndaki baskıların altını çizerlerken mültecilik dönem içerisinde ideolojik mücadelenin ve propaganda savaşının parçası olmuştur. Dolayısıyla Komünist baskı rejiminin mağdurlarını simgeleyen mültecilerin stratejik bir değeri oluşmuştur. Stratejik nedenle mültecileri kabul eden ülkelerin ekonomik ve siyasal düzenlerine dair endişeleri olsa da mültecilerin karşı olunan rejimi istikrarsızlaştırmak için kullanılması motivasyon olmuştur.²⁰¹ Örneğin binlerce insanın günbegün Macaristan ve Polonya üzerinden Batı Almanya'ya sığınması²⁰² Doğu Almanya hükümetini zayıflatmış ve meşruiyetini sorgulanır kılmıştır.²⁰³ Bu durum hedef Batı Bloğu ülkelerinin istediği bir durum olmasının yanında ABD'nin bu süreçte sığınmacı statüsü verdiklerinin %95'inin Doğu Bloğu ülkelerinden olması ABD'nin dış politika stratejisinin göstergelerindendir.²⁰⁴

Mülteci hareketliliği, uluslararası arenada askerî ve siyasî liderler tarafından nüfusun kontrolü amacıyla bir strateji aracı olarak da kullanılmaktadır. Temmuz 1994'te Ruandalı Tutsilere soykırım yapan siyasi liderler, 1.75 milyon Tutsinin Doğu Zaire, Tanzania ve Burundiye mülteci göçünü planlamışlardır.²⁰⁵ Benzer örneği 1990'lı yılların başında Kosova'nın soruna dönüşmesiyle insanların ekonomik, politik, toplumsal ve güvenlik nedenleriyle mülteci konumuna düşmesinde de yaşanmıştır.²⁰⁶ Sırp lar göçü bir strateji olarak kullanmışlar ve demografik yapıyı değiştirmek için Arnavut nüfusu azaltıp mülteci konumuna düşürürken Sırp nüfusu güçlendirerek, Kosova'nın Sırbistan'la bütünleşmesini sağlamaya çalışmışlardır.²⁰⁷ Devletlerin “yük” ya da “maliyet” çerçevesinden değerlendirdiği mültecilik, devletler arasındaki daimî gerçeklik olan çıkar odağında çeşitli kullanımlarla hem hedef hem de kaynak ülkeler tarafından hatta pazarlık ve baskı aracı olarak transit ülkeler²⁰⁸ tarafından da stratejik bir değere dönüştürülmektedir. Bu şekilde devletler güvenlik

²⁰¹ Suna G.I. Öner, Küresel Bir Göç ve..., a.g.e., s.583.

²⁰² Demokratik Alman Cumhuriyeti'nden Batı ittifak sistemi içerisinde yer alan Federal Almanya'ya 1949'da 75.800, 1952'de 171.300, 1953'de 331.000'e kişi göç etmiştir. Şükrü S. Gürel, “Berlin Sorunu (1944-1972)”, *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, Cilt: 32, Sayı: 1, 1970, s.215.

²⁰³ Weiner, a.g.m., s.91.

²⁰⁴ Dağı, a.g.e., s.88.

²⁰⁵ Reinhard Lohrmann, “Migrants, Refugees and Insecurity. Current Threats to Peace?”, *International Migration*, Vol: 38, No: 4, (2000), p.11.

²⁰⁶ Ağır, (2014), a.g.m., s.475.

²⁰⁷ Ağır, (2014), a.g.m., s.466.

²⁰⁸ Bu konuda Suriyeli mülteciler üzerinden Avrupa Birliği ve Türkiye'nin diyalogları önemli bir örnek teşkil etmektedir.

sorunu ve ekonomik yük olarak negatif algıyla yaklaştıkları bu statüyü pozitif bir faydaya çevirmeye çalışmaktadırlar.

2.3. Sınır Aşan Sorun Olarak Göç

Devletler, belirli “sınırlar”²⁰⁹ içerisinde egemen bir hükümet yetkisini tesis eden ve kurumlar aracılığıyla otorite uygulayan siyasî birimlerdir.²¹⁰ Devletlerin tanımlanmasında sınırlar önem teşkil etmekte, olmazsa olmaz unsurlar arasında yer almaktadır.²¹¹ Fakat en basit ifadesiyle sınırların anlamını yitirmesi olarak tanımlanan küreselleşme, sosyo-ekonomik ve coğrafi etkileşimde engellerin ortadan kalkmasıyla dünya çapında entegrasyonun artmasını ifade etmektedir.²¹² Küreselleşmeyle birlikte yaşamın birçok alanında değişimler yaşanmıştır. Bu değişimlerden en önemlisi de sınırların geçirgenliğinin artmasıyla paralel olarak ilerleyen göç akışıdır. Küreselleşmeyle birlikte yoğunluk kazanan göç akışları yine süreçle küreselleşmenin sunduğu avantajlarla -sınırların aşılmasında yaşanan gelişmeler- devletlerin güvenlik sorunlarını da tetiklemiştir. Öyle ki küreselleşmenin arttırdığı göçle gelen sınır güvenliği sorunları Bauman’ın küreselleşmenin kaosu ve düzensizliği oluşturduğu çünkü kontrol altında tutulabilecek şeylerin -sınırlar- artık kontrol dışında kaldığı görüşüyle tutarlılık taşımaktadır.²¹³ Devletlerin göçe dair endişelerini taşıyan güvenlik sorunlarıysa teritoryal sınırlarından bağımsız olarak “sınır aşan” bir nitelik kazanmıştır. Bu noktada sınır aşan sorunlar güvenliğin

²⁰⁹Sınır (boundary); bir devletin ülkesel egemenlik haklarını kullandığı toprak parçasını diğerlerinden ayıran bir varsayım çizgisidir. Burada söz konusu egemenlik hakları sadece kara parçaları ile ilgili olmayıp iç sular, karasuları, hava sahası ve yer altı gibi alanları da kapsamaktadır. Sınırların saptanmasında başlıca iki yöntem uygulanmaktadır: 1) Varolan bir sınırın benimsenmesi (uti possidetis). Varolan sınır iki devlet arasında eski bir sınır olabileceği gibi bir eyalet veya il sınırı da olabilir, 2) Yeni bir sınır seçilmesi. Bu tür bir sınırın oluşturulmasında yapay ve doğal öğelerden yararlanılmaktadır. Yapay sınırlar enlem ve boylamları, doğal sınırlar ise dağlar, nehirler gibi coğrafi sınırları ifade eder. Ayrıca etnik, dinî ve kültürel farklılıklar da devletler arasındaki sınırların oluşumunda rol oynayabilir. Sınırların yeryüzü üzerinde uygulanması için “Sınır Karma Komisyonları” kurulu. Bu komisyonların yetkileri kesin değildir. Komisyonlarca alınan kararlar konu ile ilgili devletlere sunulur ve onaylanması beklenir. Sönmezoğlu, a.g.e., s.502. Toprak parçası ve çevresini ve belirleyen sınırlar, egemenlik olgusunun önemli bir boyuttur. Ali Balıç, “Dış Politika”: Yeni Bir Kavramsallaştırma Bağlamında Egemenlik Mitinin Analizi”, *Uluslararası İlişkiler*, Cilt: 7, Sayı: 28, (Kış 2011), s.17-18.

²¹⁰ Andrew Heywood, *Siyaset*, 9. Baskı, Ankara: Adres Yayınları, 2013, s.127.

²¹¹ 26 Aralık 1933’te imzalanan ve 26 Aralık 1934’te yürürlüğe giren “Devletlerin Hakları ve Görevlerine İlişkin Montevideo Sözleşmesi” md/1 Bir uluslararası hukuk kişisi olarak devlet aşağıdaki niteliklere sahip olmalıdır: a) sürekli bir nüfus; b) sınırları belli bir toprak parçası; c) hükümet ve d) diğer devletler ile ilişkiye girebilme kapasitesi.<http://uham.fsm.edu.tr/haber/Devletlerin-Haklari-ve-Gorevlerine-Iliskin-Montevideo-Sozlesmesi2018-05-21-08-47-11am> (Erişim Tarihi: 15.12.2020)

²¹² Sönmezoğlu, a.g.e., s.378-379.

²¹³ Germeç Tanrıverdi, a.g.e., s.144.

bölünemez doğasını da ifade etmektedir. Bu durumu Michael Klair, *çatlak cam analojisi (fracturated glass analogy)* görüşüyle açıklamaktadır. Çatlak cam analojisi, dünya haritası üzerine bir cam yerleştirildiğinde ve bu cama ağırlıkla vurulduğunda, vurulan noktada oluşan çatlakların yanında aslında tüm cam üzerinde de yani dünya haritasındaki her noktada bile çatlaklar olduğunu savunmaktadır.²¹⁴ Bu görüşle sınır aşan sorunları değerlendirildiğinde, bir bölgeden çıkan sorunların en uzak bölgelerde dahi çatlaklar oluşturabileceği söylenilebilir. Uluslararası arenada devletlerin sınırlarından kontrol yetilerinin dışına taşarak gerçekleşen birçok sorun olmasının yanında göçün güvenlik bağlantılı tarafı da bu sorunlar arasında yer almaktadır.

2.3.1. İnsan Ticareti ve Göç

Sınıraşan Örgütlü Suçlara Karşı Birleşmiş Milletler Sözleşmesine Ek İnsan Ticaretinin, Özellikle Kadın ve Çocuk Ticaretinin Önlenmesine, Durdurulmasına ve Cezalandırılmasına İlişkin Protokol’ün madde 3/a’da insan ticareti (trafficking in person), *“kuvvet kullanarak veya kuvvet kullanma tehdidi ile veya diğer bir biçimde zorlama, kaçırma, hile, aldatma, nüfuzu kötüye kullanma kişinin çaresizliğinden yararlanma veya başkası üzerinde denetim yetkisi olan kişilerin rızasını kazanmak için o kişiye veya başkalarına kazanç veya çıkar sağlama yoluyla kişilerin istismar amaçlı temini, bir yerden bir yere taşınması, devredilmesi, barındırılması veya teslim alınması”*²¹⁵ ifadeleriyle tanımlanmıştır. Belirtilen yöntemlerin herhangi biriyle yapılmış olması durumunda mağdurun rızasının önemi dahi kalmamaktadır.²¹⁶ Kişinin zorla çalıştırılması, hizmet ettirilmesi, fuhuş yaptırılması, esarete tâbî kılınması, vücut organlarının verilmesinin sağlanması gibi istismar amacıyla kaçırın veya bir yerden bir yere -ulusal ya da uluslararası sınırları aşarak- taşınması, devredilmesi, barındırılması ya da teslim alınması gibi tüm bu süreçten sorumlu olan

²¹⁴ İzci, a.g.e., s.140.

²¹⁵ Burada ki *istismar terimi, asgari olarak, başkalarının fuhuşunu istismar edilmesini veya cinsel istismarın başka biçimlerini, zorla çalıştırmayı veya hizmet ettirmeyi, esareti veya esaret benzeri uygulamaları, kulluğu veya organların alınmasını içermektedir.* https://www.unodc.org/documents/middleeastandnorthafrica/organised-crime/UNITED_NATIONS_CONVENTION_AGAINST_TRANSNATIONAL_ORGANIZED_CRIME_AND_THE_PROTOCOLS_THERETO.pdf (Erişim Tarihi: 15.12.2020) 5

²¹⁶ Sınıraşan Örgütlü Suçlara Karşı Birleşmiş Milletler Sözleşmesine Ek İnsan Ticaretinin, Özellikle Kadın ve Çocuk Ticaretinin Önlenmesine, Durdurulmasına ve Cezalandırılmasına İlişkin Protokol’ün madde 3/b, https://www.unodc.org/documents/middleeastandnorthafrica/organised-crime/UNITED_NATIONS_CONVENTION_AGAINST_TRANSNATIONAL_ORGANIZED_CRIME_AND_THE_PROTOCOLS_THERETO.pdf (Erişim Tarihi: 16.12.2020).

kişiyeye, yani insan ticaretini gerçekleştiren kişiyeye insan taciri denilmektedir.²¹⁷ İnsan tacirleri, göçmenlerin sınırları geçmesinde ihtiyaçları olan her türlü belgeleri temin edebilen, transit ve hedef ülkelerde ikametgâh ihtiyaçlarını karşılayabilen ve genellikle uluslararası suç örgütlerinin -uyuşturucu örgütleri vs.- denenmiş güzergâhlarını kullanan “uluslararası kaçakçılık örgütlerinin” profiline sahiptirler.²¹⁸ Yasadışı göçün temelini oluşturan insan kaçakçıları sundukları profille devletlerin “sınır-aşan” tehditlerinin başında gelmektedir. Finansör (organizatör, arranger/financiers), aracı (recruiter), ulaşım görevlisi (transporter), rüşvet verilmiş kamu görevlileri (corrupt public officials/protectors), bilgi toplama sorumlusu (informer), kılavuz (guides and crew members), iç düzen sorumlusu (enforcers), tahsildar (debt – collector), para aktarma sorumlusu (money-launderers) ve sosyal destek sorumlusu (supporting personel and specialist) insan ticaretine katılan aktörleri oluşturmakta böylelikle göç endüstrisinin de parçalarını oluşturmaktadırlar.²¹⁹ Bu sayılan aktörlerin dâhilinde gerçekleşen göçte -yasadışı göç-, sınır geçişlerinde güvenlik tedbirlerinin arttırılmasını sağlamaktadır.

Küreselleşmenin sunduğu iletişim ve ulaşım kolaylıklarını insan tacirleri avantaja çevirmekte küresel anlamda sınırların anlamını yitirdiği dönemde ülkeleri birbirine bağlayan bir güvenlik sorunu doğurarak organize suç türleriyle ilişkili olmaktadır. İnsan ticareti dünyanın her yerinde artarak devam eden ve kaynak, transit ve hedef ülkelerin tümünde yaşanan ciddi insan hakkı ihlalleri barındıran ağır bir suçtu temsil etmektedir.²²⁰ Zorlama, baskı ve zulmün söz konusu olduğu insan ticaretinde, kaynak ülkenin sınırları aşarak hedef ülkeye varıldığında insan taciriyle irtibat kesilmez, hatta kesilmesi mümkün olamaz ve insan hakları ihlallerini doğuran sömürü durumu başlar. 21. yüzyılda da yoğunluğu giderek artan insan ticareti modern kölelik olarak “İnsanlığa Karşı İşlenen Suçlar” arasında yer almaktadır.²²¹ Göçün en güvenliksiz tarafından yer alan insan ticareti, devletlerin göç ve güvenlik ilişkisini meşru kılan durumlardandır.

²¹⁷ T.C. Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, <https://www.goc.gov.tr/insan-ticareti-sss>, (Erişim Tarihi: 16.12.2020)

²¹⁸ Andreas Schloendhardt, “Organised Crime and Migrant Smuggling Australia and the Asia-Pacific”, Australian Institute of Criminology Research and Public Policy Series, No.44, (2002), s.28.

²¹⁹ Bu aktörler göçmen/insan kaçakçılığında da rol oynamaktadırlar. Schloendhardt, a.g.m., s.34-36.

²²⁰ AB Bilgi Merkezi, <https://www.abbilgi.eu/tr/insan-ticareti-nedir.html> (Erişim Tarihi: 16.12.2020)

²²¹ T.C. İçişleri Bakanlığı Emniyet Genel Müdürlüğü, <https://www.egm.gov.tr/insan-ticareti> (Erişim Tarihi: 16.12.2020)

2.3.2. Göçmen Kaçakçılığı ve Göç

Sınır-aşan Örgütlü Suçlara Karşı Birleşmiş Milletler Sözleşmesine Ek Kara, Deniz ve Hava Yolu ile İnsan Kaçakçılığının Önlenmesine Dair Protokol madde 3/a'da göçmen kaçakçılığı (smuggling of migrants), *“doğrudan veya dolaylı olarak mali veya başka bir maddi çıkar elde etmek için bir şahsın vatandaşı olmadığı veya daimî ikamet etmediği bir taraf devlete yasadışı girişidir.”*²²² Tıpkı insan ticaretinde de olduğu gibi yasaların ihlal edilmesiyle gerçekleşen göçmen kaçakçılığı göç ve güvenlik kavramlarının beraber anılmasının şüphesiz nedenlerindendir. Sınırların aşılmasıyla gerçekleşen eylem için insan kaçakçılığı ifadesinin doğru olduğu düşünülse de literatürde göçmen kaçakçılığı ifadesi benimsenmiş fakat iki ifadede birbirlerinin yerine sıklıkla kullanılmaktadır. Maddi bir çıkar karşılığında yasal sınırların aşılması, engellerin etkisiz hâle getirilmesi noktasında göçmenlerle etkileşim hâlinde olanlar için “göçmen kaçakçısı” ya da “simsar” kavramları kullanılmaktadır.²²³

Kaynak, transit ve hedef ülkelerin sınırlarını içeren göçmen kaçakçılığı da insan ticareti gibi sınır-aşan, organize suçlardandır. Sınırların aşılmasını zorlaştıran ve bunun en büyük simgesi olan duvarların yeni yöntemler geliştirerek yükseltilmeye devam ettirilmesi beraberinde duvarların geçilmesine yönelik yeni tekniklerin geliştirilmesini sağlamaktadır. Bu çerçevede gerek sınırların aşılması yönünde profesyonelleşen simsarlar, gerek geçiş hizmetlerini talep edenlerle büyük bir pazar oluşmaktadır.²²⁴ Yasadışı göçle mücadele konusunda hem devletler hem de göçmen kaçakçılarıyla sınırları geçenler güvenlik endişesi taşımaktadır. Devletler için yasalarına aykırı gerçekleşen ve kayıt dışılık sonucu çeşitli sonuçlara neden olan göçmen kaçakçılığı önemli bir güvenlik sorunu olmaktadır. Hedef ülkeye varanlar içinde düşük ücretli ve güvencesiz istihdamlardan,²²⁵ kötü barınma koşullarına,

²²² Sınır-aşan Örgütlü Suçlara Karşı Birleşmiş Milletler Sözleşmesine Ek Kara, Deniz ve Hava Yolu ile İnsan Kaçakçılığının Önlenmesine Dair Protokol madde 3/a, https://www.unodc.org/documents/middleeastandnorthafrica/organised-crime/UNITED_NATIONS_CONVENTION_AGAINST_TRANSNATIONAL_ORGANIZED_CRIME_AND_THE_PROTOCOLS_THEREOF.pdf (Erişim Tarihi: 16.12.2020)

²²³ Hüdayi Sayın, “Uluslararası Güvenlik ve Göçmen Kaçakçılığı”, *İktisadiyat Dergisi*, Cilt: 1, Sayı: 1, (Aralık 2017), s.134.

²²⁴ Sayın, (2017), a.g.m., s.134.

²²⁵ İkincil piyasalarda çalışan yoksulları, güvencesiz göçmenleri ve mültecileri kapsayan, güvencesiz (precarious) ve proletarya (plotetariat) kavramlarına atıfta bulunarak Guy Standing “prekarya” kavramını türetmiştir. Ayrımcılığa maruz kalan, yalıtılmış yaşayan, güvenlik mekanizmalarına erişimi zor olan hiper-güvencesiz yaşama sahip bu göçmen grubu da “hiper-prekarya” olarak tanımlanmaktadır. Hasan Hüseyin Aygül, Mültecilerin İş Gücüne Katılımı ve Piyasaya Dair

sosyal güvence ve eğitimden yoksun kalmaya kadar hayatlarının hemen her alanına yansıyan güvenlik sorunları meydana gelmektedir.²²⁶ Bu noktada değerlendirme yapıldığında göç olgusunda güvensizliğin hem göç edenler hem de hedef ülkeler için sorun olduğu söylenilebilir. Devletlerin sınırlarını kontrol edememeleri ve göçmen kaçakçılarıyla sınırları aşanların “yasadışı” hayat kurma çabaları her iki aktör içinde tehlikeler barındırmaktadır. Fakat daha önce de belirtildiği gibi göç ve güvenlik ilişkisinin, sınır güvenliği konusunda ters bir orantı içermesiyle duvarlara konulan her bir tuğla beraberinde bir yasadışı geçiş arayışı getirmektedir. Coğrafi sınırları ve iç yasal düzenlemeleri aşma olanağı sunan göçmen kaçakçıları suç piyasasının en hızlı gelişen aktörlerini oluştururken yasadışı göçmeni de uluslararası bir güvenlik sorununa dönüştürmektedirler.²²⁷

Göçmen kaçakçılığına yönelik devletler tarafından katı önlemler alınmasının yanında sivil toplum örgütleri ve uluslararası organizasyonlarda çaba sarf etmekte fakat tüm çalışmalara rağmen göçmen kaçakçılığı hızla artmaktadır. Doğal afetler, ekonomik sorunlar, yoksulluk, siyasal istikrarsızlıklar, baskı, şiddet, savaş ve terörizm gibi nedenler göçmen kaçakçılığı suç örgütlerine karşı alınan önlemlere rağmen göçmenleri kaçakçıların kucağına itmektedir. Daha iyi bir yaşam isteği için ölümle yüz yüze gelme riskine rağmen ücretler ödenerek kaçakçılık kanalları canlı tutulmaktadır.²²⁸

Göçmenlerin istismarı ve yasaların ihlal edilmesiyle sınır-aşan organize suç niteliği taşıyan insan ticareti ve göçmen kaçakçılığı kavramları göç ve suç, göç ve güvenlik ikilemlerine meşruiyet taşıyalar da farklılıklar barındırmaktadırlar. Özellikle medyada birbirlerinin yerine kullanılan bu iki kavram ortak noktalar barındırsalar da önemli farklara sahiptirler. İnsan ticareti, psikolojik/fiziksel sömürülmeyi, kandırılmayı, şiddet ve baskıyı içerirken göçmen kaçakçılığı, yasadışı olarak bir yerden başka bir yere ulaştırılmayı ifade etmektedir.²²⁹ John Salt, insan/göçmen kaçakçılığı sınırın yasadışı yollarla geçişi, insan ticaretiyse işgücünün

Deneyimleri, Hasan Hüseyin Aygül ve Erdal Eke (Ed.), 21. Yüzyılda Uluslararası Göç ve Mülteciler, Ankara: Nobel Yayıncılık, 2018, s.182-185.

²²⁶ Sayın, (2017), a.g.m., s.135.

²²⁷ Sayın, (2017), a.g.m., s.141.

²²⁸ Sayın, (2017), a.g.m., s.135-136.

²²⁹ Yılmaz, a.g.m., (2014), s.1689.

sömürülmesi ifadesiyle aradaki farkı belirtmiştir.²³⁰ 2002 yılında BM İnsan Hakları Yüksek Komisyonu'ndan Ann Gallagher'de şu ifadelerle farklı açıklamıştır.²³¹

İnsan kaçakçılığında insanlar belirli bir ücret karşılığında bir ülkeden başka bir ülkeye yasadışı olarak geçirilmektedir; bu süreçte, kaçırılan insanlar ticarî bir alışverişin eşit olmayan ortaklarıdır... Tam tersine, insan ticareti organizasyonları insanları sömürmek adına zor ve hileye dayalıdır. İnsan ticaretinde kâr göç organizasyonundan değil, ticareti yapılan insanın getirildiği ülkede cinsel ve emek yönünden sömürülmesiyle kazanılır.

Tablo 2.2. İnsan ticareti ile göçmen kaçakçılığı arasındaki farklar.²³²

	İnsan Ticareti	Göçmen Kaçakçılığı
İrade Özgürlüğü	Yolculuk başlangıcında kimi zaman bireyin iradesi olsa da sömürülme sürecinde irade söz konusu değildir.	Var.
Uluslararası Ulaşım	Var.	Var.
Tacir/Simsar ile Bireyin Etkileşimi	Sürekli	Hedef ülkeye yasadışı giriş yapılana kadar.
İnsan Hakları İhlalleri	Var.	Var.
Zarara Uğrama	Var.	Var.

İnsan ticareti, şiddet ve zor kullanmadan dolayı “İnsanlığa Karşı İşlenmiş Suçlar” arasındadır. Göçmen kaçakçılığındaysa başka bir ülkeye girmek için para verilir ve ihlal edilen “hedef ülkenin yasalarıdır”. İnsan ticaretinde zorlama ve istismar ön plandayken göçmen kaçakçılığında özgür irade söz konusu ve maddi, manevi zararda yolculuğun sonucuna bağlıdır. İnsan ticaretinde mağdur ve suçlu sürekli iletişim halindeyken göçmen kaçakçılığında hedef ülkeye varıldığında ilişki sonlanmaktadır. İnsan ticareti, hem ulusal hem de uluslararası sınırlar içerisinde gerçekleşirken göçmen kaçakçılığında uluslararası sınırlar aşılmaktadır. Son olarak insan ticaretinde hem zorla çalıştırılma hem kaçak çalıştırılma durumu söz konusuyken göçmen kaçakçılığında zorla çalıştırılma değil kaçak çalıştırılma durumu

²³⁰ John Salt, “Trafficking and Human Smuggling: A European Perspective”, *International Migration*, Special Issue, (2000), s.34.

²³¹ Castles, Miller, a.g.e., s.163.

²³² Uyarlanmıştır. Demir, Erdal, a.g.m., s.42.

vardır.²³³ Genel bir çerçeveden bakıldığında hem insan ticareti hem de göçmen kaçaklığı sınır-aşan suçlar niteliğiyle devletlerin düzensiz göç kapsamında güvenlik önlemlerinin ilk sıralarında yer almakta ve göç ve güvenlik ilişkisinin pekişmesini sağlamaktadırlar.

2.3.3. Terörizm ve Göç

Göç ve güvenlik kavramları gibi terörizm kavramı da insanlık tarihi kadar eski bir geri plana sahiptir. Terörizm farklı tartışmalara ve tanımlamalara sahip olsa da ortak bir tanımda şöyle ifade edilmektedir: *“Terör, herhangi bir amaca (bu amaç çoğunlukla siyasaldır) ulaşmak için, sivillerin veya güvenlik görevlilerinin, propagandaya yönelik, ses getirici eylemlerle öldürülmesidir.”*²³⁴ Terörizm Soğuk Savaş’ın bitimiyle birlikte daha yıkıcı bir yapıya bürünürken çok ciddi bir güvenlik tehdidi hâline gelmiştir. Sınırların geçirgenliğinin daha kısıtlı olduğu Soğuk Savaş döneminde terörizm, iç güvenlik sorunu olarak kodlanırken Soğuk Savaş sonrası küreselleşmenin en yoğun hissedildiği dönem terörizmi beslemiştir. Terör eylemleri bilgi ve teknoloji alanındaki gelişmelerle daha kolay yapılır hâle gelirken²³⁵, sınırların daha kolay aşılabilir niteliği de terörizm ve göç arasındaki ilişkiyi yoğunlaştırmıştır. Terörizm ve göç arasındaki bağlantının en basit açıklaması, terör eylemlerinde göçün -yasal/yasadışı- araç olarak kullanılmasıdır.²³⁶ Soğuk Savaş’ın ardından değişen güvenlik algılarında göç bir güvenlik sorunu olarak tanımlanırken terör saldırılarında göç yollarının kullanılması, göçmenlerin terör eylemlerinde yer

²³³ Demir, Erdal, a.g.m., s.40-41.

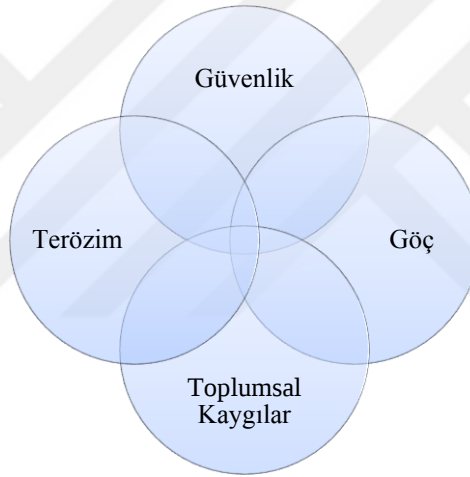
²³⁴ İhsan Bal, Terör, Terörizm ve Tarihsel Süreç, İhsan Bal (Der.), Terörizm: Terör, Terörizm ve Küresel Terörle Mücadelede Ulusal ve Bölgesel Deneyimler, Ankara: USAK Yayınları, 2006, s.8.

²³⁵ Selim Kanat, Mehmet Aktel, “Küreselleşme ve Güvenlik: Ulusal Güvenliğe Yönelik Yakın Yeni Tehditler”, *ASSAM Uluslararası Hakemli Dergi*, Cilt: 6, Sayı: 15, (2019), s.95-96.

²³⁶ Bu bağlantının en önemli görsel örnekleri son zamanlarda radikal terör örgütlerinin Avrupa’da eylemlerini konu alan dizi ve filmlerdir. Bu diziler arasında dizi-film izleme platformu Netflix’te yayınlanan İskandinav yapımı “Kalifat” dizisi İŞİD’in göçmen bağlantılarıyla İsveç’te nasıl etkinlik gösterdiğini ve devletin bu durumla mücadelesini anlatmaktadır. İsveç’te göçmen olan aynı zamanda DAESH üyesi İbrahim adlı genç, İslâm’ı kullanarak Müslüman göçmenlerin çocuklarını İsveç devletine karşı kışkırtarak hem terör eylemlerine hizmet etmelerini hem de örgüte yeni üyeler sağlamaktadır. Yine aynı platformda yayınlanan Hollanda yapımı “Layla M.” dizisi de Amsterdam’da yaşayan Müslüman göçmen bir kızın dinî hissiyatları ile yaşadığı yer arasındaki bunalımı sonucunda radikal dinci örgütlere olan eğilimini resmetmektedir. Dizilerin ortak noktasında “göçmenlerin” terör eylemleriyle ilişkileri ve devletin bir güvenlik tehdidi olarak bu durumla mücadelesinin ön planda olması dikkat çekicidir.

alması göçmenlerin terör ilişkisi kurularak potansiyel tehdit olarak kodlanmasını sağlamıştır.²³⁷

Soğuk Savaş'ın ardından çeşitlenen güvenlik anlayışlarında hem göç hem terörizm yer alırken göçün terör olaylarında araç olarak kullanılması göçün güvenlik boyutunu yükseltmiştir. 11 Eylül 2001'de New York'ta, 20 Kasım 2003'te İstanbul'da HSBC bankası ve İngiltere Başkonsolosluğu'nda, 11 Mart 2004'te Madrid metrosunda düzenlenen saldırılar, Kasım 2004'te ünlü film yapımcısı Hollandalı Theo van Gogh'un Faslı bir göçmen tarafından öldürülmesi, 7 Temmuz ardından 21 Temmuz 2005 tarihlerinde Londra'da, 21 Mart 2012'de Toulouse'da, 13 Kasım 2015'de Paris'te²³⁸ göçmenlerin, yabancıların bağlantılarıyla gerçekleşen saldırılarla bu tarihler “göç-güvenlik” bağlamıyla akıllara kazınmıştır.

Şekil 2.1. Terör eylemleri sonrası terörizm, güvenlik, göç ve toplumsal kaygılar arasındaki sınırların belirsizleşmesi.

Bu tarihler beraberinde açıkça göçü güvenlikleştirmiş ve göçmenler terörle bağlantılı hale getirilmişlerdir. Göç ve terör aynı düzlemde tartışma konusu hâline gelmiştir. Çoğunlukla radikal dinî örgütlerin üstlendiği terör saldırıları sonucunda

²³⁷ Cihan Uzunçayır, “Göçmen Karşıtlığından İslamofobiye Avrupa Aşırı Sağı”, *Marmara Üniversitesi Siyasal Bilimler Dergisi*, Cilt: 2, Sayı: 2, (Eylül 2014), s.139.

²³⁸ Avrupa'daki terör saldırılarının kronolojisi; Mart 2004/Madrid, Temmuz 2005/Londra, Mayıs 2014/Brüksel, Ocak 2015/Paris, Şubat 2015/ Kopenhag, Kasım 2015/Paris, Ocak 2016/İstanbul, Mart 2016/İstanbul, Mart 2016/Brüksel, Temmuz 2016/Nice, Aralık 2016/Berlin, Ocak 2017/İstanbul, Şubat-Mart 2017/Paris, Nisan 2017/Stockholm, Mayıs 2017/Manchester, Ağustos 2017/Barcelona. <https://www.dw.com/tr/avrupadaki-ter%C3%B6r-sald%C4%B1r%C4%B1lar%C4%B1n%C4%B1n-kronolojisi/a-38945764> (Erişim Tarihi: 14.5.2021)

Müslüman göçmenler özellikle Avrupa’da hedef hâline gelirken İslamofobi²³⁹ de artmıştır. Bu tarihler, yabancıların aleyhine işlemiş ve yabancı gruplar endişe ve korkunun işareti olmuşlardır.²⁴⁰ Bu terör olaylarından sonra aşırı sağcı gruplar tarafından göçmenler, yabancılar “içerdeki tehdit ve düşman” niteliği kazanmış ve güvenlik sorunu olarak adlandırılmıştır.²⁴¹ Bakıldığında Batı için İslamofobi, kimliğini tanımlamaya başlamasıyla ortaya çıkmıştır. Avrupa-Batı kimliği, değerleri önemli olanken, medeniyken, diğerleri barbar olarak nitelendirilmiştir. Nitekim Avrupa’daki fetihlerle İslâmiyet ile tanışan Batı, İslamofobiyi resmen tanımlamıştır. Soğuk Savaş’ın ardındansa ortaya çıkan boşlukta millî kimlik tanımlamaları ve yeni düşman arayışları İslamofobiyi parlatmıştır. Daha sonraları ABD, Londra, Madrid ve Paris’te yaşanan ve gelecekte yaşanması muhtemel terör eylemleri sonucu ırkçı ve yabancı düşmanı söylem ve eylemlere yol açan algı olarak İslamofobi yerini korumuş ve koruyacaktır.²⁴² Öyle ki Soğuk Savaş’ın ardından artan İslamofobi, kızıl düşmandan yeşil düşmana geçişi sağlamıştır.

Yaşanan terör saldırıları sağ partiler için önemli argümanlar oluşturmaktadır. 11 Eylül 2001’in ardından Danimarka’da Danimarka Halk Partisi (DFP / Dansk Folke Party), ABD saldırılarını siyasî zeminle bağdaştırmış ve İslâm’ın terörle bağdaştığı denklemi öne sürerek Danimarka’daki Müslümanların sınır dışı edilmesi gerektiğini dile getirmiştir. Sağ partiler için göçmen karşıtlığı noktasında önemli bir meşruluk aracı olan terör saldırıları İngiltere’de de İngiliz Ulusal Partisi (BNP / British National Party) tarafından seçim malzemesi yapılmıştır. BNP, 2005 tarihinde Londra’da gerçekleşen terör saldırısının fotoğraflarını partisinin broşürlerine taşıyarak “*Belki şimdi BNP’yi dinlemeye başlamanın zamanıdır.*” sloganıyla göçmen karşıtlığını beslenmiştir.²⁴³ Yine 9/11’in sarsıcı etkisiyle 2001-2002 tarihlerinde Hollanda’da Yaşanabilir Hollanda Partisi (LN / Leefbaar Nederland) lideri Pim Fortuyn Müslüman göçmenleri işaret ederek “*hoşgörülü Hollanda toplumu için en*

²³⁹ İslamofobi, İslam’a karşı önyargıyı, düşmanlığı ve Müslüman bireylere, topluluklara yönelik ayrımcılığı ifade etmektedir. Rachel A. D. Bloul, “Anti-discrimination Laws, Islamophobia, and Ethnicization of Muslim Identities in Europe and Australia”, *Journal of Muslim Minority Affairs*, Vol: 28, No: 1, (April 2008), p.10

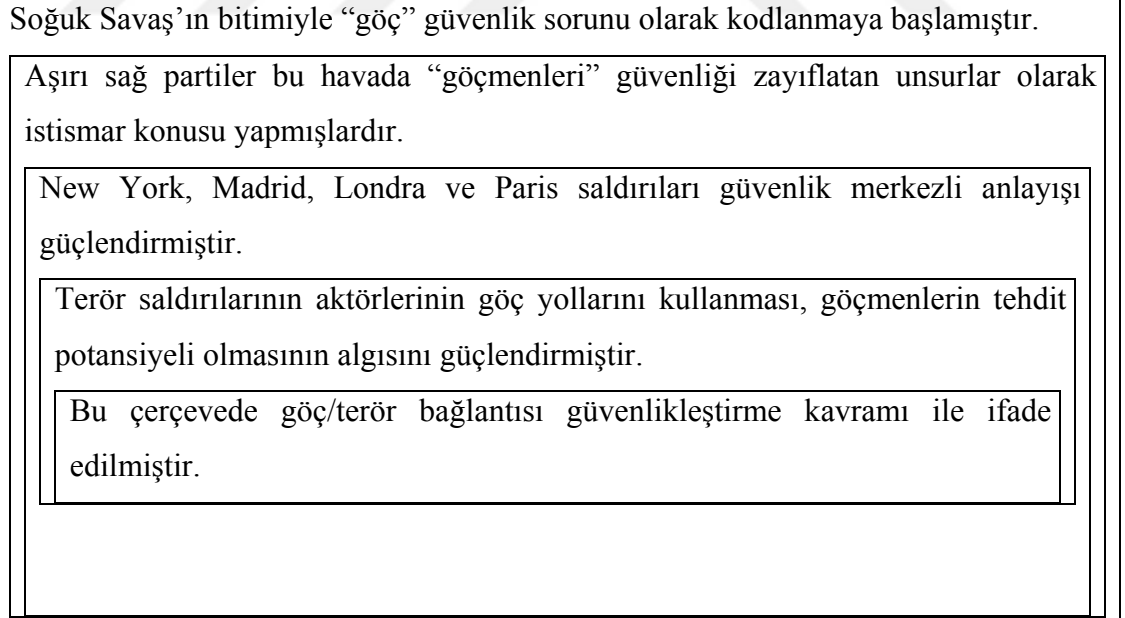
²⁴⁰ Erhan Akdemir, “11 Eylül 2001, 11 Mart 2004 ve 7 Temmuz 2005 Terörist Saldırılarından İslam’ın Avrupa’da Algılanışı”, *Ankara Avrupa Çalışmaları Dergisi*, Cilt: 8, Sayı: 1, (2009), s.12.

²⁴¹ Akdemir, a.g.m., s.14.

²⁴² Umut Kedikli, Mehmet Akça, “Soğuk Savaş Sonrası Avrupa’da Artan İslamofobi”, *TESAM Akademi Dergisi*, Cilt: 4, Sayı: 1, (Ocak 2017), s.57-95.

²⁴³ BNP campaign uses bus bomb photo, http://news.bbc.co.uk/2/hi/uk_news/politics/4674675.stm (Erişim Tarihi: 22.12.2020)

büyük tehdidin baskıcı İslâmi normlardan kaynaklandığını” ifade etmiştir.²⁴⁴ 2010 yılında Sosyal Demokrat Parti’li (SPD / Sozialdemokratische Partei Deutschlands) Almanya Merkez Bankası’nın eski yönetim kurulu üyesi olan Thilo Sarrazin “Almanya Kendini Yok Ediyor (Deutschland schafft sich ab: Wie wir unser Land aufs Spiel setzen)” adlı kitabında ırkçılık ve İslamofobi içeren sözleri de dikkat çekici örneklerdendir. Sarrazin, Müslüman ve Türk göçmenlere yönelik “Müslümanlar kadar güçlü biçimde suça ve refah devletinin yardımlarına bağlı olan başka bir göçmen grubu yok.” ve “Nasıl ki Kosovalılar Kosova’yı yüksek doğurganlıkla ele geçirdiler, Türkler de Almanya’yı böyle ele geçiriyor. Türklerin ve Arapların çok büyük bir bölümü sebze ve meyve satmak dışında üretken bir işleve sahip değil. Ben, devletten beslendiği hâlde devleti reddeden, çocuklarının eğitimi için hiçbir şey yapmayan ve sürekli küçük türbanlı kız üreten birine saygı duymam” ifadeleri sonrasında da Neo-Nazi Partisi olan Almanya Ulusal Demokratik Partisi’den (NPD / Nationaldemokratische Partei Deutschlands) Berlin parti başkanlığı teklifi almıştır. ²⁴⁵ Ayrıca bu tablo göçün güvenlikleştirilmesine katkıda bulunmakta, güvenlikleştirici aktörler -sağ partiler- bu terörist saldırıları alımlayıcı kitleyi -toplumu- ikna etmek için kullanmaktadırlar.

Şekil 2.2. Göç ve terör bağlantısının güvenlikleştirmeyi desteklemesi.

²⁴⁴ Kedikli, Akças, a.g.m., 83-84.

²⁴⁵ Oğuzhan Yanarışık, “Yükselen İrkçılık ve İslamofobi Gölgesinde Yaşayan Avrupa Türkleri: Almanya Örneği”, *Yeni Türkiye*, No: 54, (2014), s.2914.

Terör saldırılarının ardından (Müslüman) göçmenler = terörist²⁴⁶ algısı oluşmuş ve sonucunda ayrımcılık ve ırkçılık güçlenmiştir. Göçmenlere yönelik baskıcı tutumları oluşturan ayrımcılık, ırkçılık beraberinde fiziksel saldırıları da arttırmıştır.²⁴⁷ Fakat burada birbirini besleyen bir durum da söz konusudur. Terör eylemlerinin ardından toplumda yabancılara, göçmenlere karşı artan ötekileştirme, ötekileştirilen tarafta ayrımcılık hissinin yarattığı şiddet eğilimiyle terör örgütlerine yeni oyuncular kazandırmıştır.

Toplumsal düzene, toplumun varlığına karşı güvenlik tehdidi oluşturan terör eylemleri sonucunda korumacı bir refleks geliştirilmektedir. Göçmenlerin terör eylemlerinde aktör olmaları, terör eyleminin planlanmasında göçün bir araç olarak kullanılmasıyla da tepkinin adresi “bizden olmayanlar, ötekiler, göçmenler, Müslümanlar ve diğer azınlıklar” olmuştur.²⁴⁸ Öteki olana yönelik sözlü ve fizikî saldırılar artmakta, terör eylemlerinin Müslüman göçmenlerle doğrudan bağdaştırılmasıyla camilere ve örtülü kadınlara saldırılar gerçekleştirilmektedir. Terör saldırılarının İslâmcı silahlı gruplar tarafından gerçekleştirilmesi meşruluğuyla genel çerçevede Müslüman topluluklar ve radikaller arasında ayırım yapılmadan bütün Müslüman göçmenler terörist saldırılardan sorumlu tutulmaktadır.²⁴⁹ Müslüman göçmenlerin çocuklarına “Usame” diye hakaret edilmesi ve Fransa’da Müslümanlığı çağrıştıran isimlerin Fransız ismi taşıyanlara göre iş başvurularına çağırılmalarının beş kat daha düşük olması göçmenler arasında güvenlik perspektifinde ayrımsız bir dışlamanın örneğidir. Yine 2006 yılında İngiltere’de veliaht Prens Harry aynı bölükte görev yaptığı Pakistanlı Ahmed Rıza Han’dan Hintliler ve Pakistanlılar için ırkçı ve aşağılayıcı bir sıfat olarak kullanılan “Paki” diye söz etmesi de Müslüman göçmenlere yönelik önyargıları örneklendirmektedir.²⁵⁰ Yine 2020 yılının son günlerinde Alman market zinciri olan Edeka’nın Noel için hazırladığı salgın ve yalnızlık temasını işlediği reklam filminde Türk ve Alman komşuluk ilişkilerine vurgu yapılarak duygusal bir içerikle yaygın

²⁴⁶ Terör saldırıların ardında çoğunluklu El-Kaide gibi İslâmcı silahlı bir örgütün (günümüzde de İŞİD’in) yer alması Müslüman göçmenler = terörist, İslam = güvenlik tehdidi gibi algıları beslemektedir. Bu çerçevede Müslüman göçmenler potansiyel suçlu dolayısıyla tehdittir anlayışı yükselişe geçmiştir. Ayrıca İslâm adına yapıldığı ileri sürülen bu saldırılarla “İslâmi Terör” vurgulanarak İslâm, terör ve şiddet dini olarak adlandırılmaya başlamıştır.

²⁴⁷ Akdemir, a.g.m., s.12.

²⁴⁸ Akdemir, a.g.m., s.13.

²⁴⁹ Danimarka’da bir ders kitabında “Her ne kadar her Müslüman terörist değilse de her terörist Müslümandır” ifadesine yer verilmiştir. Kedikli, Akça, a.g.m. s.75.

²⁵⁰ Akdemir, a.g.m., s.18-19.

kanıyı değiştirme çabası da eleştirilere neden olmuştur.²⁵¹ Çünkü arka plana bakıldığında Haziran 2020’de Edeka’nın Hamburg şubesinde 16 yaşındaki Cezayirli Miriam J. başörtüsü nedeniyle ayrımcılığa uğrayarak içe alınmamıştır.²⁵²

Göç ve göçmen bağlantılarıyla gerçekteştirilen terör eylemleri gelinen noktada göçmenlere yönelik önyargıları arttırmaktadır. Hem gerçekten karşı karşıya kalınan terör tehdidi hem de önyargılarında etkisinin olduğu güvenlik önlemleri bu tabloda artma eğiliminde olmuştur. Göç yoluyla gelen “içerideki düşman” olan teröristler, temel hak ve özgürlükler konusunda sorun yaratmıştır.²⁵³ Özellikle 9/11’in ardından özgürlük mü güvenlik mi dengesi tartışmaları ortaya çıkmış, güvenlik için özgürlüklerin feda edilmesi gerektiği algısı yerleşmiştir. Dolayısıyla göç ve terör bağdaştırılmasının sonucunda yasal ve idari çerçevede birlikte ele alınmıştır. Terör saldırılarına tanıklık eden ülkeler başta olmak üzere AB üyesi ülkeler -özellikle Almanya ve İngiltere-, göç uygulamalarını terörle mücadele kanunları ve ulusal güvenlik kavramıyla yeniden düzenlemeye gitmişlerdir. Vize, mülteci ve vatandaşlık politikalarında katı düzenlemelere gidilmesi, Müslüman göçmenlerin izlenmesi gibi uygulamalar hem göç politikalarının bir parçasıyken hem de terörle mücadele kapsamında yer alan uygulamalar olmuşlardır.²⁵⁴

Akıllara kazınan tarihlerde gerçekteşen terör olaylarında ülkelerdeki göçmenlerinde yer alması, göçmenlere karşı güvensizliği büyötmüştür. 11 Eylül’ün yarattığı psikoloji ile başta ABD olmak üzere hemen her yerde sınır kontrolleri arttırılmış, ortak bilgi alışverişi sağlayan sistemler ve araç aramaları, gümrük kontrolleri gibi çeşitli uygulamalar geliştirilmiştir. 11 Eylül 2001 eylemini ABD Dışışleri Bakanı Colin Powell’in uluslararası ilişkilerde yeni bir dönemin başlangıcı olarak nitelemesi de bu yeni havanın sözcöklere yansması olmuştur.²⁵⁵ Hatta artan

²⁵¹ Alman market zinciri Edeka’dan duyulandıran Türk reklamı! <https://www.haberturk.com/son-dakika-alman-market-zinciri-edeka-dan-duygulandiran-turk-reklami-2906156> (Erişim Tarihi: 21.12.2020)

²⁵² Cezayirli Miriam Edeka’yı dize getirdi. <https://www.sabah.com.tr/avrupa/2020/07/17/cezayirli-miriam-edekayi-dize-getirdi> (Erişim Tarihi: 21.12.2020) Markette ırkçılığa dair yaşanan tek olay bu olmamış, 2019 yılında Cotbuss kentindeki bir şubede Polonyalı ve Alman müşterilere uyarı tabelalarıyla ayrı kasalar tahsis edilmiştir. Polonyalılar Almanlar için ayrılan kasalarda sıraya dahi alınmamışlardır. Edeka reklamı göröndüğü kadar masum mu ? <https://www.gzt.com/video/jurnalist/edeka-reklami-gorundugu-kadar-masum-mu-2188894> (Erişim Tarihi: 21.12.2020)

²⁵³ Kedikli, Akça, a.g.m., s.76.

²⁵⁴ Burcu Toğral Koca, “Biyopolitika, Güvenlik ve Frontex’in Türkiye-Yunanistan Sınırındaki Rolü” *Göç Dergisi*, Cilt:1, Sayı:1, (2014), s.61.

²⁵⁵ Castles, Miller, a.g.e., s.405.

güvensizlik ortamında Almanya’da taksi şoförlerine şüpheli yolcular hakkında bildirimde bulunma sorumluluğu getirilmiştir.²⁵⁶ Terör eylemleriyle göçmenler, güvenliği tehdit eden suçlular olarak kodlanırken öteki algısını da derinleştirmiştir. Bu çerçevede hedef ülkeler hem sınır ötesi teröre karşı hem de göçe karşı mücadele başlatmıştır.²⁵⁷ “İslâm adına” vurgusuyla patlayan bombalar ve artan şiddetin faturası tüm Müslüman göçmenlere kesilmiştir.²⁵⁸ Özellikle bir dönüm noktası olan 11 Eylül²⁵⁹ ve sonrasındaki terör saldırıları, yabancı korkusunu ve göçmen karşıtlığını yaygın sorunlar hâline getirmiş hatta aşırıya kaçan korumacı tavırlara dahi meşruluk getirmiştir.²⁶⁰ Göçmen sorunu yeni bir sorun olmasa da özellikle hedef ülkeler içerisinde gözde olan Batı ülkeleri için küresel terör tehdidiyle birlikte sınır güvenliğinin sağlanması ve göçmen akışının kontrol edilmesi çabaları artmıştır.²⁶¹ Göçmenlerin ekonomik açıdan maliyetli olduğu iddiasının yanında terör eylemlerinin ilave etkisi önyargı ve ayrımcılığı arttırmıştır. Soğuk Savaş’ın ardından yeni bir öteki yaratılarak, komünistlerin yerine göçmenler özellikle Müslüman göçmenler konularak eksiklik giderilmeye çalışılmıştır.²⁶² Yeni öteki ile mücadele ise sınır kontrollerinin sıkılaştırılmasında bulunmuştur. Bu çerçevede de ülkelerin sınırlarında üst düzey önlemler arttırılarak devam etmekte göçmenlerden turistlere, öğrencilerden iş adamlarına kadar sıkı denetimler sağlanmaktadır.²⁶³

2.4. Ne Orada Ne Burada, Hem Orada Hem Burada: Ulus - Ötesicilik ve Diaspora

Göç, birçok duygu ve durumu içinde barındıran bir kavramdır. Göç; sınırları, bireyleri, bağları, zaman ve mekânları çeşitli anlamlarla birbirine bağlayarak bir çerçeve sunmaktadır. İnsanlık tarihiyle birlikte varlığını koruyan göç, günümüzde dünyayı küçülten iletişim ve ulaşım teknolojisiyle daha da kolaylaşmıştır. Kaynak

²⁵⁶ Hakan Samur, “Avrupa Birliği’nde Göçe Yönelik Global Yaklaşım”, *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*, Cilt: 5, Sayı: 2, (2008), s.5.

²⁵⁷ Emine Erden Kaya, Merve Suna Özcan, “Küreselleşme ve Göç Ekseninde Yeni Irkçılık”, *Uluslararası Osmanlı Sosyal Bilimler Kongresi*, 12-14 Ekim, Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi, 2016, s.1398.

²⁵⁸ Kedikli, Akça, a.g.m., s.89.

²⁵⁹ 11 Eylül ile birlikte terör küresel bir güvenlik boyutu kazanmıştır.

²⁶⁰ Elmas, Kutlay, a.g.m., s.14.

²⁶¹ Lydia Morris, “Globalization, Migration and the Nation-State: The Path to a Post-National Europe?”, *The British Journal of Sociology*, Vol: 48, No: 2, (Jun., 1997), p.195.

²⁶² Kedikli, Akça, a.g.m., s.83.

²⁶³ Muzaffer Çağlar Kurttaş, “Küresel Terör Çağında Ulus Devletin Artan Önemi”, *TESAM Akademi Dergisi*, Cilt: 5, Sayı: 2, (Temmuz 2018), s.173.

ülkede başlayan hikâyeler, transit ülkelerde ve hedef ülkelerde devam etse de kaynak ülkeler genel itibariyle tam olarak geride bırakılamamaktadır. Hedef ülkeye gidip, yerleşen ve hayat kuran bireylerin geldikleri kaynak ülkenin izleri devam etmektedir. Özellikle zorunlu nedenlerle gerçekleşen göç eylemlerinde kaynak ülkeler bireyler için önemli bir eksikliği tamamlayan psikolojik destek görevi de görmektedir. Fakat gelinen noktada kesin dönüşler yerini daha çok ulus-ötesi yaşamlara bırakmıştır.²⁶⁴

Küreselleşmenin sağladığı avantajlarla küçülen kürede artık herkes her yerde yaşam mücadelesine girişebilmektedir. 21. yüzyılda artan hareketlilikler, bireyin tek bir ülkeye ve ulusal ait olduğu düşüncesini zayıflatmaya başlamıştır. Bu çerçevede de öne çıkan ve tartışılan iki kavram dikkat çekmektedir; ulus-ötesicilik (transnationalism) ve diasporalar. Topluluklar arasındaki göç temelinde ortaya çıkan ulus - ötesiciliği Alejandro Portes şu ifadelerle tanımlamıştır.²⁶⁵

“Sınırları aşan ve katılımcıların düzenli ve anlamlı ölçüde zamanlarını alan etkinlikler. Bu tür faaliyetler ulusal hükümetler ve çokuluslu şirketlerin temsilcileri gibi güçlü aktörler tarafından yürütülebildiği gibi göçmenler ve onların yakınları gibi daha mütevazı şahıslar tarafından da gerçekleştirilebilir. Bu etkinlikler ekonomiyle sınırlı olmayıp siyasî, kültürel ve dinî girişimleri de kapsayabilir.”

Çokuluslu şirketlerle devletlerin faaliyetleri “yukardan gelen ulus-ötesi ulusçuluğu”, ayrımcılık ve hak kaybıyla karşı karşıya kalan göçmenler ve ikinci-üçüncü kuşaklara “tabandan gelen ulus-ötesi ulusçuluğu” ifade etmektedir. Ulus-ötesi göçmenden bahsedebilmesi için kişinin iki ya da daha fazla devletin sınırlarını aşmak suretiyle ekonomik, siyasal, ailesel veya dinsel örgütler geliştirmesi gerekmektedir. Ulus-ötesi topluluklarda, ulus-ötesi faaliyetlerin -ekonomik, siyasal, dinsel- hayatın önemli bir kısmını kapsadığı görülmektedir. Ulus-ötesicilik aslında korumacı -baskılanmaya karşı- bir tavrın ürünüdür. Bu hareketler literatürde

²⁶⁴ Cığerci, a.g.e., s.130.

²⁶⁵ Alejandro Portes, Luis E. Guarnizo and Patricia Landolt, “The Study of Transnationalism: Pitfalls and Promise of an Emergent Research Field”, *Ethnic and Radical Studies*, Vol: 22, No:2, (March 1999), s.217-237. Aktaran, Abadan – Unat, a.g.e., s.311.

“diaspora”²⁶⁶ kavramıyla da ifade edilirken günümüzdeyse nötr bir kavram olması açısından “ulus-ötesi topluluklar” tercih edilmektedir. Ulus-ötesi faaliyetler, devletin denetimi altında kurallara bağlı olarak gelişebildiği gibi formel bir yapıda da sürdürülmektedir.²⁶⁷ Bu çerçevede Hollanda çokkültürcü siyasetinin izlerini ve farklılıkların yönetiminin izlerini taşıyan ulus-ötesi göçmenlerin, etnik azınlıkların örgütlenmelerini ifade eden “Zelf-organisatie” yani “öz-örgüt” terimi oluşturulmuştur.²⁶⁸

1990’ların sonlarına doğru diaspora kavramının yerine kullanılmaya başlanan ulus-ötesicilik, göçmen ağlarının ulus ötesi boyutu üzerinde durmaya başlamıştır. Ulus ötesi göç ve “transgöçmenler”, çeşitli coğrafyalarda kurulan ağların ulus-devletlerin sınırlarını aşan ögeler içerdiğini vurgulamaktadır. Eski yaklaşımlarda göçmenlerin kaynak ülkeden ayrıldıktan sonra “köksüzleşerek” bağlarının yok olduğu inancının aksine ulusal sınırlar aşıldığında da ilişkilerin olabileceği anlayışı fark edilmiştir. Bu yeni ulus-ötesicilik, göçmenlerin kaynak ve hedef ülkelerindeki kişiler, kurumlar ve gruplar arasındaki ilişkileri ifade ederken Alain Tarrius, “hem orada, hem burada olmak” şeklinde tek bir mekândan öte iki veya daha fazla mekânın bağdaştırılmasına vurgu yapan bir ifade kullanmaktadır.²⁶⁹ Her geçen gün ilerlemesi devam eden modern ağlar, diaspora aktörlerini hem geldikleri mekâna hem de dünyanın geri kalanına bağlamaktadır.²⁷⁰ Uluslararası göçün bir sonucu olan ulus-ötesi alanlar/toplumlar, iki ayrı ülke olan anavatan ve misafir ülkenin ilişkilerinden de etkilenir.²⁷¹

²⁶⁶ Diaspora, çoğu zaman büyük bir felaket sonrasında ya da kendi istekleriyle anavatanlarını terk ederek çeşitli ülkelerde yaşamak zorunda kalan grupları ve anavatanlarından uzakta yaşatılan kültürel değerleri ifade etmektedir. Diaspora toplumlarının anavatan ile duygusal bir bağları olduğu söylenilebilir. Yerleştikleri ülkelerde azınlık konumunda olan diasporalar anavatana yönelik “geri dönüş” hayali ve topluluk arasındaki faaliyetler sayesinde danışma ağı oluşturulmaktadır. Diaspora toplumu, hem bulunduğu ülkenin hem de anavatanın kültürel kimliğini taşımaktadır. Anavatana ait olan kimlik bulunulan yabancı kültür içerisine asimile olma riskiyle karşı karşıyadır ki bu riskte hem diaspora toplumu arasında hem de anavatanla olan bağlantıyı beslemektedir. Haluk Özdemir, “Diaspora Ararat’ı Ararken: Ermeni Kimliği ve Soykırım İddiaları” Ermeni Araştırmaları, Cilt:4, Sayı: 14-15, (Yaz-Sonbahar 2004), s.84.

²⁶⁷ Abadan-Unat, a.g.e., s.311-312.

²⁶⁸ Ece Öztan, Göçmenlerin Entegrasyonunda Değişen Modeller: “Çokkültürlü Cennet”ten “Çokkültürlü Drama”ya – Hollanda ve Göçmenleri, Suna Gülfer İhlamur-Öner, Ulus-Ötesi Göç Sürecinde Dini Ağlar ve Örgütler, Gülfer İhlamur-Öner, Aslı Şirin Öner (Ed.), *Küreselleşme Çağında Göç*, İstanbul: İletişim Yayınları, 2018, 4. Baskı, s.166.

²⁶⁹ Danış, a.g.m., s.278-279.

²⁷⁰ Kaya, a.g.e., s.56.

²⁷¹ Yıldız, a.g.m., s.386-387.

Ulus-ötesi göçmenler, diasporalar çoğunlukla hedef ülkede kurdukları düzen sonrasında geri dönme ihtimalleri düşük varsayılmaktadır. Geri dönüş olmaksızın²⁷², kendi aralarında oluşturulan ağlar ile ulus-ötesi göçmenler, kaynak ülke tarafından kaynak ülkenin kalkınma çabalarına yardımcı bir güç olarak algılanırlar ve politika aracı olarak kullanma yaklaşımı da söz konusudur. Ulus-ötesi göçmenler havalelerden²⁷³ teknolojik ve yatırım transferlerinin sağlanmasına kadar hatta zaman zaman siyasî konularda da yer alarak kaynak ülkeyle hem ilişkilerini sürdürmekte hem de kalkınmasına yardımcı olacak kanallar oluşturmaktadır.²⁷⁴ Diasporaların anavatana politik etkisinde Almanya'daki Türkler iyi bir göstergedir. 1995 yılında Millî Görüş²⁷⁵ örgütünün Berlin merkezi, genel seçimlerde oy kullanmak için taraftarlarını Türkiye'ye götürmüştür. Yine 1996 yılında Anadolu Alevileri Kültür Merkezi, Ankara'daki Demokratik Barış Hareketi'nin açılış töreni için ücretsiz uçuş ve ek ücretle anavatandaki siyasî organizasyona katılım sağlamıştır.²⁷⁶ Anavatanda yaşanan olaylara karşı duyarlı olan diasporalar örneğinde Düsseldorf'taki Batı Trakya Türkleri Derneği'nin 1999 yılında İzmit depremi sonrasında para toplayarak Türkiye'ye göndermesi de vatana bağlılığı simgelemektedir.²⁷⁷

Ulus-ötesi toplulukların en önemli sonuçlarından birisi de devletlerinde göçün güvenlikleştirilmesinde bir tehlike unsuru addettiği homojen ulus-devlet düşünün son bulmasına katkı sağlamalarıdır. Göçmen grupların hedef ülkede oluşturdukları dayanışma grupları Ulrich Beck tarafından “alt politika”, Antony Giddens tarafından da “hayat politikası” olarak tanımlanırken göçmenlerin kendi güvenlik²⁷⁸ ve

²⁷² Ulus-ötesi topluluklarda, diasporalarda genel itibarıyla geri dönüş söz konusu değilse de bireyler için her daim “geri dönüş” hayali motivasyon olarak varlığını sürdürmektedir.

²⁷³ Göçmenlerin gönderdikleri birikimler, toplum refahında devlet yerine birey tarafından gerçekleştirilmeye çalışılan kalkınma modeli içerisinde ele alınmaktadır. Derya Özkul, “Ulus-Ötesi Göç: Uluslararası GöçYazınında Yeni Bir Paradigma” Gülfer İhlamur-Öner, Aslı Şirin Öner (Ed.), *Küreselleşme Çağında Göç*, İstanbul: İletişim Yayınları, 2018, 4. Baskı, s.488.

²⁷⁴ Şenay Gökbayrak, “Uluslararası Göç ve Kalkınma Tartışmaları: Beyin Göçü Üzerine Bir İnceleme”, *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, Cilt: 63, Sayı: 3, (Ocak 2008), s.78.

²⁷⁵ Milli Görüş Hareketi'nin uzantısı olan Adalet ve Kalkınma Partisi içinde diasporadaki gruplar güçlü sosyal ve siyasî sermaye sağlamaktadır. Kaya, a.g.e., s.59.

²⁷⁶ Kaya, a.g.e., s.59.

²⁷⁷ Yardım sonrası Türk İçişleri Bakanlığı'ndan gönderilen teşekkür mektubu da derneğin duvarına asılmıştır. Jeanne Hersant, “Batı Trakya Türkleri'nin Avrupa'da Göç ve Hareketlilikleri”, *Toplum Bilim*, Sayı: 17, (Ekim 2003), s.87.

²⁷⁸ Ulus ötesi göçmenlerin güvenliğine dair somut örneklerden biriside 2020 Eylül'ünde Azerbaycan – Ermenistan arasında Karabağ'da yaşanan çatışmanın ardından yaşanmıştır. Türkiye'nin Azerbaycan'ı desteklemesinin ardından Türkiye'de yaşayan Ermenilere yönelik tehditler başlamıştır. Bu vatandaşlar arasında tehditler nedeniyle evlerinden çıkmadıklarını belirtenler olmuştur. Habertürk yazarı Sevilay Yılmaz'da “Bir Oğün Samast daha başımıza bela olmadan! Lütfen!” başlıklı yazısıyla da konuya dikkat çekmiştir. Ak Parti sözcüsü Ömer Çelik'te Ermeni vatandaşların tehdit edilmesine müsaade edilemeyeceğini, Türkiye'nin güvenli bir ülke olduğunu

yalnızlıklarına karşı kalkan olarak kimlik politikası yürütmesine ortam sağlamaktadır.²⁷⁹ Ulus ötesi göçmenlerin yürüttüğü kimlik politikalarıysa çoğunlukla “toplumsal güvenlik” sektöründe tehdit niteliği taşımaktadır. Çünkü toplumda görülen cemaatçilikler nedeniyle toplumsal bütünleşme sağlanamaz ve toplum tabakalaşır.²⁸⁰ Hatta Şikago Okulu’nda Robert Park “ırksal üniformaları” bütünleşmeye engel göstermektedir.²⁸¹ Ulus-ötesi göçmenlerin, diasporaların hem hedef ülkelerin hem de kaynak ülkelerin siyasetini etkileme potansiyelleri de ulus devlete meydan okuma olarak değerlendirilerek güvenlikleştirilmektedir.

Ayrıca herkesin her yerde olabilme imkânının arttığı çağda sınırlara rağmen kentlerinde kozmopolit bir kimlik kazandığı tablo ile karşılaşmaktadır. Anavatan ile hedef ülke arasındaki gidiş gelişler ulus-ötesiciliği ayakta tutmakta, ulus-ötesi göçmenler ulaşım ve iletişim teknolojilerinin de avantajlarıyla küresel şehirler oluşturmaktadırlar.²⁸² Öyle ki bakıldığında Paris Fransız olduğu kadar Arap, Londra İngiliz olduğu kadar Hintli ve Karayipli ve Berlin Alman olduğu kadar Türk bir kent imajına sahiptir.²⁸³ Bu çerçevede göç olgusunun tireli kimlikleri doğurduğu görülmekte sabah işinde Alman olan bireyin akşam evinde Türk olduğu görülmektedir.²⁸⁴ Göçmenlerin ulus ötesi kimliklerinin ortaya çıkardığı bu tireli kimliklerse melez kültürel kimliklerin gelişimini ortaya koymaktadır.²⁸⁵ Artık kimliklerin tanımlanmasında tek bir ulus devletin sınırları değil, çokuluslu, esnek, uluslaşırı, küresel tanımların gündeme gelmesiyle “hareketlilik” de homojenliğe yönelik bir tehdit hâline gelmektedir.

vurgulayan bir açıklama yapmıştır. Bir bölgede, sınırların dışında cereyan eden olaylar sınırların içerisinde de karmaşaya dönüşebilmektedir. Bu devletlerin diasporalardan çekinme nedenlerindendir. Devletler sınırlarında bu tarz güvenlik sorunları istemezler. Aynen diaspora mensupları da güvenlikleri açısından tehlikeden uzak bir yaşam isterler.

²⁷⁹Kaya, a.g.e., s.162.

²⁸⁰ Ulus-ötesi göçlerde, farklılıkları geliştirme konusu hedef ülkenin kamusal düzenine uymak koşuluyla olmalıdır ki bütünleşme sağlıklı gerçekleşebilsin. Dominique Schnapper, “Kültürel Hakları Nasıl Tanırdınız?”, *Toplum Bilim*, Sayı: 17, (Ekim 2003), s.34-35.

²⁸¹ Stephane Beaud, Gerard Noiriel, “Göçmenlerin “Bütünleşmesini” Düşünmek”, *Toplum Bilim*, Sayı: 17, (Ekim 2003), s.20.

²⁸² Kaya, a.g.e., s.64.

²⁸³ Abadan- Unat, a.g.e., s.315.

²⁸⁴ Özkul, a.g.e., s.498.

²⁸⁵ Ayşem Biriz Karaçay, Türkiye-Avrupa Göç Sistemi: Misafir İşçilikten Ulus-Ötesi Kimliklere, Gülfer İhlamur-Öner, Aslı Şirin Öner (Ed.), *Küreselleşme Çağında Göç*, İstanbul: İletişim Yayınları, 2018, 4. Baskı, s.413.

Diasporik kimliklerin iki taraflılığı söz konusudur. ABD’deki Çin asıllı göçmenlere bakıldığında hem Çin tarafından “Çinlilik” kimliği ve kökleri hem de ABD tarafından “Amerikan” kimliği baskısının hissiyatı mevcuttur. Aynı zamanda bir yanda anavatanından gelen “Oradasınız ama bizsiniz.” mesajı diğer yanda da hedef ülke tarafından “Biz değilsiniz ama bizdensiniz.” mesajı bölünmüşlüğü yankısını ifade etmektedir.²⁸⁶ Fakat anavatanın sınırlarından ne kadar uzakta olunursa olunsun ulusçulukta sınırların ötesine taşınmaktadır. Ulus-ötesi ulusçuluk, “topraksız devlet” kavramıyla ifade edilirken²⁸⁷ milliyetçilik uzak mesafelerde de bireyleri birbirine bağlayacak bir işlev sunmaktadır.²⁸⁸ Dışlanmaya maruz kalan, kamu hizmetlerinde farklı statülerle karşılaşan ulus-ötesi göçmenler sürekli bir gerginlik ortamında hayatlarını sürdürmektedirler. Böylesi bir tabloda etnik kaynaklar,²⁸⁹ topluluk içi dayanışma gerginlik ve ayrımcılıkla mücadele aracına dönüştürülmektedir. Diasporik mekânların tipik örneği olan Almanya’daki Kreuzberg²⁹⁰ atmosferi, Almanya’daki Türkler için ırkçılık ve yabancı düşmanlığı gibi önyargılı duyguların üstesinden gelinmesinin örneğini sergilemektedir.²⁹¹

2.5. Uluslararası Göç Yönetimi

Göç; savaş, çatışma ve baskı gibi zorlayıcı nedenlerinin yanında sosyo-kültürel ya da ekonomik unsurlar çerçevesinde de bir kurtuluş olarak değerlendirilmektedir. Bu çerçeve göç hareketleri her geçen gün çeşitli nedenlerle artarak devam etmesinin yanında önemli gündem maddeleri arasında da yer almaktadır. Özellikle insan hakları ve insani değerlerin dış politikada yer almadığı Soğuk Savaş sonrasında yaşanan katliamlar –Bosna, Kosova, Ruanda, Darfus-, insan hakları, koruma sorumluluğu ve mülteci/sığınmacı gibi kavramları uluslararası

²⁸⁶ Sunata, a.g.e., s.480.

²⁸⁷ Abadan-Unat, a.g.e., s.315.

²⁸⁸ Aykutanalp, a.g.m., s.426.

²⁸⁹ Göç, eski bağları çözse dahi ABD’deki Polonya cemaatine bakıldığında kilisenin cemaat üyelerinin hayatındaki rolü, en muhafazakâr Polonya köyünde olduğundan daha fazla önemli bir hâle gelmektedir. Çünkü anavatanın dışında bulunan birey için her şeyden önce eski değerler psikolojik bir dayanak sağlamaktadır. Göçmenler hedef ülkede dinî örgütlerini yeniden yaratma çabasına girerler, çünkü dinî sistemler sorunlarla başa çıkmak için “fırtınada güvenli bir liman” görevi görür. Dinî ağlar içerisinde yer almak hayatta kalmak için bir strateji olarak değerlendirilir. Çünkü dinî kuruluşlar, etnik kimlik, kültür ve farklılıkların korunması noktasında da meşru bir kanal sağlamaktadır. İhlamur-Öner, “Ulus-Ötesi Göç Sürecinde Dinî Ağlar ve Örgütler”, a.g.e., s.319-326.

²⁹⁰ Kreuzberg’e dair video; “Kreuzberg, Türk diasporasının prototip olarak gözlemlenebileceği bir yer.” Kreuzberg’e Holgediniz! – Deutsche Welle Türkçe / <https://www.youtube.com/watch?v=MIBnY0kZ0oM> (Erişim Tarihi: 9.1.2021)

²⁹¹ Abadan-Unat, a.g.e., s.315-316.

toplumu ve küresel siyaseti meşgul eden bir dönem başlatmıştır.²⁹² Kopenhag Okulu'na göre de göç, gelişmiş ülkelerin karar vericileri tarafından sürdürülen toplumsal değerlere ve düzene varoluşsal bir tehdit olarak algılandığı için siyasal gündemin merkezinde yer almaktadır.²⁹³ Dolayısıyla göç hareketlerine dair araştırmalar artmakta göç anlaşılmaya, çeşitli politikalar ve çözüm yollarıyla yönetilmeye çalışılmaktadır. Sürekli değişimin ve gelişimin söz konusu olduğu göç olgusuna, yönetilmesi gereken bir olgu olarak yaklaşılmaya başlanmıştır. Göç yönetimi özellikle hedef ülkeler için önem arz ederken artan hacmiyle uluslararası boyutta da ilgi odağı olmuştur. Göç yönetimi, farklı statüler altında fakat genel ifadeyle göçmenlerin gidecekleri hedef ülkeye dair uygulamaları, hukuki düzenlemeleri ve kuralları ifade etmektedir.²⁹⁴

Uluslararası göçün normalleşmesiyle, göçün ulus-ötesi bir boyut kazanmasıyla, çok taraflı gelişmelerle, küresel ölçekte aktörlerle ve çok bileşenli süreçlerle göç yönetiminden küresel göç yönetişimine²⁹⁵ doğru bir gereksinimde başlamıştır. Özellikle II. Dünya Savaş'ının ardından göç konusunda uluslararası alanda işbirliğine yönelik bir çaba artışı görülmektedir. Çünkü göçün yönetimi/yönetişimi konusunda özellikle başarı oranının artması konusunda işbirliği büyük öneme sahiptir.²⁹⁶ Bu dönemde 1950 tarihinde Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği'nin ve 1951 tarihinde de Uluslararası Göç Örgütü'nün kurulması göç olgusunun önemine ve işbirliğinin gereksinimine dair çalışmaların göstergesidir.²⁹⁷ Göç yönetiminde aktörler arasında işbirliğinin önemli olması uluslararası kuruluşlara da ihtiyacı arttırmıştır. Göç konusunda ilgili olan uluslararası kuruluşlar; araştırmalar yaparak, programlar oluşturarak, devletlere destek olmalarının yanında göçmenlerinde haklarını koruyan bir sistem geliştirme çabasıyla yol gösterici, destekleyici ve işbirliğini geliştiren bir işlev görmektedir. Özellikle düzensiz göç olgusuyla birlikte göç hareketleri, hedef ve kaynak ülkeler nezdinde

²⁹² İren, a.g.e., s.100.

²⁹³ Emrah Özdemir, "Eleştirel Güvenlik Yaklaşımları ve Uluslararası Göç", Melih Görgün (Ed.), *Uluslararası Göç*, İstanbul: Beta Basım Yayım, 2019, s.166.

²⁹⁴ Damla Kabakuşak, "Küresel Göç Yönetişimi Çerçevesinde Türkiye'de Göç Olgusunun Kurumsallaşması", Sosyal Bilimler-Artvin Çoruh Üniversitesi Hopa Uluslararası Sosyal Bilimler Konferansı, 2014, s.257.

²⁹⁵ Yönetişim; hükümetler arası örgütleri, STK'ları, çok uluslu şirketleri, bireyleri, baskı gruplarını içeren heterojen bir koalisyonun ürünüdür. Pierre de Senarclens, "Governance and the crisis in the international mechanisms of regulation", *International Social Science Journal*, Vol: 50, No: 155, (March 1998), p.94.

²⁹⁶ Kabakuşak, a.g.m., s.257-258.

²⁹⁷ Kabakuşak, a.g.m., s.258.

düzenlemeler gerektirmektedir. Göç yönetiminin sınır yönetimiyle yakından ilişkili olmasıyla ²⁹⁸ sınır kontrolleri, sosyolojik sonuçları bağlamında hedef ülkede entegrasyon ve genel çerçevede ortaya konan güvenlik ilişkisiyle göçün kontrol ve takibi için uluslararası çapta da etkin bir yönetim ihtiyacı doğmuştur.²⁹⁹

Uluslararası göçün artan hızı, birden çok devleti etkilemesi ve güvenlik odaklı bir yaklaşıma evrilmesiyle göç olgusu uluslararası kurallar çerçevesinde küresel yönetim alanına dâhil olmuştur. Göç olgusuna bir mücadele alanı olarak yaklaşılmasıyla ve aktörler arasındaki karmaşanın, hak kayıplarının düzeltilmesine yönelik göç yönetiminde uluslararası metinlerde önemli kaynaklar oluşturmuşlardır. Bu metinlerin başında tez içerisinde de sıklıkla değinilen ve mültecilik konusunda temel kaynak olan 1951 Mülteci Sözleşmesi / Cenevre Sözleşmesi ya da Mültecilerin Hukukî Durumuna Dair Sözleşme ve 1967 New York Protokolü gelmektedir. Yine 1969 Afrika'daki Mültecilerin Bazı Sorunlarının İyileştirilmesine Dair Sözleşme, 1984 tarihli Cartagena Deklerasyonu önemli düzenleyici metinler olmuşlardır.³⁰⁰

²⁹⁸ ORSAM Raporu, 2012, s.23.

²⁹⁹ Kabakuşak, a.g.m., s.258.

³⁰⁰ Diğer metinler; Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi, BM Tüm Göçmen İşçilerin ve Aile Fertlerinin Haklarını Korunmasına Dair Uluslararası Sözleşme, Göçmen İşçinin Hukuki Statüsü Hakkında Avrupa Sözleşmesi, İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi, Kötü Koşullarda Çalışan Göçmen İşçilere Fırsat Eşitliğini Sağlama ve Haklarını İyileştirme Sözleşmesi, Yabancıların Yerel Kamusal Yaşama Katılımı Sözleşmesi. Yılmaz Demirhan, Seyfettin Aslan, “Türkiye’nin Sınır Ötesi Göç Politikaları ve Yönetimi”, *Birey ve Toplum*, Cilt: 5, Sayı: 9, (Bahar 2015), s.33.

Tablo 2.3. Göç yönetimi/yönetişiminde uluslararası metinler/aktörler.³⁰¹

Uluslararası Metinler	Uluslararası Aktörler ve Örgütler
• 1951 Mültecilerin Hukukî Durumuna Dair Sözleşme, • 1967 New York Protokolü, • Cartagena Mülteciler Deklarasyonu, • Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi, • BM Tüm Göçmen İşçilerin ve Aile Fertlerinin Haklarını Korunmasına Dair Uluslararası Sözleşme, • Göçmen İşçinin Hukukî Statüsü Hakkında Avrupa Sözleşmesi, • İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi, • Kötü Koşullarda Çalışan Göçmen İşçilere Fırsat Eşitliğini Sağlama ve Haklarını İyileştirme Sözleşmesi, • Yabancıların Yerel Kamusal Yaşama Katılımı Sözleşmesi, • Vatansız Kişilerin Statüsüne Dair Sözleşme, • Devlete Sığınmaya İlişkin Beyanname.	Genel Aktörler
	• Birleşmiş Milletler, • Avrupa Birliği, • Komşu Devletler, • Uluslararası Medya, • Uluslararası Sivil Toplum Kuruluşları, • Uluslararası Şirketler.
	Özel Aktörler
	• Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği / BMMYK, • Uluslararası Göç Örgütü / UGO, • Uluslararası Göç Politikaları Geliştirme Merkezi / UGPGM.

Alexander Betts, göç yönetişimine dair alternatif araçlardan bahsetmektedir.

Tablo 2.4. Göç yönetişimi araçları³⁰²

Göç Yönetişiminin Çeşitleri	Ana Yönetişim Düzeyleri (İşbirliği)	Yarar Çeşidi
Mülteciler	Çok Taraflı / Bölgesel	Kamu Yararı
Düzensiz / Düşük Vasıflı Göç	Bölgesel / İki Taraflı	Kulüp Yararı
Yüksek Vasıflı Göç	İki Taraflı / Tek Taraflı	Özel Yarar

³⁰¹ Mustafa Altunok, Türk Kamu Yönetiminde Göç Örgütlenmesi ve Politikası, Gökhan Telatar, Umut Kedikli (Ed.), *Uluslararası Göç ve Güvenlik*, Ankara: Nobel Yayıncılık, 2019, s.216.

³⁰² Alexander Betts, “Global Migration Governance: The Emergence of a New Debate”, Global Economic Governance Programme Briefing Paper, (November 2010), s.3.

Göç yönetiminde mültecilerin korunmasında ülkeler arasında her ne kadar güvenlik ve insan haklarını açısından farklılıklar yaşansa da kamu yararı temsil edilmekte ve çok taraflı bir yönetim düzeyi de rejim oluşumunu desteklemektedir. Düzensiz göç ve düşük vasıflı göç yönetiminde de ülkelerin düzensiz göç hareketlerinin düzenlenmesine dair yönetime katılmaları engellenmeden ve rekabetçi bir ortam oluşturmada fayda sağlanması, kulüp yararınadır. Yönetim düzeyinin yani işbirliğinin bölgesel, bölgelerarası ve bölgeler üstü kulüpler arasında olması beklenir. Son olarak yüksek vasıflı işgücü göçüyse hedef ülke, kaynak ülke ve göçmen çerçevesinde sınırlı fayda ve maliyetle gerçekleşmesi nedeniyle özel yararı ifade eder. Dolayısıyla işbirliğinin düzeyi de iki ya da tek taraflı kalmaktadır.³⁰³

Özellikle güvenlik perspektifiyle birlikte yönetim/yönetişim ihtiyacı duyulan bir alan hâline gelen göç olgusunda, aktörler arasındaki işbirliği iyi bir yönetim/yönetişimle paralel gitmektedir. Tıpkı küresel boyut kazanan diğer sorunlarda olduğu gibi işbirliği göç olgusunun idaresinde de önem taşımaktadır. Göçün sonlanmayacak bir olgu olması ve bu durumun yanında kontrol edilmesi, düzenlenmesi hatta kimi zaman önlenmesi gereken bir olgu olduğu yaklaşımı iyi bir yönetim/yönetişim sistemini önemli kılmakta bu noktada da uluslararası işbirliğinin olmazsa olmaz bir nitelik taşıdığı görülmektedir. Ayrıca göç konusunun yönetim/yönetişimin de insani diplomasiye de masada yer verilmesi gerekse de güç dengesi ve güvenlik terminolojisinde aynı dili konuşan uluslararası sistem moral değerler üzerinde ortak bir dil oluşturamamıştır. Göçün nedeni ve sonucunda yer alan insani krizlere, insan merkezli çözüm önerileri çıkar odaklı politika üreten aktörler tarafından değerlendirilemediğinden, uluslararası göç konusunda uluslararası toplumun daha çok insan hakları retoriğinde söylemsel olarak güçlü görünürken eylemde beklentileri karşılamadığı görülmektedir.³⁰⁴

Değerlendirme

Göçün yoğunluk kazanması ve göçmen, sığınmacı, mülteci statüsündeki bireylerin hemen her sınırdaki görünürlüğünü arttırması hem devletlerin hem de ilgili uluslararası kuruluşların göç olgusuna yönelik politikalar geliştirmesine neden olmuştur. Özellikle sınırların devletlerin egemenliği konusunda önem arz etmesi yasadışı gerçekleşen göç konusunda güvenlik politikalarını etkili kılmıştır.

³⁰³ Betts, a.g.m., s.3.

³⁰⁴ İren, a.g.e., s.101-118.

Devletlerin sınırlarından geçen yabancılara karşı nasıl davranacaklarını şekillendiren göç politikaları beraberinde göçün göz ardı edilemez duruma gelmesiyle de göçe dair çalışmalar yapan merkezlerin kurulmasını da gerekli hâle getirmiştir. Devletlerin, göç olgusunu üstesinden gelinmesi gereken bir sorun olarak görmeye başlaması ve bu konuda çeşitli politikalar oluşturmaları uluslararası alanda göçün yönetim gerektiren bir konu olmasını sağlamıştır.

Göçün güvenlik konusu olmasına zemin hazırlayan ve sınır-aşan sorun olarak değerlendirilmesini sağlayan insan ticareti, göçmen kaçakçılığı ve terörizm göç ve güvenlik ilişkisini pekiştirmektedir. İnsan ticareti ve göçmen kaçakçılığı yasadışı boyutuyla ve organize suç olmaları nedeniyle devletlerin sınırlarında mücadele edilmesi gereken öncelikler arasında yer almaktadır. Terörizm konusu ise göç ve güvenlik ilişkisinde önemli olmakta hatta yaşanan terör saldırıları –özellikle 11 Eylül- dönüm noktası olmaktadır. Fakat terörizm bağlantılı göç, güvenlik algısını doğursa da dışlanan göçmen gruplarının terör örgütlerine yeni aktörler kazandığı ve marjinalleşen bir kitle yarattığı gerçeği de söz konusudur. Yine devletlerin homojen kimlik algılarına tehdit oluşturan ulus-ötesi toplumlar göç ve güvenlik ilişkisinde önemli bir yer tutmaktadır.

Göçün insan ticareti, göçmen kaçakçılığı ve terörizmle ilişkisi, toplumdaki dengeleri değiştiren ulus-ötesi boyutu göçe yönelik algılarda etkili olmaktadır. Tüm bu unsurlar göç ve güvenlik ilişkisini canlı tutmaktadır. Aynı zamanda bu unsurlar göçe yönelik genel bir algı yaratmak için özellikle sağ partilerin siyasi liderleri tarafından göçün güvenlikleştirilmesinde sıklıkla seçim malzemesi yapılmaktadır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ÜSTESİNDEN GELİNMEŞİ GEREKEN SORUN: GÖÇ VE GÜVENLİK

Bu bölüm tezin iki önemli kavramından biri olan “güvenlik” kavramı odaklı bir bölümdür. Göçün nasıl güvenlik sorununa dönüştüğünün açıklanmasından önce güvenliğin ne olduğı ve nasıl bir dönüşüm geçirdiğine bakılması gerekmektedir. Özellikle Soğuk Savaş ile birlikte güvenlik kavramının doğasında yaşanan değişimler, Soğuk Savaş sonuna kadar kalıplaşmış güvenlik anlayışının sorgulanması göçün güvenlik alanına girmesinde önem taşımaktadır. Dolayısıyla bölüm içerisinde klasik güvenlik anlayışından eleştirel güvenlik anlayışına doğru bir anlatım söz konusudur. Eleştirel güvenlik yaklaşımlarından Kopenhag Okulu’nun bu bölümde ayrı bir başlık taşımasının nedeni ise göçün güvenlik ile ilişkisinde önem taşıyan “güvenlikleştirme” ve “toplumsal güvenlik” kavramlarının Okul tarafından ortaya konmasıdır.

Güvenlik konusunun içerisinde yer alan güvenlikleştirme, tez içerisinde önemli olan bir diğer kavramı oluşturmaktadır. Çünkü tez göçün nasıl güvenlik soruna dönüştüğünü, nasıl güvenlikleştirildiğini anlatmayı amaçlamaktadır. Söylemsel bir boyuta sahip olan güvenlikleştirme göçün güvenlik alanına dâhil olmasında önemli bir role sahiptir. Aynı şekilde Kopenhag Okulu’nun öncülerinden Barry Buzan’ın güvenliğe kattığı sektörel güvenlik içerisinde yer alan toplumsal güvenlik kavramı da göç ve güvenlik ilişkisinin anlaşılmasında önemli olmaktadır. Sorgulanan ve derinleşip, genişleyen güvenlikte göç olgusunun nasıl güvenlikleştirildiğı bölüm içerisinde bilinen en iyi örnek olan Avrupa özelinde değerlendirilerek tez bitirilmektedir.

3.1. Güvenlik Kavramı

Latince “se-cura”, endişenin olmadığı durumu ifade eden güvenlik terimi batı geleneğinde ilk kez Lucretius ve Cicero tarafından “securitas” olarak ortaya çıkmış, birinci yüzyıldan itibaren de “Pax Romana” bağlamında siyasî bir kavram olarak kullanılmıştır.³⁰⁵ Güvenlik, tanımı üzerine tartışmalar yaratan bir kavramdır. Belirsiz ve muğlâk bir kavram olması karmaşık bir doğası olmasına neden olmuştur. Bu karmaşıklığın nedeni güvenlik kavramının “tehdit” kavramı üzerinden açıklanmasıdır. Tehdit kavramının tanımlanması, güvenlik kavramının da anlaşılmasını ve sınırlarının çizilmesini sağlamaktadır. Fakat tehdit kavramının algılanması değişmekte, çeşitlenmekte dolayısıyla güvenlik kavramı da karmaşık bir kavram olarak nitelendirilmektedir.³⁰⁶

Bill McSweeney, güvenlik kavramının tanımlanmasının zorluğunu vurgulayarak *“tıpkı barış, onur, adalet gibi bir dizi diğer kavramla ilişkilendirilebilen fakat tanımlanmaya direnen bir terim”*³⁰⁷ ifadeleriyle güvenliği açıklamıştır. David Baldwin’de çeşitli kavramsallaştırmaları sorgulayarak *“kolayca karıştırılabilen ve yeterli şekilde açıklanmamış olan bir kavram”*³⁰⁸ ifadeleriyle kavramın belirsizliğini vurgulamıştır. Anlamca muğlâk ve esnek bir kavram³⁰⁹ olan güvenliği Arnold Wolfers, *“nesnel olarak kazanılmış değerlere yöneltilen tehditleri ölçmekte, öznel olarak ise bu değerlere saldırılacağı korkusunun olmaması”*³¹⁰ ifadeleriyle güvenliğin iki yönünü vurgulayan bir tanım yapmıştır. Robert Art, *“bir bireyin... diğerlerinin verebileceği zarardan uzak olduğunu hissettiği bir ruh hâlidir.”* ifadesiyle güvenliği tehditlerden, tehlikelerden, kaygılardan uzak olmak anlamında açıklamıştır.³¹¹ Ole Waever’a göre de güvenlik *“değerli bir referans nesnesine yöneltilmiş varoluşsal bir tehdit.”*³¹² Mesjasz ise genel bir tanım ile

³⁰⁵ Hans Günter Brauch, “Güvenliğin Yeniden Kavramsallaştırılması: Barış, Güvenlik, Kalkınma ve Çere Kavramsal Dörtlü”, *Uluslararası ilişkiler Dergisi*, Cilt: 5, Sayı: 18, (Yaz 2008), s.2-3..

³⁰⁶ Kanat, Aktel, a.g.m., s.90.

³⁰⁷ Başar Baysal, Çağla Lüleci, “Kopenhag Okulu ve Güvenlikleştirme Teorisi”, *Güvenlik Stratejileri*, Cilt: 11, Sayı: 22, (2015), s.64.

³⁰⁸ Baysal, Lüleci, a.g.m., s.64.

³⁰⁹ Brauch, a.g.m., s.4.

³¹⁰ Arnold Wolfers, “National Security” as an Ambiguous Symbol”, *Political Science Quarterly*, Vol: 67, No: 4, (December 1952), s.484-485.

³¹¹ Brauch, a.g.m., s.5.

³¹² Baruch, a.g.m., s.5.

“kaygıdan üzüntüden emin olma, risk veya endişenin olmadığı bir durum” ifadeleriyle güvenliğini tanımlamıştır.³¹³

“Varlık” amacıyla ilişkilendirilen güvenlik kavramı belirsizlikler ve farklı tanımlar barındırır da literatürde kavramın tartışmalı olduğu ve tehditlerden özgür olunmasını ifade ettiği konusunda hemfikir olunmuştur. Ayrıca analiz biriminin bireysel güvenlik mi, ulusal güvenlik mi ya da uluslararası güvenlik mi olması gerektiği konusunda da farklı görüşler söz konusudur.³¹⁴ Ama sadece bireylerin değil, bireylerin oluşturduğu toplumların ve devletlerinde tehditlere karşı korunması gerektiğini ortaya koyan bir kavramdır.³¹⁵ Genel çerçevede kavramın temel noktası tehdit kavramı ve tehlikeden uzak olunması olsa da güvenlik kavramı değer yargılarına ve tarihsel şartlara bağlı olarak çeşitlilik göstermekte ve göstermeye de devam etmektedir.

3.2. Soğuk Savaş Sonrası Güvenlik Kavramındaki Değişim

3.2.1. Geleneksel Güvenlikten Eleştirel Güvenliğe

Güvenlik yaklaşımları, 1940’larda Stratejik Çalışmalar adı altında ABD’de düşünce kuruluşlarının çalışmalarıyla ortaya çıkmıştır.³¹⁶ 1980’lere kadarda güvenlik, ulusal güvenlikle ilişkilendirilmiş ve devletlerin karşı karşıya kaldığı askeri tehditler ile bu tehditlere karşı alınan güç politikalarıyla özdeşleştirilmiştir.³¹⁷ Bu dönemde klasik/geleneksel güvenlik yaklaşımları güvenliğini, “*tehdit, askerî kuvvetin kullanımı ve kontrolü üzerine yapılan çalışmaları kapsayan kavram*”³¹⁸ olarak tanımlamışlardır. Devletin güvenliği üzerine kurulu olan klasik yaklaşımda devlet, hem güvenliğin sağlanması gereken nesne hem de anarşik yapıli sistemde güvenliğini korumaktan sorumlu öznedir.³¹⁹ Klasik yaklaşımların referans nesnesi olan ulus-

³¹³ Selahaddin Bakan, Sonay Şahin, “Uluslararası Güvenlik Yaklaşımlarının Tarihsel Dönüşümü ve Yeni Tehditler”, *The Journal of International Lingual, Social and Educational Sciences*, Cilt: 4, Sayı: 2, (2018), s.136.

³¹⁴ John Baylis, “Uluslararası İlişkilerde Güvenlik Kavramı”, *Uluslararası İlişkiler Dergisi*, Cilt: 5, Sayı: 18, (Yaz 2018), s.73.

³¹⁵ Gökhan Telatar, Göç ve Güvenlik: Kavramsal ve Teorik Bir Analiz, Gökhan Telatar, Umut Kedikli (Ed.), *Uluslararası Göç ve Güvenlik*, Ankara: Nobel Yayıncılık, 2019, s.7.

³¹⁶ E. Özdemir, a.g.e., s.167.

³¹⁷ Telatar, a.g.e., s.10.

³¹⁸ Stephen M. Walt, “The Renaissance of Security Studies”, *International Studies Quarterly*, Vol: 35, No: 2, (1991), s.212.

³¹⁹ Baylis, a.g.m., s.71.

devletlerin egemenlik ve toprak bütünlüğüne yöneltilen askeri saldırılarla şekillenen tehdit algılamalarında sadece dış politika ya da ekonomi gibi konular savaş ya da kuvvet kullanımı ile ilişkili olduğu ölçüde dikkate alınmaktadır.³²⁰ Askerî kaynaklarla ilişkilendirilmeyen unsurlar, ulusal güvenliği tehdit eden sorunlar olarak değerlendirilmemektedir. Tehditler askerî nitelikle ilişkilendirildiğinden de devletler dış politikalarında “hayatta kalma” motivasyonu ile hareket etmektedirler. Bu askerî tehditli güvenlik sorunlarının sadece askerî güç ile çözülebileceği öngörülmüştür.

Fakat güvenlik bu noktada bir devlete güvenlik sağlamanın yanı sıra diğer aktörler için güvensizlik barındırdığından negatif bir özgürlüğü de ifade etmektedir.³²¹ Uluslararası sistemdeki çatışma ve savaşlar, konvansiyonel ve ulusal caydırıcılık, nükleer strateji, devletlerin stratejik planları, silahların kontrolü, askerî doktrinler ve savunma politikaları temel uluslararası güvenlik meseleleri olarak belirlenmiştir. Referans olarak devlet merkezli, askerileştirilmiş, Anglo-Amerikan, erkek egemen, önem açısından yukarıdan aşağıya yapılandırılmış, realist ve pozitivist ve iki savaş arası dönemle İkinci Dünya Savaşı’nın tecrübelerinden yola çıkarak Soğuk Savaş dönemi ihtiyaçları çerçevesinde şekillenen çalışmalar klasik güvenlik yaklaşımlarının özetini oluşturmaktadır.³²²

Askerî gücün güvenliğin sağlanmasındaki rolünün zayıflaması yeni sorgulamalara yol açmıştır. Küreselleşmenin getirdiği gelişmeler -teknolojik gelişmeler, egemenliğin zayıflaması, sınırların geçirgen hâle gelmesi- ve ulus aşırı etkileşimlerin artmasıyla sınır aşan sorunlar -salgın hastalıklar, terörizm, organize suçlar, çevre sorunları ve uluslararası göç- yeni tehdit algılamaları olarak ortaya çıkmaya başlamıştır. Yeni tehdit algılamaları klasik yaklaşımda devletlerin kalıplaşan tehditlerinden farklı olmakta ve devletlere sadece askerî değil farklı açılardan da zarar vermektedir. Bu çerçevede bu yeni tehditlerin çözümünde ve ulusal güvenliğin sağlanmasında klasik güvenlik anlayışının yani realist perspektifin savunduğu askerî güce dayalı önlemlerin yeterli olamadığı anlaşılmaya başlamıştır.

Soğuk Savaş döneminde, klasik askerî terimlerle devletlere yönelen tehditlerin ve askerî kaygıların hâkim olduğu bir gözlük söz konusu olmuş güvenliğin çevresel ve toplumsal gibi diğer yönleri ikinci planda kalmıştır. Kasım

³²⁰ E. Özdemir, a.g.e., s.167.

³²¹ Telatar, a.g.e., s.10-11.

³²² E. Özdemir, a.g.e., s.168.

1991’de Berlin Duvarı’nın yıkılmasıyla devam eden süreçte Soğuk Savaş’ın da sona ermesi klasik güvenlik anlayışının da sorgulanmasını beraberinde getirmiştir. Realist perspektifin hâkim olduğu klasik güvenlik anlayışının yetersiz kaldığının anlaşılmasına başlanması askerî ve siyasal boyuta çevresel, ekonomik, kültürel ve toplumsal boyutlarında eklenmesini gerektirmiştir. Yeni algılamalarla ulusal güvenliğin yeniden tanımlanmasında çevresel ve demografik etmenlerin güvenlik tanımına girmesi gerektiği ön planda olmuştur.³²³ Soğuk Savaş sonrası güvenlik gündemine yeni unsurlar eklense de temel sorunlar varlığını devam ettirmiştir. Devlet merkezli klasik güvenlik anlayışından sapılmadan kültür, nüfus ve göç gibi etkenler çözömlenme çabasıyla güvenlik kavramına dâhil edilmiştir.³²⁴

1980’lerin sonlarından itibaren güvenlik çalışmalarında ön plana çıkmaya başlayan eleştirel yaklaşımlar güvenliğı “bireysel” alana doğru çekmiş ayrıca realist perspektiften farklı olarak güvenliğı verili değil inşa edilmiş bir kavram olarak ele almışlardır. Eleştirel yaklaşıma göre güvenlik, güvensizlik ve tehditler özneler arası bir nitelik taşımakta, devletler tarafından anlamlandırılmakta yani birbiriyle ilişkili bir oluşum vurgusu yapılmaktadır.³²⁵ Bu çerçevede de eleştirel teorisyenlerin güvenliğın söylemsel boyutuna ağırlık verdikleri söylenilebilir.³²⁶

Soğuk Savaş döneminde iki blok arasında askerî ve ideolojik mücadeleler tehdit ortamını belirlerken yine çözüm içinde askerî teknolojiler ön planda olmuştur. Bu sürece askerî rekabet hâkimken Soğuk Savaş’ın bitimi güvenliğın kapsamında değışiklikleri meydana getirmiştir. Yeni dönem, yeni güvenlik yaklaşımlarında/eleştirel güvenlikte güvenliğın hem askerî hem de diğör tüm boyutlarını kapsayan bir bütöncöl anlayışla askerî tehditlerin yanında “yeni” tehditleri -çevre kirliliğı, ekonomik eşitsizlik, doğöl kaynakların kıtlığı, uyuşturucu ticaret, eğitim, yoksulluk, etnik anlaşmazlıklar, kaçakçılık, uluslararası göç- gündeme getirmiştir. Soğuk Savaş sonrasında ilk kez 1991’de “Küresel Güvenlik ve Yönetişimde Stockholm Girişimi” ile siyasal çatışmaların ve silahların dışındaki tehditler vurgulanmıştır. Bu girişim, kalkınma, çevre, nüfus hareketliliğı gibi tehditlerin dâhil edildiğı genişletilmiş güvenlik yaklaşımının benimsenmesi

³²³ İzci, a.g.e., s.408.

³²⁴ Sayın, a.g.e., s.102-103.

³²⁵ Telatar, a.g.e., s.14.

³²⁶ Oktay F. Tanrısever, Güvenlik, Atilla Eralp (Der.), *Devlet ve Ötesi*, İstanbul: İletişim Yayınları, 8. Baskı, s.120.

gerektiğini dile getirmiştir.³²⁷ Temel soru ise “güvenlik kimin içindir?” olmuş ve merkezde insan ihtiyaçlarının yer aldığı bir döneme girilmiştir.³²⁸ Çünkü artık askerî tehditlerin öneminin azaldığı diğer sorunların -ekonomik, çevresel, toplumsal-güvenliği etkilediği gerçeğiyle yüzleşilmiş ve ikinci plana atılan daha önce üzerine düşünülmesi gereken sorunlar olarak nitelendirilmeyen konular masanın çözüm bekleyen kısmında yerini almıştır.³²⁹ Yine bu tehditlerin çözümü içinde alışlagelmiş askerî çözümlerin dışında farklı çözümlerin gündemde yer aldığı tartışma konuları oluşturulmuştur.

Genel çerçevede klasik güvenlik anlayışına yöneltilen eleştiriler, sorgulamalar eleştirel güvenlik çalışmalarının motivasyonu olmuştur. Özellikle klasik güvenlik yaklaşımının devlet merkezli analiz düzeyi yeni güvenlik anlayışında toplumlar, bireyler şeklinde eklemelerle karşılaşmıştır. Özetlemek gerekirse Soğuk Savaş’ın ardından güvenlik olgusunda beş ana değişimden bahsedilebilir. İlki, tehditler iç tehditten dış tehdite doğru kayarken devlet dışı tehditler öne sürülerek devletlerden küresele doğru bir tehdit algısı oluşmuştur.³³⁰ İkinci olarak, tehditlerin doğası askerî tehditlerden askerî olmayan tehditlere doğru bir kayma yaşamıştır.³³¹ Üçüncüsü, tehditlerin doğasındaki değişim, tehditlere karşı verilecek cevaplara da yansımış ve askerî olmayan karşılıklara -demokratikleşme gibi- doğru kayma yaşanmıştır.³³² Dördüncüsü, güvenlik artık sadece ulus devletlere dayandırılmamakta tüm insanlığı tehdit edebilecek sorunlara yönelik uluslararası işbirliği gerekliliği vurgulanmaktadır. Son olarak ise klasik güvenliğin temel değerleri olan ulusal bağımsızlık, egemenlik gibi dar çerçevedeki referans nesneleri insan hakları gibi bireysel değerler ve demokrasi, serbest pazar gibi küresel değerleri de kapsayan bir genişlemeyi ortaya çıkarmıştır.³³³

³²⁷ Şevket Ovalı, “Ütopya ile Pratik Arasında: Uluslararası İlişkilerde İnsan Güvenliği Kavramsallaştırmaları”, *Uluslararası İlişkiler Dergisi*, Cilt: 3, Sayı: 10, (Yaz 2006), s.17.

³²⁸ Pınar Bilgin, “Güvenlik Çalışmalarında Yeni Açılımlar: Yeni Güvenlik Çalışmaları”, *Stratejik Araştırmalar*, Cilt: 8, Sayı: 14, (Ocak 2010), s.79.

³²⁹ Sinem Akgül Açıkmeşe, “Algı mı, Söylem mi ? Kopenhag Okulu ve Yeni-Klasik Gerçekçilikte Güvenlik Tehditleri”, *Uluslararası İlişkiler Dergisi*, Cilt: 8, Sayı: 30, (Yaz 2011), s.47-48.

³³⁰ Benjamin Miller, “The Concept of Security: Should it be Redefined?”, *Journal of Strategic Studies*, Vol: 24, No:2, (Jun 2001), s.19.

³³¹ Miller, a.g.m., s.20.

³³² Miller, a.g.m., s.21-22.

³³³ Miller, a.g.m., s.22.

Tablo 3.1. Uluslararası güvenlik çalışmalarının gelişimi/dönüşümü

Geleneksel; Devlet ve Askeri Güvenlik	Çoğulcu; Genişletilmiş Güvenlik	Eleştirel;	Birey Merkezli;
– Realist – Askerî – güvenlik. – Devlet odaklı	– Eleştirel – Yeni tehditler. – Kopenhag Okulu’nun beş sektörü. – İşbirliği	– Çeşitlenen referans nesneleri. – Güvenlikleştirme	– Birey güvenliği. – Feminizm, cinsiyet eksenli birey güvenliği. – Aberystw h Okulu.

Yukarıda ki tabloda da yer verildiği gibi güvenliğin dönüşümünü özetlemek gerekirse; geleneksel güvenlik çalışmaları devlet ve askerî güvenlik merkezlidir. Realizm etkisi söz konusudur. Devletin varlığına yönelik askerî tehditlerden kaynaklanan güvenlik sorunlarının çözümünde de askerî güç yer almaktadır. Güvenliğin referans nesnesi; ulus değil, devlettir. Çünkü devlet güvende olursa ulusda güvende olur mantığı söz konusudur. Çoğulcu güvenlik çalışmaları yani genişletilmiş güvenlikse realizme alternatiftir. Merkezinde küreselleşme ve devlet egemenliğinin zayıflamasıyla ve sınırların geçirgen hale gelmesiyle ortaya çıkan yeni tehditler vardır (Salgın hastalıklar, terörizm, organize suçlar, çevre ve uluslararası göç). Kopenhag Okulu askerî sektörün yanında siyasî, toplumsal, ekonomik ve çevresel olmak üzere beş sektörden tehditlere dikkat çekmektedir (Göç ve kimlik ilişkisi toplumsal güvenlik sektöründe yer almaktadır.)

Çeşitlenen tehditler, referans nesnelerini de çeşitlendirmektedir. Askerî tehditlerin yanında diğer tehditlerin görünür olması ve askerî gücün azalmasıyla, güvenliği sağlamak için “işbirliği” önerilmektedir. Eleştirel güvenlik yaklaşımlarında da güvenliğin referans nesnesi arasında bireyde yer verilmiştir. David Campbell, güvenliği devletlerin kimlik inşasıyla ilişkilendirerek, devlet kimliğinin oluşumunda yaratılan ben ve öteki çerçevesindeki tehlikelerden bahseder. Tehlike ve riskler kendiliğinden değil, yorumlanarak ortaya çıkmaktadır -göç gibi-. Kopenhag Okulu’da bu çerçevede değerli bir şeyin varlığına yönelik kurgulanan tehditlerden,

“güvenlikleştirmeden” bahseder (Ekonomik ve toplumsal güvenlikleştirmede göçmenler tehdittir.). Birey merkezli güvenlik yaklaşımlarında da birey güvenliği öne çıkmaktadır. Aberystwyth Okulu bireyi ön plana çıkarır.1990’larda “insan güvenliği” kavramı ön plana çıkmıştır.Birey güvenliği geniş bir şekilde; ekonomi, gıda, sağlık, eğitim, iletişim ve cinsiyet eşitliği vb. alanlarla değerlendirilir (Göç edenlerde bu unsurlardan yoksun kaldıkları için göçe yönelmekte fakat gittikleri yerlerde bu unsurlar çerçevesinde güvenlikleştirilmektedirler.). Feminizm ise cinsiyet eksenli bireyi güvenlik çalışmalarına dahil eder (Cinsiyet eşitsizliğinden doğan güvensizliklerde göçe neden olmaktadır). Sonuç itibariylede gelişmelerle genişleyen, dönüşüm geçiren güvenlik tehditlerinde göç de yer almaya başlamıştır.

3.2.2. Kopenhag Okulu

Soğuk Savaş’ın sonlarına doğru kalıplaşmış güvenlik anlayışının sorgulanmasında ve yeni yaklaşımların gelişmesinde Paris, Aberystwyth ve Kopenhag ekollerinin rolü fazladır.³³⁴ 1985 yılında Kopenhag’da kurulan Barış ve Çatışma Araştırma Merkezi (COPRI/Conflict and Peace Research Institute) ile Kopenhag Okulu/Ekolü, temellerini atmıştır. Avrupa’nın güvenliğine odaklanan bu merkez, Avrupa’nın güvenliğini daha çok askerî olmayan boyutlar üzerinden ele almaya başlamıştır.³³⁵ Barry Buzan, Ole Waever ve Jaap de Wilde’n öncüleri olduğu Kopenhag Okulu, klasik/geleneksel/realist güvenlik yaklaşımını eleştirerek bir güvenlik anlayışı geliştiren yaklaşım olarak varlığını göstermiştir.³³⁶

Kopenhag Okulu, klasik devlet merkezli güvenlik anlayışını sorgularken askerî olmayan tehditleri ortaya koymakta ve tehlike altındaki referans nesnelerini çeşitlendirerek -bireyler, sosyal gruplar, devletler- güvenlik çalışmaları gündemini çeşitli sorulara açmaktadır.³³⁷ Kopenhag Okulu güvenlik kavramını dar askerî yaklaşımdan kurtarma çabasıdayken yine kavramı tutarsız olmaktan da korumaya çalışmış ve güvenlik çalışmalarına üç temel katkıda bulunmuştur.³³⁸ Bu üç katkıdan

³³⁴ Nazif Mandacı, Gökay Özerim, “Uluslararası Göçlerin Bir Güvenlik Konusuna Dönüşümü: Avrupa’da Radikal Sağ Partiler ve Göçün Güvenlikleştirilmesi”, *Uluslararası İlişkiler Dergisi*, Cilt: 10, Sayı: 39, (Güz 2013), s.107.

³³⁵ Merkezin projelerinden biriside “Non-military Aspects of European Securitiy”, Jef Huysmans, “Revisiting Copenhagen: Or, On the Creative Development of a Securty Studies Agenda in Europe”*European Journal of International Relation*, Vol: 4, No: 4, (1998), s.479.

³³⁶ Nebi Miş, “Güvenlikleştirme Teorisi ve Siyasal Olanın Güvenlikleştirilmesi”, *Akademik İncelemeler Dergisi*, Cilt: 6, Sayı: 2, (2011), s.347.

³³⁷ Huysmans, a.g.m., s.487.

³³⁸ Baysal, Lüleci, a.g.m., s70.

güvenlikleştirme/güvenlik-dışılaştırma teorisi ve sektörel güvenlik yaklaşımı tez çalışmasıyla ilgiliyken bölgesel güvenlik kompleksi teorisi çalışma konusunun dışında kalmaktadır.

Okul, toplumların güvenliği için sadece askerî tehditlerin olmadığı hususunu öne sürerken bu konuda güvenlik çalışmalarına en büyük katkısı olan toplumların güvenliğini etkileyen beş sektörü güvenlikleştirme teorisine uyarlamıştır.³³⁹ Barry Buzan'ın 1983 yılında ilk kez piyasaya sürülen *People, States and Fear* adlı kitabı³⁴⁰ devlet merkezli, askerî olmayan güvenliği sorgulayan ilk eserlerden³⁴¹ sayılırken beş sektör vurgusu alışlageldik güvenlik çalışmalarında farklılık yaratmıştır. Buzan güvenliğin askerî, siyasî, toplumsal, ekonomik ve ekolojik³⁴² olarak beş sektörde incelenmesi gerektiğini ifade etmektedir. Kopenhag Okulu, klasik devlet merkezli ve askerî-siyasî konulara odaklanan yaklaşımı beş sektör üzerinden eleştirerek güvenliği genişletmiştir.

Tablo 3.2. Güvenlik sektörleri

Güvenlik Sektörleri	İlgili Oldukları Alan
Askerî	Devletin tüm bileşenleri
Siyasî	Devletin örgütsel istikrarı
Ekonomik	Ulusal ve piyasa ekonomisinin istikrarı
Toplumsal	Ulusal kimlik
Çevresel	Ekolojik tehditler

Okul, güvenliği ortaya koyduğu beş sektör ile genişletirken bireyin varlığını, yaşam kalitesini etkileyen her konunun da güvenlik alanına alınmasına karşı çıkmaktadır.³⁴³ Kendisini klasik devlet merkezci güvenlik yaklaşımı ile post-yapısalcı yaklaşımlar arasında konumlandıran okul, güvenlik kavramını devlet ve askerî temelle sınırlandırmamakta fakat bireyi tehdit eden her şeyin güvenlik

³³⁹ Miş, a.g.m., s.347.

³⁴⁰ Barry Buzan, *İnsanlar, Devletler ve Korku*, İstanbul: Uluslararası İlişkiler Kütüphanesi, 2. Baskı, 2015, s.1.

³⁴¹ Jessica Tuchman Mathews'de uluslararası güvenliğin doğal kaynaklar, çevresel sorunlar ve demografik meseleler çerçevesinde tekrar düşünülmesi gerektiğini savunmaktadır. Ken Booth'da tehditlerin daha çok ekonomik çöküşler, siyasî baskılar, açlık, etnik çatışmalar, hastalıklar ve çevresel sorunlar olduğunu vurgulamaktadır. Rumelili, Karadağ, s.71.

³⁴² Buzan, a.g.e., s.107-119.

³⁴³ Rumelili, Karadağ, a.g.e., s.71.

problemi yapılmaması konusunda da uyarılarda bulunmaktadır.³⁴⁴ Toplumu güvenliğin referans nesnesi hâline getiren okul, insan güvenliğinin kuramsal arka planına da katkıda bulunmuştur.³⁴⁵

3.2.3. Güvenlikleştirme

Kopenhag Okulu'nun güvenlik yaklaşımının özünde yer alan “güvenlikleştirme teorisi” ilk kez 1995 yılında Ole Wæver'in “Securitization and Desecuritization” adlı çalışmasında daha sonra 1998 yılında da “Security: A New Framework for Analysis” adlı eserinde ifade edilmiştir.³⁴⁶ Günümüzde de birçok sorunun açıklanmasında model olarak kullanılan güvenlikleştirme teorisi, okulun tüm açıklamaları için anahtar kavram görevi görmektedir.³⁴⁷

Okul'a göre sorunlar kendiliklerinden bir tehdit unsuru oluşturmamakta, aktörler tarafından güvenlikleştirilmektedir. Güvenlikleştirme teorisi çerçevesinde sosyal inşacılık yaklaşımı kullanılarak güvenlik, öznelerarası bir olgu olarak kavramsallaştırılmakta yani bir sorun özelliklerinden dolayı değil güvenlik sorunu olarak anlamlandırıldığı, görüldüğü için güvenlik sorunu olmaktadır.³⁴⁸

Okul, güvenlik konularını “*güvenlik aktörlerinin edimsel güçlerinin siyasî bir çıktısı*” olarak ifade ederken güvenliği söz-eylem olarak tanımlamaktadır.³⁴⁹ Güvenlikleştirme kuramının temelinde Kopenhag Okulu'nun Austin'den esinlendiği söz edimi (speech act) kuramı yer almaktadır. Dilin edimsellik vurgusunu Austin, “bir şey söylemek, o şeyin yapılmasıdır” şeklinde ifade eder.³⁵⁰ Wæver ise söz edimi ve güvenlik ilişkisini şöyle ifade etmektedir:

Güvenlik kendinden daha gerçek olana dair bir gösterge (sign) değildir, ifade etmek eylemin kendisidir. Eylem söylemek yolu ile gerçekleşir (bahse girmek, söz vermek ya da bir gemiye isim vermek gibi)... Belirli bir hususu spesifik bir kategorinin (güvenlik) alanına dahil

³⁴⁴ Baysal, Lülecî, a.g.m., s.65.

³⁴⁵ Ovalı, a.g.m., s.11.

³⁴⁶ Bakan, Şahin, a.g.m., s.146.

³⁴⁷ Miş, a.g.m, s.347-348.

³⁴⁸ Rumelili, Karadağ, a.g.m., s.73.

³⁴⁹ Gökay Özerim, “Avrupa’da Göç Politikalarının Ulusüstüleşmesi ve Bir Güvenlik Konusuna Dönüşümü: Avrupa Göç Tarihinde Yeni Bir Dönem Mi?”, *Ege Stratejik Araştırmalar Dergisi*, Cilt: 5, Sayı:1, (2014), s.14..

³⁵⁰ Rumelili, Karadağ, a.g.m., s.73.

*ederek, devlet bu hususla mücadele etmek için tüm yöntemleri kullanma eğilimindedir.*³⁵¹

Güvenlikleştirme yaklaşımına göre güvenliğin söylemsel ve siyasî bir kuvvet niteliği söz konusudur. Güvenlik tanımının inşasında aktörlerin yarattığı tehditler yer almakta ve tanıtılmaktadır. Kopenhag Okulu'nun öncüleriye güvenlikleştirmeyi şöyle tanımlamaktadırlar:

*Güvenlikleştirme, politikaları oyunun yerleşik kurallarının ötesine taşıma hareketidir ve bir konuyu politikanın özel bir çeşidi ya da politika üstü olarak çerçeveler. Bu yüzden güvenlikleştirme, siyasallaştırmanın aşırı bir versiyonu olarak görülebilir. Kuramsal olarak kamu neznindeki herhangi bir konu, “siyasallaşmamış”tan “siyasallaşmış”a oradan da “güvenlikleştirilmiş”e uzanan bir spektrumda konumlandırılabilir.*³⁵²

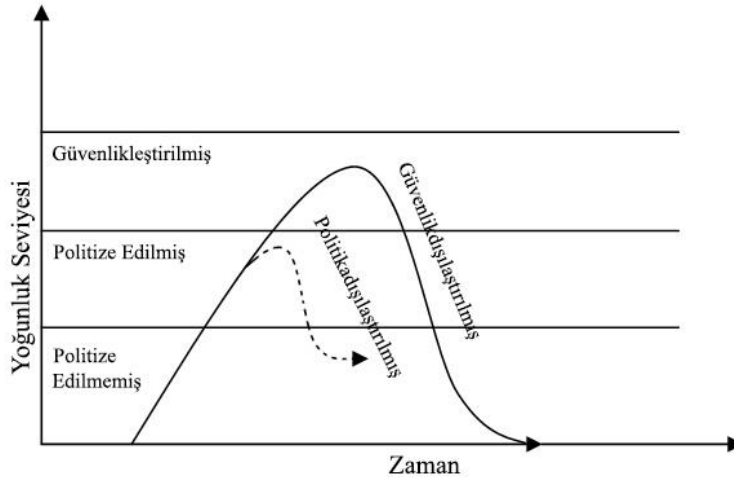
Şekil 3.1. Politize edilmemişden güvenlikleştirme sürecine.

Okul'un öncüleri güvenlikleştirmeyi açıklarken spektrumdan yararlanmakta buna göre her konu; politize edilmemiş (devletin ilgi alanına girmemiş), politize edilmiş (devlet tarafından kamusal politikanın parçası haline getirilmiş) ve güvenlikleştirilmiş (konunun normal siyasî tedbirlerin dışında olağanüstü tedbirleri gerektiren bir tehdit olarak sunulması) şeklinde sınıflandırılmaktadır. Her konuda bu spektrumda yerini almaktadır.³⁵³ Tıpkı göç gibi...

³⁵¹ Rumelili, Karadağ, a.g.m., s.73.

³⁵² Özerim, a.g.m., s.15.

³⁵³ Başar, Lüleci, a.g.m., s.75.

Şekil 3.2. Güvenlikleştirme süreci.³⁵⁴

Burada örnek olarak göç olgusunu ele alındığında, bir siyasî liderin göçmenlerin tehdit oluşturduğuna -toplumsal düzene, kültüre ve ekonomiye gibi- yönelik ifadeleri duruma yönelik bir tespiti değil, şekil 3.2’de de gösterildiği gibi ilk etapta göçmenlerin varlığını siyaset-dışı alandan (non-politicized) siyasal alana (politicized) daha sonra da güvenlik alanına (securitized) taşımasını ifade etmektedir.³⁵⁵ Göç siyasal alanın dışındayken devlet sorunla alakalı değildir. Dolayısıyla göç konusu kamusal tartışmaların ve kararların da konusu olmamaktadır. Fakat göç konusunun kamu politikasının bir parçası hâline gelmesiyle konu siyasallaşarak hükümetin seçim tercihlerine girer, kararlar alınır, kaynak aktarılır ve sonunda göç konusu bir sorun olarak da tanımlanarak toplumsal kesimleri de ilgilendiren bir hâle gelir. Göç konusunun “*acil, istisnai/olağanüstü önlemler gerektiren olağan siyasî prosedürlerin dışında, fiilleri meşru kılan, varoluşsal tehditmiş gibi sunulması*”³⁵⁶ ise güvenlik alanına dâhil edilmesinin göstergesidir. Öyle ki Ken Booth’da bu konu üzerine “*bir sorun (göç) devletin güvenlik gündemine yerleştirildiği an o soruna öncelik verilmek zorunluluğu doğar*” ifadesinde bulunmuştur.³⁵⁷

Güvenlikleştirme yaklaşımı temelinde yer alan “varoluşsal tehdit” ve “hayatta kalma” kavramları klasik güvenlik yaklaşımıyla ortak yönlerini oluşturmaktadır. Kenneth Waltz’ın “*Devletlerin amaç ve stratejileri birbirinden farklı olmasına*

³⁵⁴ Kristian Atland, Kristin Ven Bruusgaard, “When Security Speech Acts Misfire: Russia and the “Elektron” Incident”, *Security Dialogue*, Vol: 40, No: 3, (Juna 2009), s.336.

³⁵⁵ Rumelili, Karadağ, a.g.m., s.73.

³⁵⁶ Miş, a.g.m., s.348.

³⁵⁷ Miş, a.g.m., s.348.

rağmen ortak bir arzuları vardır: hayatta kalmak”, ifadeleri ve Kopenhag Okulu’nun “bir varoluşsal tehdidin varlığının dillendirilmesi süreci sonunda güvenlikleştirilmeyi gerçekleştiren aktör tehdidin ortadan kaldırılması için gerekli önlemlerin alınmasını meşrulaştırmış olur” savı güvenlikleştirme sürecini tanımlamaktadır.³⁵⁸ Fakat genel itibarıyla devlet ve iktidar üzerinden güvenlikleştirme süreci vurgulansa da siyasallaştırma ya da güvenlikleştirme sadece iktidar yoluyla olmamaktadır. Şekil 3.2’de gösterildiği gibi konunun siyasallaşması, güvenlikleştirilmesi ve siyasal alanın dışına itilmesi, güvenlik-dışlaştırılması da bazı sosyal gruplar tarafından da gerçekleştirilebilir.³⁵⁹

Güvenlik-dışlaştırma (desecuritization) kavramı güvenlik yaklaşımının bir çıktısı olarak, güvenliğin konusu olmamayı yani bir tehdidin olmadığı durumu ifade etmektedir.³⁶⁰ Okul’a göre ideal olan durum şekil 3.2’de de yer alan güvenlik-dışlaştırma (desecuritization) olarak kabul edilen tehdit olgusunun ortadan kalkması, sorunların güvenlik dışına çıkarılması stratejisidir.³⁶¹ Kopenhag Okulu güvenlikleştirmeyi kaçınılması gereken bir durum olarak değerlendirmekte ve kavramın, güvenliği de olumsuz etkilediği savunmaktadır. Yaklaşımına göre güvenlik tehditleri bilgi ve tespit dâhilinde ortaya çıkmakta aksi hâlde sorun olarak bile değerlendirilmemektedir.³⁶² Okul’un önerisi de sorunların güvenlik gündemin çıkarılarak (desecuritization) “normal” politik süreçler içerisinde çözüme yönelik çalışmaların olması gerektiği yönündedir. Çünkü bir sorun güvenlik alanına dâhil edildiğinde (securitization) özgürlüklerin kısıtlanması ve hemen her türlü yönteminde kullanımının meşrulaştırılması gibi uygulamaları doğurduğu görülmektedir.³⁶³ Bir sorunun, konunun bağlamında “güvenlik” kelimesinin telaffuz edilmesi, kaynak transferi ve şiddet içeren yöntemler gibi, aksi hâlde mümkün olamayacak uygulamalara meşruluk vermektedir.³⁶⁴ Kopenhag Okulu devletin bekası ile ilgili konuların güvenlik konusu olması fakat diğer konuların güvenlikleştirilmeden normal siyasî süreçler içerisinde çözülmesini

³⁵⁸Bakan, Şahin, a.g.m., s.146.

³⁵⁹ Miş, a.g.m., s.349.

³⁶⁰ Ole Waever, “Securitisation: Taking Stock of a Research Programme in Security Studies”, (February 2003), <https://docplayer.net/62037981-Securitisation-taking-stock-of-a-research-programme-in-security-studies.html> (Erişim Tarihi: 2.11.2020).

³⁶¹ Bilgin, a.g.m., s.81-82.

³⁶² Bilgin, a.g.m., s.82.

³⁶³ Miş, a.g.m., s.351.

³⁶⁴ Bilgin, a.g.m., s.83.

savunmaktadır.³⁶⁵ Güvenlikleştirme yaklaşımında, aktörlerin güvenlik sorunlarını nasıl ürettiği, referans nesnesi için varoluşsal tehdidin kimler tarafından dile getirildiği ve bu tehdide yönelik olağanüstü önlemler süreci, güvenlik çalışmalarında güvenlik aktörünün temel işlevinin yanında ikincil yönlerini de ortaya koyarken, güvenlik çalışmalarına da yeni bir bakış açısı sunmuştur.³⁶⁶ Çünkü güvenlikleştirme yaklaşımında, sorunlar bir “tercih” sonucu aktörler tarafından güvenlikleştirilmektedir.

Güvenlikleştirme, “güvenlikleştirme adımı” ve “başarılı bir güvenlikleştirme” olarak bir süreci ifade etmektedir. Bu süreci gerçekleştiren temel aktörler güvenlikleştirici aktör (securitising actor), referans nesnesi (referent object), alımlayıcı kitle (audience) ve işlevsel aktörlerdir (functional actors). Güvenlikleştirici aktör, referans nesneye yönelik tehdit tartışmalarını yapandır.³⁶⁷ Referans nesnesi, hayatta kalmaya sahip olduğu düşünülen ve tehdit altında olduğu varsayılan nesnedir.³⁶⁸ Mikro, makro ve orta düzeyde referans nesneleri öngörülmektedir. Bireyler, küçük gruplar mikro düzeyi ifade ederken tüm insanlık ve dünya barışı gibi konular makro düzeyi tanımlamaktadır. Devlet, millet ve medeniyet gibi topluluklarsa orta düzey referans nesnesi olarak başarılı güvenlikleştirmenin olduğu düzey olarak öne sürülmektedir.³⁶⁹ Alımlayıcı kitle, sıklıkla “nüfus” ya da vatandaşı ifade eden güvenlikleştirme hamlesinin başarılı olması için ikna edilmesi gereken kişilerdir.³⁷⁰ Son olarak işlevsel aktörlerse³⁷¹, güvenlikleştirmeye dâhil olmayan fakat dinamikleri büyük ölçüde etkileyen merkezi aktörlerdir.³⁷² Güvenlikleştirici aktör varoluşsal bir tehdit çerçevesinde sorunu ortaya koyduğunda güvenlikleştirme gerçekleşmiş olmamaktadır. Öncelikli olarak güvenlikleştirici aktör ve alımlayıcı kitle arasında referans nesnesine yönelik varoluşsal bir tehdit çerçevesinde söz

³⁶⁵ Bilgin, a.g.m., s.83.

³⁶⁶ Miş, a.g.m., s.352.

³⁶⁷ Weaver, a.g.m., s.11.

³⁶⁸ Weaver, a.g.m., s.11.

³⁶⁹ Baysal, Lüleci, a.g.m., s.77-78.

³⁷⁰ Weaver, a.g.m., s.11-12.

³⁷¹ İşlevsel aktöre medya örnek verilebilir. Medya güvenlikleştirme sürecinde önemli bir rol almasına rağmen güvenlikleştirici aktör olarak ele alınmaz, çünkü medyanın eylemlerinin sonucundaki niyeti tartışmalıdır. Medya süreçte pozitif bir etken olsa da yaptığı eylemi güvenlikleştirme adına mı yoksa daha fazla izlenme (çıkarına) adına mı yaptığı konusu belirsizdir. Baysal, Lüleci, a.g.m., s.80-81. Medya söyleminde göçmenlerin ulusal kimliğe ya da kamu güvenliğine yönelik tehdit olarak gösterilmesi, potansiyel suçlu söyleminin yaygınlaştırılması daha sert önlemler için kamuoyundan talepleri doğurmaktadır. Medyanın göçmenlere yönelik yarattığı negatif algılar toplumun bazı kesimlerinde aşırıya vararak ayrımcılık ve şiddet uygulamalarına neden olmaktadır. Salman, a.g.e., s.419.

³⁷² Weaver, a.g.m., s.12.

edimiyle (speech act) gerçekleşen ilişki meydana gelmekte ve bu süreç “güvenlikleştirme adımı” olarak ifade edilmektedir.³⁷³

Barry Buzan, Ole Weaver ve Jaap de Wilde başarılı güvenlikleştirme ve güvenlikleştirme adımları arasındaki farkı vurgulamaktadırlar. Güvenlikleştirici aktörün referans nesnesi için varoluşsal tehdit olarak sunduğu her şey güvenlikleşmenin gerçekleştiğini ifade etmemekte sadece güvenlikleştirme adımı olarak başlangıç evresini ifade etmektedir.³⁷⁴ Bu noktada güvenlikleştirmenin gerçekleşmesi belirsiz kalmakta ancak alımlayıcı kitle konuyu güvenlik sorunu olarak görürse ve olağanüstü önlemler kitlenin gözünde meşrulaşırsa güvenlikleştirme gerçekleşebilmektedir. Başarılı bir güvenlikleştirmeden bahsetmesi için sadece güvenlikleştirici aktörün kontrolünden söz edilemez. Başarılı olmasını sağlayan nokta sorumlu olunan kitlenin -alımlayıcı- ikna edilmesidir. Göç konusuna bakıldığında güvenlikleştirici aktör olarak çoğunlukla siyasî liderlerin kimlik, ekonomi gibi referans nesneleri üzerinden alımlayıcı kitle yani halkı tehdit algısına yöneltmesi güvenlikleştirmenin adımını ifade etmektedir. Toplumda yaşanan huzursuzluklar, ötekine karşı nefret ve sonucunda ortaya çıkan çatışmalarsa bu güvenlikleştirme adımının başarıya ulaştığını göstermektedir.

Güvenlikleştirme öznelerarası (intersubjective) bir inşâ sürecinin sonucunda gerçekleştiğinden tek bir aktörün tekelinden ziyade kullanılan söylem ile kitlenin ikna edilmesi gerekmekte dolayısıyla güvenlikleştirme yaklaşımında her söz edimi güvenlikleştirmeye sonuçlanmamaktadır.³⁷⁵ Güvenlikleştirmenin net bir şekilde anlaşılabilmesi için bir konunun güvenlik sorunu olup olmadığı değil, kimin (güvenlikleştirici aktör), hangi konuları (tehditler), kimin için (referans nesnesi), neden, hangi sonuçlarla ve hangi şartlarda güvenlikleştirildiği ortaya konulmalıdır.³⁷⁶

Özetle, güvenlikleştirme yaklaşımında bir sorunun güvenlik sorunu ilan edilmesiyle süreç başlamaktadır. Tehdit unsuru hâline getirilen soruna yönelik mücadele için meşruiyet aranmakta ve alımlayıcı kitlenin olağandışı önlemler için ikna edilmesi, başarılı bir güvenlikleştirmeyi oluşturmaktadır.³⁷⁷ Burada üç önemli bileşen söz konusudur: Varlığa yönelik tehditler, acil önlemler ve hedef -dinleyici-

³⁷³ Miş, a.g.m., s.355.

³⁷⁴ Rumelili, Karadağ, a.g.m., s.75.

³⁷⁵ Rumelili, Karadağ, a.g.m., s.74-75.

³⁷⁶ Baysal, Lülecı, a.g.m., s.77.

³⁷⁷ Miş, a.g.m., s.359-360.

kitlenin (alımlayıcının) varlığına, mevcudiyete yönelik tehdit iddiasını kabul etmesi ve acil önlemleri onaylamasıdır.³⁷⁸ Kopenhag Okulu'nun güvenlik yaklaşımlarında yeni bir bakış açısı oluşturan güvenlikleştirme yaklaşımı günümüzde birçok konunun/sorunun açıklanmasında kilit rol oynamaktadır. Bu çerçevede güvenlikleştirmenin model olarak kullanıldığı sorunlar sağlıkta AIDS'den 11 Eylül sonrası İslâm dinine, azınlık haklarından kalkınma ve insan güvenliğine kadar geniş bir yelpazededir. Tezin konusu olan göç konusu da güvenlikleştirmenin başlıca öne çıkan konuları arasında günümüzde de popüler gündem olarak yerini almaktadır.³⁷⁹

3.2.4. Toplumsal Güvenlik

Güvenlik alanının merkezinde “ulusal güvenlik” kavramı yer alsa da bir güvenlik birimi olarak “ulus” çok fazla incelenmemiştir. Ancak ulusu bir güvenlik birimi olarak değerlendirmeye alındığında “toplumsal sektör” resme dâhil olmaktadır. Toplumsal güvenlik siyasî güvenlikle farklılık barındırmaktadır. Siyasî güvenlik devletin istikrarını, hükümet sistemlerini ilgilendiren bir alanken toplumsal güvenlik, *bir topluluğun kimliğine yönelik algılanan tehditlere karşı savulmasını* ifade etmektedir.³⁸⁰ Göç konusu da bu noktada toplumsal güvenlikle ilişkilendirilmektedir.

Soğuk Savaş'ın ardından başta Avrupa olmak üzere etnik çatışmaların yükselmesi ve kültüre, kimliğe yönelimler güvenlik çalışmaları içerisinde toplumsal güvenlik kavramını meydana getirmiştir. Yaşanan etnik çatışmaların analizi için güvenlik alanında bir boşluk hissedilmiş ve Kopenhag Okulu tarafından toplumsal güvenlik kavramı geliştirilmiştir.³⁸¹ Soğuk Savaş atmosferinde geleneksel güvenlik anlayışı hâkim olmuş toplumsal kimliğe dair güvenlik kaygıları göz ardı edilmiştir. Fakat Buzan ve Waever'ın öncülüğüyle kolektif kimliklere dair kaygılar güvenlik gündeminde yer almaya başlamış ve yeni güvenlik yaklaşımına toplumsal güvenlik kavramı dâhil olmuştur.³⁸²

Barry Buzan ve Ole Waever çalışmalarında güvenliği, egemenliği merkeze alan millî güvenlik ve toplumsal kimliği merkeze alan toplumsal güvenlik (societal

³⁷⁸ Akgül-Açıkmeşe, a.g.m., s.61.

³⁷⁹ Miş, a.g.m., s.373-374.

³⁸⁰ Ole Waever, “Toplumsal Güvenliğin Değişen Gündemi”, *Uluslararası İlişkiler Dergisi*, Cilt: 5, Sayı: 18, (Yaz 2008), s.153.

³⁸¹ Waever, a.g.m., s.154-155.

³⁸² Fulya Hisarhoğlu, “Toplumsal Güvenlik”, *Güvenlik Yazıları Serisi*, No: 29, (Ekim 2019), s.1.

security) olarak iki kategoride tanımlamışlardır.³⁸³ Aynı zamanda kimlik güvenliği (identity security) olarak da nitelendirilen toplumsal güvenlik, Kopenhag Okulu temsilcilerinden Barry Buzan'ın ortaya koyduğu beş güvenlik sektöründen biridir. Ayrıca tez içerisinde değinilen güvenlikleştirme yaklaşımı çerçevesinde varlığına yönelik tehdit bulunan referans nesnesi -toplumsal kimlik, biz algısıyla şekillenen toplum, kolektif kimlik- olmaktadır.³⁸⁴ Çünkü toplumsal kimliğin varlığına ve devamlılığına dair tehditlerin varlığı -genellikle diğer kimlikler- söz edimi ile güvenlikleştirilmektedir. Güvenlikleştirmenin yenilikçi bir kavramı olan toplumsal güvenlikte devletten topluma kayan bir odak noktasıyla “söz-eylem” ile kurgulanmış tehdit söz konusudur.³⁸⁵ Stephane Yerasimos, *“bir ulusun inşası [...] yaratılmakta olan ulusun yönetici kadrosunun, bu topluluğun ne olacağı, kimlerin bunun içine alınacağı ve hangi koşullar da alınacağı [...] konusunda, imkânlaridâhilinde, karar verdiği siyasî ve askerî bir eylemdir.”*³⁸⁶ ifadesi topluma dahil olup olmayanları belirtirken bu noktada yabancı olarak tanımlanan göçmen grupların tehdit algısıyla çerçevelendiği görülmektedir. Devletin güvenliğinin ön planda olduğu, toplumsal kaygıların geri planda kaldığı durumlarda toplumsal kimliklere yönelik tehditlerin güvenlik gündeminde yer alması ve tehditlere yönelik acil çözüm önlemlerinin alınması için bir “söylemin” benimsenmesi gerekmektedir. Bu durum Okul tarafından *toplumsal kimlik temelli güvenlikleştirme* olarak nitelendirilmektedir.³⁸⁷

Toplumsal güvenlik, göç ve güvenlik ilişkisi açısından önemli bir güvenlik kavramıdır. Çünkü toplumun “biz” kimliğini tehdit eden unsurlar güvenlikleştirmenin kapsamına girmektedir. Göçmen cemaatlerinin ortaya çıkardığı çok-kültürlü toplum yapısı “Birlikte yaşayabilir miyiz?” sorusunu doğurmuştur.³⁸⁸ Erving Goffman, toplumsal açıdan üç çeşit damgalanmadan bahsetmektedir. Bunlar; bedenin korkunç görünüşleri, sapkın davranışlar ve etno/kültürel farklılıklardan kaynaklanan damgalanmalardır. Göçmenlerse toplumda kimlik üzerinden etno/kültürel boyutla damgalanarak ötekileştirilmektedirler.³⁸⁹

Toplumlari diğeri toplumlardan ayıran benlik kavramını oluşturan dil, din, kültür, örf ve adetler, millî kimlik toplumsal güvenliğin referans nesneleridir.

³⁸³ Özerim, a.g.m., s.14.

³⁸⁴ Rumelili, Karadağ, a.g.m., s.76.

³⁸⁵ Özerim, a.g.m., s.14.

³⁸⁶ Hersant, a.g.m., s.87.

³⁸⁷ Hisarlıoğlu, a.g.m., s.3.

³⁸⁸ Fırat, a.g.m., s.9.

³⁸⁹ Hasan Yurdakul, *Göçmenlik Damgası*, Ankara: Astana Yayınları, 2020, s.4.

Toplumsal güvenlikte, güvenlikleştirme adımı referans nesnesi olarak devletin yerine toplumun olması göç ve güvenlik ilişkisinin temelini oluşturmaktadır.³⁹⁰ Toplumsal güvenlikte biz kimliğine yönelik tehditler güvenlikleştirilmekte bu çerçevede Kopenhag Okulu da göçü toplumsal kimliğin tehdit unsurları arasında tanımlamaktadır. Göçmen, homojen algısına ve biz duygusuna potansiyel tehdittir. Çünkü göç ile oluşan nüfus değişimi X halkının kimliğine ve homojenliğine risk oluşturmaktadır.³⁹¹

Bu çerçevede Ole Waever, Jaap de Wilde ve Barry Buzan göçün güvenlikle ilişkisini “*X halkı Y halkının akınlarıyla istila edilmekte ya da zayıflatılmaktadır. Gelenler toplumu yeniden şekillendirecek dolayısıyla X toplumu olduğu gibi kalamayacak, X kimliği değişimlerle farklılaşacaktır*”³⁹² şeklinde ifade etmektedirler. İfadede yer alan “kimlik”, “istila” ve “diğerleri” vurgusu göçün güvenlikleştirilmesinde referans nesnesine yönelen tehditler olarak günümüzde de göç karşıtı söylemlerde yer almaktadır. Bu çerçevede toplumsal güvenlik “biz kimliklerine” yönelen tehdit algılarını savunmaya yönelik önlemleri içermektedir.³⁹³ Ayrıca kamu alanından siyaset söylemine kadar göç olgusunun tehdit, işgal ve potansiyel suçlu kategorileri üzerinden kurularak göçün güvenlikleştirilmesinde “işgal metaforunun” hâkim kılındığı fark edilmektedir.³⁹⁴

Waever, toplumsal güvenliğe yönelik tehdit olarak görülen konuları şöyle ifade etmektedir:³⁹⁵

1. *Göç*, X halkı Y halkı tarafından istila edildiğinden özelliklerini kaybetmekte ve nüfusunu Y halkı oluşturacağından artık eskisi gibi olmayacaktır. X topluluğu kimliğindeki değişimler nedeniyle (Rusların Letonya’ya, Çinlilerin Tibet’e göçü) farklılaşmaktadır.

³⁹⁰ Rumelili, Karadağ, a.g.m., s.76-77.

³⁹¹ Rumelili, Karadağ, a.g.m., s. 77. Etnik homojenlik kurma konusunda kötü bir tarihe sahip olan Almanya II. Dünya Savaşı’ndan sonra Rusya ve Doğu Avrupa’da ki etnik Almanların “aussiedler”, ülkeye dönmelerini ve vatandaşlığa geçmelerini sağlamıştır. Castles, Miller, a.g.e., s.295-296. 1993’de de Japonya’da yaşayan yabancı nüfus 817,000 iken 1999’da 1.6 milyona ulaşması hükümeti etnik homojenliği korumak için harekete geçirmiştir. Bu çerçevede Göç Kontrol Yasası gözden geçirilip yasadışı yabancı işçilere, işverenlere cezalar konulurken Peru ve Brezilya’da ki Japonlara çalışma hakkı tanınarak dönüşleri hızlandırılmıştır. Castles, Miller, a.g.e., s.234.

³⁹² Mandacı, Özerim, a.g.m., s.108.

³⁹³ Waever, a.g.m., s.155.

³⁹⁴ Bu durumun en dramatik örneği, 1991 Şubat ve Ağustos’unda İtalya’da yaşanmıştır. İtalya’nın Güney kıyılarında gelen on binlerce Arnavut, işgal histerisi yaratmış ve gelenler ikamet tezkeresi dağıtılacağı sözüyle kandırılarak stadyumlara kapatılmış ve 1-2 gün içerisinde de özel askerî uçakla Arnavutluk’a gönderimi sağlanmıştır. Salman, a.g.e., s.423-432.

³⁹⁵ Waever, a.g.m., s.158-159.

2. *Yatay rekabet*, X halkı topraklarında yaşamaya devam etse de komşu kültür Y'nin kültürü ve dilinden etkilenererek değişecektir. (Kanada'nın Amerikanlaşması, Türkiye'nin Doğu sınırlarındaki Suriyeli göçü ile değişen demografik dengeyle sınır bölgelerin Araplaştığı tartışmaları.)
3. *Dikey rekabet*, topluluk kendisini X halkı olarak görmeyi bırakarak zamanla gönüllü ya da asimilasyon ile X kimliğini terk edecektir. (Avrupa Birliği altında Avrupalı kimliğinin inşa edilmesi.)
4. *Demografik tehditler*, savaş, kıtlık, doğal afetler, salgınlar gibi nüfusun azalmasına yönelik olası yok etme konuları.

1990'larda göçe yönelik endişelerin toplumsallaşmasıyla birlikte göç, kimliğe ve ekonomiye tehdit olarak algılanmıştır. Bu algı politika değişikliğini beraberinde getirerek sınırlarda "kontrol" vurgusunu arttırmıştır.³⁹⁶ Adrew Geddes, göç ve güvenlik konusunda önem arz eden sınırları analitik olarak üçe ayırmaktadır. İlki haritalar üzerinde bulunan basit sınırlardır. İkincisi örgütsel sınırlar, iş gücüne katılımı ve devletin sosyal hizmetlerinden yararlanmayı ifade etmektedir. Son olarak kavramsal sınırlarsa vatandaşların aidiyet ve kimlik duyguları çerçevesinde çizilen sınırlardır. Burada göçmenler, örgütsel ve kavramsal sınırlara yani devletin sosyal düzenine ve kimliğine tehdit oluşturanlar olarak nitelendirilmektedir.³⁹⁷

Devlet seviyesinde yasa ve sınır kontrolleri yoluyla göç tehdidine karşı mücadele öngörülmüştür.³⁹⁸ Paul Roe, güvenlik ikilemi ve toplumsal güvenlik kavramlarını birleştirerek "toplumsal güvenlik ikilemi" kavramını ortaya atmıştır. Devlet düzeyindeki güvenlik ikileminde olduğu gibi toplumsal güvenlik ikileminde de, bir topluluğun kendi kimliğini korumaya yönelik eylemleri diğer topluluklar tarafından tehditolarak algılanmaktadır. Bu durumda toplulukların daha az güvende hissetmelerine ve kimliklerini koruyucu, savunucu ruh hâliyle her türlü yabancıyı - göçmenleri- tehdit algısına yerleştirmelerine neden olmaktadır.³⁹⁹ Göçün, bir topluma yönelik istila algısıyla şekillenmesi, yerleşik kimliklerin özelliklerini kaybedeceği vurgusu ve demografik ve toplumsal dokuya tehdit olduğu tartışması

³⁹⁶ Waever, a.g.m., s.172.

³⁹⁷ Küresel Göç ve Avrupa Birliği İle Türkiye'nin Göç Politikalarının Gelişimi Raporu, Ankara, ORSAM, Haziran 2012, s.11.

³⁹⁸ Waever, a.g.m., s.161.

³⁹⁹ Rumelili, Karadağ, a.g.m., s.77

göçün ontolojik (varoluşsal) bir güvensizliği tetiklediği yönünde yorumlanmaktadır.⁴⁰⁰ Ayrıca “istilacı göçmenler” istatistikleştirilerek göçün güvenlikleştirilmesinde yaygın olarak kullanılmaktadır. Yasadışı göçmenlerin sayılarının abartılı rakamlarla sunulması göçmenlerin dışlanmasını sağlarken oyların arttırılması için seçim kampanyalarının aracı olmaktadır.⁴⁰¹ Hatta uyum sağlayamayan ve sayıları sürekli artan göçmen, mülteci ve sığınmacılar bir noktada radikal sağ partilerin yükselişine neden olmakta, bu partiler “tek sorun partisi” şeklinde nitelendirilmektedir.⁴⁰² İstatistiklerin yanında haritalar, fotoğraflar, köşe yazıları, grafikler, raporlar ve anketler de “biz” ve “onlar” ayrımını tetiklemekte, göçün tehdit olduğu vurgusu pekiştirilmektedir.⁴⁰³ Bu çerçevede de göç toplumsal güvenliğin birincil tehdit unsuru hâline gelmektedir.

3.3. Derinleşen ve Genişleyen Güvenlikte Göç Olgusu ve Göç ve Güvenlik İlişkisi

Uluslararası İlişkiler disiplini içerisinde önemli bir kavram olan güvenliğe dair tartışmalar, “dar” askerî alanla kısıtlı geleneksel güvenlik ve güvenliğe yeni boyutlar kazandıran eleştirel yaklaşımlar arasında gerçekleşmektedir.⁴⁰⁴ Gelenekselci yaklaşımın “Güvenli hâle getirilen nedir/kimdir?” “hangi tehditlere karşı” ve “hangi araçlarla” sorularına verdiği cevaplar eleştirel yaklaşım tarafından tatmin edici bulunmamış ve çeşitlendirilmiştir.⁴⁰⁵ Soğuk Savaş döneminde devlet güvenliğini ön planda tutan bir güvenlik anlayışı söz konusuysa zaman içerisinde güvenliğin referans nesneleri -insan, toplum, gezegen- çeşitlenmeye başlamıştır.⁴⁰⁶ Tez içerisinde değinilen Kopenhag Okulu’nun öncülerinden Barry Buzan’ın *People, States and Fear* adlı eseri güvenliğin genişlemesi ve derinleşmesi konusunda temel çalışmalardandır. Yeni arayışlar gelenekselciler ve genişletmeci-derinleştirmeciler

⁴⁰⁰ Hisarlıoğlu, a.g.m., s.4.

⁴⁰¹ Uluslararası Çalışma Örgütü(ILO), 1991 yılında Fransa’daki yasadışı göçmenlerin yaklaşık sayısını 300.000 olarak ifade etmiştir. Bu sayıya rağmen 1994 yılında Michel Massenet Fransa’da 1 milyon yasadışı göçmen olduğunu ifade etmiş, 1996’da başbakan danışmanı Alain Juppe benzer sayıları dile getirmiştir. Kaya, a.g.e., s.78.

⁴⁰² Pınar Sayan, Avrupa’da Sağ Politikalar ve Göçmen Karşıtlığı, N. Aslı Şirin Öner, Gülfer İhlamur-Öner (Ed.), *Uluslararası İlişkilerde Göç: Olgular, Aktörler ve Politikalar*, İstanbul: DER Yayınları, 2018, s.166.

⁴⁰³ Kaya, a.g.e., s.231.

⁴⁰⁴ Bülent Sarper Ağır, “Güvenlik Kavramını Yeniden Düşünmek: Küreselleşme, Kimlik ve Değişen Güvenlik Anlayışı”, *Güvenlik Stratejileri*, Sayı: 22, (2011), s.103.

⁴⁰⁵ Başar, Baysal, a.g.m., s.68.

⁴⁰⁶ Ağır, (2011), a.g.m., s.103-104.

arasında bir tartışma başlatmış ve iki kutuplu dünya düzeninin sona ermesi güvenlik kavramının daha geniş yorumlanmasına yol açmıştır.⁴⁰⁷

Tablo 3.3. Güvenlik çalışmalarının gelişimi.⁴⁰⁸

	Geleneksel Yaklaşım	1970 Sonrası
Genişlik	Askerî Tehditler	Ekonomik Krizler, Çevresel Tehditler, Terörizm, Göç ...
Derinlik	Devlet Korunmalı	Devlet, Birey, Toplum, Gezegen...

Geleneksel güvenlik yaklaşımı; tehditlerin kaynağı, doğası, verilen cevap, güvenliği sağlamaktan kim sorumlu ve temel değerler ile beş boyut ile çerçevelenmektedir.⁴⁰⁹ Fakat süreçledaha geniş ve yeni güvenlik anlayışları hâkim olmaya başlamış ve uluslararası güvenlik ortamında da dinamik, çeşitliliğin arttığı bir gündem meydana gelmiştir.⁴¹⁰ Güvenliğe yönelik tehditlerde artık askerî çerçevenin -ülkelerin orduları, askerî teknolojiler, silah yatırımları- yanında kıtlıklar, doğa ve çevre tahribatları, etnik ayrılıklar, terörizm, bölgesel ve ulusal anlaşmazlıklar, silah – uyuşturucu ticareti, politik baskı, kara para aklama, salgın hastalıklar -içerisinde bulunduğumuz COVID-19 pandemi süreci bu durumu en iyi şekilde ifade etmektedir- ekonomik çöküş, örgütlü suç, aşırı nüfus artışı,⁴¹¹ insan hakları ihlalleri, insan/göçmen kaçakçılığı/ticareti ve bu sorunların hem nedeni hem sonucu olarak ortaya çıkan uluslararası göç gibi sorunlar yenedünyada görünürlüklerini tazelemişlerdir. Bu tehditler aslında var olan tehditlerdi fakat ikincil öneme sahiplerdi süreç içerisinde de birincil öneme sahip oldukları anlaşılmaya başladı. Ulusal güvenliği ilgilendiren askerî ve siyasî konular yüksek politikanın (high politics) konularını çevre, sağlık ve ekonomi gibi ikinci plana atılan diğer konularda

⁴⁰⁷ Başar, Baysal, a.g.m., s.68.

⁴⁰⁸ Uyarlanmıştır. Baysal, Lüleci, s.66.

⁴⁰⁹ Miller, a.g.m., 16-17.

⁴¹⁰ Ağır, (2011), a.g.m, s.104-106.

⁴¹¹ Muharrem Aksu, Faruk Turhan, “Yeni Tehditler, Güvenliğin Genişleme Boyutları ve İnsani Güvenlik”, *Uluslararası Alanya İşletme Fakültesi Dergisi*, Cilt: 4, Sayı: 2, (2012), s.70.

alçak politikanın (low politics) konularını oluşturmaktadır.⁴¹² Yüksek politika olarak nitelendirilen askerî/stratejik konular gibi zaman içerisinde alçak politika olarak adlandırılan konularında önemi anlaşılmıştır. Öyle ki 1970’lerde yaşanan petrol şoklarıyla -1973 Petrol Krizi- ekonomik konular ulusal güvenlik⁴¹³ tartışmaları arasına girmiştir.⁴¹⁴ Petrol Krizinin yarattığı ekonomik durgunluk toplumda işsizlik ve huzurluk meydana getirirken göçmenlere yönelik bakış açısında da etkili olmuştur. Ekonomik temelde başlayan göçmenlere yönelik muhalif tavırlar göçün siyasallaşmasına ve güvenlikleştirilmesine neden olmuştur. Hattaası sağ partiler tarafından siyasallaştırılan göç o süreçte “İşsizliğe Son Ver: Göçü Durdur!” sloganıyla ifade bulmuştur.⁴¹⁵ 1970’lerden itibaren güvenlik sorgulanmış işsizlik, durgunluk, enflasyon gibi ekonomideki yapısal sorunlar yeni farkındalık oluşturmuş ve bireyler ve toplumlar için doğrudan güvensizliği doğurmuştur. Ayrıca güvenlik alanına getirilen genişleme, referans nesnelerini çeşitlendirmesinin yanında insan güvenliği kavramının da gelişimine katkıda bulunmuştur.⁴¹⁶

Soğuk Savaş’ın ardından kalıpların yıkılmaya başlamasıyla güvenliğin “derinleşmesi” ve “genişlemesi” konuları tartışılmaya başlamıştır. Geleneksel güvenlik sorunlarından ziyade göç, çevre, ekonomi, sağlık ve insan hakları konusuna kadar geniş tehdit algıları güvenliğin genişleme boyutunu ifade etmektedir. Güvenliğin derinleşmesi kısmıysa bölgesel ve toplumsal güvenliğin orta seviyesi kadar güvenliği küresel ya da uluslararası seviyeye yükselten ya da bireysel veya insani güvenlik⁴¹⁷ seviyesini aşağıya çeken güvenlik tartışmalarını ifade

⁴¹² Kadir Sancak, “Güvenlik Kavramı Etrafındaki Tartışmalar ve Uluslararası Güvenliğin Dönüşümü”, *Sosyal Bilimler Dergisi*, Sayı: 6, (2013), s.125-126.

⁴¹³ Yerel halkın kriz dolayısıyla artan işlerini kaybetme korkusu, göçmen karışıklığında vücut bulmuştur. Zaten kötü giden ekonomide sadece “biz” kazanmalıyız düşüncesi yükselişe geçmiştir. Hâkim olan ekonomik durgunluk beraberinde ırkçılığı ve aşır”ı sağın yükselişini tetiklemiştir.

⁴¹⁴ Waisova Sarka, “Human Security – the Contemporary Paradigm?”, *Perspectives*, No: 20, (Summer 2003), s.60.

⁴¹⁵ Batur, a.g.e., s.50-56.

⁴¹⁶ Ovalı, (2006) a.g.m., s.12.

⁴¹⁷ İnsan güvenliği, insanın temel gereksinimlerini karşıladığı ve onurlu bir yaşam için gerekli kaynaklara ulaşımını ifade eder. İnsan güvenliğinin sağlanmadığı durumlarda göç kimi zaman tercih kim zaman zorunluluktur. Bu konuda BM’nin 2003’te açıklanan “Şimdi İnsan Güvenliği” raporunun önerileri önemlidir. Öneriler; “1-İnsanları şiddet içeren çatışmalardan korumak. 2-İnsanları silahların yayılması ve bunun olumsuz etkilerinden korumak. 3- Herhangi bir yerde yerleşik halde bulunmayan insanların güvenliklerini sağlamak. 4-Çatışma sonrası durumlarda kullanmak üzere insan güvenliğine geçiş fonları kurmak. 5-Yoksulların yararına, adil ticaret/pazar sistemi kurmak. 6-Dünyanın her bölgesinde asgari yaşam standardı sağlamak. 7-Temel sağlık hizmetlerinin sağlanmasına önem verilmesi. 8- Patent hakları için verimli/hakkaniyet ilkesinde sistem geliştirmek. 9-Temeleğitim hizmetlerini sağlamak. 9- Farklı kimliklere saygı çerçevesinde evrensel bir insan kimliğinin yaratılmasına katkıda bulunmak.” Ovalı, (2006) a.g.m., s.22-30.Bu alanlarda ifade edilenler gerçekleştirildiği takdirde devletlerin güvenlikleştirdikleri kadar boyutta bir göç

etmektedir.⁴¹⁸ Yani güvenliğini sağlamış tehditlerin dışında zenginleştirilmesi genişlemeyi, devlet düzeyinden farklı yeni referans nesnelerinin eklenmesiyle derinleşmeyi ifade etmektedir. Güvenliğin çok boyutlu genişlemesiyle dört nokta üzerinden çeşitlendirilmiştir. İlki, devletlerin güvenliğinden *bireylerin veya toplulukların* güvenliğine yönelik olan “aşağıya doğru” (downward) genişlemedir. İkincisi, milli güvenlik/ulusal güvenlikten *uluslararası sistemin* güvenliğine doğru olan “yukarı doğru” (upward) genişlemedir. Üçüncüsü, askerî güvenlik *insanî güvenliğe* doğru olan çevresel felaketlerden uluslararası göçe kadar olan askerî tehditlerin dışındaki tehditleri ifade eden “yatay genişleme” (horizontally extension)’dir. Son olarak, yatay genişlemeye paralel olan ve güvenliğin sağlanması konusunda siyasî sorumluluğunda genişlemesini vurgulayan “dikey tip” (vertical type)’dir.⁴¹⁹ İlk iki genişleme tipinde güvenliğin kimin için sağlanacağı vurgusu son iki tipte de güvenliğin kaynağı vurgusu söz konusudur.

Tablo 3.4. Genişletilmiş güvenlik kavramları.⁴²⁰

Güvenlik Kavramları	Gösterilen	Risk Altındaki Değer	Tehdit Kaynağı/Kaynakları
Ulusal Güvenlik	Devlet	Egemenlik, Toprak bütünlüğü	Diğer devletler, Terörizm
Toplumsal Güvenlik	Milletler, Toplumsal gruplar	Ulusal birlik, Kimlik	Milletler, Göçmenler, Yabancı kültürler
İnsan Güvenliği	Bireyler, İnsanlık	Beka, Hayat kalitesi	Devlet, Küresel çevre sorunları, Doğa, Terörizm
Çevresel Güvenlik	Ekosistem	Sürdürülebilirlik	İnsanlık
Cinsiyet Güvenliği	Cinsiyet ilişkileri, Yerli halk, Azınlıklar	Eşitlik, Kimlik, Dayanışma	Ataerkillik, Totaliter/erktekelci kurumlar. Hoşgörüsüzlük

yaşanmayabilir ve azalma sağlanabilir. Bu önerilerle göçün çözümünde “yerinden çözüm” sağlanabilir.

⁴¹⁸ Keith Krause and Michael C. Williams, “Broadening the Agenda of Security Studies: Politics and Methods”, *Mershon International Studies Review*, Vol: 40, No: 2, (Oct., 1996), s.230.

⁴¹⁹ Emma Rothschild, “What Is Security?”, *Daedalus*, Vol: 124, No: 3, (Summer, 1995), s.55.

⁴²⁰ Brauch, a.g.m., s.11.

Tabloya bakıldığında çeşitlilik göze çarpsa da eleştirel güvenlik yaklaşımlarının derinlik ve genişlik ile güvenlik gündemine olan katkılarını Şevket Ovalı, “hedefin devletlerin güvenlik gündemlerine yeni konular açmak olmadığı” şeklinde ifade etmiştir. Ayrıca Stephen M. Walt fakirlik, çocuk istismarı ve ekonomi gibi sorunlarla güvenliğin aşırı derecede genişletildiğini -her geçen gün konuların artması, göçünde eklenmesi- ve bu konuların güvenlik tehdidi olarak görülmesinin güvenlik alanının entelektüel tutarlılığına zarar verdiği ve önemli sorunlara çözümü zorlaştırdığı şeklinde eleştiride bulunmaktadır.⁴²¹

Tablo 3.4’e döndüğümüzde ulusal güvenlik, toplumsal güvenlik, insan güvenliği, çevresel güvenlik ve cinsiyet güvenliği çerçevesinde göç hareketleri gerçekleşmektedir. Bireylerin, toplulukların bulundukları sınırlar içerisinde siyasi ya da askeri manada ulusal bir güvensizliğin hâkim olması çoğunlukla toplu göç tipinde göç hareketlerinin nedenini oluşturmaktadır. Yine toplumsal güvenlik çerçevesinde bireyin, topluluğun kimliğine yönelik baskılar sonucu göç hareketleri gerçekleşmektedir. Birey güvenliği konusunda da temel ihtiyaçlarında karşılanamaması ve tehlikede olması durumunda göç bir seçenek olmaktadır. Çevresel güvenlik konusunda da yaşanan çevre felaketleri göçü çoğunlukla zorunlu kılmaktadır. Cinsiyet güvenliği konusunda da özellikle yaşanan eşitsizlikler ve devam eden insanlık dışı gelenekler göçü çözüm yolu kılmaktadır.⁴²² Esasen ulusal güvensizlik, toplumsal güvensizlik, insan güvensizliği, çevresel güvensizlik ve cinsiyet güvensizliği göçe neden olmakta, çözüm konusunda da göç hareketi yer almaktadır. Ayrıca ulusal güvenlik, toplumsal güvenlik, insan güvenliği, çevresel güvenlik ve cinsiyet güvenliği konularında da göç tehdit kaynağı olarak yer almaktadır. Tablo 3.4’te toplumsal güvenliğin tehdit kaynağı içerisinde “göçmen”, “yabancı kültür” doğrudan ifade edilse de göçün terörizm gibi diğer tehdit kaynaklarıyla da ilişkilendirilmesi, güvenlileştirilmesi göçü hemen hemen tablonun geneliyle ilişkilendirmektedir.

Göç ve güvenlik ilişkisinde göçün hem bir neden hem de bir sonuç olması Birleşmiş Milletler İnsani Kalkınma Raporu’nda da göze çarpmaktadır. Raporla insani güvenliğe yönelik; ekonomik güvenliğe yönelik tehditler, gıda güvenliğine yönelik tehditler, sağlık güvenliğine yönelik tehditler, çevresel güvenliğe yönelik

⁴²¹ M. Walt, a.g.m., s.213.

⁴²² Cinsiyet güvenliği konusu ve göç bağlantısı ilişkisine dair gerçek bir hayat hikâyesini yansıtan *Çöl Çiçeği* filmi konuyu son derece iyi ifade etmektedir.

tehditler, kişisel güvenliğe yönelik tehditler, toplum güvenliğine yönelik tehditler ve siyasal güvenliğe yönelik tehditler olarak yedi başlık belirtilmiştir.⁴²³ Bu başlıklarda dikkat çeken ilk nokta güvenliği sayılan unsurların göçün nedenlerinden olmalarıdır. Bu tezle ilişkili diğer noktaysa raporda sıralanan kontrolsüz nüfus artışı, ekonomik fırsatlarda eşitsizlik, çevresel bozulmalar, uyuşturucu üretimi/kaçakçılığı, uluslararası terörizm olarak belirtilen sınır ötesi tehditler arasında uluslararası göç⁴²⁴ olgusunun da yer almasıdır. Tekrar vurgulamak gerekirse; insan güvenliğini sağlamaya yönelik sayılan tehditlere yönelik özellikle bireysel çözümlerde yer alan göç aynı zamanda insan güvenliğine yönelik bir tehdit niteliği kazanmaktadır. Bir önceki başlıkta değerlendirildiği gibi göçün tehdit unsuru haline getirilmesi de çoğunlukla güvenlikleştirmeden geçmektedir.

Tablo 3.5. İnsani güvenliğe yönelik doğrudan ve dolaylı tehditler.⁴²⁵

Doğrudan Tehditler	Dolaylı Tehditler
<i>Ölüm ve Sakatlanmalara Yol Açan Şiddet</i>	<i>Temel Gereksinimlerden Mahrum Olmak</i>
<i>İnsanlık Dışı Muamele</i>	<i>Hastalıklar</i>
<i>Uyuşturucu</i>	<i>Doğa ve İnsanların Neden Olduğu Afetler</i>
<i>Ayrımcılık ve Baskı</i>	<i>Nüfus Değişimleri</i>
<i>Uluslararası Çatışmalar</i>	<i>Yerel, ulusal, bölgesel ve küresel düzeyde çevresel bozulma</i>
<i>Silahlar</i>	

Görüldüğü gibi insani güvenliğe yönelik belirtilen dolaylı tehditler arasında nüfus değişimlerine yer verilmiştir. Her ne kadar insani güvenlik kavramı “göçmenleri/mültecileri/sığınmacıları” da içeren bir kavram olsa da aynı zamanda tehdit unsuru olarak nitelendirilmişlerdir. Güvenliğin genişlemesi ve derinleşmesi çerçevesinde insani güvenlik kavramı da güvenliğin alt başlıkları arasında yerini almıştır. İnsani güvenlik ve göç kavramı arasında tersine bir ilişki söz konusudur. Çünkü uluslararası göçün temel sebepleri arasında insan güvenliğine yönelik

⁴²³ Human Development Report, United Nations Development Programme (UNDP), 1994, s.24-25.

⁴²⁴ Human Development Report, s.34.

⁴²⁵ Kanti Bajpai, Human Security: Concept and Measurement, Kroc Institute Occasional Paper 1, No: 19, 2000. Aktaran; Ovalı, (2006) a.g.m., s.21.

tehditler -siyasî istikrarsızlıkların, silahlı çatışmaların ve ekonomik krizlerin yarattığı güvensizlikler- yer almaktadır. Fakat göçün güvenlikleştirilmesinin bir sonucu olarak artan önlemler, kısıtlanan yasal göç son durumda yasa dışı göçü arttırmaktadır. Yasa dışı göçün beraberinde getirdiği zor ve tehlikeli yolculuklar, hedef ülkede hizmetlerden mahrum kalma durumu da insani güvenlik kavramı içerisinde bir döngü meydana getirmektedir.⁴²⁶ Ayrıca insani güvenlikten yoksun bireylerin, kitlelerin çözüm olarak hedef ülkelere göç etmeleriyle hedef ülkede iç güvenlik, toplumsal güvenliğe kadar güvenliğin farklı boyutlarını harekete geçirmektedir. Genel itibariyle göçün insan güvenliğinin sağlanması noktasındaki eksikliklerden kaynaklandığı ve sonrasında göçmenlerin insan güvenliğine tehdit unsuru olarak nitelendirilmesi kavramın mantığı ve özüyle çelişmektedir. Göçün güvenlikleştirilmesiyle insan güvenliği bireylere özgü değil “vatandaşa” özgü bir hak olarak algılanmaya başlanmış⁴²⁷, bu da beraberinde tartışmaları getirmiştir.⁴²⁸

Tablo 3.6. Göçmen ya da mültecilerin kaynak ülkeden güvenlik gerekçesiyle gerçekleştirdikleri göç hedef ülkede tekrar güvenliği tehdit etmektedir.⁴²⁹

Kaynak Ülkeden Göç / Güvensizlik Nedenleri	Hedef Ülkeye Göç / Güvenliğine Tehdit Alanlar
Savaş	Ekonomik Yapıya Tehdit
Etnik Çatışma	Politik ve Siyasî İstikrara Tehdit
Otoriter Rejimler	Askerî Düzene Tehdit
İnsan Hakları İhlalleri	Çevre ve Çevresel Yapıya Tehdit.

Günümüzde her devletin gündeminde yer alan göç ve mülteci konusu güvenlik tartışmalarını beraberinde getirmektedir. Göç edenler “güvenlik kaygısıyla” harekete geçerken göç alan toplumlarda da bir “güvensizlik” duygusu

⁴²⁶ Bülent Şener, “Soğuk Savaş Sonrası Dönemde Uluslararası Göç Olgusu ve Ulusal Güvenlik Üzerindeki Etkileri Üzerine Bir Değerlendirme”, *Güvenlik Bilimleri Dergisi*, Cilt: 6, Sayı: 1, (Mayıs 2017), s.20.

⁴²⁷ Gonca Oğuz Gök, “Kimin Güvenliği? Uluslararası Göç-Güvenlik İlişkisi ve Uluslararası Örgütlerin Rolü”, *KOSBED*, Sayı: 31, (2016), s.71.

⁴²⁸ Bu noktada literatürde göçmenlerin insani güvenlikten yoksun bırakılmaları insan hakkı ihlali çerçevesinde eleştirilmektedir. İnsani güvenliğin vatandaş özelinde değil birey odaklı bir kavram olduğu vurgulanmaktadır.

⁴²⁹ Uyarlanmıştır; Reinhard Lohrmann, “Migrants, Refugees and Insecurity. Current Threats to Peace?”, *International Migration*, Vol: 38, No: 4, (2000), p.4. / Türkoğlu, a.g.m., s.109.

yükselmektedir.⁴³⁰ Bu nedenle göç ve güvenlik ilişkisinde kimlik temelli güvenlikleştirme ön plana çıkmaktadır. Dolayısıyla toplumsal olarak derinleşen güvenlikte göç, genişleyen güvenliğin en popüler örneğidir. Nüfus hareketleri sonucunda toplumların, kültürel ve ulusal kimlik güvenliği noktasında her geçen gün yaygınlaşan kaygılar taşıdığı görülmektedir. Özellikle yasadışı göç hedef ülke/toplum için etnik, dinî farklılıklar temelinde toplumun “kimliğine” yönelik bir tehdit niteliğine sahip olmaktadır. Göç alan toplumlar “biz” duygusuyla göç eden “ötekiler” tarafından kültürel olarak aşındırıldıklarını ve kimlik değerlerinin zarar gördüğü sloganıyla göç ve güvenlik ilişkisini temellendirmektedir. Göçün toplumların kimliğini tehdit eder hâle gelmesiyle göç ve güvenlik arasındaki bağlamda biz ve onlar ayrımının hem bir sonucu hem bir nedeni olmaktadır.⁴³¹ Toplumda göçün güvenlik algısına yerleştirilmesi de biz ve onlar ayrımını tetiklemektedir -neden-. Her geçen gün kuvvetlenen biz ve onlar ayrımına gidildiğinde farklı olan tehdit algısına yerleştirilmekte ve göç güvenlikleştirilmektedir -sonuç-.

Bir toplumda baskın kültür, yeni gelen yabancıların/göçmenlerin/mültecilerin kültürüyle tehdit algılaması içerisine girmektedir ki göç bu bağlamda güvenlikleştirilmektedir. Göçün güvenlikleştirilmesi ve kimliğe yönelik tehdit algılaması içerisinde bulunan toplum bir tepki sürecine girmektedir. Fakat karşılığında tepkilerin hedefinde olan göçmen topluluk kendi kimlikleri ve aidiyetleri üzerinden karşı tehdit oluşturarak meydan okuyana cevap vermektedir. Gruplar arasında değerli boyutlar temelinde üstün bir konum elde etme girişimiyle başlayan ayrımcı davranışta, grupların diğer gruplara karşı kimlikleri üzerinden başlattıkları rekabetçi dinamik süreç “kimlik rekabeti/mücadelesi”⁴³² olarak tanımlanmaktadır.⁴³³

Göç konusuna dair izlenimler sonucunda ortaya çıkan bu tabloyu kimlik rekabeti/mücadelesi kavramıyla değil “göç sarkacı” kavramı ile ifade etmek yerinde

⁴³⁰ Bülent Sarper Ağır, “Güvenlik ve Göç Kavşağında Kosova Sorunu”, *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, Cilt: 69, Sayı: 3, (2014), s.457.

⁴³¹ Ağır (2014), a.g.m., s.458.

⁴³² Seul ve Taifel-Turner’dan aktaran; Mustafa Aydın, Sinem Açıkmeşe, “İslam Örneğinde Küreselleşen Dünyada Kimliğe Dayalı Güvenlik Tehdilleri”, *Uluslararası İlişkiler Dergisi*, Cilt: 5, Sayı: 18, (Yaz 2008), s.201.

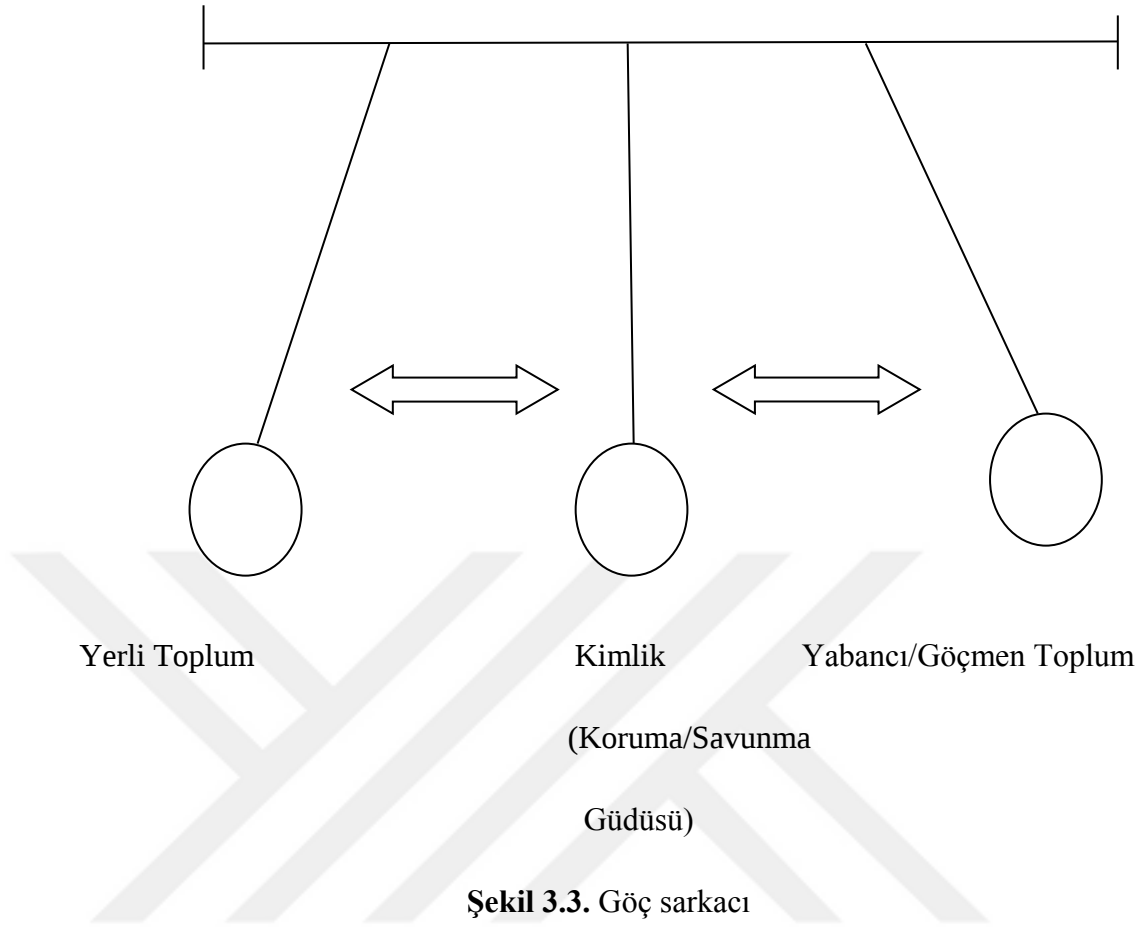
⁴³³ Henri Taifel, John C. Turner, “The Social Identity Theory of Intergroup Behavior”, in Stephen Worchel & William G. Austin (Ed.), *Psychology of Intergroup Relations*, Monterey, Books/Cole, 1986, p.23.

Jeffrey R. Seul, “ ‘Ours Is The Way of God’: Religion, Identity, and Intergroup Conflict”, *Journal of Peace Research*, Vol: 36, No: 5, (Sep. 1999), p.564.

olacaktır. Göç akınları ya da İlişkiler Ağı Teorisinde⁴³⁴ de değinildiği gibi belirli bir hedef ülkede belirli bir kaynak ülkeden giden nüfusun artması, görünürlük kazanması o toplumda o grubun yerli halkın kimliğine, değerlerine, kültürüne tehdit oluşturacağı algısını doğurmaktadır. Güvensizlik algısı içerisine giren yerliler, yabancılara karşı “korumacı/savunmacı” bir güdüyle asilime etmeden ötekileştirmeye ya da ırkçı saldırılara kadar uzanan bir süreçte tehlike unsuruyla mücadele etmeye başlamaktadır. Bu durum karşısında yabancı grup varlığını ya da kendi kimliğini “koruma/savunma” güdüsüyle ki anavatanından ayrılan birey için kimlik tek tutanaktır, meydan okuyana karşılık verme süreci başlatmaktadır.⁴³⁵ Her iki grup için de “kimlik” ve “koruma/savunma güdüsü” birbirine karşı bir itici güç oluşturmaktadır. Kimlik ve öteki vurgusunun ön planda olduğu günümüzde göç alan toplumlarda bu durum yaşanmakta, sarkacın topları birbirlerini harekete geçirmekte ve tehdit algılamaları devam ettiği sürece de zaman zaman hararetilik uç noktalara çıkmaktadır. Göçün güvenlikleştirilmesi sonucu meydana gelen bu sarkaç ilişkisi göçün güvenlik-dışlaştırılması sonucunda hareketliliğini yitirebilecek olsa da bu o kadar kolay bir süreç değildir.

⁴³⁴İlişkiler Ağı Teorisi; göçmen ilişkiler ağı, göç veren ve alan ülkeler arasında eski göçmenler, yeni göçmenler ve göçmen olmayan bireyler arasındaki ortak köken, soy ve dostluk bağlarını ifade etmektedir. Bu ağlar göç olgusunun zorlayıcı konularında yardım sağlayan bir nevi toplumsal sermaye olması yönüyle uluslararası göçleri özendirilmekte, bireyleri cesaretlendirmekte ve arttırmaktadır. Abadan-Unat, a.g.e, s.64-65. Öncü göçmenler göçün zor yönleriyle karşılaşsalar da sonraki süreçlerde göç etmeye karar verenler ya da göç eden bireyler hedef ülkedeki öncü göçmenlerin yardımından yararlanmakta, maddi ve manevi açıdan maliyetleri, rizikoları azalmaktadır. Bu süreç yine zamanla bir döngüye dönüşmekte ve toplumsal sermaye sayesinde göçün negatif etkileri azaltılmaktadır. Bu çerçeveye teori göçün “toplumsal/sosyal sermaye” ile sürdürülebilirliğini vurgulamaktadır.

⁴³⁵ Dünyanın hemen her yerinde gerçekleşen kilise ya da camii saldırıları bu tablonun acı örnekleridir. Hristiyan bir toplumda kültürel bir çatışma içerisine giren Müslüman gruplara yönelik ırkçı saldırılarda camii saldırılarına dair haberler çoğalırken yine benzer toplumlarda genel itibariyle göçmen olan Müslüman gruplardan kilise saldırılarıyla kendilerine yönelik meydan okumalara karşılık verdikleri görülmektedir.

Şekil 3.3. Göç sarkacı

Göç, devletlerin toplumsal değerleri ile güvenlikleştirilmesinin yanında iç meselelerine temas edecek güvenlik tehditleri içerisinde yer almaktadır. Bu tehditler; göçmenlerin kendi kimliklerini koruma çabasından çıkabilecek iç çatışmalar,⁴³⁶ göçmenlerin geldikleri toplumda terör eylemlerinde bulunma potansiyelleri, silah kaçakçılığı gibi yasadışı faaliyetlerde bulunmaları ve ev sahibi toplumda etnik, dinî, siyasî ya da muhalif grupların faaliyetlerine katılım göstermeleridir.⁴³⁷ Yine mülteci akınlarıyla karşı karşıya kalan devletler iç istikrarları ve güvenlikleri konusunda kaygı taşımaktadırlar -günümüz Avrupa'sı gibi-. Mülteci akınları karşısında sınırlarını korumak konusunda ve mültecilerin geldiği kaynak ülke ile askerî alanda karşı karşıya gelebilme ihtimali konuyu ulusal güvenlik boyutuna taşımaktadır. Bu çerçevede göç olgusunun özellikle devletlerin “sınırlarını” kontrol etme amaçları açısından gerilim yaratması göç konusunu aynı zamanda geleneksel güvenliğinde konusu hâline getirmektedir.

⁴³⁶ Yannis A. Stivachtis, “International Migration and the Politics of Identity and Security”, *Journal of Humanities & Social Sciences*, Vol: 2, No: 1, (2008), p.10.

⁴³⁷ Ağır (2014), a.g.m., s.459.

Göç olgusunun güvenlik üzerindeki yansımaları farklı düzeylerde. Demografik dinamizm birçok yönden güvenlik tehdidi oluşturmaktadır.⁴³⁸ Bu çerçevede göçün ulusal güvenlik ile üç başlık altında ilişkilendirildiği görülmektedir. (1) devletlerin egemenliklerinin, sınırlarının zorlanması konusunda tehdit unsuru olarak algılanmakta, (2) ulusal kimliğe bir tehdit olarak değerlendirilmekte ve (3) diğer devletlere etki edebilmek ya da ulusal dış politika amaçları bağlamında araçsallaştırılarak güvenliği tehdit etmektedir.⁴³⁹

Egemenlik kavramı göç olgusunun güvenlileştirilmesinde önem taşımaktadır. Bu noktada Krasner'in, "sınır egemenliği" kavramı önem kazanmaktadır. Krasner, sınır egemenliği ile devletlerin kamu otoritelerinin sınır aşan hareketleri denetleyebilme yeteneğine ve sınırlarından geçen mal, finansal sermaye, bilgi ve insan kaynakları üzerindeki denetimini vurgular. Devletler sınır egemenlikleri sayesinde sınırlarındaki girişleri, çıkışları ve oturma, çalışma gibi nüfus hareketliliklerini kontrol edebilmektedirler.⁴⁴⁰ Dolayısıyla sınırları ihlal eden göç, egemenliğin doğrudan tehdit unsuru olmaktadır.

- I. Yasa dışı göçlerin ucuz iş gücüyle ekonomiye tehdit oluşturduğu argümanı ile *sosyo-ekonomik ekseninde*,
- II. Suç oranlarıyla göçmenlerin özdeşleştirilmesiyle ve "suçlu göçmen" nitelendirmesiyle toplumda oluşan güvensizlik ve korku duygusuyla *güvenlik ekseninde*,
- III. Eğitim, dil gibi kimlik temelinde yaşanan ayrımlarla "öteki", "biz ve onlar" algılarıyla *kimlik ekseninde*,
- IV. Kimlik alanıyla göç-göçmen konularının hızla siyasîleşmesi temelinde de *siyaset ekseninde* güvenlileştirilmektedir.⁴⁴¹

Hem ekonomik hem de kimlik ekseninde göç ve güvenlik ilişkisinin ortaya konulması konunun maddi ve manevi değerler nezdinde tartışıldığını göstermektedir.⁴⁴²

⁴³⁸ Ağır (2014), a.g.m., s.460.

⁴³⁹ İbrahim Erdoğan, "Küreselleşme Olgusu Bağlamında Yeni Güvenlik Algısı", *Akademik Bakış*, Cilt: 6, Sayı: 12, (Yaz 2013), s.282 .

⁴⁴⁰ Gökalp Aras, a.g.e., s.50.

⁴⁴¹ Atasü-Topçuoğlu (2018), a.g.e., s.507-508.

⁴⁴² Celil Batur, *Mülteci Krizi ve Avrupa'da Aşırı Sağın Yükselişi*, Ankara: Nobel Yayın,2019, s.36.

Güvenikleştirilen uluslararası göç bazı yazarlarca devletlerin güç kullanımlarını meşrulaştırma söylemi olarak ifade edilmekte ve “ırkçılığın en modern hâli” şeklinde tanımlanmaktadır.⁴⁴³ Uluslararası göç, göçmenlerin neden olduğu maliyetler -eğitim, sağlık-, göçmenlerin sayıları ve istihdam piyasasındaki baskı, ev sahibi kültürden farklı olmaları bağlamıyla ulusal güvenliğe yönelik bir tehdit unsuru olarak vurgulanmaktadır.⁴⁴⁴ Gelineen noktadaysa uluslararası göç ve ulusal güvenlik ilişkisi sınır güvenliğinin ötesine geçmiştir.⁴⁴⁵ Çünkü etkin bir sınır kontrolü sağlanamaması durumunda devletin kamu hizmetleri kapasitesi de olumsuz etkilenmektedir.⁴⁴⁶ Göçmenlerin sınırlara kontrolsüz ve düzensiz bir şekilde yığılmaları, sınır kontrollerinde diğer devletlerle işbirliği yapılmak zorunda kalınması, illegal göçle zenginleşen yasa dışı suç örgütleri, göçmen statüsünde olanların başka devletlerce / devlet dışı aktörlerce siyasî olarak örgütlenmesi -savaşçı siyasî mülteciler- ve göçmenlerin diaspora faaliyetleri yürütmesi devletlerin egemenliğine ve otoritelerine doğrudan tehdit oluşturmaktadır.⁴⁴⁷ Genel çerçevede genişleyen güvenlik içerisinde yer alan uluslararası göç olgusu derinleşen güvenliğin konularından olan ekonomik güvenlikten, kültürel güvenliğe yönelik yeni ve yoğun bir tehdit olarak değerlendirilmektedir.⁴⁴⁸

Güvenlik ve uluslararası göç ilişkisi Soğuk Savaş’ın bitimiyle başlayan güvenlik sorgulamalarında kendisini göstermiştir. 1990’larda uluslararası ilişkilere ve uluslararası sisteme yönelik “ulusal güvenlik” odaklı tehditlerin başında “göç” de yer almıştır. Her ne kadar eleştirel güvenlik yaklaşımının çalışmaları içerisinden derinleşme ve genişleme kavramlarıyla birlikte göç-güvenlik ilişkisi keskinleşse de devletlerin göçü kazanım, kayıp ve çıkar odaklarında ele almaları geleneksel güvenlikçi yaklaşımla da göçü özdeşleştirmiştir. Günümüzde ise sınırlarda yaşanan hareketlilikler, uluslararası medyanın manşetleri ve devletlerin birbirleriyle pazarlığı

⁴⁴³ Maggie Ibrahim, “The Securitization of Migration: A Racial Discourse”, *International Migration*, Vol: 43, No: 5, p.164.

⁴⁴⁴ Şener, a.g.m., s.19.

⁴⁴⁵ Mandacı ve Özerim, a.g.m., s.112.

⁴⁴⁶ Bu konuda mülteci akınıyla karşılaşan devletlerde, Türkiye özelinde de değerlendirecek bir süre sonra mültecilere aktarılan kaynaklar toplumda tepkilere neden olmakta, vatandaş ve vatandaş olmayan arasında “haksız paylaşım” tartışmaları meydana gelmektedir. (Türkiye’de yer alan Suriyelilerin uluslararası mülteci tanımı gereği “mülteci” statüsüne denk düşseler de Türkiye’nin 1967 Protokolü’ne getirmiş olduğu coğrafi çekince ile Suriyelilerin mülteci sıfatıyla tanımlanmadığını tekrar hatırlayalım. Geçici koruma sağlanmaktadır.)

⁴⁴⁷ Erdoğan, a.g.m., s.283-284.

⁴⁴⁸ Şener, a.g.m., s.19.

neticesinde göç konusunun artık ulusal güvenlik çerçevesinde ki high politics olarak değerlendirilmeye başlandığını söylenilebilir.

3.4. Güvenlikleştirilen Göç: Avrupa Kalesi

Soğuk Savaş'ın bitimi birçok kavramla birlikte güvenlik kavramını da uluslararası ilişkiler disiplininde sorgulamaya açmıştır. Bu çerçevede uluslararası ilişkiler disiplinin önemli kavramlarından olan güvenlik konusuyla ilişkili hâle gelen göç olgusu 1990'lı yıllarda disiplin içerisinde ilgi görmeye başlamıştır. Görünürlüğünü her geçen gün arttıran göç, hızla gündemde yerini tutmaya başlarken düşük politika ya da ikincil politika alanından da çıkarak yüksek politika ya da birincil politika alanına dâhil olmuştur. Çünkü 20. yüzyılın sonlarından itibaren uluslararası göçün devletlerin egemenliği ve bütünlüğü konusunda tehdit unsuru hâline geldiği tartışmaları uluslararası sistemde ses getirmeye başlamıştır. Böylelikle artan yoğunluğuyla ve yeni güvenlik tanımlamalarıyla güvenikleştirilmesi sonucunda uluslararası göç olgusu, devletlerin ve toplumların öncelikli gündem maddelerinden biri hâline gelmiştir.⁴⁴⁹

Tarihi boyunca insan hareketliliklerine tanık olan Avrupa kıtası göç olgusunun her boyutuyla karşı karşıya gelmiştir. Gerek keşfedilen yeni topraklara gerçekleşen göçle kaynak bölge, gerek cazibe merkezi olmasıyla hedef bölge olarak Avrupa ülkeleri hem kıta içerisinden hem kıta dışından göçü çok yönlü deneyimlemiştir. Avrupa ülkeleri İkinci Dünya Savaşı'na kadar “göç gönderen” konumuna sahip olmuşlar fakat savaşın ağır yıkımının ardından bu konum “göç alan” olarak değişime uğramış ve beraberinde Avrupa ülkeleri göç politikalarını oluşturmaya başlamışlardır.⁴⁵⁰ İkinci Dünya Savaşı'nın Avrupa'da meydana getirdiği felaketler kıtanın insan hareketliliğine ihtiyacı olduğunu ortaya koymuştur. Öyle ki savaşın ardından kıtanın göç karşılaşmalarını üç aşama ile sıralandığında ilk aşamada savaşın yıkımlarının yeniden inşası için vasıflı-vasıfsız işçilerin davet uygulaması olan “misafir işçilerin” göçü yer almaktadır. Bu süreçte çoğu Avrupa ülkesi siyasî karar mekanizmasında “koşulsal ya da geçici” olarak adlandırılan “Konjunkturpffer” yaklaşımını benimsemişlerdir. Dolayısıyla göçmenler, sadece çalışmak amacıyla

⁴⁴⁹ Şener, a.g.m., s.15.

⁴⁵⁰ Cansu Güleç, “Avrupa Birliği'nin Göç Politikaları ve Türkiye'ye Yansımaları”, *Tesam Akademi Dergisi*, Cilt: 2, Sayı: 2, (Temmuz 2015), s.83.

belirli bir süre kabul edilmekte ve yerleşimlerine izin verilmemektedir.⁴⁵¹ İkinci göç aşamasıysa özellikle “misafir işçi” uygulamasıyla gelen ve Avrupa’da hayatlarını kuran göçmen ailelerinin birleştirilmeleri olmuştur. Bu konunun örneklerinden biriside çok uzun zaman işgücü göçü olarak düşünülen Cezayir’den Fransa’ya olan göçün beklenmedik bir biçimde kitlesel göçe yani aile birleşimi göçüne dönüşmesidir.⁴⁵² Son aşamada ise Doğu Bloğu’nun yıkılmasıyla birlikte Batı ülkelerine iltica etmek isteyen insanlar tarafından gerçekleştirilen göç yer almaktadır.⁴⁵³ Avrupa’nın göç hikâyesinde literatürde sıklıkla yer alan bu üç aşama günümüzde yerini yoğun göç akışına karşı korunaklı bir Avrupa Kalesi’ne (Fortress Europe) bırakmıştır. Günümüzde de gelişmemiş ve gelişmekte olan ülkelerin hedef noktası arasında yer alan Avrupa ülkeleri, Arap Baharı’nın ardından yaşanan özellikle Suriyeli nüfusun hareketliliğine yönelik “Suriye krizi” nitelendirmesiyle göçe karşı tavrını da ortaya koymuştur.

İkinci Dünya Savaşı’nın ardından harabeye dönen şehirleriyle Avrupa 1960’larda yeniden yapılanmak için vasıflı ya da vasıfsız ayrımı yapmadan işgücü ithalatı yapmıştır. Çünkü Avrupa ülkelerinin ekonomik kalkınmalarını gerçekleştirmeleri, işgücü açığını kapatmaları ve yeniden kalkınmaları gerekiyordu. Bu yeniden yapılanma sürecinde anlaşmalarla üçüncü ülkelerden gerçekleştirilen istihdam göçleri önemli bir role sahip olmuştur. Fakat 1970’lerde yaşanan ekonomik krizlerin yarattığı ekonomik durgunluklar işsizlik oranlarını arttırırken işçi profilinde de vasıflı işçi kabulüne yönelik bir değişimi beraberinde getirmiştir.⁴⁵⁴ Bu krizlerin ekonomide yarattığı olumsuzlukların toplumdaki yansımalarıysa yerli ve yabancı ayrımıyla kendisini göstermiş böylece Avrupa’nın öteki algısı tazelenmiştir. Her kriz ortamında ötekinin fazlalık olarak nitelendirildiği, bizden olmayanın haksız paylaşımcı olarak addedildiği gibi bu süreçte de Avrupa ülkeleri için gelen misafir işçiler artık misafirliklerinin sonuna gelen işçiler/kişiler olarak görülmeye başlanmıştır. Almanya’da “*Turken raus! (Türkler dışarı)*”, Fransa’da da “*Akdeniz’in öte yakasından gelen yabancı işçiler, göçmenler, kulübenize geri dönün!*”

⁴⁵¹ Erbaş, a.g.e., s.62.

⁴⁵² Ayrıca Cezayir’den Fransa’ya yönelik göçte sömürgeciliğinde payı vardır. Abdelmalek Sayad, “Çifte Yolculuk: Göç Ederken Kurulan Hayallerden Göçmen Olmanın Acılarına”, *Toplum Bilim*, Sayı: 17, (Ekim 2003), s.27.

⁴⁵³ ORSAM, Raporu 2012, s.11-12.

⁴⁵⁴ Samur, a.g.m., s.3.

sloganlarıyla kapı dışarı edilmesi gerektiği düşüncesi düşünülenlere karşı dile getirilmiştir.⁴⁵⁵

2009 ekonomik krizi de benzer bir tablo sergilemiş, krizin etkilerinin hissedildiği yıllarda artan işsizlik ve istikrarsızlık toplumlarda göçmenlere yönelik ırkçı yaklaşımları yükseltmiş hatta Almanya’da Ulusal Demokratik Parti ve Yunanistan’da Altın Şafak Partisi (*Χρυσή Αυγή*) ilk defa Avrupa Parlamentosu’na milletvekili göndererek aşırı sağ partiler⁴⁵⁶ içerisinde oy oranlarıyla yükselişe geçmişlerdir.⁴⁵⁷ Kriz zamanları daha da belirgin bir söylem hâline gelse de devletlerin genel arzusu; ihtiyaç duyulduğunda işçilerin gelmesi, ihtiyaç kalmadığında da gitmeleri ve yeni gelenlere kapıların kapatılmasıdır. Yüzyıl öncesine dayanan örneklerle bakıldığında da 1890’larda Almanya’da çalışan Polonyalı işçilerin ekinler kaldırıldıktan sonra dönmelerini zorlayan bir sistem söz konusudur. I. Dünya Savaşı öncesinde ABD’nin tarım işçisi ihtiyacını Meksika’dan karşılamasının yanında toplu ve vasıfsız göç endişesiyle de katı sınırlamalar getirmesi⁴⁵⁸ devletlerin ihtiyaç ve endişe arasındaki çıkmazını sergilemektedir.

1973 Krizi’nin ardından ekonominin kötüye gitmesi Avrupa ülkelerinin göç politikalarında değişime gidilmesine yol açmış, işçi kabulleri kısıtlanmaya başlamıştır. Bu sürecin sonunda göçün istendiği zaman durdurulabilen bir olgu olmadığı anlaşılmıştır. Bu durumun anlaşılmasında ekonomik krizin getirdiği olumsuzluklarla gelenlerin geri dönmesinin beklenmesi, istenmesi, hatta teşvik edilmesine rağmen gelen işçilerin kararının bu yönde olmaması önemli olmuştur. Öyle ki gelen işçilerin dönüş yapmamaları sonucunda hedef ülkelerin tavırlarında

⁴⁵⁵ Batur, a.g.e. s.23.

⁴⁵⁶ Avrupa’da sağ partilerin örnekleri; Fransa’da Ulusal Cephe (Front National / FN), Belçika’da Flaman Çıkarı (Vlaams Belang), Hollanda’da Özgürlük Partisi (Partij voor de Vrijheid / PVV), Danimarka’da Danimarka Halk Partisi (Dansk Folkeparti / DF) ve Avusturya’da Avusturya Özgürlük Partisi (Freiheitliche Partei Österreichs / FPÖ), Almanya’da Almanya İçin Alternatif Partisi (Alternative für Deutschland / AfD), İsveç’te İsveç Demokratları (Sverigedemokraterna / SD), Finlandiya’da Gerçek Finler Partisi (Perussuomalaiset / PS), Polonya’da Hak ve Adalet Partisi (Prawo i Sprawiedliwość / PiS).

⁴⁵⁷ Almanya’da ortaya çıkan ve AB ülkelerinde de kendini gösteren Pegida (Patriotische Europaer gegen die Islamisierung des Abendlandes / Batı’nın İslamlaştırılmasına Karşı Yurtsever Avrupalılar) Avrupa’da yükselen ırkçılığın somut örneğini oluşturmaktadır. Nail Alkan, “Avrupa’da Yükselen İrkçilik: Pegida Örneği”, *Akademik Bakış*, Cilt: 8, Sayı: 16, (Yaz 2015), s.281. / s.275-289. *Pegida’nın göçünde ön planda olduğu savunduğu konular; suç işleyen mülteciler ve göçmenler hızla sınır dışı edilmelidir. Mülteciler merkezî bir yerde toplanmayıp tüm Alman eyaletlerine dağıtılmalıdır. AB merkezi bir daire kurmalı ve mültecileri tespit edip ülkelere göre dağıtmalıdır. Kanada, İsviçre ve Güney Afrika modeli kontrollü göç politikası uygulanmalı. Mülteci başvuruları kısa sürede karara bağlanıp sınır dışı edilecekler daha hızlı sınır dışı edilmeli, edilemeyenler daha çabuk Almanya’ya uyum sağlayacak kurslara yönlendirilmelidir.* / Alkan, a.g.m., s.286.

⁴⁵⁸ Başçeri, a.g.e., s.497.

değişiklikler yaşanmış, ülkeler giderek göç politikalarını kısıtlarken toplumda her geçen gün “ötekine” karşı ayırım güçlenmiştir. Fakat göç aile birleşimi ya da yasadışı yollar çerçevesinde artarak devamlılığını korumuş ve oluşan gergin atmosferde bir sarmal yaratmıştır.⁴⁵⁹ Bu tablo karşısında göç süreçleri ulus-devletlerin kontrolüne karşı direnç gösteren bir olgu olarak değerlendirilmiştir.⁴⁶⁰ Bu çerçevede devletlerin de göçe karşı oluşturdukları politikalar -Avrupa’da bugünde varlığını gösteren kısıtlayıcı politikalar, sıkı denetimler- küreselleşmenin sermaye ve malın dolaşımına izin verirken, insanların dolaşımına kısıtlama getirdiği şeklinde eleştirilere maruz kalmaktadır. Devletler göç konusunda çıkarları çerçevesinde hareket etmektedirler. Öyle ki Avrupa, II. Dünya Savaşı sonrasında bu durumu açıkça örneklendirmiştir; işçi ihtiyacı olduğunda emek hareketliliği çerçevesinde göçmen girişleri teşvik edilirken kriz zamanlarında gelen nüfus fazlalık olarak görülmekte,⁴⁶¹ refah tehdidi yaratılmakta ve güvenlikleştirilmektedir. Bu durumun ardından ortaya çıkan tabloya “çiçeklerle karşılanan işçilerden, istenmeyen yabancılara dönüşüm”⁴⁶² şeklinde ifade bulmuştur. Hatta 1980’lerin ikinci yarısında Almanya’da Yeşil Kart (Green Card) uygulamasıyla ülkeye gelen göçmenlerin bilgisayar uzmanlığına alınmasını eleştiren “*Kinder stat Inder!*” (*Hintlilerin yerine çocuklarımız!*) sloganıyla göçmenlerin iş piyasasındaki rolü hedef alınmıştır.⁴⁶³

Ekonomik kriz ile birlikte Avrupa’da göçmenlere yönelik değişen algı -geri dönmeyen fazlalıklar- ve farkındalık -gelenlerin istenildiği zaman gitmeyeceği- göçmenlere yönelik politikaların değişimini beraberinde getirmiştir. Toplumda fazlalık olarak görülen yabancılar, çeşitli tehdit algılamalarının hedefinde yer almaya başlamış, iktidarlar tarafından da güvenlikleştirilerek “Avrupa Kalesi” meydana getirilmiştir. 1990’larda misafir işgücünü göndermeye yönelik politikaların tam olarak istenilen sonucu vermemesi, kalmaya karar verenlerinse güvenlik kaygılarıyla çerçevelenmesi Avrupa Kalesi yaklaşımını devreye sokmuştur. Bu dönemde iktidarlar daralan ekonomilerine rağmen yolculuk masrafı gibi teşviklerle göçmen aileleri göndermek istemiş, aksine göçmen ailelerde bu süreçte gitmek yerine aile

⁴⁵⁹ Bu sarmal; toplumda istenmeyen yabancılara karşı “öteki” yaklaşımı artsa da, göç bu istenmeyen ortamda yasadışı olarak varlığını devam ettirmektedir. Yasadışı olarak devam eden göç ise güvenlikleştirilerek istenmeyen öteki algısını beslemektedir.

⁴⁶⁰ Ün ve Paydak, a.g.m., s.189.

⁴⁶¹ Kaya, Özcan, a.g.m., s.1398.

⁴⁶² Şenol Baştürk, “ “Uyum”dan “Dışlanma”ya: Yirmi Birinci Yüzyılda Göçmenler ve Sosyal Politika”, *Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi*, Sayı: 57, (2009), s.516.

⁴⁶³ Ayhan Kaya, “Tarihçiler Tartışmasının...” 2003, s.123.

birleşimiyle ailelerini Avrupa'ya getirmişlerdir. Bu süreçte göçün istenildiği anda önlenemeyeceği gerçeğiyle yüzleşen Avrupa ülkeleri yasadışı gelenleri sınır dışı ederek dış duvarları yükselen bir kale inşa etmiştir.⁴⁶⁴ Güvenlik odaklı yaklaşımının sonucu olan Avrupa Kalesi yaklaşımı Avrupa'nın katı göç politikalarını, arttırdığı sınır güvenliklerini ifade etmekte öte yandan sınırlarını geçmeye çalışan insanların ölümüne tanık olan duvarlar ve ağır önlemler nedeniyle eleştirilere sahip bir yaklaşımı da ifade etmektedir.

Avrupa'da ekonomik krizle başlayan bu süreç beraberinde göçmenlerin maddi yük unsuru olarak görülmeye başlamasını doğurmuştur. Bu süreç bugünde hissedilen, “içerme” değil daha çok ekonomik fayda sağladığı sürece tahammül edilebilen bir göçmen algısını yaratmıştır.⁴⁶⁵ Öyle ki bu tablo Avrupa'da yükselişe geçen sağ partiler ve güvenlikleştirilen göç sonucunda zengin Avrupa ülkelerinde “yabancı” ile “öteki” ile “göçmen” ile paylaşılmak istenmeyen zenginlikleri vurgulayan “refah şovenizmi” kavramı oluşturulmuştur. Refah şovenistleri göçmenleri; vergi ödemeyen, kamusal hizmetleri ve sosyal yardımları suistimal eden ve yerli halkın devlete katkıları sayesinde rahat yaşam elde eden⁴⁶⁶ kimseler olarak eleştirmekte ve ötekileştirmektedirler. 1980'lerin sonunda Fransa'da Ulusal Cephe (FN) göçü özellikle Mağriplilerin göçünü Fransız toplumundaki tüm kötülüklerin, yüksek suç oranını hatta işsizliğin nedenleri olarak göstererek şiddetli bir yabancı düşmanlığı sergilemiştir.⁴⁶⁷ Yine Ulusal Cephe (FN) lideri Jean-Marie Le Pen'in 1992 yılına ait olan “*kısacası çok fazla göçmen var ve kim bilir sokağa salmak için kaç tane çocuk yapıyorlar ve sonra da refah istiyorlar*” ifadeleri de açıkça refah şovenizmidir.⁴⁶⁸ Benzer bir tutum 2010 sonbaharında Nicolas Sarkozy'nin suç ve göç ilişkisi temelinde “suç yatağı” nitelemesiyle Roman kamplarını kapatma kararında görülmektedir.⁴⁶⁹ Bugün göçmen karşıtı, Kale Avrupası'nda göçmenler suç oranlarını

⁴⁶⁴ Didem Şahal Çelik, Sühal Şemsit, “Kale Avrupası Yaklaşımı ve Düzensiz Göç”, *PARADOKS Ekonomi, Sosyoloji ve Politika Dergisi*, Cilt: 15, Sayı: 2, (2019), s.286.

⁴⁶⁵ Esra Akdoğan, Merve Atalay, “Avrupa Birliği'ni Değişime Zorlayan Güç: Göç”, *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, Cilt: 22, Kayfor15 Özel Sayı, (2017), s.2439. Arap Baharı'nın ardından yaşanan Suriyeli mülteciler konusunda da Avrupa'nın eğitim düzeyi yüksek, mesleki yeterliliği olanları seçtiği tartışmaları söz konusudur.

⁴⁶⁶ Ufuk Alkan, “Avrupa'da Refah Devleti ve Göç İlişkisi: Refah Şovenizmi Örneği”, *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, Cilt: 70, Sayı: 3, (2015), s.755.

⁴⁶⁷ Ulusal Cephe bu söylemleriyle oyların %10'unu almıştır. Ayrıca bu tarihte ırkçılık karşıtı olumlu bir tepki olarak Fransız göç sosyolojisi doğmuştur. Nejma Monkachi, “Sınırdaki İki Örnekten Hareketle Göç(ler) Sosyolojisini Yeniden Düşünmek”, *Toplum Bilim*, Sayı:17, (Eylül 2003), s.57-58.

⁴⁶⁸ Alkan, a.g.m., s.762.

⁴⁶⁹ Elmas, Kutlar, a.g.m., s.9.

arttıran, ülkeye hastalık getiren, yerli halkın iş imkânlarını alan, iş piyasasında ücretlerin düşmesini sağlayan, refah devletini suistimal eden ⁴⁷⁰, bulundukları ülke kendilerinin gibi davranan, paralel toplumlar inşa eden -ulus ötecisilik- okullarda eğitimin standartlarını düşüren⁴⁷¹ kimseler olarak nitelendirilerek toplum ve iktidar nezdinde güvenlikleştirilerek alınan önlemleri ve Avrupa Kalesi'nin yaratılışını meşrulaştırmaktadırlar. Öyle ki Fransa'da göçmenlerin yaşadığı banliyö/getto bölgesi Quatre Mille, güvensizlik imasıyla “Korku Sitesi”, göçmenleri aşılaiıcı ifadeler olarak “Paris’in Çöplüğü” “Kümes” ve yok sayılmayı ifade eden “Ardiye” gibi tabirlerle anılmaktadır. Bu nitelemeler karşısında oradaki göçmenlerde yaşadıkları yeri dışlanmışlığın verdiği sosyo-psikolojik durumla “Kokuşmuş” sıfatıyla tanımlamaktadır.⁴⁷²

2009 yılına ait Avrupa Güvenlik Strateteji belgesinde de göç konusuna sıklıkla değinildiği görölmektedir. Belgede göç doğrudan bir güvenlik sorunu olarak nitelendirilmese de diğer sorunları kötüleştiren bir unsur olarak ele alınmaktadır. Başarısız devletlerin neden olduğu yasadışı göçlerin tehdit oluşturduğu, nüfus artışlarının kaynak rekabeti noktasında çatışmayı arttırdığı hatta küresel ısınmayla birlikte başta su olmak üzere doğal kaynaklarda rekabetin muhtemel göç yaratması bir tehdit olarak değerlendirilmektedir. Terörizm, kitle imha silahlarının yayılması, bölgesel çatışmalar, başarısız devletler ve organize suçlar Avrupa'nın karşı karşıya kaldığı yeni tehditler olarak sıralanırken, yasadışı göçte organize suç başlığında Avrupa'nın güvenliğine yönelik dış tehditler arasında ifade edilmiştir.⁴⁷³ Yine

⁴⁷⁰ Çeşitli derecelerde devletlerin topraklarında yaşayanlara sundukları hizmetler, yardımlar özellikle ekonomik daralmaların yaşandığı dönemlerde faydalanan kitlenin “vatandaşlar” mı yoksa “herkes” mi yani göçmenlerin de dâhil olduğu ayrımsız bir hizmetin, yardımın söz konusu olması gerektiği tartışmalarını yaratmaktadır. Bizden olmayanların bize sunulan “vatandaş” olmanın getirdiği haklarla sahip olduğumuz hizmetlerden, yardımlardan faydalanması nefrete varan bir ayrımı meydana getirmekte, göçmenlere “refah avcısı”, “haksız paylaşımcılar” sıfatlarını yakıştırmaktadır. Bu ve benzeri sıfatlar günümüzde Avrupa'da sesini her geçen gün daha da çoğaltan yeni sağ partilerin söylemlerinde yer almaktadır. Bu konuda Jan Mewes ve Steffen Mau'nun Avrupa genelinde yaptıkları bir araştırmaya göre araştırmaya katılanların %16'sı göçmenlerin koşulsuz olarak soysal devlet hizmetinden yararlanmalarını ifade ederken %41'i bir karşılıklılık esas sonucu hizmetten faydalanmalarını ifade etmektedir. Yine katılımcıların %35'i göçmenlerin vatandaşlık kazanması sonucu imkânlardan yararlanabileceğini ifade ederken %9'u da göçmenlerin hiçbir koşulda refah hizmetlerinden faydalanmaması gerektiğini belirtmektedir. – Jan Mewes and Steffen Mau, “Globalization, Socio-Economic status and Welfare Chauvinism: European Perspectives on Attitudes Toward The Exclusion of Immigrants”, *International Journal of Comparative Sociology*, Vol: 54, No: 3, (2013), pp.228-245. Aktaran, Alkan, a.g.m., s.763.

⁴⁷¹ Uzunçayır, a.g.m. s.139-140.

⁴⁷² Gettolar, ayrımcılığın en ağır biçimidir. Loic J. D. Wacquant, “Fransız Banliyöleri ve Amerikan Zenci Gettosu: Karıştırma Yerine Karşılaştırma”, *Toplum Bilim*, Sayı: 17, (Ekim 2003), s.49.

⁴⁷³ *European Security Strategy, A Secure Europe In A Better World*, Council Of The European Union, European Communities, 2009, pp.7-32.

Avrupa Birliği'nin güvenliğine yönelik 2020 strateji belgesinde suç örgütlerinin kolaylaştırdığı göçmen kaçakçılığı, insan ticareti ve düzensiz göçün bir mücadele alanı olduğu ve komisyonun 2021 - 2025 yılı içerisinde bu çerçevede AB Eylem Planı sunacağı ifade edilmektedir. Güvenliğin ön planda tutulduğu belgede sınır kontrollerinin iyileştirilmesi, düzensiz göçün azaltılması ve güvenlik riski taşıyanların belirlenmeside önem taşımaktadır.⁴⁷⁴ Avrupa'nın göç konusunu birlik nezdinde güvenlik perspektiyle ve mücadele alanı olarak değerlendirdiği görülmektedir.

AB düzeyinde de tehdit unsuru hâline getirilen göç (özellikle yasadışı göç) birçok konu bakımından maliyetli görülmektedir. Göç özelinde yasadışı göç; sağlık, eğitim, barınma ve diğer sosyal haklar, yasal haklar ve hürriyetler bakımından sorun olarak görülmektedir. Suç oranlarını arttıran, vergi gelirlerinde kayıp sağlayan, toplumsal gerilimler oluşturan ve gelenlerin entegrasyonu ya da geri gönderilmesi hususunda harcanan miktarlar⁴⁷⁵, maliyetler –istenmeyen maliyetler- bakımından yasadışı göç, sınırlandırılmaya ve Avrupa Kalesi'ni inşa etmeye yönelik birtakım düzenlemeleri, politikaları doğurmuştur. Fakat bu politikalar sadece AB üyelerini değil sınırların ötesindeki diğer ülkeleri de tesiri altına almaktadır.⁴⁷⁶

3.4.1. Schengen Anlaşması

Göçmenlerin ve mültecilerin varlığının tehdit algıları çerçevesinde güvenlikleştirilmesi beraberinde önlemleri, yeni düşmandan korunma araçlarını getirmiştir. Yabancılar karşı “ötekine” karşı güvenlik duvarları inşa eden Avrupa Kalesi yaklaşımının saç ayaklarından birisini de Schengen Anlaşması oluşturmaktadır. Lüksemburg, Fransa ve Almanya'nın kesiştiği noktada yer alan Schengen kasabasının ismiyle anılan Schengen Anlaşması, 1995 yılında imzacı devletlerin⁴⁷⁷ sınır kontrollerini kaldırmasını, AB iç bütünleşmesini ve vatandaşlarının seyahat özgürlüğünü ifade etmektedir. Schengen uygulamasıyla vatandaşlık ve serbest dolaşım sağlanırken ayrıca kurulan Schengen Bilgi Sistemi

⁴⁷⁴ European Commission, Communication From The Commission To The European Parliament, The European Council, The Council, The European Economic And Social Committee And The Committee Of The Regions, *On The EU Security Union Strategy*, Brussels, 2020, pp.18-22.

⁴⁷⁵ Samur, a.g.m., s.7.

⁴⁷⁶ Koçak, Gündüz, a.g.m., s.71.

⁴⁷⁷ Schengen bölgesi ülkeleri; Avusturya, Belçika, Çek Cumhuriyeti, Danimarka, Estonya, Finlandiya, Fransa, Almanya, Yunanistan, Macaristan, İzlanda, İtalya, Letonya, Liechtenstein, Litvanya, Lüksemburg, Malta, Hollanda, Norveç, Polonya, Portekiz, Slovakya, Slovenya, İspanya, İsveç, İsviçre. <https://www.avrupa.info.tr/tr/schengen-bolgesi-602> (Erişim Tarihi: 30.11.2020)

(Schengen Information System / SIS) ile dış sınırların kontrollerinde sorumluluk paylaşımı sağlanmıştır.⁴⁷⁸

Schengen Anlaşması ile birlikte AB içerisinde iç sınır kontrolleri kaldırılırken ortak sınır güvenliği dış sınırlara genişletilmiştir.⁴⁷⁹ Yeni tehdit algılamalarının başında gelen “göç” olgusuna yönelik sınırlarındaki denetimin tek söz sahibi olan ülkeler, Schengen süreciyle önem kazanan dış sınırlara yönelen göç hareketlerinin düzenlenmesinde de “ortak” bir sorun mantığıyla harekete geçmişlerdir.⁴⁸⁰ Ayrıca Schengen Grubu ülkelerinin dış sınırlar üzerindeki denetimlerigöçe karşı kısıtlamaları güçlendirmektedirler.⁴⁸¹ Yeni güvenlik tehditlerine karşı kıtayı savunmak amacıyla oluşturulan Schengen Anlaşmalarıyla kurulan Trevi Grupları⁴⁸² ve Avrupa Polis Ofisi (European Police Office / EUROPOL)⁴⁸³ Avrupa Kalesi’nde göçün güvenlikleştirme basamakları olarak görülmektedir.⁴⁸⁴ Schengen Anlaşmaları ile birlikte işleyen vize politikaları, göç yönetiminin ayrıca güvenlikleştirme politikalarıyla ilişkili olduğunu ifade etmektedir. Ayrıca Schengen sistemi AB ülkelerinin göç olgusuna dair kaygılarından, AB sınırlarına giren sığınmacılardan ve sığınma talebinde bulunanlara dair kabul edilmiş prosedürlerden meydana gelmektedir.⁴⁸⁵ Schengen Anlaşması, imzacı ülkelerin göç ve mülteci konularında kale mantığına ilişkin sınır güvenliğine dayanmaktadır. Schengen, tel örgülerle güvenlikleştirilen sınırlarıyla Avrupa’nın “kale” anlayışının da doğrudan göstergesidir.⁴⁸⁶ Schengen Anlaşması göçün güvenlikleştirilmesinde iç sınırların güvenlik ihtiyacının dış sınırlara taşınması noktasında bir dönüm noktası olmaktadır. Ulusal hükümetlerin dış sınırlarını koruma güdüsü, anlaşmaya vize ve iltica konularında önlemlerin eklenmesini gerekli kılmıştır. Schengen Anlaşması ile oluşturulan iç sınırlarda serbestlik, diğer ülkelere yönelik dış sınırların

⁴⁷⁸ Haluk Özdemir, *Avrupa Mantığı*, İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Yayınevi, 2. Baskı, 2015, s.344-345.

⁴⁷⁹ Bu değişiklik, göç ve sığınma konusunun uyumlaştırılmasını gerekli kılmış ve Avrupa Ortak Sığınma Sistemi (The Common European Asylum System, CEAS) kurulmuştur.

⁴⁸⁰ Selim Kanat, Merve Aytaç, “Suriyeli Mülteciler Özelinde AB Ortak Göç Politikası ve Birlik İle Üye Devletler Arasında Egemenlik Tartışmaları”, *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, Sayı: 40/2, (Ekim 2018), s.61.

⁴⁸¹ Güleç, a.g.m., s.85.

⁴⁸² Uluslararası terörizm ve uyuşturucu trafiği ile mücadele amacıyla kurulan gayri resmî işbirliğidir.

⁴⁸³ AB üyesi ülkeler ve birliğin ortaklık kurduğu üçüncü ülkelerin güvenlik güçleri arasında uluslararası organize suçlar ve terörizm konularında işbirliğini sağlamak amacıyla kurulan birim.

⁴⁸⁴ Güleç, a.g.m., s.90

⁴⁸⁵ Koçak, Gündüz, a.g.m., s.72.

⁴⁸⁶ Müşerref Yardım, “Avrupa’nın Mülteci Fobyası”, *Stratejik Düşünce*, Sayı: 71, (Ekim 2015), s. 58-59.

belirginleştirilmesi bir “Schengen Ülkesi (Schengenland)” yaratılmasını sağlamıştır.⁴⁸⁷ Güvenlik kaygılarının eşiğinde yaratılan Schengenland ise Avrupa Kalesi sürecinin parçalarındandır.

Avrupa’nın yoğun bir göç akışıyla karşılaşması ve bu konuda Birlik içerisinde ortak bir politika oluşturarak mücadele etmekte başarılı olunamaması⁴⁸⁸ Schengen Anlaşması’nın sorgulanmasını doğurmuştur. Çoğunluğu Suriye’den olmak üzere Irak, Afganistan ve Bangladeş’ten Avrupa’ya giden göçmenlere yönelik pek çok sorunun -nasıl yerleştirileceği, hukukî sürecin nasıl işleyeceği gibi- cevabında tercih edilen yollardan bir tanesi de Schengen Anlaşması’nı askıya almak olmuştur.⁴⁸⁹ Çünkü bu tabloda Schengen’in aslında istenmeyen göçün engellenmesinde çok da başarılı olmadığı ortaya çıkmıştır. Schengen Anlaşması İtalya, Yunanistan, İspanya ve Balkan ülkeleri gibi Birliğin dış sınırlarında yer alan ülkelere sorumluluk yüklese de yoğun göç karşısında özellikle Almanya, Avusturya ve İsveç doğrudan etkilenmektedir. Avrupa’nın lider ülkesi Almanya kıtanın diğer ülkelere ve iktidarlarına rağmen mültecilere yönelik daha insani bir tavır sergilemiş ve Şansölye Merkel tarafından “açık kapı politikası” duyurulmuş ve savunulmuştur. Merkel’in mülteci politikası tarihe kazınan ve mülteci politikasının sloganı haline gelen “Wir schaffen das!”⁴⁹⁰cümlesiyle Moralpolitik taşısa da sonuç Realpolitik’e⁴⁹¹ evrilmiştir.⁴⁹² Almanya 60 bin mülteci beklerken 1 milyon mülteciyle karşı karşıya gelmesi iç politikada koalisyon ortağı Hristiyan Sosyal Birlik Partisi (Christlich-Soziale Union in Bayern / CSU) dâhil çeşitli gruplardan mültecilerin kabulüne ilişkin kapasite, kimlik ve güvenlik temelli tartışmaları doğururken önlemleri de

⁴⁸⁷ Özerim, 2014, a.g.m., s.28-29.

⁴⁸⁸ AB’de göç ve sığınma konusuna dair ortak kararlar alınamamasının nedenleri; 1. Devletlerin egemenliklerinin ne kadarını yapıya devredecekleri konusunda farklılık göstermeleri, 2. Her üye sınırlarında doğrudan sığınmacılarla karşılaşmadığı için alınan kararlara -sığınmacıların üye ülkelerin ekonomik ve nüfus yapısına göre dağılımını öngören kota sistemi gibi- uymak istememesi -Polonya gibi-. (Çünkü sınırlarda olmayan devletler Dublin Sözleşmesi ile bir nebze koruma altındadır.)

⁴⁸⁹ Zeynep Songülen İnanç, “Mülteciler ve Schengen Tartışması”, *Stratejik Düşünce*, Sayı: 71, (Ekim 2015); s.54.

⁴⁹⁰ Wir schaffen das! (Başarabiliriz!).

⁴⁹¹ Almanya mültecilere yönelik her ne kadar açık kapı politikası benimsese de Merkel ve Filistinli bir mülteci kız arasındaki diyalog kapasite konusundaki tavrını ortaya koymaktadır. <https://www.youtube.com/watch?v=dYPrJ-4L9m8> (Erişim Tarihi: 9.12.2020).

⁴⁹² Ali Faik Demir, Yusuf Gökhan Atak, “Erdoğan’ın ve Merkel’in Suriyeli Mülteci Krizine Yaklaşımları: Liderlerin Öncelikleri ve Uygulamaları Çerçevesinde Karşılaştırmalı Analiz”, *Avrasya Etütleri*, Sayı: 57, (2020), s.123. / Mültecilere yönelik açık kapı politikası noktasında Erdoğan ve Merkel’in insani diplomasi ile yürüttükleri politika süreç içerisinde uluslararası alandan yük paylaşımına yanaşılması ve iç politikada hem ekonomi hem güvenlik noktalarında ayrıca halk ve muhalefet eleştirileriyle Realpolitik’e dönüş sağlamıştır.

beraberinde getirmiştir.⁴⁹³ Almanya bu tablo karşısında kapılarını kapatmak zorunda kalırken milliyetçi kesimden de Merkel'in tavrı ve Schengen Anlaşması, mülteciler tarafından Orta ve Kuzey Avrupa'ya yayılmanın yolu olduğu gerekçesiyle eleştirilere maruz kalmıştır. Öyle ki bu tartışmalar ve karşılaştığı mülteci akını Almanya'nın göç problemi nedeniyle kontrolü sağlayabilmek için Schengen Anlaşmasını askıya almasına yol açmıştır.⁴⁹⁴ Son yıllarda da Schengen'in kaldırılması gibi teklifler sıklıkla gündeme getirilmekte hatta aşırı sağ partilerin seçim vaatleri arasında yer almaktadır.⁴⁹⁵

3.4.2. FRONTEX

Soğuk Savaş'ın ardından sorgulanan güvenlik anlayışının sunduğu yeni tehditler Avrupa'da göç konusunun güvenlikleştirilmesini doğurmuştur. Ekonomik bir eylem olarak görülen göç, sonrasında topluma yönelik bir tehdit niteliği kazanmıştır. İkinci Dünya Savaşı'nın ardından Avrupa'da ekonomik canlanma, yeniden yapılanma adına ihtiyaç çerçevesinde davetlerle sağlanan nüfus hareketliliği tekrardan ekonomik krizler sonucunda çeşitli tehdit algılamalarıyla özdeşleştirilmiştir.⁴⁹⁶ Schengen Anlaşması ile birlikte iç sınırların kaldırıldığı Avrupa'nın istismar edileceği, yasadışı göçmenler içinde bir sığınak halini alacağı ve bu durumların güvenlik açığı doğuracağı bilinci gelişmiştir. Avrupa'nın ötekisi olarak nitelendirilen sığınmacılar, mülteciler, göçmenler gelişmiş Batı'nın iç güvenliğine, değerlerine, kültürel kimliğine ve refah devletine tehdit olarak güvenlikleştirilmektedir. Güvenlikleştirilen bu topluluklar Bauman'ın ifadesiyle "artık nüfusu" oluşturmaktadır ve oluşturdıkları tehdit algısıyla müdahalelere ve kontrole maruz kalmaktadır.⁴⁹⁷

Avrupa Birliği'nin ve üye ülkelerinin göç algısına bakıldığında tehdit olarak görülen göçmenlerin kontrol edilmesi hatta gerektiğinde dışlanması içeren

⁴⁹³ Demir ve Atak, a.g.m., s.129.

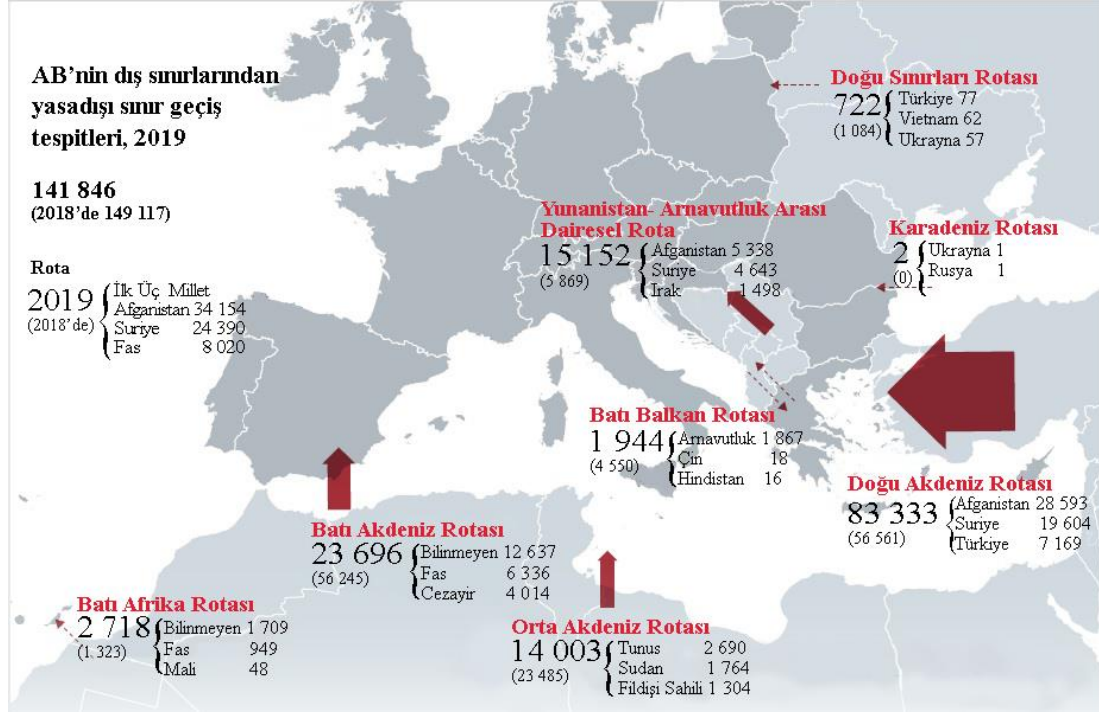
⁴⁹⁴ Göç nedeni dışında Schengen Anlaşması; 2004 yılında Fransa'nın Normandiya Çıkarması'nın 60. yıldönümü kutlamalarında, 2005 yılında Londra'da ki saldırılardan sonra, 2011 yılında Danimarka'nın suçla mücadele gerekçesiyle ve 2020 yılı içerisinde COVID -19 salgını nedeniyle askıya alınmıştır. – İnanç, a.g.m, s.56.

⁴⁹⁵ İnanç, a.g.m., s.56-57.

⁴⁹⁶ Tez içerisinde de sık sık değinildiği gibi göçmenler, yabancılar, toplumun ötekileri ekonomiden kültüre kadar birçok alanda toplumun homojenliğine tehdit olarak algılanmaktadır. Fakat bu noktada da göç olgusu ve ulus-devlet arasında birbirini hem çeken hem de iten bir ilişki meydana gelmektedir. Çünkü devletler ekonomik alanda çokkültürlü bir topluma ihtiyaç duyarak göçü desteklerken diğer yanda çokkültürlülük ulusal egemenliğe tehlike arz ettiği için göç kısıtlanması gereken bir unsur hâline gelmektedir.

⁴⁹⁷ Koca, a.g.m., s.60.

bir “güvenlikçi” yaklaşım söz konusudur. Bu yönde uygulanan politikaların insan haklarıyla çeliştiği tartışmalarının yanında askeri amaçla kullanılan ve yüksek teknolojiye sahip tekniklerle sınır kontrollerinin yapıldığı bir sürece girilmiştir. Vize Bilgi Sistemi (Visa Information System / VIS), Schengen Bilgi Sistemi (The Schengen Information System / SIS) ve Avrupa Parmak İzi Tanıma Sistemi (European Asylum Dactyloscopy Database / EURODAC) gibi veri tabanlarıyla sınır kontrolleri güvenlikleştirilen göçe yönelik araçlar olmuştur.

Harita 3.1. AB dışından yasadışı göç sınır geçişi tespitleri, 2019.⁴⁹⁸

1 Mayıs 2005'te göreve başlayan Avrupa Birliği Üye Ülkelerinin Dış Sınırlarının Yönetimi için Operasyonel İşbirliği Ajansı (European Border and Coast Guard Agency / FRONTEX) Birlik üyesi ülkelerin komşu sınırlarının korunmasını ve güvenliklerinin sağlanmasını amaçlayan bir oluşumdur.⁴⁹⁹ Avrupa'nın göç ve iltica konularında güvenlik kaygısının en somut yansıması olan FRONTEX, Avrupa'nın güvenlik yapısının işleyişinde ve Avrupa'nın sınır yönetiminin kurumsallaşmasında da önemli bir araç oluşturmaktadır. Avrupa Kalesi'nde göçün güvenlikleştirilmesinin açık göstergelerinden olan FRONTEX'in asıl mücadele alanı terörizm olsa da

⁴⁹⁸ Frontex, Risk Analysis for 2020, p.24,
https://frontex.europa.eu/assets/Publications/Risk_Analysis/Risk_Analysis/Annual_Risk_Analysis_2020.pdf (Erişim Tarihi: 3.12.2020).

⁴⁹⁹ Akdoğan, Atalay, a.g.m., s.2446.

AB'nin kaçak ve yasadışı göçle mücadelesinde de temel organlardan biri olmuştur. AB'nin iç güvenliğinin sağlanması için deniz, kara ve hava dış sınırlarında “düzensiz göçmen” hareketliliğini önlemek ve kontrol etmek FRONTEX'in ana görevleri arasındadır.⁵⁰⁰ Fakat FRONTEX'in asıl amacına yönelik, “Avrupa'ya ayak basmak isteyenleri avlamak” olduğu eleştirisi yapılmaktadır.⁵⁰¹ FRONTEX göç konusunu, güvenlik ve savunma mekanizmasıyla yönetmektedir.⁵⁰² Ajans, yasadışı göç konusunda tespit edilme, durdurulma, deniz hareketliliğinde karaya çıkartılma, alıkonulma merkezlerine transfer edilme ve geri gönderilme gibi güvenlik boyutunda üye devletlerle işbirliği⁵⁰³ içerisinde ortak operasyonlar gerçekleştirmektedir.

2007 yılında FRONTEX yönetmeliğinde yapılan bir değişiklikle yasadışı göç kaynaklı bir tehdit algılandığında “acil” operasyonel destek amacıyla ev sahibi üye ülkenin onay ve gözetiminde silah taşımaya ve gerekli noktada güç kullanımına izin verilen Hızlı Sınır Muhafaza Ekibi (Rapid Border Intervention Teams / RABITS)⁵⁰⁴ kurulmuştur. Ajansın silahlandırılabilen militer yapıya sahip olması FRONTEX'in güvenlikçi yaklaşımını ve Avrupa Kalesi'nin korunması gereken varlığını yansıtmaktadır. Kendisini risk ve tehditleri kontrol altına alan, yöneten bir istihbarat temelli organ olarak tanımlayan ajans, güvenlik ve istihbarat temelli kurumlarla⁵⁰⁵ ve üye devletlerle sıkı işbirliği içerisinde⁵⁰⁶ Öyle ki devletler arasındaki işbirlikleri genel olarak geleneksel güvenlik sorunları çerçevesindeyken bu alana göçün dâhil edilmesiyle göçünde geleneksel güvenlik tehditleri arasında yönetildiği şeklinde yorumlanabilir.⁵⁰⁷

⁵⁰⁰ Koca, a.g.m., s.62.

⁵⁰¹ Yardım, a.g.m., s.59.

⁵⁰² Koca, a.g.m., s.69.

⁵⁰³ 28 Mayıs 2012 tarihinde Türkiye Cumhuriyeti ile FRONTEX arasında düzensiz göçün önlenmesine yönelik işbirliğinin ana hatlarını düzenleyen Mutabakat Zaptı imzalanmıştır. T.C. Dışişleri Bakanlığı, No: 148, 28 Mayıs 2012, Frontex'le İşbirliği Mutabakat Zaptı İmzalanması Hk., http://www.mfa.gov.tr/no_148_-28-mayis-2012_-frontex_le-isbirligi-mutabakat-zaptinin-imzalanmasi-hk_.tr.mfa (Erişim Tarihi: 3.12.2020).

⁵⁰⁴ Rabbit – S muhafız gücünün konuşlandırılmasından itibaren düzensiz geçişlerde yaklaşık %75 oranında azalma yaşanmıştır. European Commission, Frontex and the RABIT Operation at the Greek – Turkish Border, (March 2011), https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/MEMO_11_130 (Erişim Tarihi: 3.12.2020).

⁵⁰⁵ Avrupa Polis Teşkilatı (European Police Office / EUROPOL), Avrupa Yolsuzlukla Mücadele Ofisi (The European Anti-Fraud Office / OLAF), EUROJUST, Ortak Durum Merkezi (Joint Situation Center / SITCEN), Avrupa Genelkurmay İstihbarat Dairesi (Intelligence Division of the European Military Staff / INTDIV), Avrupa Birliği Uygu Merkezi (European Union Satellite Center / EUSC), Uluslararası Polis Komisyonu (The International Criminal Police Organization / INTERPOL).

⁵⁰⁶ Koca, a.g.m., s.63.

⁵⁰⁷ Sarah Leonard, “EU Border Security and Migration Into The European Union: FRONTEX and Securitisation Through Practices”, *European Security*, Vol: 9, No: 2, (2010), p.240.

2006 yılında ajans başkanı Ilkka Laitinen'in, "*dış sınırları, sınır güvenliğini ve AB vatandaşlarını tehdit eden olası tehdidin ne olduğunu değerlendiriyoruz. Başka bir deyişle, bu tehditler yasadışı göç, insan kaçakçılığı, organize suç türleri ve uluslararası terörizmdir*"⁵⁰⁸ ifadeleri Frontex'in göçü hem sınırlara, güvenliğe ve vatandaşlara tehdit olarak değerlendirdiğini hem de farklı tehditlerle birlikte ele aldığını göstermektedir. Bu çerçevede FRONTEX'in güvenlik kaygılarının odağında olan ve mücadele alanı içerisinde yer alan göçe dair operasyonlar, mültecilerin Avrupa'ya sığınma başvurusu yapmalarında engelleyici nitelik taşımaktadır.⁵⁰⁹ Ajans'ın operasyonları çerçevesinde uluslararası koruma arayışındaki kimseler, çeşitli gerekçelerle sığınma başvurusu hakkına izin verilmeden geri gönderilmektedir. Bu durumda FRONTEX'in Avrupa Kalesi'nin güvenliğini ön plana alarak uluslararası teamül hukukunun bir parçası olan "geri göndermeme" (non-refoulement) ilkesini ihlal ettiği görülmektedir. Geri göndermeme ilkesi konusunda sorunlu görünen ajans, yakalanan kişileri mültecilik statüsüne düşüren vatanlarına geri dönmek zorunda bırakmakta ve bu durum eleştirilere yol açmaktadır.⁵¹⁰

Fakat sorunlu operasyonlara ve eleştirilere rağmen FRONTEX resmî belgelerde ve beyanlarda yasadışı göçü "insani" bir tavırla yöneten önemli, teknik bir yapı⁵¹¹ olarak ifade edilmekte, operasyonlarıysa "*denizlerde yaşanan ölümleri sona erdirmenin AB'nin ahlaki bir sorumluluğu*"⁵¹² olduğu ifadeleriyle meşrulaştırılmaktadır. Fakat Ajansın operasyonları, gittikçe sertleşen sınır gözetimleri ve militerleşmeye rağmen göçmenler tehlikeli güzergâhları seçmeye devam etmekte bu durumda Avrupa Kalesi'nde kısır bir döngü yaratmaktadır.

3.4.3. EUODAC

Göç olgusunun her çeşidiyle karşı karşıya kalan Avrupa kıtası için "istenmeyen göç" bir mücadele alanı hâline gelmiştir. Özellikle misafir işçi programlarının devletlerin değil gelen göçmenlerin iradeleri çerçevesinde

⁵⁰⁸ Andrew W. Neal, "Securitization and Risk at the EU Border: The Origins of FRONTEX", *Journal of Common Market Studies*, Vol: 47, No: 2, (2009), p.348-349.

⁵⁰⁹ Koca, a.g.m., s.64.

⁵¹⁰ Efthymios Papastavridis, " 'Fortress Europe' and FRONTEX: Within or Without International Law?", *Nordic Journal of International Law*, No: 79, (2010), p.75.

⁵¹¹ Koca, a.g.m., s.65.

⁵¹² Welcome to Europe (w2eu), "Frontex in the Mediterranean" 2014, <http://w2eu.net/frontex/frontex-in-the-mediterranean/>, (Erişim Tarihi: 3.12.2020).

sonuçlanması ve içinde bulunduğumuz zaman dilimi de dâhil olmak üzere Avrupa'ya göç akışının artması, sığınma kategorisinde ilk tercihler arasında yer alması Avrupa'nın göç algısının şekillenmesinde ve güvenlik ilişkisinin kurulmasında önem taşımaktadır. Avrupa'ya yönelen ve Avrupalılık değerlerine tehdit olarak nitelendirilen göç akışlarını kontrol etmek için 1999 Tampere Zirvesi'nde Avrupa Ortak İltica Sistemi'nin kurulmasına karar verilmiştir. Avrupa Ortak İltica Sistemi'nin işlemesi için de sığınmacıların kimliklerinin tespitine ve sınırların kontrolüne yönelik ortak bir veri tabanının oluşturulması önem kazanmış, bu çerçevede 15 Ocak 2003 tarihinde EURODAC sistemi oluşturulmuştur.

EURODAC sistemi üye ülkelerin bilgisayar ortamında erişimlerine açık bir parmak izi tanımlama veritabanıdır ve bu sistem çerçevesinde sığınma başvurusunda bulunan kişilerin parmak izleri birbirleriyle karşılaştırılmakta ve kişinin daha önce koruma talebinde bulunup bulunmadığının tespiti sağlanmaktadır. EURODAC sistemi, kişinin parmak izinden, geldiği devlete, başvurunun yapıldığı yer ve tarih ile cinsiyetini de içeren bir veri tabanı sunmakta, bu çerçevede AB'nin sınır yönetimindeki başlıca araçlar arasında yer almaktadır.⁵¹³ On dört yaşın üzerinde sığınma talebinde bulunan bir kişinin standart bir süreç içerisinde ve parmak izi alınarak bilgilerinin depolanmasını sağlayan EURODAC sistemi, sığınma konusundaki karmaşayı ve birden fazla başvuruyu önlemektedir. Bu noktada parmak izi tanıma sistemi (fingerprint authentication system) geliştirilmiş, bu önlemlerle de Avrupa Kalesi'nin dış dünyaya karşı daha kapalı, şüpheli ve güvenlik odaklı bir tutum içerisine girdiği görülmüştür.⁵¹⁴

İstenmeyen göç ile mücadele konusunda çeşitli politikalar geliştiren Avrupa, yasadışı göçün önlenmesinin etkili "sınır kontrolü" ile gerçekleşeceği yaklaşımı benimsemiştir. Bu çerçevede sıkı gümrük denetimleri, yüksek teknolojiye sahip cihazlarla araç aramaları gibi kontrollerin yanında Schengen Bilgi Sistemi, ICONet (Information and Coordination Network for Member States Migration Management Services) ve EURODAC⁵¹⁵ gibi ortak bilgi alışverişi sağlayan sistemlerle birlikte sınır kontrollerinde güvenlik düzeyi yükseltilmiştir.

⁵¹³ Şebnem Çakran, Veysel Eren, "Mülteci Politikası: Avrupa Birliği ve Türkiye Karşılaştırması", *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Cilt: 14, Sayı: 39, (2017), s.16-17

⁵¹⁴ Şevket Ovalı, "AB'nin Terörizmle Mücadele Politikasındaki Dönüşüm", *Ankara Avrupa Çalışmaları Dergisi*, Cilt: 5, Sayı: 3, (Bahar 2006), s.95.

⁵¹⁵ Samur, a.g.m., s.5.

3.4.4. Dublin Sözleşmesi

Gelişmiş ve gelişmemiş ülkeler arasındaki standartların derinliği her geçen gün artarken, küreselleşmenin bu noktada bir uçurum yaratması tartışmaları beraberinde gelmektedir. İnsanlar daha iyi bir yaşam için mücadele etmekte, var olan yoksunluklarını içinde bulundukları sınırlarının dışında aramaktadırlar. Bu anlamda göçmenler, kürenin güneyinden kuzeyine, doğusundan batısına doğru gerek adalet, gerek iş, gerekse sadece yaşam alanı arayanlar sonsuz bir hareketlilik sağlamaktadır. Refah seviyesi, yaşam standartları, eğitim ve iş olanakları gibi konularda cazibe merkezi olarak göç güzergâhlarının başında yer alan Avrupa kıtası da bu hareketlilikten en fazla etkilenen ve karşı karşıya kaldığı hareketliliği “güvenlik” ile ilişkilendiren bölgelerdendir. Avrupa ülkeleri gelişmişliklerinin yarattığı çekici faktörlerle mülteciler için hedef durak olmaktadır. Bu çerçevede her geçen gün artış gösteren mülteci akınları ve sığınmacı başvuruları Avrupa Kalesi’nin çözüm bulması gereken önemli konular hâline gelmiştir.

Avrupa Topluluğu (AT) üyesi 12 devlet tarafından 15 Haziran 1990’da imzalanan ve 1997’de yürürlüğe giren Dublin Yönetmeliği,⁵¹⁶ Avrupa Birliği’nin karşılaştığı göç akınına yönelik çözümlerinden birisidir ve sığınma başvurularında üye ülkelerin nasıl hareket edeceklerine dair bir yönetmelik sunmaktadır. Dublin Sözleşmesi’nden önce sığınma başvurusunda bulunan kişi kabul edilmediği takdirde başka bir AB üyesi ülkeye başvuruda bulunabilmekteydi ve bu durum mültecilik statüsünün kazanılmasını kolaylaştırmaktaydı. Dublin Sözleşmeleri ile sığınmacılara sadece ilk giriş yaptıkları AB ülkesine başvuru yapabilme ve başvuru reddedildiğinde de ikinci bir Avrupa ülkesine başvuruda bulunamama gerekliliği getirilmiştir.⁵¹⁷ Bu şekilde de hem sığınmacıların durumu düzenlenmiş hem de sayıları azaltılmaya çalışılmıştır.⁵¹⁸

AB’nin mülteci politikalarıyla ilgili kendi sınırlarında geçerli olacak şekilde oluşturduğu ilk temel metin olarak görülen Dublin Yönetmeliği,⁵¹⁹ sığınma başvurusunun incelemesi sorumluluğunu sınırlarından giriş yapılan ülkeye

⁵¹⁶ 17 Mart 2003 tarihinde yeni bir yönetmelikle Dublin II, 26 Haziran 2013 tarihinde de Dublin III yönetmeliği yürürlüğe girmiştir.

⁵¹⁷ Kanat, Aytaç, a.g.m., s.69-70.

⁵¹⁸ Alkan, a.g.m., s.761.

⁵¹⁹ Enes Bayraklı, Kazım Keskin, *Türkiye, Almanya, Avrupa Birliği Üçgeninde Sığınmacı Krizi*, SETA Vakfı, Sayı: 143, (2015), İstanbul, s.11.

yüklemektedir.⁵²⁰ Dolayısıyla AB karasularından giriş yapan mülteciler, Akdeniz kıyısında İtalya, Yunanistan ve Malta gibi sınır ülkelerinde birikmeye başlamıştır.⁵²¹ FRONTEX, EURODAC ve Avrupa İltica Destek Ofisi (European Asylum Support Office / EASO) Dublin Yönetmeliği'nin destekleyici araçlarıdır ve AB'nin mültecilere yönelik bu araçları "Dublin Sistemini" oluşturmaktadır.

Yönetmeliğin en önemli amacı, Avrupa Birliği sınırlarında aynı kişinin birden fazla üyeye sığınma başvurusu yapmasının önüne geçilmesidir. Fakat yönetmelikle sığınmacılara dair siyasî ve ekonomik sorumluluklar AB'nin sınır ülkelerine bırakılmış bu durumda adaletsizliğe neden olduğu şeklinde eleştirilmektedir. Öyle ki yönetmelik, sınırlardan uzak Almanya, Fransa ve İngiltere gibi AB devletleri için sığınmacı başvurularıyla doğrudan ilgilenmemek konusunda avantaj oluşturduğundan bu üyeler uzun bir süre Dublin Sistemi'ni reform etmeye mesafeli olmuşlardır.⁵²² Sınır ülkelerde artan mülteci akınları nedeniyle özellikle Suriye'de yaşananların ardından karşılaştıkları kalabalıklar karşısında Dublin Yönetmeliğini eleştirmektedirler.⁵²³ Avrupa için sığınmacı -Suriye- krizinin en yüksek seviyeye ulaştığı 2015 yazında Macaristan, 60 bine ulaştığını belirttiği sığınmacı sayısı sonrası Dublin Sistemini askıya aldığını açıklamıştır. Macaristan'ın kararı Brüksel'den tepki alınca karar geri çekilmiş fakat Yunanistan yönünden gelen sığınmacıların Sırbistan'ı geçerek Macaristan'a girmelerini engellemek için Sırbistan sınırına dikenli tel çekilmiştir. Sınırlara çekilen dikenli teller mültecilere, *"Buraya giremezsin; çünkü sen buraya ait değilsin, senin gibiler yok burada."*⁵²⁴cümlesinin somut hâli olmuştur. İstenmeyenlere yönelik bir çözüm olarak örülen dikenli teller, tıpkı ev anlayışında olduğu gibi "öteki" algısının bir yansımasını oluşturmaktadır.⁵²⁵ Avrupa Kalesi'nde de ötekine yönelik güçlendirilen sınırlar güvenlikleştirmenin açık göstergelerindendir.

⁵²⁰ Yönetmelik, sığınma başvurusunu ilk ayak basılan AB ülkesinin sorumluluğuna bıraksa da Almanya örneğinde görüldüğü gibi üye devlet bu kurala uymayarak sığınma başvurularını inceleme ve sonuçlandırma hakkına sahiptir.

⁵²¹ Bayraklı, Keskin, a.g.m., s.9.

⁵²² Bayraklı, Keskin, a.g.m., s.12.

⁵²³ Dublin Düzenlemesi'nin bir diğer eleştirisi de mültecilerin gözetimine alınmama ilkesinin ihlal edilmesidir. Sığınma başvuruları değerlendirilirken sığınmacıların sorumlu devlete nakledilmesi sürecinde gözetiminde tutulmaları temel hak ve özgürlüklerin ihlali olduğu yönünde eleştirilere neden olmaktadır. Yardım, a.g.m., s.61.

⁵²⁴ Gönül Eda Özgül, "Sınır Kapıları, Dikenli Teller, Yollar, Kamplar ve Çocuklar: Kurban ve İstisna Olarak Mülteci", *Marmara İletişim Dergisi*, Sayı: 25, (2016), s.8.

⁵²⁵ Özgül, a.g.m., s.10.

3.4.5. Geri Kabul Anlaşmaları

Avrupa'nın göç konusuyla mücadele etme yollarından birisi de “dışsallaştırma” politikaları çerçevesinde “üçüncü ülkelerle” yaptığı anlaşmalar olmuştur. Geri kabul anlaşmaları, ülkesinde kalma şartlarını taşımayan veya bu şartlardan yoksun olan üçüncü ülke vatandaşlarının, vatandaşı oldukları ülkelere geri gönderilmelerini düzenleyen anlaşmalardır. Genel olarak pasaport, vize, oturma izni gibi gerekli belgeleri olmadan bir ülkeye yasadışı olarak giriş yapanlar ya da ülkenin belirli sınır kapıları yerine yasadışı bir şekilde giriş yapanlar, ülkeye yasadışı giriş yapmış veya yasal giriş yapmış olsa da tanımlanan sürelerini doldurarak -vize, oturma, çalışma- yasadışı kalmaya devam edenlerin gerekli şartları taşımadıkları için vatandaşı oldukları ülkelere geri gönderilmelerini düzenleyen anlaşmalar geri kabul anlaşmalarıdır. AB'nin göç politikasında yasadışı göçle mücadele konusunda üçüncü ülkelere sorumluluk yükleyen bir yaklaşıma dayanan, üçüncü ülkelerden bilgi alışverişi ve işbirliği mekanizmalarının kurulması, ikili veya çok taraflı anlaşmaların imzalanmasıyla oluşturulan geri kabul anlaşmaları AB için önemli araçlardan olmuştur.⁵²⁶ AB ile imzalanan geri kabul anlaşmasıyla⁵²⁷ taraf ülkeler hem kendi vatandaşlarını hem de kendi sınırlarından AB'ye yasadışı geçiş yapan kişileri geri alma yükümlülüğünün altına girmektedirler.⁵²⁸

Avrupa'nın göçmenlerin ana güzergâhlarından biri olması ve 1970'lerden itibaren yoğun bir göç akışıyla karşı karşıya kalması ilk etapta göçün kaynağı olan ülkelerle geri kabul anlaşmalarının imzalanmasını gündeme getirmiştir. Fakat mülteci statüsündeki bireylerin kaynak ülkelere geri dönmesinin tehlike olması geri kabul anlaşmalarının transit ülkelerle yapılmasını gerekli kılmıştır. 1951 Cenevre Sözleşmesi'nde de yer alan geri göndermeme ilkesi, geri kabul anlaşmalarının kaynak ülkeyle değil kişinin hayatının tehlikede olmadığı üçüncü ülkelerle yapılmasını öngörmüştür.⁵²⁹

⁵²⁶ Melih Özsoz, “Türk Vatandaşlarını Vizesiz Avrupa Yolculuğu: Vize Sorunu, Geri Kabul ve Sonrası”, Belgin Akçay (Ed.), *Türkiye - AB İlişkileri Yeni Gündem*, Ankara Üniversitesi Jean Monnet Kürsüsü Konferans Dizisi, (2013-2014), s.145.

⁵²⁷ Geri kabul anlaşmaları; bir ülkede kalma şartlarından yoksun veya söz konusu şartları kaybetmiş olan taraf ülke vatandaşlarını, taraf olan ülkeleri transit ülke olarak kullanan üçüncü ülke vatandaşlarını ve yasal giriş yapılmış olsa da devam eden süreçte yasadışı statüye düşen taraf ülke vatandaşlarını kapsamaktadır. Özsoz, a.g.m., s.146.

⁵²⁸ ORSAM Raporu, 2012, s.17.

⁵²⁹ Kerem Batır, “Avrupa Birliği'nin Geri Kabul Anlaşmaları: Türkiye İle AB Arasında İmzalanan Geri Kabul Anlaşması Çerçevesinde Hukuki Bir Değerlendirme”, *Yönetim Bilimleri Dergisi*, Cilt: 15, Sayı:30, (2017), s.588.

1990’larda Soğuk Savaş’ın bitiminin ardından AB, ikili geri kabul anlaşmaları yaparak çözüm arayışına yönelmiştir. Geri kabul anlaşmalarının tarihi Avrupa’da 19. yüzyıla⁵³⁰ dayansa da Doğu Bloğu’nun yıkılmasının ardından düzensiz göçmenlerin gönderilmesine yönelik ve “güvenli üçüncü ülke” prensibiyle Orta ve Doğu Avrupa ülkeleriyle yapılan anlaşmalar “İkinci Nesil Geri Kabul Anlaşmaları” olarak ifade edilmektedir.⁵³¹ Bu süreçte imzalanan anlaşmaların başarıları; vize muafiyetleri,⁵³² AB’ye üyelik cazibesiyle ve ülkelere sağlanan teknik, malî yardımlarla sağlanmıştır.⁵³³ Günümüzde de “Üçüncü Nesil Geri Kabul Anlaşmaları”⁵³⁴ olarak devam eden geri kabul anlaşmalarının imzalanmasında⁵³⁵ ve yürütülmesinde bu unsurlar etkilerini devam ettirmektedir. Ayrıca AB, taraf ülkelerin maddi yükünü hafifletmek için göçmenlerin geri kabulüne yönelik Avrupa Geri Dönüş Fonu (European Return Fund) adıyla bir fon ayırmakta ve yürüttüğü projelerle de maddi katkı sağlamaktadır.⁵³⁶

Avrupa Kalesi’nin göçmen akışına karşı aldığı tedbirler arasında en önemlilerinden olan geri kabul anlaşmaları Birliğin göçe yönelik dış politikasında da önemli bir yere sahiptir. AB’nin göç yönetimi konusunda Birliğe üye olmayan ülkelerle işbirliğinin artırılmasında geri kabul anlaşmaları önemlidir.⁵³⁷ Bu çerçevede her geçen gün daha fazla göç akışına tanık olan AB, daha fazla devletle geri kabul anlaşması imzalama amacı içerisindedir. Fakat geri kabul anlaşmaları, hem vatansızların ve vatandaş olmayanların geri kabulünün talebini içermesi hem de

⁵³⁰ 1818-1819 yılları arasında Prusya ile diğer Alman devletleri arasında geri kabul anlaşmaları imzalanmıştır. 1906’da Almanya ile Hollanda arasında geri kabul anlaşması imzalanmıştır. 1950 – 1960 yılları arasında Belçika, Hollanda, Lüksemburg, Fransa, Almanya ve Avusturya kendi aralarında geri kabul anlaşmaları imzalamışlardır. Batır, a.g.m., s.588.

⁵³¹ Batır, a.g.m., s.589.

⁵³² Daphne Bouteillet – Paquet, “Passing the Buck: A Critical Analysis of the Readmission Policy Implemented by the European Union and Its Member States”, *European Journal of Migration and Law*, Vol: 5, (2003), p.364. / p.359-377.

⁵³³ 1993 yılında Almanya, göç akınlarına karşı sığınma başvuruları kabul koşullarını iyileştirmek ve mültecilik statüsünün belirlenmesinde altyapı harcamaları için Polonya’ya 120 milyon, Çek Cumhuriyeti’ne de 60 milyon Alman Markı finansal yardım sağlamıştır. Bouteillet – Paquet, a.g.m., s.365.

⁵³⁴ “Üçüncü Nesil Geri Kabul Anlaşmaları” -2001’den bu yana imzalananlar- üye devletlerce değil AB tarafından imzalanmakta ve vatandaşların geri kabulünün yanında ilgili ülkeden transit geçiş yapan diğer devlet vatandaşlarını da kapsamaktadır. Batır, a.g.m., s.594.

⁵³⁵ “Türkiye Cumhuriyeti ile Avrupa Birliği Arasında İzinsiz İkamet Eden Kişilerin Geri Kabulüne İlişkin Anlaşma” adıyla 16 Aralık 2013 tarihinde Türkiye ile AB arasında geri kabul anlaşması imzalanmıştır. Türkiye ile de geri kabul anlaşması çerçevesinde vize muafiyeti konusu kabul edilmesine rağmen kayda değer bir ilerleme sağlanmamıştır.

⁵³⁶ Özsoz, a.g.m., s.148.

⁵³⁷ Gülnihal Ölmez Kıyıcı, Ummuhan Kaygısız, “Avrupa Birliği’nin Geri Kabul Anlaşmalarının Avrupa Birliği Göç Politikaları ve İnsan Hakları Çerçevesinde Değerlendirilmesi”, *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Cilt: 10, Sayı: 25, (Eylül 2018), s.472.

sınırların korunması sorumluluğunun üçüncü ülkelere devrederek konunun dışsallaştırılması noktalarında eleştirilmektedir.

3.4.6. Komşuluk Politikaları

Avrupa göç konusunda güvenlik odaklı yaklaşımını çeşitli politika araçlarıyla sürdürmüştür. Gerek sınırları gerek üçüncü ülkeleri içeren politika araçlarıyla Avrupa Kalesi'nin güvenliği sağlanmaya çalışılmıştır. Güvenliği ön planda tutan Avrupa, güvenliği sağlama noktasında sınırlarının ötesindeki diğer aktörlerle ilişki kurmuş bir bakıma kurmak zorunda kalmıştır. Hatta komşularının istikrarının kendi güvenliği için önemli olduğu yaklaşımını benimsemiştir. AB bu çerçevede çevresindeki bölgelerde demokratik gelişim ve ekonomik kalkınma gibi konularda yaşanan istikrarsızları kendisine tehdit görerek mücadele etmek istemektedir. Çünkü istikrarsızlıkların Avrupa'ya tehdit yaratmasındaki önemli sonuçlarından biri göçe neden olmalarıdır. Göçün nedenlerinden bahsederken açıklandığı gibi kaynak ülkelerdeki ekonomik ya da otoriter rejimlerin yarattığı sorunlar bireysel göçlerden kitlesel göçlere kadar göç akışlarına neden olmaktadır. AB güvenlik endişelerinin de etkisiyle Komşuluk Politikası'nı oluşturma gereği duymuştur. 2003 yılında Avrupa Güvenlik Strateji Belgesi'nde terörizmden bölgesel çatışmalara, başarısız devletlerden, enerji güvenliğine⁵³⁸ ve yasadışı göç konularına kadar geniş ölçekte tanımlanan tehdit kaynaklarıyla mücadelede komşu bölgelerinde güvenli olması gerektiği vurgulanmıştır.⁵³⁹

Çünkü istikrarsızlıklar Avrupa'nın güvenlikleştirdiği tehditlerin başında gelen göçlere neden olmaktadır. AB'nin doğu ve güney komşularıyla⁵⁴⁰ ilişkilerini yönetmek için oluşturulan Komşuluk Politikası, süreç içerisinde “daha fazla için daha fazla” (More for more)⁵⁴¹ ilişkisinden ülkelerin spesifik ihtiyaçlarına göre düzenlenen (tailored partnership) bir politikaya evrilmiş ve yasal hareketlilik, düzensiz göçle mücadele konuları⁵⁴² da temel öncelikler arasına yerleştirilmiştir.⁵⁴³

⁵³⁸ Ayrıca bu nedenlerin her biri başlı başına göçe sebep olan unsurlardandır.

⁵³⁹ Hatice Yazgan, “Rubican’u Geçmek? Onuncu Yılında Avrupa Komşuluk Politikası”, *Uluslararası Hukuk ve Politika*, Cilt: 11, Sayı: 42, (2015), s.110.

⁵⁴⁰ AB'nin Komşuluk Politikası'na giren doğu komşuları; Ermenistan, Azerbaycan, Belarus, Gürcistan, Moldova ve Ukrayna'dır. Güney komşuları; Cezayir, Mısır, İsrail, Ürdün, Lübnan, Libya, Fas, Filistin, Suriye, Tunus. Özellikle güney komşuları AB'nin yoğun göç aldığı bölgedir.

⁵⁴¹ *Mor for more ilişkisi*, ülkelerin demokrasinin sağlanması ve hukukun üstünlüğü yönündeki gelişmelerine bağlı olarak -koşullu- AB desteği almalarıdır.

⁵⁴² Komşuluk Politikası'nda öne çıkan diğer konular; iklim değişikliği, ekonomik ve sosyal kalkınma ile enerji güvenliği konularıdır, fakat bu konularda sonuç kısmında göç ile ilişkilidir.

⁵⁴³ Hatice Yazgan, “AB'nin Güney Komşuları ile İlişkileri: Göçün Güvenlikleştirilmesi ve Sivil Topluma Etkileri”, *Mukaddime*, Cilt: 9, Özel Sayı: 1, (2018), s.24.

Soğuk Savaş'ın ardından yeni tehdit kategorisinde yer alan göç konusunun -özellikle İran, Irak ve Suriye kaynaklı yoğun göç- önlenmesinde Avrupa'da Komşuluk Politikası önemli olmuştur.⁵⁴⁴ Göç konusuyla çeşitli alanlarda mücadele eden Birlik, yasadışı göçün azaltılması, yasal göç için bir zemin oluşturulması, ortak sığınma politikası ve sınır yönetimi alanlarına dayanan çok kapsamlı ve ortaklı bir proje olan Euromed Göç Programı'nı (Euromed Migration IV) oluşturmuştur. Program, güney komşuluk politikasını içeren ülkelerle göç, hareketlilik ve uluslararası koruma konularında işbirliğini öngörmektedir.⁵⁴⁵

Göç konusunda tutarlı bölgesel girişimleri ve ikili işbirliğini güçlendirmeyi hedefleyen Avrupa Komşuluk Politikası,⁵⁴⁶ özellikle güney bölge olmak üzere Avrupa'nın göçü güvenlikleştirmesinin sonucudur. AB'nin Komşuluk Politikası çerçevesinde göçü ele alması iç güvenliği sağlamak için kendi sınırlarının dışında da ortak politika ihtiyacının göstergesidir.⁵⁴⁷ AB, göçü engellemek adına güvenlikleştirerek mücadele alanı yaratmakta ve meşrulaştırmaktadır.

⁵⁴⁴ Yazgan, 2018, a.g.m., s.24.

⁵⁴⁵ Yazgan, 2018, a.g.m., s.26.

⁵⁴⁶ Zela Başak Kızılkın, "Arap Baharı Sonrası Avrupa Birliği'nin 'Yeni' Komşuluk Politikası", *Mukaddime*, Cilt: 9, Sayı: 2, (2018), s.96.

⁵⁴⁷ Özerim, a.g.m., s.31.

Tablo 3.7. Avrupa’da göçmenlere bakış.⁵⁴⁸

Etki Alanı	İfade
Güvenlik İçin Tehdit	“Göçmenler suç oranlarını artırıyor.” ⁵⁴⁹ “Göçmenler ülkeye hastalık getiriyor.” ⁵⁵⁰
Refah İçin Tehdit	“Göçmenler işlerimizi alıyorlar.” ⁵⁵¹ “Göçmen işçiler ücretleri aşağıya çekiyorlar.” “Göçmenler daha az eğitilmişler.” “Göçmenler refah devletini kötüye kullanıyorlar.” “Göçmenler sığınma sistemini suistimal ediyorlar.”
Yaşam Şekline Tehdit	“Göçmenler bulundukları ülke kendi ülkeleri gibi davranıyorlar.” “Göçmenler paralel toplum oluşturuyorlar.” “Göçmenlerin çocukları okulların standartlarını düşürüyor.” “Göçmen kadınlar bağımlı olarak yaşıyorlar.”
Rekabet Ortamı	“Göçmenler yerel işçilerin yapmak istemedikleri işleri yapıyorlar.”

Avrupa’da endişe duyulan konuların sıralamasında göç hızla yükselmektedir.⁵⁵² Tablo 3.7’de de belirtildiği gibi göç ülke sınırları içerisinde her

⁵⁴⁸ Akdoğan, Atalay, a.g.m., s.2440. Detaylı bilgi için; Migrants and their descendants. Guide to policies for the well-being of all in pluralist societies. Council of Europe Publishing, 2010. https://www.coe.int/t/dg3/socialpolicies/socialcohesiondev/source/GUIDEMIGRANTS_EN.pdf (Erişim Tarihi: 9.12.2020)

⁵⁴⁹ Dünya Gıda Programı tarafından Türkiye’de Sosyal Uyum: Mülteci ve ev sahibi topluluk online anketine göre Türk katılımcılar, “Suriyelilerin varlığı, mahalledeki suç oranını etkilemiştir.” ifadesine %46 suç çoğaldı şeklinde cevaplamışlardır. <https://docs.wfp.org/api/documents/WFP-0000039743/download/> (Erişim Tarihi: 12.12.2020), s.14.

⁵⁵⁰ Suriye iç savaşının ardından Türkiye’ye gelen sığınmacıların ardından Türk nüfusunun sağlığı olumsuz etkilenmiştir. Türkiye’de yok olmaya başlayan kızamık, verem ve şark çıbanı grubu hastalıkları yeniden görülmeye başlamıştır. 1977’de Türkiye’de tamamen yok edilen çiçek hastalığı, 1998’de görülen çocuk felci ve 2009’da uzaklaştırılan yenidoğan tetanosu 2011-2018 yılları arasında 3.5 milyondan fazla Suriyelinin Türkiye’ye gelişiyle tekrar görülmeye başlamıştır. Osman Çöllü, Göç Olgusunun Türk Sağlık Sistemi Üzerindeki Etkileri: Suriyeli Sığınmacılar Örneği, Hasan Hüseyin Aygül ve Erdal Eke (Ed.), *21. Yüzyılda Uluslararası Göç ve Mülteciler*, Ankara: Nobel Yayıncılık, 2018, s.249-250.

⁵⁵¹ Dünya Gıda Programı tarafından Türkiye’de Sosyal Uyum: Mülteci ve ev sahibi topluluk online anketine göre Türk katılımcılar ekonomik yansımalar içerisinde “Onlar yüzünden iş bulamıyoruz, çok ucuza çalışıyorlar.” ifadesinde bulunurlarken, “Suriyelilere Türklerle aynı ücretin ödenmesi gerekmektedir.” ifadesine %23 oranında kesinlikle katılmıyorum yanıtını verilmiştir. <https://docs.wfp.org/api/documents/WFP-0000039743/download/> (Erişim Tarihi: 12.12.2020), s.11. Göçmenlerin yerli halkın işlerini alması konusunda İngiltere’de 2009 yılında İşçi Partisi üyesi Maliye Bakanı Gordon Brown, “*Britanya’daki işler, Britanyalı işçilerindir.*” ifadesiyle tutumunu belirtmiştir. Mette Wiggen, “Rethinking Anti-Immigration Rhetoric after the Oslo and Utøya Terror Attacks”, *New Political Science*, Vol: 34, No: 4, (December 2012), p.593.

⁵⁵² Akdoğan, Atalay, a.g.m., s.2442.

konuyla ilişkilendirilerek tehdit unsuru olarak algılanmaktadır. Bu çerçevede hem toplumsal tabanda vatandaşlar hem de siyasî liderler tarafından göç güvenikleştirilmektedir. Güvenlik tehdidi arasında yer alan göç bir mücadele alanına dönüştürülmüş ve Avrupa ülkeleri bu konuda Birlik çerçevesinde çeşitli araçlar oluşturmuştur. AB'nin önemli değerlerinden olan demokrasi, Avrupa'nın arka bahçesi olan Batı, Balkanlarda göç konusunda istikrar ve güvenlik uğruna feda edilmektedir. Demokratik yönetimlerden ziyade göç ve güvenlik ikileminde bölgede güvenliği ve istikrarı sağlayan “bekçiler” daha önemli olmaktadır.⁵⁵³ AB denildiğinde gündeme gelen “Avrupa değerlerinin” oluşturulan politikalar sonucunda sahada özellikle güvenlik ve kontrol karşısında yenildiği görülmektedir.⁵⁵⁴ AB'nin göçü engelleme noktasında kaynak ülkelerdeki demokratik gelişim ve ekonomik istikrarı desteklemesinin yanında yine göçü engellemek için kaynak ülkelerde göz ardı ettiği durumlarda söz konusudur. Yine de AB'nin karşı karşıya kaldığı göç olgusuyla mücadele etmekten pes etmeyeceği açıktır. Fakat oluşturulan politikaların işleyişleri de göz önüne alındığında köklü değişimlerin olması gerektiği yönündeki eleştiri sesleri kürenin her yerinden yükselmektedir.

Değerlendirme

Soğuk Savaş'ın ardından göç olgusu güvenlik alanına dâhil olmuştur. Referans nesnesi olarak devletin ele alındığı klasik güvenlik anlayışının sorgulanması alışlagelmiş tehdit algılamalarını değiştirmiştir. 1980'lerde başlayan güvenliğin doğasındaki değişimde Kopenhag Okulu'nun ortaya koyduğu sektörel güvenlik ve güvenikleştirme/güvenlik-dışlaştırma etkili olmuştur. Sektörel güvenlik ile birlikte referans nesneleri çeşitlenirken güvenlik kavramı genişlemiş, bu referans nesnelere yönelen tehditler artarken güvenlik kavramı derinleşmiştir. Bu çerçevede göç olgusu da derinleşen güvenlik kavramı içerisinde yer almıştır.

Göç, Kopenhag Okulu tarafından sektörel güvenlik içerisinde yer alan toplumsal güvenliğe doğrudan tehdit olarak nitelendirilirken aynı zamanda göç güvenikleştirilmektedir. Son yüzyılda ulus-ötesi topluluklar ve mülteciler çerçevesindeki öteki algıları derinleşirken aslında toplumsal tabanda yerli ve yabancı gruplar arasında değerler üzerinden mücadele alanları da ortaya çıkmaktadır. Ortaya çıkan bu tablo literatürde “kimlik mücadelesi” olarak ifade edilirken bu çalışmada bu

⁵⁵³ Gönül Tezcan, “Mülteci Krizi ve Avrupa Birliği'nin Batı Balkanlar Politikası”, Melih Görgün (Ed.), *Uluslararası Göç*, İstanbul: Beta Basım Yayım, 2019, s.101-121.

⁵⁵⁴ AB'nin göç politikaları bir yanda demokratik değerler ve insan hakları diğer yanda da millî egemenlik ve güvenlik arasında sıkışmıştır. Koçak, Gündüz, a.g.m., s.68.

süreç koruma ve savunma güdüsünün itici güç olduğu “göç sarkacı” ile açıklanmıştır. Bugün göçün güvenlikleştirildiği toplumlarda bu sarkacın toplanın uç noktalara ulaştığına haberlerde, anketlerde tanık olunmaktadır.

Göçün aynı zamanda başlangıçtaki bazı güvensizlik nedenleriyle ortaya çıkması ve ardından hedef ülkelerin toplumları tarafından tekrar ekonomi, kimlik, egemenlik, refah gibi güvenlik sorununa dönüşmesi göç ve güvenlik ilişkisinde bir döngü meydana getirmektedir. Bugün sınırlardaki yabancıların doğrudan tehdit unsuruna dönüştürülmesi ya da yolculukları sırasında ve sonrasındaki mücadele alanları göç eden bireylerin insani güvenlikten yoksun hâle gelmesine neden olmaktadır. Bu çerçevede göç ve güvenlik ilişkisi döngüsel bir süreç olarak karşımızda durmaktadır.

Bu noktada göçün güvenlikleştirilmesinin somut örneği olarak Avrupa Kalesi ele alınmıştır. Çünkü literatürde Avrupa’nın göçe yönelik mücadele araçları, güvenlikleştirmenin basamakları olarak değerlendirilmektedir. Avrupa kıtasının tarih boyunca gerek kıta dışına verdiği göçlerle kaynak bölge olarak gerek günümüzde de cazibe merkezi olarak değerlendirilmesiyle kıtaya aldığı göçlerle hedef bölge olarak göç olgusunun her boyutuyla karşılaştığı görülmektedir. Avrupa’nın göç hikâyesi zaman içerisinde yerini göç akışlarına karşı korunaklı bir Avrupa Kalesi’ne bırakmıştır. 1950’lerde işçi ihtiyacının olduğu dönemde emek hareketlilikleri teşvik edilirken, 1970’lerde kriz zamanında gelenler hoş karşılanmamış ve ekonomi referans nesnesi olarak değerlendirilerek göç güvenlikleştirilmiştir. Bu çerçevede güvenlikleştirilen göç ile Schengen Anlaşması’ndan FRONTEX’e, EURODAC’tan Dublin Sözleşmesine ve Geri Kabul Anlaşması’ndan Komşuluk Politikaları’na kadar Avrupa’da göç, mücadele edilmesi gereken bir unsur hâline getirilmiştir.

SONUÇ

Yüzyıllar boyunca insanoğlunun hayatında yer eden ve her dönemde yeni anlamlarla hayat bulan, hayatın içerisinde farklı boyutlarda dinamikliğini sergileyen göç olgusu, içerisinde bulunduğumuz yüzyılda ise “güvenlik” çerçeveli bir tablo sunmaktadır. Göçe dair çalışmalarda uzunca bir dönem göçe neden olan etmenler çalışma konusu yapılırken artık göçün neden olduğu olgular da araştırma, eleştirme ve tartışma alanı yaratmaktadır. Hiç silinmeyen öteki algısı, son kertede göçün güvenlik konusu olmasına aracı olmuştur. “Bu hareketliliklerin nedeni nedir?”, “Neden sınırların ötesinde yaşam aranır?” sorularının cevapları üzerine birçok kuram farklı perspektifler sunsa da tatmin edici bir cevaba ulaşamamaktadır.

Göç kuramlarının bugün içinde bulunduğumuz ve zaman zaman “kriz” olarak nitelendirilen göç akınlarının açıklanmasında da yetersiz kaldığı görülmektedir. Günümüzde de kriz olarak ele alınan göç aslında insanlık tarihinin hayati ve olağan bir unsurudur. Göçün dinamik yapısı ve görünürlüğünü arttırması hemen her disiplin tarafından çalışma konusu olmasını sağlamış, siyaset bilimi göçe dair politik, sosyoloji toplumsal, iktisat ekonomik, psikolojiye birey odaklı yaklaşım sergilerken uluslararası ilişkiler disiplini insan hareketliliğiyle ulus devletlerin sınırları arasındaki güvenlik bağlantısını kurmuştur. Bugün uluslararası göç olgusu, güvenlik kavramı gibi uluslararası ilişkilerle ilgili egemenlik ve sınır kavramlarına da meydan okumaktadır. Yasadışı göçmenler hayalet misali sınırları aşarken güvenlik uygulamalarında da artışlar, yenilikler yaşanmaktadır.

Fakat bu noktada unutulmaması gereken şey, yeni olanın uluslararası göçün kendisi değil, göçün değişen algılarla kazandığı yeni boyutları olduğudur, yani güvenlikle ilişkisidir. Çok aktörlü bir endüstriyi barındıran göç olgusu, kazandığı anlamlar ve çevrelendiği algılarla halkalarını genişletmektedir. Özellikle güvenlik çerçeveli bir göç algısı, güvenlik sektörünü göç endüstrisine katmaktadır. Uluslararası kitlesel göçlerin artmasıyla güvenlik kavramı uluslararası göç literatüründe sıkça kullanılan bir kavram hâline gelmiş ve insan hareketliliği devlet güvenliği, toplum güvenliği ve dış ilişkiler bağlamında bir güvenlik sorununa dönüşmüştür. Uluslararası göçün yasadışı ve zorunlu boyutu da ulusal ve uluslararası düzeydeki siyasî gündemin önemli konularından olmuştur. Özellikle ulusal düzeyde göçün devletlerin sınırları üzerinden egemenliğini ve otoritesini sorgulatması, göç konusunun göz ardı

edilmesini engellemektedir. Yoğun ve kontrolsüz göç, doğrudan ulusal tehdit niteliğine büründürülürken toplumda da yabancı korkusu ve ırkçılık gibi psikolojik alt yapıda göç olumsuz bir şekilde kodlanmaktadır.

Soğuk Savaş'ın ardından geleneksel güvenlik anlayışının sorgulanması eleştirel güvenlik yaklaşımlarının yeni tehditlerini gündeme yerleştirirken artan insan hareketliliği de “göç ve güvenlik” ilişkisine odaklanılmasını sağlamıştır. Bu çerçevede Kopenhag Okulu'nun sektörel güvenlik çalışması içerisinde yer alan toplumsal güvenlik ve güvenlikleştirme kavramları son yıllarda göç konusunun açıklanmasında önemli bir yer tutmaktadır. Kitleli göçler, yasadışı göçler homojen kimlik algısını bozacağı endişesiyle ve barındırdığı yasadışılık boyutlarıyla toplumun bütünlüğüne yönelik bir tehdit olarak algılanmaktadır. Özellikle Avrupa'da yüksek dozda hissedilen göç-güvenlik ilişkisi ve işsizlikten, suç oranlarına, terörizme kadar göçle doğrudan kurulan bağlantı güvenlikleştirilen bir göç olgusuna işaret etmektedir. Avrupa'nın bu noktada mücadele aracı niteliği taşıyan politikaları da bu resme dâhil olmaktadır.

Her ne kadar göç ve güvenlik ilişkisinde hedef ülkenin yapısal sorunları ön plana çıkarılsa da hareketlilik esnasında göçmenlerin yaşadığı güvenlik sorunları da göç ve güvenlik ilişkisinin parçalarındandır. Fakat göçün güvenlileştirilmesinin olumsuz siyasî sonuçları da vardır. Toplumsal bir sorun algısıyla tanımlanmaya başlanan göç aynı zamanda siyasetçiler tarafında da oy kaygısıyla siyasallaştırılmakta, güvenlikleştirilmektedir. Fakat göçmenlerin hedef ya da transit ülkelerdeki yapısal sorunların sorumluları gibi lanse edilmeleri de bu sorunları örtbas etme yöntemi olduğu şeklinde de eleştirilmektedir.

Soğuk Savaş sonrası yenilenen güvenlik çalışmalarıyla 11 Eylül ve beraberinde Avrupa'da akıllara kazınan terör saldırılarıyla güvenlileştirilen bir sorun niteliğinde algılanan göç, beraberinde tedbirleri de getirmektedir. Geline nokta da göç alan ülkelerin yasadışı göçle mücadele ve entegrasyon amaçlarını içeren göç yasaları çıkardığı, çıkarmak zorunda kaldığı görülmektedir. Çünkü göçmen her şeyden önce hedef ülkenin kültüründen, dilinden, dininden ve ortak birikimlerinden farklılık arz eden dolayısıyla homojen ulus devlet yapısına tehdit oluşturan bir unsurdur. Homojenliğe tehdit oluşturan bu farklılıklar aynı zamanda başka bir ulus devlete bir başka homojen parçaya aidiyet duyan yabancıları yani yine tehdit unsurları arasına yerleştirilen ulus-ötesi parçaları ifade etmektedir. Bu durumda ulus

devletin tehdit algılamalarını canlı tutmakta göç, kurgudaki türdeş olan mükemmel ulus devletin tekrar mükemmelliğinin peşine düşerek güvenlikleştirilmektedir. Aynı zamanda bu çerçevede göç olgusunun daima biz ve onlar ayrımında rol aldığını göstermektedir.

Göçün güvenlik boyutu devletler tarafından tek taraflı bir okumanın sonucu olsa da hareket hâlindeki bireylerin de gerek ayrımcı politikalarla gerek hayatlarını tehlikeye atan yolculuk süreçleriyle aslında “insan güvenliğinden” yoksun bir boyutu da söz konusudur. Her ne kadar göçmenlerin güvenliğinden ziyade devletlerin, toplumların güvenliğini ön plana alan çalışmalar literatüre hâkim olsa da son yıllarda göç eden tarafların da güvenlik sorunlarıyla karşı karşıya kaldıkları görülmektedir. Filistinli göçmenlerin, mültecilerin durumları ve özellikle 21. yüzyılın en büyük kitlesel göçü olan Suriye göçünün aşılmaz sınır algısı taşıyan katı denize, Akdeniz’e yansımaları, hayatlarını kaybeden ve mağdur olan kitlelerin durumları göç ve güvenlik ilişkisinde insan güvenliği eksenini vurgulayan bir dönem başlatmıştır. Bu noktada göç ve güvenlik ilişkisinin ortaya koyduğu en büyük çelişki insanların güvenlik arayışıyla göç etmeleri sonucunda ortaya çıkan insan hareketliliğinin de bir güvenlik tehdidi olarak sayılmasıdır. Bu durum güvenliğin hem bir göç nedeni hem de sonucu olduğunu göstermektedir. Göçmen grupların kendi güvenlikleri ekseninde sergiledikleri korumacı tavırları karşısında, ev sahibi toplumun da bu tavırları kendi güvenliklerine tehdit olarak nitelendirmeleri öteki algısıyla itici bir güç kazanan göç sarkacını oluşturmaktadır.

“Yasadışı” ya da “mücadele” gibi kavramlar göç konusunun güvenlik alanına dâhil olmasına neden olmakta ve devletlerin uygulayacakları yöntemlere meşruiyet kazandırmaktadır. Göçmenler refah avcısı, haksız paylaşımcı, hastalık taşıyıcı ve bizden farklı olanlar olarak birincil tehdit unsuru hâline dönüştürülmektedir. Bu çerçevede de artan kontrol ve dışlama da güvenlikleştirmenin somut hâli olarak karşımıza çıkmaktadır. Engellemeye ve kontrol etmeye yönelik oluşturulan uygulamalara rağmen artış eğilimini koruyan göç ise doğrudan ulus devletlere meydan okuma olarak değerlendirilmektedir. Ulus devletler küresel hareketliliklere rağmen sonuçta hala giriş ve çıkışlarda, sınırları içerisinde kalış koşullarını ve süreçlerini temek aktörlerdir. 2020 Haziran ayında İspanyol polislerinin sınırda kamyon arkasına saklanan düzensiz göçmenleri kalp atışlarını belirleyen bir cihazla fark etmesi, güvenlik ve kontrolde geline noktaıı özetlemektedir. İçinde bulunduğumuz

COVID-19 pandemi sürecinde de ülkelerin teker teker sınırlarını kapattıklarına şahit olunmaktadır.

Bir yerden bir yere yaşam arayışında olan göçmenlerin, olumsuz başlıklarla ve fotoğraflarla güvenlikleştirme sürecinde medyaya yansması da sorun algısını güçlendirirken uluslararası göçü daha da görünür kılmaktadır. Özellikle 1990 sonrası göç olgusunun uluslararası arenada görünürlüğünün artmasıyla devletlerin bir yanda demokratik değerler ve insan haklarıyla diğer yanda millî değerler, ekonomik istikrar ve güvenlik arasındaki ikilemde denge arayışında oldukları ve bu denge arayışının da güvenlik kaygılarına dönüştüğü söylenebilir.

Güvenliğin derinleşmesi-genişlemesi ve güvenlikleştirme yeni algılarla devam eden bir süreçtir. Küresel dünyada bugün göz ardı edilen birçok unsur gelecekte güvenlik tehdidi olarak nitelendirilebilir tıpkı göçün zamanla güvenlik algısına dönüştüğü gibi.

Her ne kadar küreselleşme çağında artan göç hareketleri bir yandan engellenmeye çalışılsa da göçmen emeğine yönelik taleplerin her geçen gün artması uluslararası göç olgusunun karmaşıklığını göstermektedir. Küreselleşme sonucunda “ötekiler” ile aynı mekânda yaşam bir nevi zorunlu olsa da güvenlikleştirilen göç ile bir bozuk elma tüm sepete mal olmaktadır. Fakat Kişisel ve Siyasal Haklar Sözleşmesi’nin 12. Maddesinde açıkça ifade edildiği gibi “Herkes kendi ülkesi de dâhil, bir ülkeden ayrılmakta serbesttir.”⁵⁵⁵ Bu çerçevede göç konusu hangi açıdan ele alınırsa alınsın, Castles ve Miller’in de ifade ettiği gibi “Dünya toplumu yakın gelecekte kitlesel göç hareketleriyle birlikte yaşamayı öğrenmek zorunda kalacaktır.”⁵⁵⁶ Çünkü 11 Eylül’ün yarattığı meşrulaştırmaya rağmen göçün durdurulmasına yönelik politikaların yasadışı göçün artışıyla karşılık bulması ayrıca kuzey ve batı ülkelerinin ekonomik ve siyasal çekiciliğinin yanında güney ve doğu ülkelerinin itici faktörleri, uluslararası göç hareketlerinin devam etmesini sağlayacaktır.⁵⁵⁷ Devam eden göçler içerisinde de muhakkak “yasadışılık” olacak ve devletler güvenlik perspektifinden vazgeçmeyeceklerdir.

Sonuç olarak bakıldığında güvenlikleştirilen göç, daha fazla güvenlik sorununa neden olmaktadır. Özellikle toplumda derinleşen öteki algısı ve

⁵⁵⁵ Kişisel ve Siyasal Haklar Uluslar arası Sözleşmesi; http://www.unikanakara.org.tr/doc_pdf/metin133.pdf, (Erişim Tarihi: 1.3.2020).

⁵⁵⁶ Castles, Miller, a.g.e., s.416.

⁵⁵⁷ Sayın, a.g.e., s.180.

ötekileştirilen tarafın marjinalleşmesi göçün güvenlik yönünü sürekli hâle getirmektedir. Toplumsal güvenlik noktası bu durumu açıkladığı gibi yine sağ partiler nezdinde seçim malzemesi yapılan göç ve güvenlik ilişkisi de göçün güvenlikleştirilmesi konusunu özetlemektedir. Yine de göç olgusunun insanoğlunun mütemmim cüzü olduğu aşikârdır. Gelineen noktadaysa göç konusunun devletlerin çıkarları ve egemenlikleri ile mülteci, sığınmacı, göçmen hakları ile uluslararası sorumluluklar arasında çıkmazda olduğu görülmektedir. Klasik güvenlik anlayışlarının sorgulanması sonrasında eleştirel güvenlik yaklaşımlarının güvenlik sorunu olarak ortaya koydukları göç, eleştirel güvenlik yaklaşımlarının öngördüğü işbirliği ile çözülebilecek bir sorundur. Çünkü göç olgusu kaynak, hedef ve transit ülkeler olmak üzere devletlerin de dâhil olduğu çok aktörlü bir yapıya sahiptir ve aktörler arasında işbirliğinin olması önemlidir. En azından göç konusuna sağlanan işbirliği ve üzerinde çalışılan çözüm yöntemleriyle göç, bir sorun olmaktan kurtulabilir.

Her ne kadar göçün güvenlikleştirilmesine karşı eleştirilerin sesi yükselmeye başlasa da yasadışı göç konusunun devletlerin sınır güvenliklerini ihlal ettiği, terörizmin aracı konumuna getirilen göç olgusunun devletlerin, toplumların istikrarını güvenliğini tehdit ettiği inkâr edilemez. Fakat devletlerin sınır güvenlik birimlerinde personel sayılarını, tel örgülerini arttırmaları yasadışı göçü ortadan kaldırmamaktadır. Sıklıkla tanık olduğumuz gibi devletlerin yabancılara sınırlarını kapatması karadan ya da denizden geçiş çabalarını engellemektedir. Toplumdan dışlanan göçmenlere, mültecilere, sığınmacılara yönelik ayrımcı hareketler, şiddet eylemleri onların güvenlik sorunu olmasına çözüm üretmemekte, aksine bu eylemler bir sarmal yaratarak ötekileştirilenlerin tepkileriyle tekrar güvenlik sorunlarına dönüşmektedir.

Bu çerçevede göç ve güvenlik ilişkisine dair literatüre bakıldığında güvenlikleştirilen göçün, güvenlik sorunlarını çözmediği görülmektedir. Dolayısıyla güvenlikleştirme kavramını öne süren Kopenhag Okulu'nun ortaya koyduğu bir diğer kavram olan güvenlik-dışlaştırma bir çözüm olarak görülebilir. Mevcut durumun gösterdiği gibi güvenlikleştirilen göçün daha fazla güvenlik sorununa yol açması, güvenlikleştirmenin bir çözüm olmadığının göstergesidir. Göçe yönelik sağlıklı çözümler için süreç içerisinde güvenlikleştirilen göçün, bu kez bunun tam tersi bir süreç içerisinde güvenlik-dışlaştırılması gerekmektedir.

KAYNAKÇA

26 Aralık 1933 Montevideo Sözleşmesi; <http://uham.fsm.edu.tr/haber/Devletlerin-Haklari-ve-Gorevlerine-Iliskin-Montevideo-Sozlesmesii2018-05-21-08-47-11am> (Erişim Tarihi: 15.12.2020).

6458 Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu - <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.6458.pdf> (Erişim Tarihi: 5.10.2020).

AB Bilgi Merkezi, <https://www.abbilgi.eu/tr/insan-ticareti-nedir.html> (Erişim Tarihi: 16.12.2020).

Abadan – Unat, Nermin, Bitmeyen Göç, İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 3. Baskı, 2017.

ABD'nin Doktor Paniği: Dünyadaki Doktorlara “ABD’ye Gelin” Çağrısı, <https://www.haberturk.com/abd-nin-doktor-panigi-dunyadaki-doktorlara-abd-ye-gelin-cagrisi-2626663> (Erişim Tarihi: 14.10.2020).

Adıgüzel, Yusuf, Göç Sosyolojisi, Ankara: Nobel Yayıncılık, 4. Baskı, 2020.

Ağır, Bülent Sarper, “Güvenlik Kavramını Yeniden Düşünmek: Küreselleşme, Kimlik ve Değişen Güvenlik Anlayışı”, *Güvenlik Stratejileri*, Sayı: 22, (2011), s.97-131.

Ağır, Bülent Sarper, “Güvenlik ve Göç Kavşağında Kosova Sorunu”, *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, Cilt: 69, Sayı: 3, (2014), s.455-479.

Akbaş, Ferdi, Coğrafya Perspektifinden Göçler ve Göç Kuramları, Ankara: Gazi Kitabevi, 2020.

Akdemir, Erhan, “11 Eylül 2001, 11 Mart 2004 ve 7 Temmuz 2005 Terörist Saldırılarından İslam’ın Avrupa’da Algılanışı”, *Ankara Avrupa Çalışmaları Dergisi*, Cilt: 8, Sayı: 1, (2009), s.1-26.

Akdoğan, Esra, Atalay, Merve, “Avrupa Birliği’ni Değişime Zorlayan Güç: Göç”, *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, Cilt: 22, Kayfor15 Özel Sayı, (2017), s.2437-2454.

Akgül Açıkmeşe, Sinem, “Algı mı, Söylem mi ? Kopenhag Okulu ve Yeni-Klasik Gerçekçilikte Güvenlik Tehditleri”, *Uluslararası İlişkiler Dergisi*, Cilt: 8, Sayı: 30, (Yaz 2011), s. 43-73.

Akıncı, Buket, Nergiz ,Ahmet, Gedik, Ercan, “Uyum Süreci Üzerine Bir Değerlendirme: Göç ve Toplumsal Kabul”, *Göç Araştırmaları Dergisi*, Cilt: 1, Sayı: 2, (Temmuz – Aralık 2015), s.58-83.

Aksu, Muharrem, Turhan, Faruk, “Yeni Tehditler, Güvenliğin Genişleme Boyutları ve İnsani Güvenlik”, *Uluslararası Alanya İşletme Fakültesi Dergisi*, Cilt: 4, Sayı: 2, (2012), s.69-80.

Alkan, Nail, “Avrupa’da Yükselen İrkçılık: Pegida Örneği”, *Akademik Bakış*, Cilt: 8, Sayı: 16, (Yaz 2015), s.275-289.

Alkan, Ufuk, “Avrupa’da Refah Devleti ve Göç İlişkisi: Refah Şovenizmi Örneği”, *Ankara üniversitesi SBF Dergisi*, Cilt: 70, Sayı: 3, (2015), s.751-768.

Alman market zinciri Edeka reklamı; <https://www.haberturk.com/son-dakika-alman-market-zinciri-edeka-dan-duygulandiran-turk-reklami-2906156> (Erişim Tarihi: 21.12.2020).

Altunok, Mustafa, Türk Kamu Yönetiminde Göç Örgütlenmesi ve Politikası, Gökhan Telatar, Umut Kedikli (Ed.), *Uluslararası Göç ve Güvenlik*, Ankara: Nobel Yayıncılık, 2019.

Aras, N. Ela Gökalp, Yeniden Müzakere Edilen Egemenlik ve Sınırlar Bağlamında Uluslararası Göç ve Güvenliğe Avrupa Birliği Penceresinden Eleştirel Bir Bakış, N. Aslı Şirin Öner, Gülfer İhlamur-Öner (Ed.), *Uluslararası İlişkilerde Göç: Olgular, Aktörler ve Politikalar*, İstanbul: DER Yayınları, 2018.

Arıboğan, Deniz Ülke, Duvar, İstanbul: İnkılap Kitabevi, 5. Baskı, 2019.

Article 6 - https://treaties.un.org/doc/Publication/CTC/Ch_IV_13.pdf (Erişim Tarihi: 13.10.2020).

Asylum seeker - <https://www.iom.int/key-migration-terms> (Erişim Tarihi: 4.10.2020).

Atasü Topçuoğlu, Reyhan, “Göç Yazınındaki Düzenli ve Düzensiz Göç Kavramları: İnsan Hakları Temelinde Bir Kavramsal Sorgulama”, *İnsan Hakları Yıllığı*, Cilt: 34, (2016), s.1-20.

Atasü-Topçuoğlu, Reyhan, Düzensiz Göç: Küreselleşmede Kısıtlanana İnsan Hareketliliği, Gülfer İhlamur-Öner, Aslı Şirin Öner (Ed.), *Küreselleşme Çağında Göç*, İstanbul: İletişim Yayınları, 2018, 4. Baskı.

Atland, Kristian, Bruusgaard, Kristin Ven, “When Security Speech Acts Misfire: Russia and the “Elektron” Incident”, *Secuirty Dialogue*, Vol: 40, No: 3, (Juna 2009), p.333-353.

Avcu, Tülin, “Avrupa’da Aşırı Sağ’ın Yükselişinin Göç Politikalarına Etkileri: Hollanda Örneği”, *MANAS Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Cilt: 9, Sayı: 1, (2020), s.235-247.

Avrupa’daki Terör Saldırıların Kronolojisi - <https://www.dw.com/tr/avrupadaki-ter%C3%B6r-sald%C4%B1r%C4%B1lar%C4%B1n%C4%B1n-kronolojisi/a-38945764> (Erişim Tarihi: 14.5.2021).

Aydın, Mustafa, Açıkmüş, Sinem, “İslam Örneğinde Küreselleşen Dünyada Kimliğe Dayalı Güvenlik Tehdilleri”, *Uluslararası İlişkiler Dergisi*, Cilt: 5, Sayı: 18, (Yaz 2008), s.197-214.

Aygül, Hasan Hüseyin, Mültecilerin İş Gücüne Katılımı ve Piyasaya Dair Deneyimleri, Hasan Hüseyin Aygül ve Erdal Eke (Ed.), 21. Yüzyılda Uluslararası Göç ve Mülteciler, Ankara: Nobel Yayıncılık, 2018.

Ayhan Kaya, *İslam, Göç ve Entegrasyon Güvenlikleştirme Çağı*, İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2016.

Aykutalp, Aykut, “Yurttaşlığın Değişen Yüzü: Ulus-Devletten Küreselleşmeye Yurttaşlığın Dönüşümü”, *İğde Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Sayı: 13, (Ekim 2017), s.420-443.

Bajpai, Kanti, Human Security: Concept and Maesurement, Kroc Institute Occassional Paper 1, No: 19, 2000.

Bakan, Selahaddin, Tuncel, Gökhan, “Küreselleşmenin Ulus Devlet Üzerindeki Etkisi”, *Birey ve Toplum*, Cilt: 2, Sayı: 3, (Bahar 2012), s. 51-65.

Bakan, Selahaddin, Şahin, Sonay, “Uluslararası Güvenlik Yaklaşımlarının Tarihsel Dönüşümü ve Yeni Tehditler”, *The Journal of International Lingual, Social and Educational Sciences*, Cilt: 4, Sayı: 2, (2018), s.135-152.

Bakırtaş, Tahsin, “Küresel Gelişme Modelinde Uluslararası Göç Olgusu ve Yansımaları”, *Alternatif Politika*, Cilt: 4, Sayı: 2, (Temmuz 2016), s.232-261.

Bal,İhsan, Terör, Terörizm ve Tarihsel Süreç, İhsan Bal (Der.), Terörizm: Terör, Terörizm ve Küresel Terörle Mücadelede Ulusal ve Bölgesel Deneyimler, Ankara: USAK Yayınları, 2006.

Balcı, Ali, “ “Dış Politika”: Yeni Bir Kavramsallaştırma Bağlamında Egemenlik Mitinin Analizi”, *Uluslararası İlişkiler*, Cilt: 7, Sayı: 28, (Kış 2011), s.3-19.

Ballyn, Sue, “The Why and the ‘Therefore’ of Human Migration: A Brief Overview”, Martin Renes (Ed.), *Lives in Migration: Rupture and Contunity*, (s.6-15), Barcelona: Australian Studies Centre Publications.

Barber, Benjamin *McWorld’e Karşı Cihad*, İstanbul: Cep Kitapları, 2003.

Barkın, Ersan, “1951 Tarihli Mülteciliğin Önlenmesi Sözleşmesi”, *Ankara Barosu Dergisi*, Sayı:1, (2014), s.333-360.

Baştürk, Şenol, “ “Uyum”dan “Dışlanma”ya: Yirmi Birinci Yüzyılda Göçmenler ve Sosyal Politika”, *Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi*, Sayı: 57, (2009), s.515-548.

Batır, Kerem, “Avrupa Birliği’nin Geri Kabul Anlaşmaları: Türkiye İle AB Arasında İmzalanan Geri Kabul Anlaşması Çerçevesinde Hukuki Bir Değerlendirme”, *Yönetim Bilimleri Dergisi*, Cilt: 15, Sayı:30, (2017), s.585-604.

Battır, Orhan, *Dünden Bugüne Uluslararası Göç Kuram, Algı ve Siyasa*, Ankara: Nobel Yayıncılık, 2020.

Batur, Celal, Mülteci Krizi ve Avrupa’da Aşırı Sağın Yükselişi, Ankara: Nobel Yayın,2019.

Baylis, John, "Uluslararası İlişkilerde Güvenlik Kavramı", *Uluslararası İlişkiler Dergisi*, Cilt: 5, Sayı: 18, (Yaz 2018), s.69-85.

Bayraklı, Enes, Keskin, Kazım, *Türkiye, Almanya, Avrupa Birliği Üçgeninde Sığınmacı Krizi*, SETA Vakfı, Sayı: 143, (2015), İstanbul.

Baysal, Başar, Lüleci, Çağla, "Kopenhag Okulu ve Güvenlikleştirme Teorisi", *Güvenlik Stratejileri*, Cilt: 11, Sayı: 22, (2015), s.61-96.

Beaud, Stephane, Noiriell, Gerard, "Göçmenlerin "Bütünleşmesini" Düşünmek", *Toplum Bilim*, Sayı: 17, (Ekim 2003), s.15-24.

Betts, Alexander, "Global Migration Governance: The Emergence of a New Debate", *Global Economic Governance Programme Briefing Paper*, (November 2010).

Beyin Göçü (Brain Drain) - https://publications.iom.int/system/files/pdf/iml31_turkish_2ndedition.pdf (Erişi Tarihi: 14.10.2020.).

Biermann, Frank and Boas, Ingrid "Preparing for a Warmer World: Toward a Global Governance System to Protect Climate Refugees", *Global Environmental Politics*, Vol: 10, No: 1, (February 2010), p.60-94.

Bilgin, Pınar, "Güvenlik Çalışmalarında Yeni Açılımlar: Yeni Güvenlik Çalışmaları", *Stratejik Araştırmalar*, Cilt: 8, Sayı: 14, (Ocak 2010), s.69-96.

Bloul, Rachel A. D., "Anti-discrimination Laws, Islamophobia, and Ethnicization of Muslim Identities in Europe and Australia", *Journal of Muslim Minority Affairs*, Vol: 28, No: 1, (April 2008), p.7-25.

BNP campaign uses bus bomb photo, http://news.bbc.co.uk/2/hi/uk_news/politics/4674675.stm (Erişim Tarihi: 22.12.2020).

Bouteillet – Paquet, Daphne, "Passing the Buck: A Critical Analysis of the Readmission Policy Implemented by the European Union and Its Member States", *European Journal of Migration and Law*, Vol: 5, (2003), p.359-377.

Brauch, Hans Günter, "Güvenliğin Yeniden Kavramsallaştırılması: Barış, Güvenlik, Kalkınma ve Çere Kavramsal Dörtlü", *Uluslararası ilişkiler Dergisi*, Cilt: 5, Sayı: 18, (Yaz 2008), s.1-47.

Brubbaker, Rogers, *Fransa ve Almanya'da Vatandaşlık ve Ulus Ruhu*, Ankara: Dost Yayınevi, 2009.

Buzan, Barry, *İnsanlar, Devletler ve Korku*, İstanbul: Uluslararası İlişkiler Kütüphanesi, 2. Baskı, 2015.

[Cartagena Declaration on Refugees, Colloquium on the International Protection of Refugees in Central America, Mexico and Panama](https://www.oas.org/dil/1984_cartagena_declaration_on_refugees.pdf) - https://www.oas.org/dil/1984_cartagena_declaration_on_refugees.pdf (Erişim Tarihi: 5.10.2020).

Castles, Stephen, “Globalization and Migration: Some Pressing Contradictions”, *International Social Science Journal*, (June 1988), p 179-186.

Castles, Stephen, Miller, Mark J., *Göçler Çağı*, İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2008.

Cezayirli Miriam Edeka’yı dize getirdi. <https://www.sabah.com.tr/avrupa/2020/07/17/cezayirli-miriam-edekayi-dize-getirdi> (Erişim Tarihi: 21.12.2020).

Ciğerci, Nihan, Bursa – Kırcaali Hattı: 1989’da Gelen Bulgaristan Göçmenleri Örneği, Gülfer – İhlamur Öner, Aslı Şirin Öner (Ed.), *Küreselleşme Çağında Göç*, İstanbul: İletişim Yayınları, 2008, 4. Baskı.

Convention and Protocol Relating to the Status of Refugees - <https://www.unhcr.org/3b66c2aa10> (Erişim Tarihi: 5.10.2020)

Convention and Protocol Relating to the Status of Refugees - <https://www.unhcr.org/3b66c2aa10> (Erişim Tarihi: 5.10.2020).

Convention and Protocol Relating to the Status of Refugees - <https://www.unhcr.org/3b66c2aa10> (Erişim Tarihi: 6.10.2020).

Convention and Protocol Relating to the Status of Refugees - <https://www.unhcr.org/3b66c2aa10> (Erişim Tarihi: 18.10.2020).

Cornelius, Wayne A., “Death at the Border: Efficacy and Unintended Consequences of US Immigration Control Policy”, *Population and Development Review*, Vol: 27, No: 4, (2001), p.661-685.

Country of Transit; <https://www.iom.int/key-migration-terms> (Erişim Tarihi: 13.10.2020).

Czaika, Mathias and Haas, Hein de, “The Globalization of Migration: Has the World Become More Migratory?”, *The International Migration Review*, Vol: 48, No: 2, (Summer 2014), p.283-323.

Çağlayan, Savaş, “Göç Kuramları, Göç ve Göçmen İlişkisi” *Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Sayı: 17, (Güz 2006), s.67-91.

Çakran, Şebnem, Veysel Eren, Veysel, “Mülteci Politikası: Avrupa Birliği ve Türkiye Karşılaştırması”, *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Cilt: 14, Sayı: 39, (2017), s.1-30.

Çatır, Gül, Zorunlu Göç Tecrübesinin Devlet Politikasındaki Yansıması: Bulgaristan’dan Türkiye’ye Kitlesel Göçün Analizi, Gülfer İhlamur-Öner, Aslı Şirin Öner (Ed.), *Küreselleşme Çağında Göç*, İstanbul: İletişim Yayınları, 2018, 4. Baskı.

Çelik, Didem Şanal, Şemsit, Sühal, “Kale Avrupası Yaklaşımı ve Düzensiz Göç”, *PARADOKS Ekonomi, Sosyoloji ve Politika Dergisi*, Cilt: 15, Sayı: 2, (2019), s.279-294.

Çöllü, Osman, Göç Olgusunun Türk Sağlık Sistemi Üzerindeki Etkileri: Suriyeli Sığınmacılar Örneği, Hasan Hüseyin Aygül ve Erdal Eke (Ed.), *21. Yüzyılda Uluslararası Göç ve Mülteciler*, Ankara: Nobel Yayıncılık, 2018.

Dağı, İhsan, *İnsan Hakları, Küresel Siyaset ve Türkiye*, İstanbul: Boyut Yayıncılık, 2000.

Dalar, Mehmet, Uluslararası Hukuksal ve Kurumsal Düzenlemeler Çerçevesinde Göç Olgusu, Gökhan Telatar, Umut Kedikli (Ed.), *Uluslararası Göç ve Güvenlik*, Ankara: Nobel Yayıncılık, 2019.

Danış, Didem, “Küreselleşme Çağında Ulusötesi Göç ve Ulus-Devlet”, <https://docplayer.biz.tr/4130425-Kuresellesme-caginda-ulusotesi-goc-ve-ulus-devlet.html>, (Erişim Tarihi: 22.10.2020).

Davis, Kingsley, “Social Science Approaches to International Migration”, Michael S. Teitelbaum and Jay M. Winter (Ed.), *Population and Development Review*, Resources in Western Intellectual Tradition, Vol: 14, (1989), p.245-261.

Dedeoğlu, Saniye, “Türkiye’de Göçmenlerin Sosyal Dışlanması: İstanbul Hazır-Giyim Sanayinde Çalışan Azerbaycanlı Göçmen Kadınlar Örneği”, *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, Cilt: 66, Sayı: 1, (2011), s.27-48.

Demir, Ali Faik, Atak, Yusuf Gökhan, “Erdoğan’ın ve Merkel’in Suriyeli Mülteci Krizine Yaklaşımları: Liderlerin Öncelikleri ve Uygulamaları Çerçevesinde Karşılaştırmalı Analiz”, *Avrasya Etütleri*, Sayı: 57, (2020), s.121-152.

Demir, O. Ömer, Erdal, Hakan, “Yasadışı Göç ile İlgili Kavramların Doğru Anlaşılabilmesi Sorunu ve Yazılı Basında Çıkan Haberler Üzerine Bir İnceleme”, *Polis Bilimleri Dergisi*, Cilt: 12, Sayı: 1, (2010), s.29-54.

Demirhan, Yılmaz, Aslan, Seyfettin, “Türkiye’nin Sınır Ötesi Göç Politikaları ve Yönetimi”, *Birey ve Toplum*, Cilt: 5, Sayı: 9, (Bahar 2015), s.23-62.

Deniz, Taşkın, “Uluslararası Göç Sorunu Perspektifinde Türkiye”, *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Cilt: 18, Sayı: 1, (Nisan 2014), s.175-204.

Develi, Erdem Selman, “21. Yüzyılda Göç Olgusu: Uluslararası Göç Teorilerinin Ekonomi Politikası”, *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, Cilt:22, Göç Özel Sayısı, (2017), s. 1343-1353.

Dünya Gıda Programı tarafından Türkiye’de Sosyal Uyum: Mülteci ve ev sahibi topluluk online anketi; <https://docs.wfp.org/api/documents/WFP-0000039743/download/> (Erişim Tarihi: 12.12.2020).

Düvell, Frank, “Transit Migration: A Blurred and Politicised Concept”, *Population, Space and Place*, Vol: 18, No: 4, (2012), p.415-427.

Düzensiz Göç - https://www.goc.gov.tr/kurumlar/goc.gov.tr/YillikGocRaporlari/2013_yillik_goc_raporu.pdf (Erişim Tarihi: 4.10.2020).

Düzensiz Göçmen -

https://www.goc.gov.tr/kurumlar/goc.gov.tr/YillikGocRaporlari/2013_yillik_goc_raporu.pdf (Erişim Tarihi: 4.10.2020).

Ekici, Süleyman, Tuncel, Gökhan, “Göç ve İnsan”, *Birey ve Toplum*, Cilt: 5, Sayı: 9, (Bahar 2015), s.9-22.

Elmas, F. Yılmaz, Kutlay, Mustafa, *Avrupa’yı Bekleyen Tehlike: Aşırı Sağın Yükselişi*, USAK Analiz, No: 11, (Temmuz 2011).

Erat, Veysel, “Küreselleşme ve Ulus-Devlet Sarmalında Devletlerin Göçmen Politikası”, *Kafkas Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, Cilt: 8, Sayı: 15, (2017), s.197-209.

Erbaş, Hayriye, *Göç ve Göçmenler*, Ankara: Phoenix Yayınları, 2019.

Erbaş, Hayriye, “Küresel Kriz ve Marjinalleşme Sürecinde Göç ve Göçmenler”, *Doğu – Batı Düşünce Dergisi*, Sayı: 18, (2002), s..173-191.

Erdoğan, İbrahim, “Küreselleşme Olgusu Bağlamında Yeni Güvenlik Algısı”, *Akademik Bakış*, Cilt: 6, Sayı: 12, (Yaz 2013), s.265-292.

Europe’s Growing Muslim Population -

<https://www.pewforum.org/2017/11/29/europes-growing-muslim-population/> (Erişim Tarihi: 14.5.2021)

European Commission, Frontex and the RABIT Operation at the Greek – Turkish Border, (March 2011),

https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/MEMO_11_130 (Erişim Tarihi: 3.12.2020).

European Convention on Human Rights, Article – 10

https://www.echr.coe.int/documents/convention_eng.pdf (Erişim Tarihi: 6.10.2020).

European Convention on Human Rights, Article – 13

https://www.echr.coe.int/documents/convention_eng.pdf (Erişim Tarihi: 6.10.2020).

European Convention on Human Rights, Article – 2

https://www.echr.coe.int/documents/convention_eng.pdf (Erişim Tarihi: 6.10.2020).

European Convention on Human Rights, Article – 2/1

https://www.echr.coe.int/documents/convention_eng.pdf (Erişim Tarihi: 6.10.2020).

European Convention on Human Rights, Article – 3

https://www.echr.coe.int/documents/convention_eng.pdf (Erişim Tarihi: 6.10.2020).

European Convention on Human Rights, Article – 6

https://www.echr.coe.int/documents/convention_eng.pdf (Erişim Tarihi: 6.10.2020).

European Convention on Human Rights, Article – 7

https://www.echr.coe.int/documents/convention_eng.pdf (Erişim Tarihi: 6.10.2020).

European Convention on Human Rights, Article – 14

https://www.echr.coe.int/documents/convention_eng.pdf (Erişim Tarihi: 6.10.2020).

European Convention on Human Rights, Article – 9

https://www.echr.coe.int/documents/convention_eng.pdf (Erişim Tarihi: 6.10.2020).

European Commission, Communication From The Commission To The European Parliament, The European Council, The Council, The European Economic And Social Committee And The Committee Of The Regions, *On The EU Security Union Strategy*, Brussels, 2020.

European Security Strategy, A Secure Europe In A Better World, Council Of The European Union, European Communities, 2009.

Faist, Thomas, *Uluslararası Göç ve Ulusaşırı Toplumsal Alanlar*, İstanbul: Bağlam Yayınları, 2003.

Fawcett, James T., “Networks, Linkages, and Migration Systems”, *International Migration Review*, Vol: 23, No: 3, (Autumn 1989), p.671-680.

Femia, Francesco and Werrell, Caitlin “Climate Change Before and After the Arap Awakening: The Cases of Syria and Libya”, Francesco Femia and Caitlin Werrell (Ed.), *The Arap Spring and Climate Change: A Climate and Security Correlations Series*, Center for American Progress, Stimson, The Centre for Climate and Security: Washington D.C., 2013, p.23-32.

Fırat, Derya, “Giriş”, *Toplum Bilim*, Sayı: 17, (Ekim 2003), s.7-14.

Frontex, Risk Analysis for 2020, p.24,

https://frontex.europa.eu/assets/Publications/Risk_Analysis/Risk_Analysis/Annual_Risk_Analysis_2020.pdf (Erişim Tarihi: 3.12.2020).

Gallino, Luciano, *Küreselleşme ve Eşitsizlik*, Ankara: Dost Kitabevi Yayınları, 2. Baskı, 2012.

Geçici Koruma Kapsamındaki Suriyelilerin İllere Göre Dağılımı, <https://www.goc.gov.tr/gecici-koruma5638> , (Erişim Tarihi: 20.10.2020).

Genç, H. Deniz, Dünya Küreselleştikçe Hareketleniyor, Hareketlendikçe Kısıtlanıyoruz, N. Aslı şirin Öner, Gülfer İhlamur-Öner (Ed.), *Uluslararası İlişkilerde Göç: Olgular, Aktörler ve Politikalar*, İstanbul: DER Yayınları, 2018.

Germeç Tanrıverdi, Ezgi, *Küreselleşme ve Ulus – Devlet*, Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2017.

Gleick, Peter H., “Water, Drought, Climate Change, and Conflict in Syria”, *Weather, Climate and Society*, Vol: 6, No: 3, (Temmuz 2014), p.331-340.

Göçmen - <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.5543.pdf> (Erişim Tarihi: 4.10.2020).

Gök, Gonca Oğuz, “Kimin Güvenliği ? Uluslararası Göç-Güvenlik İlişkisi ve Uluslararası Örgütlerin Rolü”, *KOSBED*, Sayı: 31, (2016), s.65-82.

Gökbayrak, Şenay, “Uluslararası Göç ve Kalkınma Tartışmaları: Beyin Göçü Üzerine Bir İnceleme”, *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, Cilt: 63, Sayı: 3, (Ocak 2008), s.65-82.

Güleç, Cansu, “Avrupa Birliği’nin Göç Politikaları ve Türkiye’ye Yansımaları”, *Tesam Akademi Dergisi*, Cilt: 2, Sayı: 2, (Temmuz 2015), s.81-100.

Günay, Enver ve Atılğan, Dilek, Emine Serin, “Dünya’da ve Türkiye’de Göç Yönetimi”, *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, Cilt: 7, Sayı: 2, s.37-56.

Gürel, Şükrü S., “Berlin Sorunu (1944-1972)”, *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, Cilt: 32, Sayı: 1, 1970, s.207-229.

Hagen-Zanker, Jessica, “Why Do People Migrate? A Review of the Theoretical Literature” *Maastricht Graduate School of Governance Working Paper*, (January 2008), No. 2008/WP002, p.1-25.

Hazan, Jacop Ceki, Geçmişten Geleceğe Zorunlu Göç: Mülteciler ve Ülke İçinde Yerinden Edilmiş Kişiler, Gülfer İhlamur-Öner, Aslı Şirin Öner (Ed.), *Küreselleşme Çağında Göç*, İstanbul: İletişim Yayınları, 2018, 4. Baskı.

Hersant, Jeanne “Batı Trakya Türkleri’nin Avrupa’da Göç ve Hareketlilikleri”, *Toplum Bilim*, Sayı: 17, (Ekim 2003), s.85-.94.

Heywood, Andrew, *Siyaset*, 9. Baskı, Ankara: Adres Yayınları, 2013.

Hisarlıoğlu, Fulya, “Toplumsal Güvenlik”, *Güvenlik Yazıları Serisi*, No: 29, (Ekim 2019), s.1-7.

<https://treaties.un.org/doc/publication/unts/volume%20999/volume-999-i-14668-english.pdf> (Erişim Tarihi: 6.10.2020).

<https://www.gzt.com/video/jurnalist/edeka-reklami-gorundugu-kadar-masum-mu-2188894> (Erişim Tarihi: 21.12.2020).

<https://www.unhcr.org/tr/ilk-bakista-rakamlar-2>, (Erişim Tarihi: 2.8.2020).

https://www.unodc.org/documents/middleeastandnorthafrica/organised-crime/UNITED_NATIONS_CONVENTION_AGAINST_TRANSNATIONAL_ORGANIZED_CRIME_AND_THE_PROTOCOLS_THEREO.pdf (Erişim Tarihi: 15.12.2020).

Human Development Report, United Nations Development Programme (UNDP), 1994, p.1-226.

Huysmans, Jef, “Revisiting Copenhagen: Or, On the Creative Development of a Securty Studies Agenda in Europe” *European Journal of International Relation*, Vol: 4, No: 4, (1998), p.479-505.

Ibrahim, Maggie, “The Securitization of Migration: A Racial Discourse”, *International Migration*, Vol: 43, No: 5, p.163-187.

Immigrant - <https://www.refworld.org/docid/48abd548d.html> (Erişim Tarihi: 4.10.2020).

Immigrant - <https://www.iom.int/key-migration-terms> (Erişim Tarihi: 4.10.2020).

International Covenant on Civil and Political Rights, Article – 18

International Covenant on Civil and Political Rights, Article – 19
<https://treaties.un.org/doc/publication/unts/volume%20999/volume-999-i-14668-english.pdf> (Erişim Tarihi: 6.10.2020).

Irregular Migration - <https://www.iom.int/key-migration-terms> (Erişim Tarihi: 4.10.2020).

İnanç, Zeynep Songülen, “Mülteciler ve Schengen Tartışması”, *Stratejik Düşünce*, Sayı: 71, (Ekim 2015), s.54-57.

İnce, Celal, “Göç Kuramları ve Suriye Göçü Üzerine Bir Değerlendirme”, *Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi*, Cilt: 11, Sayı: 18, (Haziran 2019), s.2579-2615.

İren, Adem Ali, Türk Dış Politikasında İnsani Diplomasi ve Suriye Krizi, Hasan Hüseyin Aygül ve Erdal Eke (Ed.), 21. Yüzyılda Uluslararası Göç ve Mülteciler, Ankara: Nobel Yayıncılık, 2018.

İzci, Rana, Uluslararası Güvenlik ve Çevre, Faruk Sönmezoğlu (Der.), Uluslararası Politikada Yeni Alanlar Yeni Bakışlar, İstanbul: Der Yayınları, 1998.

Kabakuşak, Damla, “Küresel Göç Yönetişimi Çerçevesinde Türkiye’de Göç Olgusunun Kurumsallaşması”, Sosyal Bilimler-Artvin Çoruh Üniversitesi Hopa Uluslararası Sosyal Bilimler Konferansı, 2014, s.254-266.

Kalaycı, Caner, Uluslararası Göçün Ekonomi Politikası, Gökhan Telatar, Umut Kedikli (Ed.), *Uluslararası Göç ve Güvenlik*, Ankara: Nobel Yayıncılık, 2019.

Kanat, Selim, Aktel, Mehmet, “Küreselleşme ve Güvenlik: Ulusal Güvenliğe Yönelik Yakın Yeni Tehditler”, *ASSAM Uluslararası Hakemli Dergi*, Cilt: 6, Sayı: 15, (2019), s.86-100.

Kanat, Selim, Aytaç, Merve, “Suriyeli Mülteciler Özelinde AB Ortak Göç Politikası ve Birlik İle Üye Devletler Arasında Egemenlik Tartışmaları”, *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, Sayı: 40/2, (Ekim 2018), s.55-86.

Karaçay, Ayşem Biriz, Türkiye-Avrupa Göç Sistemi: Misafir İşçilikten Ulus-Ötesi Kimliklere, Gülfer İhlamur-Öner, Aslı Şirin Öner (Ed.), *Küreselleşme Çağında Göç*, İstanbul: İletişim Yayınları, 2018, 4. Baskı.

Karaçay, Biriz, “Düzensiz Göç Politikaları ve Türkiye’nin Uygulamaları”, *Uluslararası Göç Sempozyumu Bildirileri: 8-9 Aralık 2005 İstanbul*, Zeytinburnu Belediyesi, (İstanbul 2006), s.302-313.

Kaya, Ayhan, “Tarihçiler Tartışmasının Günümüzdeki İzdüşümleri: Almanya’da Siyasal Hayat ve Edebiyat”, *Toplum Bilim*, Sayı: 17, (Ekim 2003), s.119-130.

Kaya, Emine Erden, Özcan, Merve Suna, “Küreselleşme ve Göç Ekseninde Yeni Irkçılık”, *Uluslararası Osmanlı Sosyal Bilimler Kongresi*, 12-14 Ekim, Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi, 2016.

Kedikli, Umut, Akça, Mehmet, “Soğuk Savaş Sonrası Avrupa’da Artan İslamofobi”, *TESAM Akademi Dergisi*, Cilt: 4, Sayı: 1, (Ocak 2017), s.57-95.

Kerney, Michael, “From The Invisible Hand to Visible Feet: Anthropological Studies of Migration and Development” *Annual Review of Anthropology*, (1986), p.331-361.

Kıyıcı, Gülnihal Ölmez, Kaygısız, Ummuhan, “Avrupa Birliği’nin Geri Kabul Anlaşmalarının Avrupa Birliği Göç Politikaları ve İnsan Hakları Çerçevesinde Değerlendirilmesi”, *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Cilt: 10, Sayı: 25, (Eylül 2018), s.467-684.

Kızıllıkan, Zelal Başak, “Arap Baharı Sonrası Avrupa Birliği’nin ‘Yeni’ Komşuluk Politikası”, *Mukaddime*, Cilt: 9, Sayı: 2, (2018), s. 79-101.

Koca, Burcu Toğral, “Biyopolitika, Güvenlik ve Frontex’in Türkiye-Yunanistan Sınırındaki Rolü” *Göç Dergisi*, Cilt:1, Sayı:1, (2014), s. 57-76.

Koçak, Orhan, Gündüz, Demet, “Avrupa Birliği Göç Politikaları ve Göçmenlerin Sosyal Olarak İçerilmelerine Etkisi”, *Yalova Sosyal Bilimler Dergisi*, Sayı: 12, (2017).

Koçak, Yüsel, Elvan Terzi, “Türkiye’de Göç Olgusu, Göç Edenlerin Kentlere Olan Etkileri ve Çözüm Önerileri”, *KAÜ – İİBF Dergisi*, Cilt: 3, Sayı: 3, (2012), s.163-184.

Krause, Keith, and Williams, Michael C., “Broadenin the Agenda of Security Studies: Politics and Methods”, *Merston International Studies Review*, Vol: 40, No: 2, (Oct., 1996), p.229-254.

Kreuzberg’e dair video; <https://www.youtube.com/watch?v=MiBnY0kZ0oM> (Erişim Tarihi: 9.1.2021).

Kurtdaş, Muzaffer Çağlar, “Küresel Terör Çağında Ulus Devletin Artan Önemi”, *TESAM Akademi Dergisi*, Cilt: 5, Sayı: 2, (Temmuz 2018), s.151-181.

Kurtuluş, Berrak, “Beyin Göçü: Geçmişte, Günümüzde ve Gelecekte” *İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Mecmuası*, Cilt: 46, (1988), s.171-186.

Küresel Göç ve Avrupa Birliği İle Türkiye’nin Göç Politikalarının Gelişimi Raporu, Ankara, ORSAM, Haziran 2012, s.11.

Leonard, Sarah, "EU Border Security and Migration Into The European Union: FRONTEX and Securitisation Through Practices", *European Security*, Vol: 9, No: 2, (2010), p.231-254.

Lohrmann, Reinhard, "Migrants, Refugees and Insecurity. Current Threats to Peace?", *International Migration*, Vol: 38, No: 4, (2000), p.3-20.

Mandacı, Nazif, Özerim, Gökay, "Uluslararası Göçlerin Bir Güvenlik Konusuna Dönüşümü: Avrupa'da Radikal Sağ Partiler ve Göçün Güvenlikleştirilmesi", *Uluslararası İlişkiler Dergisi*, Cilt: 10, Sayı: 39, (Güz 2013), s.105-130.

Martin, P.and Zürcher, G. , "Managing Migration: The Global Challenge", *Population Bulletin*, Vol: 36, No: 1, (March 2008), p. 1-20.

Massey, Douglas S., Arango, Joaquin, Hugo, Graemei, Kouaouci, Ali, Pellegrino, Adela, Tylor, J. Edward, "Uluslararası Göç Kuramlarının Bir Değerlendirmesi", *Göç Dergisi*, Cilt: 1, Sayı: 1, s.11-46.

McNeil, William, "Human Migration in Historical Perspective", *Population and Development Review*, Vol: 10, No: 1, (Mart 1984), s.1-18.

Merkel ve Filistinli bir mülteci kız arasındaki diyalog; <https://www.youtube.com/watch?v=dYPrJ-4L9m8> (Erişim Tarihi: 9.12.2020).

Mewes, Jan, and Mau, Steffen, "Globalization, Socio-Economic status and Welfare Chauvinism: European Perspectives on Attitudes Toward The Exclusion of Immigrants", *International Journal of Comparative Sociology*, Vol: 54, No: 3, (2013), pp.228-245.

Migrants and their descendants. Guide to policies for the well-being of all in pluralist societies. Council of Europe Publishing, 2010. https://www.coe.int/t/dg3/socialpolicies/socialcohesiondev/source/GUIDEMIGRANTS_EN.pdf (Erişim Tarihi: 9.12.2020).

Miller, Benjamin, "The Concept of Security: Should it be Redefined ?", *Journal of Strategic Studies*, Vol: 24, No:2, (Jun 2001), p.13-42.

Miş, Nebi, "Güvenlikleştirme Teorisi ve Siyasal Olanın Güvenlikleştirilmesi", *Akademik İncelemeler Dergisi*, Cilt: 6, Sayı: 2, (2011), s..345-381.

Monkachi, Nejma, "Sınırdaki İki Örnekte Hareketle Göç(ler) Sosyolojisini Yeniden Düşünmek", *Toplum Bilim*, Sayı:17, (Eylül 2003).

Morris, Lydia, "Globalization, Migration and the Nation-State: The Path to a Post-National Europe?", *The British Journal of Sociology*, Vol: 48, No: 2, (Jun., 1997), p. 192-209.

Murat Erdoğan, Suriyeliler Barometresi, 2019, s.16, <https://www.unhcr.org/tr/wp-content/uploads/sites/14/2020/09/SB2019-OZET-TR-04092020.pdf> (Erişim Tarihi: 12.12.2020).

Neal, Andrew W., “Securitization and Risk at the EU Border: The Origins of FRONTEX”, *Journal of Common Market Studies*, Vol: 47, No: 2, (2009), p.333-356.

Oran, Baskın, Küreselleşme ve Azınlıklar, Ankara: İmaj Yayınevi, 4. Baskı. T.C. Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, <https://www.goc.gov.tr/insan-ticareti-sss>, (Erişim Tarihi: 16.12.2020).

Ovalı, Şevket, “Ütopya ile Pratik Arasında: Uluslararası İlişkilerde İnsan Güvenliği Kavramsallaştırmaları”, *Uluslararası İlişkiler Dergisi*, Cilt: 3, Sayı: 10, (Yaz 2006), s.3-50.

Ovalı, Şevket, “AB’nin Terörizmle Mücadele Politikasındaki Dönüşüm”, *Ankara Avrupa Çalışmaları Dergisi*, Cilt: 5, Sayı: 3, (Bahar 2006), s.77-102.

Öner, N. Aslı Şirin, Son mu, Başlangıç mı ? Göç Çalışmalarında Sosyal Bir Olgu Olarak Geri Dönüş, Gülfer İhlamur-Öner, Aslı Şirin Öner (Ed.), *Küreselleşme Çağında Göç*, İstanbul: İletişim Yayınları, 2018, 4. Baskı.

Öner, Suna Gülfer İhlamur, Ulus-Ötesi Göç Sürecinde Dini Ağlar ve Örgütler, Gülfer İhlamur-Öner, Aslı Şirin Öner (Ed.), *Küreselleşme Çağında Göç*, İstanbul: İletişim Yayınları, 2018, 4. Baskı.

Öner, Suna Gülfer İhlamur, Küresel Bir Göç ve Mülteci Rejimine Doğru ?, Gülfer İhlamur-Öner, Aslı Şirin Öner (Ed.), *Küreselleşme Çağında Göç*, İstanbul: İletişim Yayınları, 2018, 4. Baskı.

Öner, Suna Gülfer İhlamur, Yöntemsel Milliyetçilik Bağlamında İnsan Hareketliliği ve Uluslararası İlişkiler, N. Aslı Şirin Öner, Gülfer İhlamur-Öner (Ed.), *Uluslararası İlişkilerde Göç: Olgular, Aktörler ve Politikalar*, İstanbul: DER Yayınları, 2018.

Öner, Suna Gülfer İhlamur, Zorunlu Göç Çalışmalarında Kavramsal Tartışmalar ve Disiplinler Arası Diyalog, N. Aslı Şirin Öner, Gülfer İhlamur-Öner (Ed.), *Uluslararası İlişkilerde Göç: Olgular, Aktörler ve Politikalar*, İstanbul: DER Yayınları, 2018.

Özcan, Deniz Ela, “Çağdaş Göç Teorileri Üzerine Bir Değerlendirme”, *İş ve Hayat*, Cilt: 2, Sayı: 4, s.183-215.

Özcelik, Sezai, İç Çatışmalar ve Göç, Gökhan Telatar, Umut Kedikli (Ed.), *Uluslararası Göç ve Güvenlik*, Ankara: Nobel Yayıncılık, 2019.

Özdemir, Emrah, “Eleştirel Güvenlik Yaklaşımları ve Uluslararası Göç”, Melih Görgün (Ed.), *Uluslararası Göç*, İstanbul: Beta Basım Yayım, 2019.

Özdemir, Haluk, “Diaspora Ararat’ı Ararken: Ermeni Kimliği ve Soykırım İddiaları” Ermeni Araştırmaları, Cilt:4, Sayı: 14-15, (Yaz-Sonbahar 2004), s.75-97.

Özdemir, Haluk, *Avrupa Mantığı*, İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Yayınevi, 2. Baskı, 2015.

Özdemir, Özlem, Tellan, Tolga Uluslararası Göç ve İş Yaşamı: Sorunların Aşılması İçin Kültürlerarası İletişim, Melih Görgün (Ed.), *Uluslararası Göç*, İstanbul: Beta Basım Yayım, 2019.

Özerim, Gökay, “Avrupa’da Göç Politikalarının Ulusüstüleşmesi ve Bir Güvenlik Konusuna Dönüşümü: Avrupa Göç Tarihinde Yeni Bir Dönem Mi?”, *Ege Stratejik Araştırmalar Dergisi*, Cilt: 5, Sayı:1, (2014), s.11-48.

Özgöker, Uğuz, Doğan, Gözde, *Uluslararası Göç ve Mülteci Krizi*, İstanbul: Der Yayınları, 2019.

Özgül, Gönül Eda, “Sınır Kapıları, Dikenli Teller, Yollar, Kamplar ve Çocuklar: Kurban ve İstisna Olarak Mülteci”, *Marmara İletişim Dergisi*, Sayı: 25, (2016), s.1-16.

Özkul, Derya, “Ulus-Ötesi Göç: Uluslararası Göç Yazınında Yeni Bir Paradigma” Gülfer İhlamur-Öner, Aslı Şirin Öner (Ed.), *Küreselleşme Çağında Göç*, İstanbul: İletişim Yayınları, 2018, 4. Baskı.

Özsöz, Melih, “Türk Vatandaşlarını Vizesiz Avrupa Yolculuğu: Vize Sorunu, Geri Kabul ve Sonrası”, Belgin Akçay (Ed.), *Türkiye - AB İlişkileri Yeni Gündem*, Ankara Üniversitesi Jean Monnet Kürsüsü Konferans Dizisi, (2013-2014),s.131-154.

Öztan, Ece, Göçmenlerin Entegrasyonunda Değişen Modeller: “Çokkültürlü Cennet”ten “Çokkültürlü Drama”ya – Hollanda ve Göçmenleri, Suna Gülfer İhlamur-Öner, Ulus-Ötesi Göç Sürecinde Dini Ağlar ve Örgütler, Gülfer İhlamur-Öner, Aslı Şirin Öner (Ed.), *Küreselleşme Çağında Göç*, İstanbul: İletişim Yayınları, 2018, 4. Baskı.

Papastavridis, Efthymios, “‘Fortress Europe’ and FRONTEX: Within or Without International Law?”, *Nordic Journal of International Law*, No: 79, (2010), p.75-111.

Parlak, Bekir, Şahin, Ali Utku, “Türkiye İltica ve Göç Mevzuatının Coğrafi Kısıtlama Uygulaması Yönünden Analizi”, *Tesam Akademi Dergisi*, Cilt: 2, Sayı: 2, (Temmuz 2015), s.65-79.

Perruchoud, Richard, Redpath-Cross, Jillyanne(Ed.), *Göç Terimleri Sözlüğü*, 2. Baskı, Uluslararası Göç Örgütü.

Peterson, William, “A General Typology of Migration”, *American Sociological Review*, Vol: 23, No: 3, (June 1958), p.256-266.

Portes, Alejandro, Guarnizo, Luis E., and Landolt, Patricia, “The Study of Transnationalism: Pitfalls and Promise of an Emergent Research Field”, *Ethnic and Radical Studies*, Vol: 22, No:2, (March 1999), s.217-237.

Protocol Relating to The Status of Refugees - <https://www.unhcr.org/3b66c2aa10> (Erişim Tarihi: 5.10.2020).

Protocol Relating to The Status of Refugees - <https://www.unhcr.org/3b66c2aa10> (Erişim Tarihi: 6.10.2020).

Pürselim Arning, Hatice Selin, Temel Kavramlar Işığında Mülteci Hukukunun Gelişimi, Gülfer Ihlamur-Öner, Aslı Şirin Öner (Ed.), *Küreselleşme Çağında Göç*, İstanbul: İletişim Yayınları, 2018, 4. Baskı.

Rothschild, Emma, “What Is Security?”, *Daedalus*, Vol: 124, No: 3, (Summer, 1995), p. s.53-98.

Rumelili, Bahar, Karadağ, Sibel, “Göç ve Güvenlik: Eleştirel Yaklaşımlar”, *Toplum ve Bilim*, Sayı: 140, (2017), s. 69-92.

Salman, Fabio, Göç Veren’den Göç Alan Ülkeye Geçiş: Akdeniz Modeli ve İtalya Örneği, Suna Gülfer Ihlamur-Öner, Ulus-Ötesi Göç Sürecinde Dini Ağlar ve Örgütler, Gülfer Ihlamur-Öner, Aslı Şirin Öner (Ed.), *Küreselleşme Çağında Göç*, İstanbul: İletişim Yayınları, 2018, 4. Baskı.

Salt, John, “Trafficking and Human Smuggling: A European Perspective”, *International Migration*, Special Issue, (2000), p.31-56.

Samur, Hakan, “Avrupa Birliği’nde Göçe Yönelik Global Yaklaşım”, *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*, Cilt: 5, Sayı: 2, (2008), s.1-16.

Sancak, Kadir, “Güvenlik Kavramı Etrafındaki Tartışmalar ve Uluslararası Güvenliğin Dönüşümü”, *Sosyal Bilimler Dergisi*, Sayı: 6, (2013), s.124-134.

Sarka, Waisova, “Human Security – the Contemporary Paradigm?”, *Perspectives*, No: 20, (Summer 2003), s.58-72.

Sayad, Abdelmalek, “Çifte Yolculuk: Göç Ederken Kurulan Hayallerden Göçmen Olmanın Acılarına”, *Toplum Bilim*, Sayı: 17, (Ekim 2003).

Sayan, Pınar, Avrupa’da Sağ Politikalar ve Göçmen Karşıtlığı, N. Aslı Şirin Öner, Gülfer Ihlamur-Öner (Ed.), *Uluslararası İlişkilerde Göç: Olgular, Aktörler ve Politikalar*, İstanbul: DER Yayınları, 2018.

Sayın, Hüdayi, *Uluslararası Göç ve Uluslararası Güvenlik*, Ankara: Berikan Yayınevi.

Sayın, Hüsayi, “Uluslararası Güvenlik ve Göçmen Kaçakçılığı”, *İktisadiyat Dergisi*, Cilt: 1, Sayı: 1, (Aralık 2017), s.133-144.

Schengen bölgesi ülkeleri; <https://www.avrupa.info.tr/tr/schengen-bolgesi-602> (Erişim Tarihi: 30.11.2020).

Schloendhardt, Andreas, “Organised Crime and Migrant Smuggling Australia and the Asia-Pacific”, Australian Institute of Criminology Research and Public Policy Series, No.44, (2002).

Schnapper, Dominique, “Kültürel Hakları Nasıl Tanırdınız?”, *Toplum Bilim*, Sayı: 17, (Ekim 2003), s.31-38.

Senarclens, Pierre de, “Governance and the crisis in the international mechanisms of regulation”, *International Social Science Journal*, Vol: 50, No: 155, (March 1998), p.91-104.

Seul, Jeffrey R., “ ‘Ours Is The Way of God’: Religion, Identity, and Intergroup Conflict”, *Journal of Peace Research*, Vol: 36, No: 5, (Sep. 1999), p.553-569.

Sezer, Rakel, Mülteci, İstanbul: Karakarga Yayınları, 2020.

Sınır aşan Örgütlü Suçlara Karşı Birleşmiş Milletler Sözleşmesine Ek İnsan Ticaretinin, Özellikle Kadın ve Çocuk Ticaretinin Önlenmesine, Durdurulmasına ve Cezalandırılmasına İlişkin Protokol’ün madde 3/b, https://www.unodc.org/documents/middleeastandnorthafrica/organised-crime/UNITED_NATIONS_CONVENTION_AGAINST_TRANSNATIONAL_ORGANIZED_CRIME_AND_THE_PROTOCOLS_THEREO.pdf (Erişim Tarihi: 16.12.2020).

Sınır aşan Örgütlü Suçlara Karşı Birleşmiş Milletler Sözleşmesine Ek Kara, Deniz ve Hava Yolu ile İnsan Kaçakçılığının Önlenmesine Dair Protokol madde 3/a, https://www.unodc.org/documents/middleeastandnorthafrica/organised-crime/UNITED_NATIONS_CONVENTION_AGAINST_TRANSNATIONAL_ORGANIZED_CRIME_AND_THE_PROTOCOLS_THEREO.pdf (Erişim Tarihi: 16.12.2020).

Sönmez, Pelin, İncekara, Beyhan, Ekonomik Göstergeler ve Küresel Rekabet Bağlamında Mavi Kart: Nitelikli Göçmen Politikasında AB’nin Başarısı mı, Yoksa Uyumsuzluk Örneği mi ?, Melih Görgün (Ed.), *Uluslararası Göç*, İstanbul: Beta Basım Yayım, 2019.

Sönmezoğlu, Faruk, (Der.), *Uluslararası İlişkiler Sözlüğü*, İstanbul: Der Yayınları, 5. Baskı, 2017.

Sönmezoğlu, Faruk, *Uluslararası Politika ve Dış Politika Analizi*, 6. Baskı, İstanbul: Der Yayınları, 2014.

Stivachtis, Yannis A., “International Migration and the Politics of Identity and Security”, *Journal of Humanities & Social Sciences*, Vol: 2, No: 1, (2008), p. 1- 24.

Stouffer, Samuel A., “Intervening Opportunities: A Theory Relating Mobility And Distance”, *American Sociological Review*, Vol: 5, No: 6, (December 1940), p.845-867.

Sunata, Ulaş, “Diasporik Kimliğiniz, Lütfen! ABD’deki Çin Diasporası”, Gülfer İhlamur-Öner, Aslı Şirin Öner (Ed.), *Küreselleşme Çağında Göç*, İstanbul: İletişim Yayınları, 2018, 4. Baskı.

Südaş, İlkey, Ege Kıyılarının Avrupalı Sakinleri, Muammer Tuna (Ed.), *Türkiye ve Uluslararası Göçler*, (s.107-161), Ankara: Sentez Yayıncılık.

Şener, Bülent, “Soğuk Savaş Sonrası Dönemde Uluslararası Göç Olgusu ve Ulusal Güvenlik Üzerindeki Etkileri Üzerine Bir Değerlendirme”, *Güvenlik Bilimleri Dergisi*, Cilt: 6, Sayı: 1, (Mayıs 2017), s.1-31.

T.C. Dışişleri Bakanlığı, No: 148, 28 Mayıs 2012, Frontex’le İşbirliği Mutabakat Zaptı İmzalanması Hk., http://www.mfa.gov.tr/no_148_-28-mayis-2012_-frontex_le-ibirligi-mutabakat-zaptinin-imzalanmasi-hk_.tr.mfa (Erişim Tarihi: 3.12.2020).

T.C. İçişleri Bakanlığı Emniyet Genel Müdürlüğü, <https://www.egm.gov.tr/insan-ticareti> (Erişim Tarihi: 16.12.2020).

Taifel, Henri, Turner, John C., “The Social Identity Theory of Intergroup Behavior”, in Stephen Worchel & William G. Austin (Ed.), *Psychology of Intergroup Relations*, Monterey, Books/Cole, 1986, p. 7-24.

Tanrısever, Oktay F., Güvenlik, Atilla Eralp (Der.), *Devlet ve Ötesi*, İstanbul: İletişim Yayınları, 8. Baskı.

Tapia, Stephane De, “Introduction to the Debate: Identification of Issues and Current and Future Trends of Irregular Migration in Transit Countries”, Proceedings of the Regional Conference on Migration: Migrants in the Transit Countries: Sharing Responsibilities in Management and Protection, İstanbul, 2004, p.108-133.

Telatar, Gökhan, Göç ve Güvenlik: Kavramsal ve Teorik Bir Analiz, Gökhan Telatar, Umut Kedikli (Ed.), *Uluslararası Göç ve Güvenlik*, Ankara: Nobel Yayıncılık, 2019.

Tezcan, Gönül, “Mülteci Krizi ve Avrupa Birliği’nin Batı Balkanlar Politikası”, Melih Görgün (Ed.), *Uluslararası Göç*, İstanbul: Beta Basım Yayım, 2019.

Türk Dil Kurumu Sözlüğü, Kaynak - <https://sozluk.gov.tr/>, (Erişim Tarihi: 8.10.2020).

Türkdoğan, Mehmet Arif, Göç ve Uluslararası İşbirliği, Gökhan Telatar, Umut Kedikli (Ed.), *Uluslararası Göç ve Güvenlik*, Ankara: Nobel Yayıncılık, 2019.

Türkoğlu, Oğuzhan, “Mülteciler ve Ulusal/Uluslararası Güvenlik”, *Uludağ Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, Cilt: 30, Sayı: 2, s.101-118.

Universal Declaration of Human Rights, Article 10 - https://www.ohchr.org/EN/UDHR/Documents/UDHR_Translations/eng.pdf (Erişim Tarihi: 6.10.2020).

Universal Declaration of Human Rights, Article 11 - https://www.ohchr.org/EN/UDHR/Documents/UDHR_Translations/eng.pdf (Erişim Tarihi: 6.10.2020).

Universal Declaration of Human Rights, Article 14 - https://www.ohchr.org/EN/UDHR/Documents/UDHR_Translations/eng.pdf (Erişim Tarihi: 5.10.2020).

Universal Declaration of Human Rights, Article 18 - https://www.ohchr.org/EN/UDHR/Documents/UDHR_Translations/eng.pdf (Erişim Tarihi: 6.10.2020).

Universal Declaration of Human Rights, Article 19 -
https://www.ohchr.org/EN/UDHR/Documents/UDHR_Translations/eng.pdf (Erişim Tarihi: 6.10.2020).

Universal Declaration of Human Rights, Article 2 -
https://www.ohchr.org/EN/UDHR/Documents/UDHR_Translations/eng.pdf (Erişim Tarihi: 6.10.2020).

Universal Declaration of Human Rights, Article 25 -
https://www.ohchr.org/EN/UDHR/Documents/UDHR_Translations/eng.pdf (Erişim Tarihi: 6.10.2020).

Universal Declaration of Human Rights, Article 26 -
https://www.ohchr.org/EN/UDHR/Documents/UDHR_Translations/eng.pdf (Erişim Tarihi: 6.10.2020).

Universal Declaration of Human Rights, Article 27 -
https://www.ohchr.org/EN/UDHR/Documents/UDHR_Translations/eng.pdf (Erişim Tarihi: 6.10.2020).

Universal Declaration of Human Rights, Article 5 -
https://www.ohchr.org/EN/UDHR/Documents/UDHR_Translations/eng.pdf (Erişim Tarihi: 6.10.2020).

Universal Declaration of Human Rights, Article 6 -
https://www.ohchr.org/EN/UDHR/Documents/UDHR_Translations/eng.pdf (Erişim Tarihi: 6.10.2020).

Universal Declaration of Human Rights, Article 8 -
https://www.ohchr.org/EN/UDHR/Documents/UDHR_Translations/eng.pdf (Erişim Tarihi: 6.10.2020).

Uyanık, Yücel, “Dualist (İkili) İşgücü Piyasası Teorisi”, Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, Cilt: 3, Sayı: 99, (Ankara), s.1-8.

Uzunçayır, Cihan “Göçmen Karşıtlığından İslamafobiye Avrupa Aşırı Sağ”, *Marmara Üniversitesi Siyasal Bilimler Dergisi*, Cilt: 2, Sayı: 2, (Eylül 2014), s.131-147.

Ün, Marella Bodur, Paydak, Anış, “Küreselleşen Dünyada Göç ve Türkiye: Adana İli Yabancılar Misafirhanesi Çalışması”, *Anadolu Bilimler Dergisi*, Üniversitesi Sosyal, Cilt: 17, Sayı: 3, (2017), s.187-203.

Wacquant, Loic J. D., “Fransız Banliyöleri ve Amerikan Zenci Gettosu: Karıştırma Yerine Karşılaştırma”, *Toplum Bilim*, Sayı: 17, (Ekim 2003), s.45-55.

Waever, Ole, “Securitisation: Taking Stock of a Research Programme in Security Studies”, (February 2003), <https://docplayer.net/62037981-Securitisation-taking-stock-of-a-research-programme-in-security-studies.html> (Erişim Tarihi: 2.11.2020).

Waever, Ole, “Toplumsal Güvenliğin Değişen Gündemi”, *Uluslararası İlişkiler Dergisi*, Cilt: 5, Sayı: 18, (Yaz 2008), s.151-178.

Walt, Stephen M., “The Renaissance of Security Studies”, *International Studies Quarterly*, Vol: 35, No: 2, (1991), p..211-239.

Weiner, Myron, “ Security, Stability and International Migration”, *International Security*, Vol: 17, No: 3, (Winter, 1992-1993), p.91-126.

Welcome to Europe (w2eu), “Frontex in the Mediterranean” 2014, <http://w2eu.net/frontex/frontex-in-the-mediterranean/> , (Erişim Tarihi: 3.12.2020).

Wiggen, Mette, “Rethinking Anti-Immigration Rhetoric after the Oslo and Utøya Terror Attacks”, *New Political Science*, Vol: 34, No: 4, (December 2012), p.585-604.

Wolfers, Arnold, “ “National Security” as an Ambiguous Symbol”, *Political Science Quarterly*, Vol: 67, No: 4, (December 1952), p.481-502.

Yaldız, Fırat, “Uluslararası Göç ve Diaspora İle İlişkili Kavramlar”, *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, Cilt: 13, Sayı: 2, (2014),s.382-403.

Yanarışık, Oğuzhan, “Yükselen İrkçılık ve İslamofobi Gölgesinde Yaşayan Avrupa Türkleri: Almanya Örneği”, *Yeni Türkiye*, No: 54, (2014), s.2911-2917.

Yardım, Müşerref, “Avrupa’nın Mülteci Fobyası”, *Stratejik Düşünce*, Sayı: 71, (Ekim 2015), s.58-63.

Yazgan, Hatice, “AB’nin Güney Komşuları ile İlişkileri: Göçün Güvenlikleştirilmesi ve Sivil Topluma Etkileri”, *Mukaddime*, Cilt: 9, Özel Sayı: 1, (2018), s. 21-37

Yazgan, Hatice, “Rubican’u Geçmek? Onuncu Yılında Avrupa Komşuluk Politikası”, *Uluslararası Hukuk ve Politika*, Cilt: 11, Sayı: 42, (2015), s.103-132.

Yıldız, Ayselin, “Göç ve Entegrasyon Politikalarında Vatandaşlık” *Göç Araştırmaları Dergisi*, Cilt: 3, Sayı: 1, (Ocak-Haziran 2017), s.36-67.

Yılmaz Başçeri, Esin, Uluslararası Göç, Faruk Sönmezoğlu (Der.), Uluslararası Politikada Yeni Alanlar Yeni Bakışlar, İstanbul: Der Yayınları, 1998.

Yılmaz, Abdurrahman, “Uluslararası Göç: Çeşitleri, Nedenleri ve Etkileri”, *Turkish Studies*, Cilt: 9, Sayı: 2, (Kış 2014), s.1685-1704.

Yurdakul, Hasan, *Göçmenlik Damgası*, Ankara: Astana Yayınları, 2020.

Zelinsky, Wilbur, “The Hypothesis of Mobility Transition”, *Geographical Review*, Vol: 61, No: 2, (April 1971), p.219-249.

Ziya, Olcay, “Mülteci-Göçmen Belirsizliğinde İklim Mültecileri”, *TBB Dergisi*, Sayı: 99, (2012), s.229-240.

ÖZGEÇMİŞ

Adı Soyadı : Deniz Kaygusuz

Doğum Tarihi :

Yabancı Dil : İngilizce

Eğitim Durumu : (Kurum ve Yıl)

Lisans : Kırıkkale Üniversitesi / 2013-2018

Yüksek Lisans : Kırıkkale Üniversitesi / 2018-Devam Ediyor

Çalıştığı Kurum/Kurumlar ve Yıl/Yıllar :

Yayınları (SCI) :

Yayınları (Diğer) :

Araştırma Alanları : Göçün Güvenlikleştirilmesi